

Евген Дудар

РОБІНЗОН
З ІНДУСТРІАЛЬНОЇ

Євген Дудар

**РОБІНЗОН
З ІНДУСТРІАЛЬНОЇ**

Гумор і сатира

В новый сборник украинского писателя-юмориста входят юмористические новеллы, этюды, рассказы. Короткие остроумные юморески полны добродушного смеха, когда речь идет о людях, попавших в комическую ситуацию. Острой и хлесткой становится сатира, когда автор пишет об антиподах коммунистической морали. Небольшая киноповесть отстаивает моральную чистоту советских людей.

Рецензенты: М. Ф. Слабошпицкий, О. Ф. Черногуз

Д $\frac{70303-034}{M223(04)-81}$ 22.81. ■702590200

**ВЕСЕЛІ
ТА НЕВЕСЕЛІ
ОПОВІДКИ**

Фуня

Мій друг привіз яйце. З Африки. І подарував мені. Я поклав те яйце в один із закапелків свого письмового столу. І забув.

Якось сиджу за столом. Чую щось: пі-пі-пі.

Думав, миші. Але ж кіт у квартирі. І собаченя.

Висунув шухляду. Очі на лоб. Від яйця тільки шкаралупки, а на тих шкаралупках ящірка сидить. І очима кліпає.

Засунув шухляду. Що воно за бестія?

Зателефонував товаришеві:

— Слухай, що ти за яйце мені привіз?

— А біс його знає. Йшов берегом. У піску валялося. Згадав, що ти в дитинстві любив пташині гнізда видирати. А що?

— Що? Тут така пташка з нього вилупилась! Яйце лежало в шухляді стола, а стіл стояв уприутул до батареї...

Прийшла з роботи дружина. Сіли, міркуємо.

— Викидати шкода, — каже дружина. — Все-таки народилося в нашій хаті.

Назвали Фунею. Насипали йому в ящикок піску. Налили в мисочку води. Поставили у ванну кімнату. Зачинили, щоб кіт не схопив чи собача не перелякало. І пішли на роботу.

Повернулися, а воно в мисочці хлюпається.

— Воно, мабуть, крокодил, — висловлює припущення дружина. — Бо рильчатко таке кирпатеньке. І воду любить.

Налили йому води у ночви, пустили туди. Ніби там народилося.

За деякий час виросло з макогін. Вже само з ночов видряпується. І в ночви залазить. Їсть сосиски, свіже м'ясо. Мороженого м'яса не хоче. Відвертає морду.

Проминуло ще трохи часу, і воно відкусило котові хвоста. Кіт до нашого приходу сидів на шафі, а собака на письмовому столі.

— Годі! — кажу дружині. — Забери цього чорта і дівай куди хочеш. Бо скоро він уночі почне мене жувати.

— Добре, — погодилася дружина. — Щось придумаємо.

Приходжу з роботи — крокодил у ванній. На дверях — розпорядок дня і меню для нього.

— Від сьогодні, — категорично заявила дружина, — ванна для нього.

— А купатися де будемо?

— Для нас вистачить корита. Колись люди взагалі ванни не знали. Кілька років переб'ємося.

Я стояв зовсім спантеличений:

— Слухай, для чого це? Давай випустимо цю тварюку.

Дружина подивилася на мене так, що мені зробилося моторошно.

— Твій батько порося з кучі випускав?

— При чому тут порося?

— А при тому. Я сьогодні була в зоопарку. Питала, скільки вони заплатили б за крокодила. Ми за кілька років відгодуємо його. Будь-який зоопарк у нас його забере...

Далі слів дружини не було чути. Собака заскавчало і кинулося геть. Кіт занявчав і видерся на шафу. Крокодил вистрибнув з ванни і гасав по квартирі...

Проминуло з півроку. Ми з дружиною ставали схожими на скелети. А наш африканський родич

повнішав і гладшав. Щодня ми приносили йому з базару м'ясо. Самі гризли кістки.

Хоч на дверях ванни я почепив залізні штаби, але заснути не міг. Тільки дружина торкне мене ногою, кричу «ай!». Тільки я її торкнуся, репетує «рятуйте!». Кішка давно втекла з дому. А собача не знати де й поділося. Може, це чортовиння його й проковтнуло.

Одного разу приходимо з роботи, крокодила у ванні нема. Двері відчинені. Шукаємо, обережно заглядаємо під ліжка. А він на балконі розлігся, на сонечку. Почув, що ми у квартирі, кинувся до нас. Жінка не встигла відскочити. Він її за ногу. Добре, що у мене в руках був швабродержак.

Ми зачинилися на балконі. А той люципер гарцює по квартирі.

— Дивно, — каже дружина, — у зоопарку крокодил так спокійно сидить. А нашому ніби хто ракету вмонтував.

— Що тут дивного? Той старий, а наш підліток.

Побачив, що у дружини настрій непоганий, кажу:

— Давай вже продамо його.

— Ти що? — покрутила пальцем біля скроні. — Кілька тисяч викинути на вітер. Він ще не доріс до кондиції.

Того ж таки дня я поставив одну проти одної дві шафи. Поклав на шафи лежак. Ночував на антресолях. Жінка на балконі.

Крокодил доходив до кондиції дуже повільно. Зате ми втрачали кондицію надзвичайно швидко. Коли я вже ледве тримався на ногах, а дружина вкрилася фіолетовими плямами, я став перед директором зоопарку:

— Крокодила хочу продати вам. Сам виростив.

— Крокодила, кажете? Крокодили у нас є. От якби бегемот...

Три місяці листувалися ми з усіма зоопарками країни. Треба було дракона, кобру, пітона, одному навіть слона. А крокодила — жодному.

Поділився я горем із своїм сусідом:

— Вже б не продати, а випхати якось цю гидоту з хати, коли жінки не буде.

І він порадив:

— Найми будку. Оту, що собак ловить...

Шукав я кілька днів. Ті не хочуть, бо нема інструменту. Інші бояться.

Нарешті одні погодилися. Довго, правда, думали, прикидали. За виготовлення спецінструменту сто карбованців, за безпеку — по п'ятдесят кожного з трьох. За те, що зловлять і вивезуть, — ще сто. Могорич і закуса теж з мене.

Та приїхали за крокодилом і кажуть:

— Хазяїн, ще сотню треба!

У мене на очах виступили сльози.

— Хлопці, за що?! У мене вже копійки не зосталося...

— Тоді давай довідку з ветполіклініки, що він не скажений. І з житлової контори, що дозволяється відлов...

Я схопився за серце. Вони сказали: «Хош — подумай». І пішли.

Крокодил зостався.

Розрядка

Вона стояла за переносним столиком навпроти універмагу. Продавала поштові листівки. Щоранку, йдучи на роботу, я зупинявся біля столика. Носа встромляв у поштову продукцію, а спідлоба розглядав її.

Одного ранку, коли я схилився над столиком, вона сказала:

— Ви не могли б хвилинку за мене постояти? Мені необхідно відлучитися...

Я відповів так, ніби мені було абсолютно байдуже:

— Будь ласка! Тільки ненадовго, бо я зібрався на роботу.

— Ні-ні! Я на хвилинку, — кинула вона і зникла у дверях універмагу.

Поставив портфель під столик. Став на її місце. Радів. Як просто все почалося. А я стільки разів стовбичив отут і не наважувався заговорити. Я не ловелас. Але потрібна якась розрядка від сімейної напруги. Аби тільки довго тут не стояти. Жінка не побачить. Вона на другому кінці міста. Сусіди також. Хіба хтось з роботи. Цікаво, що дають в універмазі?

Біля столика зупинилася жінка з коляскою.

— Вибачте, я на хвилинку залишу біля вас дитину. Забіжу в універмаг...

Не встиг нічого сказати. Побігла.

Кілька хвилин було тихо. Тоді дитя почало крестити.

Взяв коляску за ручку, легенько колишу.

До столика підійшло двоє молодят. Вона йому шепоче:

— Бачиш? Бачиш, які інші чоловіки? І роботу робить, і дитя няньчить...

Він щось пробубнів. Взяв її під руку. Трішки відвів. Тоді різко повернувся до мене. Крізь зуби процідив:

— Слухай, ти!.. Якщо вже розпещуєш свою дружину, то нічого подавати поганий приклад іншим...

Дитя почало плакати. Колисання не допомагає. Чим частіше я гуцикаю, тим воно більше репетує.

Надійшла якась жінка:

— Ви підстроміть руку, може, йому мокро.

Підстромив. Там — не лише мокро...

Мене охопив розпач. Раз у раз зиркаю на двері універмагу. Мамоньки — й духу не чути. А нащадок її верещить.

Ї нахилився над коляскою.

— Ану замовкни! — благаю. — Я тобі не батько і не мати. Бачиш, що я чужий?

На хвильку перестало. Розглядає мене. Тоді як зарепетує!

Перехожі на мене поглядають. Кидають:

— Оце таточко. Дитя заходиться, а він і в вус не дме...

Рад не рад — треба переповивати. Нишпорю — де ж ті пелюшки?

— Що ви там шукаєте? — почув над вухом.

Оглянувся. Його мамочка.

— Те, що воно загубило, — кажу радісно. — Слава богу, що ви хоч тепер з'явилися.

Вона потягла коляску за ріг будинку. Я витер спітнілого лоба. Біля столика зупинилася молода жінка з симпатичним карапузиком:

— Постій отут біля дяді. Подивися цяцю, а я зараз... — І побігла в універмаг.

— Громадянку! — гукнув я услід. Але вона була вже у дверях.

Глянув на карапуза. «Ну, — думаю, — цього хоч не треба буде переповивати».

— Хочу мами, — пролепетало дитя. І скривилося.

Я простягнув йому листівочку:

— На цяцю.

— Не хочу цяцю, хочу маму, — заплакало дитя.

Я взяв його на руки, співаю:

— Гуцки-и-и, гуцки-и-и...

Аж тут на мене шулікою налетів якийсь тип.

— А-а-а! Ось ти який, голубчику! А я думаю, до кого вона бігає...

Дитя зраділо. Простягнуло ручки:

— Тятя! Тятя!

— Тятя, тятя, — передражнив тато. — А де ж заховалася мама?

— Вона в універмазі, — радісно повідомив я.

Тип узяв дитя на руки. Подався до універмагу, попередивши:

— З тобою я розквітаюся потім... Марочки-листівочки, квіточки-ягідки... Зроблю з тебе пелюстку, покладу в конверт і рекомендованим листом надішлю твоїй мадемаузелі...

До столика підійшла літня жінка. Розглядає листівки.

— Громадяночко, — молю, — не постояли б ви хвилиночку отут, поки вернеться продавець? Я в аптеку, бо...

Вона ствердно хитнула головою. Я вихопив з-під столика портфель...

...Відтоді на роботу ходжу іншою вулицею...

Біля клітки

Дружина привела Пшоняка в зоопарк, поставила перед кліткою лева і сказала:

— Дивись! Бачиш? Отаким треба бути!

Пшоняк стояв біля дружини, як хворобливий підліток біля могутньої, дебілої мами.

— Це раз плюнути! — махнув рукою. — Зодягни шкуру, почепи хвоста і моргай оком.

— Не у хвості справа! — сердилася дружина. — Гордим треба бути. Могутнім, сильним. Сповненим почуття власної гідності. А не бігать з чемоданчи-

ком від квартири до квартири, схилити голову: «Двері оббити не бажаєте? Може, глазок поставити?..»

Пшоняк проковтнув гіркий клубок. Тоді розправив свої, як у горобця коліно, плечі. Гордо підняв голову.

На ту голову лягла увінчана золотими персями рука дружини.

— Гі-гі-гі! Лоскотно... — знітився Пшоняк.

— Тьху ти, господи! — вилаялася дружина. — Ну ж ти й вилупок — лоскоти у лисині! Ще світ не бачив!..

— Не все одно, чи у п'ятах, чи в лисині, — зауважив Пшоняк. — Мусить людина десь мати лоскоти...

Дружина Пшоняка не слухала. Очі її були прикуті до клітки. Вона пожирала очима лева.

Лев спокійно лежав посеред клітки. Гордо крутив пишногривою головою. Мружив очі. Шерсть на ньому вилискувала, як на голові дружини Пшоняка буклі шиньйону.

У куточку клітки, в непримітному місці, лежала левиця. Худа, виснажена, з облізлою шерстю.

Дружина торкнула Пшоняка.

— Подивись! — кивнула на лева. — Бачиш, яким має бути мужчина?!

Пшоняк байдуже зиркнув на лева. Цвіркнув крізь зуби. Тоді перевів погляд на левицю:

— Коли я буду таким кудлатим піжоном, ти матимеш вигляд отієї миршавої львиці!..

Вислизнув з-під ліктя жінки, повернувся і подався до клітки мавпи.

Талант

Скромненький з'явився в автогосподарстві ще не опіреним горобцем.

— Нічого, — сказав директор, — зробимо з тебе сокола. Орла з тебе зробимо... Поки бери той автобус, на якому написано: «Завантаження 50 %».

— Дякую за довір'я, — скромно зарум'янився Скромненький.

То був ще той нераціональний період, коли на автобусах обслуговували кондуктори. Півкондуктора Скромненькому виділити не могли. А цілого — гріх. Перевитрата робочої сили на п'ятдесят відсотків. Тому Скромненький обілечував сам. І тягнув «навантаження» на двісті відсотків.

Якось в автобазівському кафе «Фара» за склянкою традиційного фірмового напою «Антибриз» Скромненький пожартував:

— Я міг би тягнути ще двісті відсотків...

Йому пішли назустріч.

— Ми вирішили доручити вам прямо в автобусі розповсюджувати лотерейні квитки і проводити добровільне страхування пасажирів. А водночас, коли оголошуєте по мікрофону зупинки, розповідайте пасажирам історію вулиць, будинків. Місто наше бореться за зразкове.

Скромненький був шокований. Він висловив сумнів, що боїться не виправдати довір'я, бо, крім того, що він продає квитки, оголошує зупинки, тримає кермо, вмикає повороти, йому треба:

- а) правою рукою весь час притримувати важіль перемикання передач, щоб не зіскакував;
- б) лівою рукою час від часу закривати дверці, що на вибоїнах відчиняються;
- в) вправно і своєчасно віртуозити поміж вибоїнами на проїжджій частині;

г) гукати щось пішоходам, які лізуть на черво-
не світло...

До «я» Скромненькому дійти не вдалось. Дирек-
тор довірливо дивився йому в очі й казав:

— Але ж хтось мусить... Ми тобі довіряємо, бо
знаємо...

— Дякую за довір'я...

Одного дня автобус, довірений Скромненькому,
знайшли обіч тротуару порожнісіньким. Не було
за кермом і Скромненького.

Не було його день, не було два, не було п'ять.

Восьмого дня на ім'я директора автопарку на-
дійшов лист.

«Шановний Олександрє Потаповичу!

Пише Вам Скромненький. Сталося непередбаче-
не. Як завжди, я їхав по маршруту, оголошував зу-
пинки, розповідав історію вулиць, обминав вибоїни,
продавав квиточки, додавав у навантаження лоте-
рейні білети, проводив добровільне страхування,
притримував важіль, дверцята. Коли бачу: коло ме-
не стоїть якийсь пристойно зодягнений чоловік і
пильно стежить за моїми руками. Спочатку майну-
ла думка, що це з тресту нашого хтось. Тоді він
каже:

— Юначе! Я хотів би вас забрати до себе!

Я відповів:

— Нікуди я не можу йти, бо мені довірили...
І місто наше бореться за зразкове...

— Але ж ви талант! — сказав він. — Ви саморо-
док! З вашою віртуозністю тільки виступати на арє-
ні цирку...»

Директор автогосподарства потер чоло.

— Такий талант випустили з рук... — Потім сха-
менувся. — Треба знищити листа, щоб інші водії не
довідалися. А то весь цирк укомплектують з нашо-
го господарства...

Федя

Щойно я вийшов з електрички, назустріч мені кинулася чарівна дівчина:

— Привіт, Федю!

— Привіт, але я не Федя.

— Чому? — здивувалася вона.

— Як «чому»? А чому ви не Галя?

— А я Галя, Федю. Галя. Ти, як і тоді, жартуєш, — щебетала вона.

Очі в неї мов у сарни. Вуста — наче дві пелюстки троянд. А голос! Що за голос!

— Усе ж таки я не Федя. Хоч, правду кажучи, дуже жалкую...

— Добре. Жарти потім. Там уже всі зібралися.

— Хто — «всі»? — механічно запитав я.

— Мої друзі. Ти їх не знаєш.

В принципі, до Івасів у гості я міг би й не піти, — подумалося. — Не обіцяв. І вони не чекають. Якби то знав, що...

Вона кинула погляд на квіти в моїй руці. Мені стало незручно. Простягнув їй букетик:

— Вітаю вас із святом!

Вона подякувала. Взяла мене під ручку.

— Ходімо. Думаю, вийду зустріну, щоб не блукав завулками...

— А зручно мені йти?

— Зручно. Я розповіла їм, що рік тому ми познайомилися в поїзді. Відтоді не бачилися. А сьогодні ти подзвонив...

— Куди ж ми тоді їхали?

— Слухай, жартувати будеш потім. Заходь в оцю хвіртку.

Ого! Особнячок який! А подвір'я, сад!

Зайшли у вітальню. Музика. Гамір. Квіти. Посмішки.

— Знайомтеся,— каже Галя,— це Федя, про якого я вам розповідала. А це мої друзі.

Потиск правиць. Повмощувалися навколо столу. Почалося.

За жінок взагалі. За хазяйку столу. За її маму. За бабусю.

Тоді за те, що зв'язане з жінками. За качку з яблуками. За печиво. І чорновусий Славко запропонував:

— Давайте вип'ємо за того, хто сьогодні запалив посмішку на Галиному личку!

Усі поглядають на мене.

Випив і я.

Цікаво, думаю. Сватати вони будуть мене відразу ж сьогодні чи відкладуть? Теща яка була б! І тесть такий, що не дасть зятя в обиду... Таке подвір'я. Тут і собаку отакеного тримати можна... І гараж. Цікаво, яка в них машина?.. Та основне не те. Основне — Галя. Як писаночка...

Настрій у мене піднявся. Я — герой балу. Я — пуп уваги.

— Як добре, що ти подзвонив, — шепче мені Галя у танці.

Хміль дав своє і взяв своє. Я нахилився і поцілував Галю у вушко. Вона відповіла мені поцілунком у щоку...

Саме в ту хвилину, коли від щастя я витав десь у піднебесі, до кімнати увійшов Галин батько:

— Галю! Там ще якийсь Федя прийшов. Иди зустрінь...

У мене все похолонуло.

Цікаво, майнуло в голові, кого з нас вона вибере?

Виміняли

Наше купе було укомплектоване. Зверху два студенти. Знизу — я і дама.

Тільки поїзд рушив, відчинилися двері.

— Молодий чоловіче! — сяйнула вставними зубами пишнотіла дама. — Ви не могли б помінятися на верхнє місце? Я не для себе. Там жінка з дитиною.

Я зібрав своє манаття. Подався на місце жінки з дитиною. По дорозі міркував. Є все-таки совісні люди. Не про себе піклується. Прийшла за когось просити.

Жінка з дитиною перейшла на моє місце. Я видряпався на її полицю. Громадянка, що виконувала роль прохача, спокійно сопіла на нижньому місці.

На другому нижньому місці спокійно похропував її чоловік.

Я дістав з портфеля шворку. Обв'язався нею. Кінець зачепив за гачок на стінці вагона. Про всяк випадок. Я інколи падаю з ліжка.

Не встиг зручно вмотитися, відчинилися двері. Жінка з сусіднього купе:

— Молодий чоловіче, ви не могли б помінятися зі мною купе? Там самі чоловіки...

Я відв'язався.

Почовгав у сусіднє купе. Видряпався на верхню полицю.

У купе було дуже накурено, сиділи чотири розчервонілі мужчини, на столику стояло кілька пляшок.

Тільки почав дрімати, мого коліна торкнулася рука:

— Слухай, козаче! Перейди в сусіднє купе. Ми хочемо однією компанією...

Перейшов. Почав прив'язуватися. Знову гостя. Прицілилася до кожного пасажира. Зупинилася на мені:

— Молодий-симпатичний! — Це мене так назвала. — Ви не могли б помінятися зі мною на купе?

Я знову відв'язався. Перебазувався на місце дами. Це було крайнє, біля туалету, купе. На нижньому місці могутньо хропів товстий чоловік. Аж вібрували двері. Під купе нестримно калатали колеса вагона. Пасажири раз по раз грюкали дверима туалету.

Мені не до сну. Я вийшов у коридор. Стою. Дивлюся на нічні пейзажі.

На полустанку провідник впустив до вагона бабусю. В неї, очевидно, не було ні квитка, ні місця. Бо вона довго розв'язувала вузлик хустини і шелестіла карбованцями. Тоді провідник невпевнено натякнув:

— Ось попросіть цього симпатичного-молодого, — це він знову на мене, — щоб поступився вам своїм місцем. Він все одно не спить. Природою милується...

Я поступився. Виніс свої речі в коридор. Бабусині поскладав на полицю. І допоміг провідникові висадити на своє місце бабусю...

Стою. Дивлюся у ніч за вікном. Колеса викалатують дорожню мелодію. Підходить провідник. Таким лагідним голосом:

— Слухай, дружище! До тебе проханнячко. Там з'явився ревізор. Він уже в сусідньому вагоні. Заскоч на хвилинку в туалет. І побудь там, поки я тебе гукну...

ККД

— Ну, що скажеш, Степановичу? Знову з якоюсь видумкою?

— Про ті яруги поговорити хотів, що впритик до села. Скільки їх гектарів у нашому колгоспі?

— Хе, а що ж ти за економіст, коли не знаєш, скільки де гектарів?

— Я знаю. Це так, для прикладу.

— Ти давай мені не до прикладу, а начистоту. Для прикладу ніколи. Через пару днів посівна.

— Значить, п'ять га з гачком яруг у нас. Пустують. Сміття люди вивозять...

— Ти не роби психологічної підготовки, Степановичу. Коти прямо.

— Прямо? Прямо, значить, давайте дендропарк там засадимо.

— Ще нам на шию бракувало тільки дендропарку. Може, замість свиноферм зоопарк зробимо? Посадимо кнура Барона в клітку і будемо на нього дивитися. Зробимо вольєру для курки. Впіймаємо горобця. Про план, Степановичу, треба думати, а не горобців ловити...

— Бачите, воно й роботи коло нього не так уже багато. Та й коштів. Завезли б саджанців розмаїтих дерев, кущів...

— Слухай, Степановичу, багато чи не багато, а про ККД ти подумав? Яка віддача? Що ми, кущі замість пшениці державі продаватимемо? Чи, може, силосувати їх будемо?

— Зростала б культура села. Молодь мала б де погуляти...

— Ех, Степановичу. Для молоді тих кущів вистачить, що при дорозі. Дай їм дендропарк, то вони завтра там викопують печеру і організують первісне життя. А мене тоді викличуть на килимок і ска-

жуть: «Що це ви, Затульський, там у себе в куцах порозводили? До Адама і Єви повертаєтесь?» Не по куцах треба любов свою ховати, а показувати людям...

— Покажи свою любов Варварі Носатій, то вона її так в багнюці витовче, що десять пожежних машин не відмиють... Та хіба тільки в любові справа? Я так, для прикладу...

— Знову для прикладу. А придумай щось таке, аби для плану було. Щоб високий ККД був. Економічний ефект покажи. Ми для чого тебе п'ять років в інституті вчили? Щоб ти дендропарком грався?

— І це треба...

— Що треба, «там» знають. І правильно орієнтують. А місництва не розводь. Бо дадуть по одному місцю так, що аж луна твоїм дендропарком піде.

— «Там» не знають, що в нас п'ять гектарів яруг біля села гуляє...

— Слухай, Степановичу! Не знають, то й добре. Чого ти шукаєш ярмо на шию? Тут ось не можна собі дати раду з тим, про що знають... Вибач... Телефон... Алло! Слухаю! Слухаю вас, Макаре Васильовичу! Слухаю вас! До посівної? Готові! Хоч сьогодні. З молоком порядок. Комісія? І в нас будуть? По благоустрою села? Що зроблено?.. Багато зроблено, Макаре Васильовичу. Багато робимо. Багато... Конкретно? Багато конкретного, Макаре Васильовичу. Хоча б... Хоча б ось... дендропарк... Ага! Дендропарк. На околиці села. Де яруги були... Сьогодні... Сьогодні закінчуємо підготовчі роботи... Розбивку... Завтра посилаємо людей за саджанцями... Щоб до початку посівної вже росло... До побачення, Макаре Васильовичу!.. Фу!.. Ти ще сидиш, Степановичу? Зірвавсь у мене з язика той твій клятий дендропарк. А тепер куди дінешся?.. Ти ось що, єдь і прикинь, що воно й до чого...

— А з ККД як?

— Залиш, Степановичу, той свій клятий ККД! «Там» уже знають, що в нас дендропарк закладається, а він зі своїм ККД...

Вуха

Він сказав:

— Твої вуха — моє життя...

І вона повірила. Щодня годинами простоювала перед дзеркалом і розглядала вуха.

Тоді спитала одного знайомого:

— Як тобі мої вуха?

Той витріщився спочатку на одне, перевів погляд на друге:

— Нічого. Ніби нормальні...

— Нормальні, — передражнила обурено. — Нормальні... Теж мені знавець знайшовся.

У перукарні гордо заявила:

— Зробіть мені таку зачіску, щоб видно було вуха.

Перукарка нерозуміюче глянула на вуха, здивовано стенула плечима:

— Як бажаєте... Ви, мабуть, вухами працюєте...

Вона нервово перебила:

— Вуха не для праці, а для краси.

З перукарні вона пішла у фотоательє:

— Зробіть мені карточку з потилиці. Так, щоб видно було вуха.

Фотограф кумедно витріщився на її вуха. Зиркнув на плакат на стіні «Їх розшукує міліція». Тоді промимрив:

— Воля ваша. Вуха, то й вуха. Мені однаково. За свій вік я вже все фотографував... Але вуха... Та ще й з потилиці...

— І ще зробить знімок кожного вуха окремо...
Якось зустріла свою подругу.

— Не розумію, — обурилася, — чому не проводять конкурс на найкращі вуха?!

Подруга глянула на її вуха і опустила погляд.

Вона зрозуміла, що подругу точать зазидки. І співчутливо подивилась на неї:

— Не переживай... Зате в тебе красиві нігті...

Збігло трохи часу. Якось при зустрічі з ним вона почула:

— Не можу терпіти! Весь час ти оголюєш свої вуха...

Образилась:

— Як?! Хіба ж не ти говорив: «Твої вуха — мое життя!»

— Говорив. У тебе й справді дуже кумедні вуха. Ніби пелюстками... Кривулькуваті. Коли на них гляну, мене сміх розбирає. А сміх — це здоров'я... Сьогодні мені не до сміху...

Муха не винна

У Ратичкевича був чудовий настрій. Ще сьогодні посидить вдома, а завтра вже на роботу. Грип відступив. Надворі сонячно, весною пахне. Навіть муха, яка настирливо билась об шибку, не дратувала Ратичкевича. Іншого разу він склав би газету і полював за нею, поки муха впала б догори ніжками. Сьогодні ж Ратичкевич відчинив вікно і великодушно сказав:

— Лети! Потішся весною. Ти також жива істота...

Потім задумався. Як гармонійно збудована вся природа. Ось муха. Мабуть, і вона потрібна природі, коли існує...

Не встиг Ратичкевич далі заглибитися у філософію, як задеренчав телефон.

— Слухаю вас! — чемно проказав Ратичкевич.

— Ну що? І на тебе знайшлася управа? Таки зняли?..

Зловтішний незнайомий фальцет обірвався. Трубка зойкала короткими гудками.

Ратичкевич ще раз притулив трубку до вуха. Тоді поклав на вильчата.

— Не розумію, — мовив сам до себе. — Невже за той тиждень, що я хворів, там щось скоїлося?..

Вдався до аналізу своїх розмов з шефом. Ніби жодних натяків. Якось, правда, сказав: «Щось ви, Ратичкевичу, часто хворієте...» Але... Чекай, чекай! Так. І вираз обличчя у нього був сердитий. Ще й додав: «Що ви на мене витріщились?» Звичайно, це був натяк... А тепер, коли мене нема, взяв і... Там і Риндюк зіграв свою роль підступного Яго. Той нагоди не пропустить. Коли в людини на серці радість, у нього печінка починає боліти...

Ратичкевич зняв трубку. Набрал номер колеги по відділу:

— Здоров! Ратичкевич турбує. Що там у вас нового? Слухай, а моєї персональної справи не розглядали? З приводу чого? Та, може, так, просто. Не розумієш? Та я жартую... Бувай...

Ну, той може нічого і не знати, думав Ратичкевич. Наказу ще не видали, очевидно. Коли я хворий, вони не мають права.

Набрал номер начальника відділу:

— Добрий день! Ратичкевич турбує. Які там у нас новини? Деякі є? Швидше виходить, то дізнаюся?.. — Ратичкевичу похолонуло в п'ятах. Язик ледве слухався: — Здогадуюся. Це ви з приводу моєї персональної справи? Нічого не знаєте?.. Та я жартую...

«Нічого не знає. Він і не скаже, що знає»,— думав Ратичкевич. — «Швидше виходь — дізнаєшся»... Точно, Риндюк щось напоросіячив. Він вже давно рие під Ратичкевичем...

Набрав номер ще одного співробітника. Той також нічого не знав. Але з його інтонації Ратичкевич відчув щось недобре...

У квартирі було душно. Ратичкевич прочинив двері на балкон. З вулиці набридливо дратувало сучасне досягнення науки і техніки. На адресу машинного гудіння Ратичкевич сказав:

— Цією цивілізацією людство почепило собі на шию петлю. І чим далі цим шляхом воно йде, тим більше ця петля затягується...

Дивився, як із заводської труби валить дим. Соковито вилаявся на адресу індустріалізації.

У цю хвилину повз ніс Ратичкевича до кімнати влетіла муха. Ратичкевич різко повернув носа. Наче антеною локатора, супроводив ним політ мухи.

— Паразит!—сказав жовчно Ратичкевич.—Скільки тої холери розвелосся! І душать, і труять, та ніщо її не бере...

Узяв газету. Склав так, щоб нею можна було лягнути. І став пильно стежити, де сяде муха.

Вербові котики

У повітрі пахло весною. У мене в кабінеті — смаленим. Післязавтра жіноче свято. А в голові хоча б якась миршава ідея. В інших колективах простіше. Чоловіки складаються, роблять жінкам подарунки. Або готують для жінок концерт. А в нашому колективі самі жінки. Я єдиний чоловік. І то директор. Навіть шофером у мене дівчина.

Коли мене призначили сюди, друзі співчували: «Будеш як голий серед вовків». «Вісімдесят п'ять жінок — вісімдесят п'ять стихійних лих».

Я і сам відхрещувався:

— Петре Івановичу! Не підуй директором цієї фабрики! Я ніколи не був одружений. У мене нема досвіду боротьби з жінками. Потім... серце у мене м'яке. Пустить котрась сльозу, і я розтану. Жодної догани не винесу...

Умовили. Правда, тепер не каюся. Інших директорів скубуть за те, що працівники у витверезник потрапляють, хулїганять, а я спокійний. Перекурів не влаштовують. Одна, правда, курила, так її самі жінки викурили... Не підводять ніколи. Ніхто ні до кого не залицяється...

Тож за віком пахло весною. Я дивився у вікно і думав: «Вісімдесят п'ять букетів квітів я не роздобуду ніде. В райцентрі зараз можна купити хіба що пучок зеленої цибулі. Купити кожній по флакончику духів — банально. Та й купиш усім однакові, а хто зна, котра які любить. Розпитувати не будеш. Принохуватися до кожної також не станеш. Доручиш секретарці — за п'ятнадцять хвилин знатимуть усі вісімдесят п'ять».

Раптом у голову спала рятівна думка.

Викликав водія Клаву:

— Машина в порядку? Під вечір не заганяй у гараж. Я поїду сам.

На роботі засидівся довше. Уже стемніло. Зійшов круглолиций місяць. Сів я за кермо і гайнув за місто до річки. Десь тут, знаю, росли ці верби.

Дістався до них. Наче намальовані. Гілочки в пухнастих котиках срібляться в місячному промінні. Аж шкода різати.

Прикинув, скільки треба. Ріжу, на купу складаю. Пісню про ясен місяць мугикаю. Раптом де не візь-

мись — Аделіна Затрембальська. Іменували її в райцентрі Шерлоком у спідниці, або довідковим бюро району. З'явилася чомусь із боку лугу:

— Добри вечір, Миколо Ільковичу!

— Доброго здоров'ячка, — кажу, а сам думаю: «Ну, це вже піде луна гаєм...»

— Що, віники будете робити?

— Та ні, кошики плестиму...

— А-а-а...

Вона форсувала убрід гумовими чобітьми річечку. І зникла так, як з'явилась...

Наступного дня я привітав своїх жінок. Кожній вручив листівочку з віншуванням і пучок вербових лозинок. Жінки були зворушені, казали: «У нас ще такого директора не було». Запрошували на домашнє свято. Я, звичайно, не пішов до жодної. Підеш до однієї, друга образиться. Провів жіноче свято в суто чоловічій компанії.

А наступного дня ще не сів за робочий стіл — дзвінок. Начальство з області телефонує:

— Миколо Ільковичу, що це ви там державну машину для власних потреб використовуєте? Потім, скажу вам, не солідно директорові фабрики кошиками та віниками торгувати...

Я мовчав. Думав: «Коли це Затрембальська встигла повідомити, що я різав вербову лозу? Тоді був вечір, сьогодні ранок. А вчора було свято...»

Спільна доля

Весна у розквіті. Чисте небо, лагідне сонце і розбрунькований парк. Ходжу. Милуюся. Вбираю у свої груди, що можна увібрати. Ласкаю поглядом кожную гілочку, кожную травинку.

Підійшов до лавочки. Сів і... завмер. Піді мною щось мокре і слизьке.

У голові майнуло: «Все одно. Вже сів. Уже штани намочив. Нічого тепер зриватися, смішити людей. Посиджу. Зачекаю, поки підсохне...»

Торкнувся пальцем лавочку поруч. Липне. Пофарбована.

«Тим більше нічого зриватися, — думаю. — Вже пізно».

Розгорнув газету. В Африці знову переворот. На Мадагаскарі землетрус. Форвард київського «Динамо» забив ногу.

Повертаюся думками до своїх штанів: «Це ж вони, мабуть, вже пропали. Все залежить від того, яка фарба. Якщо київського заводу, то, може, відплететься. А якщо імпортна...»

До лавочки прямує молодик. У білій з червоним тенісці й сірих штанях.

— Не сідайте! Тут...

— Командувати будете у себе вдома! — сказав зверхньо. І сів.

Зірвався, немов з гарячої сковороди. Бовкнув «ідіот» і пішов. На світлих штанях рухалися дві великі плями.

Уявляю собі, які плями на моїх коричневих штанях. Вставати не наважуюсь. Оглядаюся. Чи ніде не видно застереження, що лавочка пофарбована. Є. За моєю спиною. Видно, я так захопився весняною природою, що не помітив його.

Міркую: «Якби у мене був плащ, накинув би його, закрив пляму». Глянув на парасольку, що лежала на колінах. «Якби пляма була на спині, накрив би парасолькою...»

Намагаюся читати: «Японські консерватори терплять поразку. Засідання Генеральної Асамблеї з питань безпеки в Європі».

«Цікаво, якби прикрити пляму газетою? Ні. Це ж треба газету тримати розгорнутою...»

Задивився на дерево. Білочка плиг-плиг.

Хтось сів поруч зі мною. Глянув — дівчина. Гарненька така, чорнявенька. А лице біле-біле. Сидить, мов пам'ятник. Не поворухнеться.

— Здрастуйте! — кажу.

Обличчя її налилося рум'янцем. Глипнула на мої штани, на лавочку, на білу в червоних квітах сукню. Карі очі — суміш переляку й розпачу.

Демонстративно поглянула на годинник. Дістала з сумочки книжку. Устромила в неї свого симпатичного носика. Ніби читає.

В мене трохи відлягло від серця. Майже перестав думати про свої штани. Думаю про її сукню.

Упіймав на своїх штанях її крадькуватий погляд.

— Вибачте, — кажу, — що не погередив. Задивився на білочку.

Вона глибоко зітхнула. Мовчить.

«Ну й мовчи, — думаю, — теж мені цабе. Побачимо, як ти будеш вставати. Мабуть, на побачення прийшла...»

Дивлюсь у газету...

— Перепрошую, ви давно тут сидите? — спитала голосом ангела.

— Давно. Вже присох. Бо як піднімаюся — тріщать штани.

Вона почервоніла. Хотіла поворухнутися, але завмерла.

— А у вас побачення?

— Це вас не стосується... Які безсовісні люди. Могли написати, що лавка пофарбована...

— Написали. Ось за моєю спиною. Читайте.

Покосувала поглядом:

— В-ви... Для чого?..

— Щоб ви біля мене прилипли.

— Не грубіть.

— Бо виходить так, ніби не ви біля мене прилипли, а я біля вас. Спеціально, щоб познайомитися...

Якийсь час тривала мовчанка. Дівчина вдавала, що читає. Але час від часу відривала від книжки погляд і водила ним по кронах дерев. Я заспокоївся остаточно. Милувався, як вистрибує по деревах білочка.

— Яке чарівне створіння, — мовив я.

— Надзвичайно, — підтримала вона. — І яке...

Наші очі зустрілися. Напіврозтулені для наступного слова, її уста ніби просили поцілунку.

Я потонув у її очах. Серце калатало, наче перед стартом. Я затамував подих. Тоді пробелькотів:

— А які очі...

Вона зашарілася. Відвернула погляд. Дала можливість мені підключити друге дихання.

З годину ми блукали поглядами і словами по вітті дерев. Перебрали всі породи. Перейшли на клумби з квітами. Вона весело щебетала. З мене хлюпала радість.

Тоді я сказав:

— Давайте підемо в кіно!

— Давайте, — погодилася вона.

Я простягнув їй руку. Ми зібралися і побігли...

Коли виходили з кінозалу, мого плеча торкнулась чиясь рука:

— Юначе, — прошепотів чоловік, — у вас, здається, розірвані штани.

Я стрепенувся. І затулив собою дівчину.

— Що він шептав? — спитала вона.

— Нічого, просив закурити.

Знадвору на нас дихнуло весняним вечором.

Вбивця

Ми сиділи у сквері. Вона на одному краю лавочки, я — на протилежному. Я, задерши голову, милувався весняним розмаєм. Вона пасла очима чималенького вівчура. Той гасав по скверу. Брав у зуби якусь гілку, приносив її господині, вона ту гілку кидала, і він знову повторював те саме. Супроводжувалося це діловими командами «Бузя, взять! Бузя, подать!» з боку хазяйки і щасливим дзявкотом з боку самого Бузі.

Потім Бузі, видно, набридло. Бо на чергову команду «Бузя, взять!» він не взяв. Ліг перед лавочкою, поклав свою оксамитову морду на пухнасті лапи і дивився на мене. Господиня присоромила його: «Бузя, ти нехороший», — і відвернулася кудись убік.

Саме тоді я дістав з портфеля згорток і поманив Бузю пальцем.

Він підійшов, понюхав мою руку, розкрив пащу і взяв те, що я йому простягнув.

Тут і почалося найстрашніше. Господиня повернулася і майже крикнула:

— Бузя! Що ти взяв? Кинь!

Але Бузя не кидав. І не їв. Він затиснув у пащі мій подарунок і жалібно позирав то на господиню, то на мене. Потім став чухати лапами біля морди.

У господині почався приступ істерики:

— Боже! Що ви йому дали? Він не може розтлупити морду!..

Я спочатку чемно привітався. Тоді пояснив, що я не бог. А потім розтлумачив, що я, звичайно, не міг йому дати бутерброд з ікрою чи, припустимо, смажений мозок африканської мавпи. А дав те, що було під руками.

Занепокоєна господиня взяла Бузю за нижню і верхню щелепи, але вони були ніби склеєні.

Тепер, як мені здавалося, занепокоївся і сам Бузя. Він навіть тихенько скарчав.

Господиня шаленіла:

— Убивця! Ви отруїли собаку! Міліція!.. Люди добрі, сюди!..

«Добрих людей» не треба було довго кликати. Вони тут як тут. Одні присідали біля Бузі. Інші батькували мене. Ще інші вели розмови «в кулуарах». Я намагався все пояснити, та хазяйка Бузі не давала мені розтулити їй рота.

Над'їхала машина. Посадили спочатку мене, тоді Бузю і його господиню.

Привезли у ветполіклініку.

Ветлікар глянув на мене, як на вбивцю:

— Що ви дали собаці?

У мене вже нуртувало обурення:

— Розтуліть йому щелепи і подивіться!..

— Та от розтулити їх не так просто. Ніби цементом взяло!..

— Слухайте, лікарю. Я дав йому свіженький шніцель, який годину тому взяв у нашому заводському буфеті. Не вірите? Ось у мене ще один зостався. Ось!..

Я дістав з портфеля пакуночок, розгорнув його, витяг шніцель і почав його демонстративно жувати.

Бузя сумними очима дивився на мене і жалібно скарчав!..

«Ой гоп, три-ти-ти...»

Я прокинувся серед ночі. За стіною бренькало піаніно. Бренькання не дуже бурхливе. Може, я і прокинувся б. Та до того за стіною чути було тільки горлання телевізора і кувікання магнітофона.

Тепер звідтіля линули акорди першопрохідця в музиці:

Ой гоп, три-ти-ти...

Ой гоп, три-ти-ти...

Я організував всі внутрішні резерви. Задрімав. Як заєць. На «три-ти-ти» очі жмури́в, на «ой гоп» розкривав.

Потім бренькання затихло.

Я заснув.

На світанку знову розбудило:

Ой гоп, три-ти-ти...

Ой гоп, три-ти-ти...

Я зиркнув на годинник. Четверта.

Цікаво, хто за інструментом? Чи їхній старшенький, чи меншенька? А може, у бабусі безсоння? Може, у неї на схилі років талант прокинувся? Скільки он пенсіонерів вдаються до літературної творчості...

На роботі я цілу зміну насвистував:

Ой гоп, три-ти-ти...

Ой гоп, три-ти-ти...

Під кінець робочого дня колега мене вибатькував. І сказав, що в одну і ту ж точку довбе тільки папуга...

Прийшов додому. Перекусив. Сів за філософію. Бо через тиждень екзамен.

За стіною:

Ой гоп, три-ти-ти...

Ой гоп, три-ти-ти...

Цікаво все ж таки, хто це тринькає?

Вийшов на балкон. Стоїть на своєму балконі сусідка.

— Здрастуйте!

— Здрастуйте!

— Купили піаніно?

— Купили. Для дітей. Тепер культура росте. Треба вчити дітей музики...

На балкон вибігла маленька музикантша.

— Дядю, а ми маємо піаніно...

— Йди, йди грай, — погладила її по голівці мама. — Дяді дуже подобається, як ти граєш. Дядя любить музику...

Дівчинка побігла. З кімнати знову долинуло:

Ой гоп, три-ти-ти...

Ой гоп, три-ти-ти...

— Знаєте, — сказала сусідка, — так тягне дитину до музики. Ночами прокидається і біжить до піаніно.

— Скільки вашій дівчинці?

— Сім.

— Моцарт у шість років своєю грою полонив пів Європи.

— Хто-хто?

— Моцарт.

— Ну, його батько, мабуть, якийсь начальник. Наша за кордон не поїде...

Проминуло кілька тижнів. У щоденному і щонічному одноманітному «ой гоп, три-ти-ти». Я сподівався, що моїй маленькій сусідці або набридне бринькати, або, у гіршому випадку, вона просунеться вище по драбині музичної майстерності. Але за стіною лунало «ой гоп, три-ти-ти» і вранці, і ввечері, і серед дня, і серед ночі. Воно гуділо в моїй голові, відлунювало в печінці, грало у кожному нерві, нило в нирках і мурахами повзало по шкірі.

Якось у чергових переговорах на балконі я висловив сусідці свій погляд на культуру. Мовляв, правильно робите, що вчите дитину культури. А є в нашому будинку люди, які не привчають дітей поважати сусідів, дбати про їхній спокій. Потім натякнув, що краще було б, якби сусіди поставили інстру-

мент у наріжній кімнаті. Все-таки місце йому в вітальні, а не в дитячій спальні. Та й наріжна кімната не межує з жодним сусідом.

Сусідка насторожено глянула на мене. Тоді сказала:

— Я б ніколи не подумала, що ви не любите музики. Так про вас хороше говорять у будинку. В газетах ваш портрет друкують. В інституті заочно навчаєтесь... А потім... Кожен робить у своїй хаті те, що йому подобається...

Після цього і вона, і сусід перестали вітатися.

А за стіною й далі лунало: «Ой гоп, три-ти-ти...»

Одного разу я приніс додому баян. Навчився на ньому грати перше коліно з фокстрота «В нашей жизни всякое бывает».

Як тільки за стіною лунає «ой гоп, три-ти-ти», я хапаю свій баян і даю відповідь.

Дитя перестає грати. Мабуть, прислухається, як я граю.

А оце сьогодні чув, як сусіди перетягували піаніно у наріжну кімнату...

Звичка

(Бувальщина)

Це було на Апшероні.

Неподалік від нашої казарми жив чоловік років під вісімдесят. У дворі в нього стояв осел. Також не першої молодості.

Щодня, як тільки на світ зазоріє, господар підходить до своєї худобини, бере за вуздечку і лагідно каже:

— Ходімо, ара! Підемо пастися...

Осел впирається передніми ногами, сідає на задні і в такій позі застигає.

Старий тягне за вуздечку. Поцмокує язиком. Розмальовує ослові, яка там у горах гарна травичка. Плеще його по сивій шерсті. Осел і вухом не веде.

Тоді хазяїн бере батога, потягає осла вздовж хребта.

Той підбирає передні ноги, лягає на землю.

Старий лютує навколо тварини, свариться, кричить. Та осел тільки вухом тріпає.

Тоді старий іде до хати. Виносить відтіля збан з вином. Сідає під навіс і починає тужливо співати. А потім зникає в горах.

Повертається під вечір в доброму настрої. З в'язанкою трави. Кладає її віслюкові перед морду і ніжно каже:

— Іж, ара. Ти ж цілий день голодний.

Віслюк лежачи скубе траву і ліниво гупає китицею хвоста об пилюку. А старий сидить поруч і гладить його по сивуватій шерсті.

І так щодня.

Якось сусід спитав старого:

— Слухай, Махмуд, навіщо тобі цей клятий віслюк? Яка від нього поміч? Ти все життя з ним мучишся...

Старий задумався:

— Звичка, Алі. Звичка... Та й не все життя з ним морочуся, а тільки половину. Дуже він мені нагадує мою колишню дружину. З нею я отак провозився першу половину життя... А з ним легше... Він мовчить...

Гармонія

Над головою сине небо. На ньому — лагідне травневе сонце. Під ногами трав'яний квітучий килим. Навколо — ліс.

Блукаю поміж деревами. Милуюся тим, що по-навитворяла весна. І сам веснію.

А потім стало якось сумно. Щебече пташка з пташкою. Жебонить мушка з мушкою. Шепочеться вітерець з листячком. А я — сам.

Порушується гармонія, подумав я і оглянувся навколо.

Бачу — оддалік ще одна людина гармонію порушує. Конвалії збирає. На сонце мружиться. По стовбурах дерев мелодії костурцем вистукує. Музикантша, мабуть.

Може, думаю, природа нас одне для одного створила. Щоб і ми її гармонію доповнювали. А ми тиняємося одне навколо берези, друге навколо дуба.

Іду на зближення.

Вона мене ще не бачить. Та метрів за п'ятдесят почула кроки. Оглянулася.

Я зніяковіло зупинився. Присів біля конвалії.

Пішла далі.

Я встав, пішов слідом за нею.

Вона знову оглянулася.

Я зупинився.

Спочатку вона прискорювала кроки, щоб випередити мене. Тепер навпаки, сповільнює. І все частіше озиряється.

Природа бере своє, констатую я. Значить, клюнуло.

Прискорив крок.

— Здрастуй, зозулько!

— Здрастуй, горобчику!

Я зніяковіло зупинився. По хвилі сказав, що мене звуть Вася. Що погода сьогодні хороша. І природа теж. Тоді пригадав, що у таких випадках питають про годину.

— Не скажете, котра година?

— А я годинник з собою до лісу не беру. І грошей також, — сказала агресивно. І руки сховала за спину.

Колеться. Треба, гадаю, про щось ніжне з нею.

— Ось білочка, — кажу, — по гілочках стрибає.

— Де?

— Он... — я відвернувся і підняв голову.

Щось гупнуло мене по голові. Деревя загойдалися...

Коли очунав, поруч стояла вона. Дивилася широко розплющеними очима. Пробелькотіла:

— Живий, слава богу, живий!

Я спробував підвестися.

— Не рухайтесь! — крикнула вона.

Я сторожко оглянувся навколо.

— Нічого не розумію. На мене гілляка впала, чи що?

Вона кивнула:

— Отой костур...

В мене очі полізли на лоба:

— Ви? За що?!

— Щоб не тягло до чужих годинників.

— Невже ви сприйняли мене за грабіжника?

— Чого ж ви нишком за мною слідували?

— Та я... просто соромився підійти...

Того дня ми ще довго блукали по лісу разом. Хоч на голові у мене ніла гуля, та за спиною ніби вирости крила.

Гармонія.

Крива лікування

(В етюдах, образках, діалогах)

1. Біля телефону

— Еля! Я вже тут. Тут, кажу. Поклали мене. Як лежу? Зараз я стою біля автомата. Автомат висить у вестибюлі на стіні. А я біля нього стою. І з тобою говорю. А ти сидиш? Стоїш? І я стою.

Що принести? Лікар сказав, що треба щадящу діету. Щ-а-д-я-щ-у. Легеньку тобто. Курку принеси. Холодцю. Можна з хрінном. Пару відбивних. Що? Яечок? Штук десять. Ковбаски? З півкіло. І сиру. Сиру не забудь...

Діагноз? Туманність Андромеди. Так лікар сказав. Каже: «Усе це зв'язане з печінкою. А дає на мозги. І на ноги». Причина? Хто його знає...

2. Дихайте! Не дихайте!

- Дихайте!
- Ху-у! Ху-у! Ху-у!
- Не дихайте!.. Ще десять уколів...
- Дихайте!
- Ха-а! Ха-а! Ха-а!
- Не дихайте!.. Ще десять уколів...
- Дихайте!
- Хи-и! Хи-и! Хи-и!
- Не дихайте... Ще п'ять уколів...
- Дихайте... Що?.. Не дихає?.. Кисневу подушку! Негайно!..

3. Пардон

Ковтнув таблетку. Такий стан —ніби сплю і ніби не сплю.

Відчуваю, що треба вставати. Бо далі нікуди. А голову від подушки відірвати не можу. І ноги ніби ватяні.

Став я на ті ватяні ноги. Всунув їх у капці. Почовгав.

Причовгав. Ліг на ліжку. Закутався в ковдру. Знову ніби сплю і ніби не сплю. Такий стан.

Чую, хтось відчинив двері. Човгає до мене.

Нахилився. Лягає... Тоді:

— Ай! Рятуйте!

Уже зовсім не сплю.

— Що ж ви, громадянко, на мене лягли і репетуєте? Як вам не соромно?!

— Як вам не соромно на чуже ліжко лізти?

— Тут уже, вибачте, пардон! Ви не думали, чому ваше ліжко в чоловічій палаті?

Увійшла сестричка.

Ввімкнула світло:

— Бекончик! А ви чого у жіночій палаті?

— Пардон! Таблетка. Пардон! — вибачився я культурно і почовгав у сусідню палату...

4. Анод і катод

Поруч зі мною за ширмою поклали даму. В кабінеті електропроцедур.

— Що це ви мені в носа пхаєте?— спитала дама.

— Анод і катод, — пояснила сестра.

— В якій дірці анод, а в якій катод?

— А вам не все одно?

— Не все одно. Бо в лівій мені більше лоскоче...

А-а-а... п-чхи! Апч-хи!.. Сестричко, що я випчхнула?
Анод чи катод?

— По-моему, це гайка... А де вона взялась у вас в носі?

5. Нема апетиту

— Ой, доктор, у мене зовсім нема апетиту. Я помру з голоду. Я не можу підвестися...

— Що ви снідали?

— Ай, що то за сніданок! Отакий рідесенький-рідесенький суп. Отакусинький шматочок масла і дві склянки чаю...

— А до того ви нічого не їли?

— Ай, що я до того їла. Якихось кілька квасолин в літрі курячого бульйону. І дві курячі лапки... Що то за їжа...

— І отак без хліба?..

— Ай, доктор, чого без хліба? З французькою булочкою... Ай, доктор, я помру. Я нічого їсти не можу...

— Ти забула. Ти ще їла сметану...

— Ай, хіба це їжа? Оту гранчасту склянку свіжої сметани, не міг, ідіот, хоча б уже тонку принести...

— Саму сметану їли?

— Чого саму? У мене було дві ватрушки.

— Ти ще вінегрет їла...

— Ай, хіба це їжа? Якась півлітра вінегрету і пара шматочків хліба... Доктор, подивіться на мій язик. Він зовсім пересох. Це від голодування. Я сьогодні нічого не мала в роті. Я помру...

— Ти забула, ти ще їла яблука...

— Ай, хіба це їжа? Якихось п'ять печених яблук... Доктор, коли далі так буде, я помру... Дивіться, доктор, як я схудла...

— Ага, схудла. Так схудла, що доктору ніде на ліжку присісти...

— Ай, доктор, це в мене отьоки, мабуть, від недоїдання...

6. «Діжурная шістьорка»

— Отойди од двері! Я сказала тобі! Ніякої передачі! Вже проістекло времня... Тут не ти командуєш мною, а я тобою. Бо ти больно́й... Я буду больная?.. Я больная не буду... Нерви, нерви. Знаєш, скоко таких нервених, як ти, через мої руки пройшло? А я от живу... Прохвесор... Спизжаму надів... Інтелігент... Туз... Може, ти й туз. А я шістьорка. Зате я козирная. І крию тебе по всім правилам. Бо мені дано право. Отойди од двері... Я діжурная...

7. Вона глибоко

— Доктор, у мене печінка.

— Як ви знаєте?

— Намацав.

— Ану ляжте, розслабтеся... Дивно. Не бачу я у вас ніякої печінки. Як це ви могли її намацати?

— Е, доктор, хіба так знайдете? Я отак зігнуся. Потім отак викручуся, тоді оту ногу підніму сюди, а оту руку загну за спину. А тоді ви мені під оце ребро кулаком тицяйте...

— Ну добре. Я тицьну кулака і знайду печінку. Але як ви самі її знайшли?

— Хіба сам, лікарю? Ми он з сусідом. Цілу ніч в санітарній кімнаті шукали... Він мені печінку знайшов, а я йому підшлункову залозу...

— Ну і що?

— Болить. В нього залоза болить, а в мене печінка болить... А так її не знайдете. Вона глибоко...

8. В и б а ч м е н і , д р у ж е ! ..

Вийшло так. Різні сестри на своєму чергуванні приносили мені різні таблетки. Чорнява приносила жовті і білі. Білява — сині та рожеві. Пострижена під хлопчика — сірі та зелені. А маленька кругленька — щось в облатках.

Після цього я засумнівався: чи не випробувати спочатку дію ліків на собаці Беньові, що сновигає коло лікарні?

Беньо — восьмимісячний син Мухи, дуже добродушний і довірливий. Він спочатку проковтне те, що йому кинуть, а тоді вже думає, що він проковтнув.

Обидві перші таблетки Беньо проковтнув, як одну муху, ще й облизався.

Хвилинку посидів спокійно. Тоді почав трясти головою, ніби йому щось влізло у вухо. Пізніше загарчав на свій хвіст і почав за ним крутитися. У собак це називається «накручувати самого себе». Коли в собаки ще замало злості, щоб когось вкусити, він наганяє її на власному хвості. Після такої самонакрутки з собакою краще не зв'язуватися. Навіть якщо він добродушний.

І я пішов.

Наступного дня я виніс Беньові таблетку від білявої сестрички. Беньо, як і перші, проковтнув не задумуючись.

Не встиг я оглянутися, як він ліг на спину, підняв догори лапи, розслабився і заснув. Тільки увісні скиглив, стогнав.

Скільки він проспав, не знаю. Мені пора було йти на процедури.

Проквітнувши таблетки від сестрички, постриженої під хлопчика, Беньо сів і задумався. Тоді нашорочив вуха, вигнув шию. Притулив вухо до власного живота. Тоді — до боку.

Правду кажучи, я йому позаздрив. Якби людина могла отак сама себе обслухати.

Беньо вишкірив зуби. Загарчав на свій живіт. Тоді почав на нього гавкати. Потім сів. Підняв задні лапи, а передніми пішов. Перша половина повезла другу «на саночках»...

Облаток маленької кругленької сестрички Беньо не дочекався. Зник. Кого я не запитував — ніхто його не бачив. Бачили тільки Муху, Беньову маму. Вона нишпорила по заростях, скубала зубами якусь траву і носила її в кущі.

Якось під вечір Муха, сторожко оглядаючись, вийшла з кущів. За нею обережно ступав худий і сумний Беньо. Вони востаннє глянули на лікарню і чкурнули геть...

На власному прикладі

Я повернувся з відрядження. Йшов додому. По дорозі зустрів Миколу.

— Здоров, молодожоне!

Це я молодожон. Недавно одружився. Нас з Миколою вважали закоренілими і пропащими парубками. А коли врешті-решт я наважився, Микола сказав:

— Спробуй... Якщо того... то і я за тобою.

Я спробував. А оце зустрілись.

— Ну як?— питає він.— Іси гарячі борщі?

Я криво посміхнувся. Мовляв, нічого. Й одразу подумав: треба запросити товариша в гості.

— Ходімо, — кажу, — до мене. Потрапезуємо за домашнім столом.

Йшли. Балакали про те, про се.

— Вона в тебе кулінар? — спитав Микола.

— Ну, як тобі сказати? Оце сьогодні переломний період.

Микола витріщив очі. Я пояснив:

— Бачиш, вчу, як тільки можу. На власному прикладі. Припустимо, не тямить чи не хоче наліпити вареників. Приходжу з роботи і ліплю сам. І так далі. Мовляв, дивись, як це робиться. А там і тебе совість мучитиме. Сама візьмешся за діло. Запалював щодня і щохвилини. За моїми підрахунками, сьогодні якраз має наступити переломний момент. Система...

— Молодець,— сказав Микола. — Не думав, що ти педагог...

Зайшли у під'їзд мого будинку. Принюхуюся, чи не пахне смаженим. Знає ж, що повертаюся сьогодні.

Переступаю поріг. Одразу ж потрапив у палкі обійми.

— Я так чекала! Так чекала! З голоду мало не померла. Що ти привіз смачненького?

Дивлюсь, моя половина справді схудла, під очима синці. В хаті нема ні картоплини, ні шкуринки хліба.

Зиркнув на Миколу. Мовчки дивиться в куток. Потім звів на мене співчутливий погляд:

— Не переживай!— шепнув.— Зараз гайну в магазин. Удвох швидко впораємося... А приклад твій справді в пригоді стане...

Технічні причини

Одного ранку у мене в квартирі задзвонив телефон. Приемний жіночий голос повідомив:

— Через технічні причини від сьогодні ваш телефон буде 99-13-99.

Я не вникав у технічні причини. Подякував за повідомлення і поклав трубку.

За кілька хвилин телефон озвався знову:

— Михайле Андрійовичу?

— Ні. Євген Михайлович.

— А Михайло Андрійович де?

— Який Михайло Андрійович?

— Ну, Скарабовський, керуючий трестом. Це телефон 99-13-99?

— Так. Але це телефон моєї квартири.

— Вибачте...

Вибачив. Сів писати. Дзвінок:

— Трест?

— Не трест...

Пояснив. Узяв ручку. Дзвінок:

— Михайле Андрійовичу?

— Не Михайло Андрійович...

Пояснив.

Потягнувся до ручки.

Дзвінок:

— Товариш Скарабовський?

— Товариш, але не Скарабовський...

Пояснив.

Набридло.

Знову дзвінок:

— Михайле Андрійовичу?

— Слухаю.

— Це Балабамкін дзвонить. Начальник п'ятого управління. Михайле Андрійовичу, горимо. Треба три тонни цементу, а Каракузя не дає.

— Скажіть, щоб негайно дав.

— Дякую... Михайле Андрійовичу, а можна ще тонну арматури?

— Беріть.

— Дякую. Дуже дякую...

Мені сподобалося.

Дзвінок:

— Михайле Андрійовичу? Галапченко дзвонить.

Сто тисяч цегли треба.

— Хай Каракузя випише.

— Дякую...

Дзвінок:

— Михайле Андрійовичу, Гапончик турбує. Треба кран...

— Скажіть Каракузі хай випише.

— А при чому тут Каракузя?

— А хто?

— Кукурікін.

— Скажіть Кукурікіну.

— Дякую...

Дзвінок:

— Михайле Андрійовичу...

— Скажіть Каракузі...

— Дякую...

Дзвінок:

— Михайло Андрійович...

— Скажіть Кукурікіну...

— Дякую...

Дзвінок:

— Михайло Андрійович?

— Скажіть Каракузі хай відпустить...

— Що відпустити, Михайле Андрійовичу? Це я, Каракузя. Уже нема, Михайле Андрійовичу, що відпускати...

— Господи!

— Що господи?

— Кажу, господи, коли це все закінчиться?

— Та я кажу, Михайле Андрійовичу, що вже, богу дякувати, закінчилося. До кінця року будемо жебрати у сусідів...

— А ви подякуйте начальникові автоматного-телефонної станції.

— Якому начальникові?

— Мальованому. Тому, що поміняв номери телефонів...

— А-а-а...

— Бе-е-е...

Наступного ранку знову подзвонив приймний жіночий голос:

— Через технічні причини вам помилково дали не той номер. Від сьогодні ваш телефон буде 13-99-13.

Я не міг вимовити й слова. Тримав біля вуха трубку і з острахом думав: а що, як цього разу мені випав номер телефону начальника главку?

Кумекати треба

Зустрів я сусіда — голову колгоспу «Світлі горизонти».

— Слухай, Петре Івановичу, — каже. — Поділися досвідом. Моє господарство попереду твого за всіма показниками. І мені ж щомісяця в газетах молотять, а тебе ніби на світі нема.

— Бачиш, — відповідаю, — Свириде Харитоновичу, кумекати треба. Стратегію і тактику застосовувати. Наші з тобою господарства розташовані ніби симетрично: твоє праворуч за десять кілометрів від шосейної дороги, моє ліворуч — за вісім кілометрів. Так от, припустимо, іде кореспондент трактом. Вирвався на наш куш. Дивиться: справа — артіль «Світлі горизонти». Дорога — бруківка. Ліворуч — артіль «Вперед» — дорога ґрунтова. А тут хмариться. Якою він дорогою поїде?

— Звісно, бруківкою.

— Отож-то... Тепер припустимо таке. Якийсь відчайдух заскочить у мій колгосп. По-перше, йому

треба поїсти. Ідальні в селі я не будую спеціально. Значить, рад не рад, він мусить клянути на моє запрошення пообідати або повечеряти. Готелю в господарстві в мене також нема. Отже, я його прилаштовую десь переночувати. А коли він вже зі мною пообідав чи повечеряв, коли вже переночував там, де я його прилаштував, — гарантую: слова поганого про мій колгосп не напише.

— Ясно, — зітхнув сусід. — Але не кожен і на це піде.

— Звісно, не кожен, — погоджуюсь. — А у мене в конторі є постійний черговий дід Тимко. Старий розвідник. Він кожного приїжджого «промацує». Що за птиця і для чого годиться. Якщо покладистий — підказує де я. Коли ж бачить, що той дуже агресивно настроєний, каже: «Голова поїхали в області, головний бухгалтер з економістом в районі, партійний секретар у відпустці. А окрім них, ніхто від сейфа з документами ключа не має. «Тоді довго і вивчаюче вдивляється у небо. Навіть якщо воно чисте. «Злива буде. Кістки в мене крутить. Мать, годинки через дві буде туча. Вам би їхать. А то як залле, то з тим мациклетом до заморозків будете тут сидіти...» І той газетний відчайдух сідає на свого диркуна і мчить, аж курява знімається. А щоб йому без матеріалу не повертатися, заскакує у найближчий, у твій, колгосп. Оскільки твоє господарство також далеко не передове — товчється по ньому. Стратегія, брат, і тактика. Кумекати треба...

— Так, — каже Свирид Харитонович, сусід мій добрий, — я забув познайомити вас. Оцей чоловік, — показує на худорлявого довгоногого парубійка, якого я прийняв за водія, — кореспондент журналу «Пе-рець». Іде спеціально у твій колгосп...

У мене мороз пішов поза шкірою.

— Та-ак, — зітхнув важко я. — Кумекати треба...

Таємниця однієї калюжі

Із записної книжки невідомого,
знайденої у закупореній пляшці на дні криниці.

«13 липня. Село Калюжинці, колгосп «Крутий перелом». Голова Порфир Якович Капиця.

Приїхало начальство районного масштабу в особі Адама Казимировича і начальство обласного масштабу в особі Василя Гнатовича.

Друга половина дня. Начальство з головою довго оглядають калюжу, що залишилася після того, як утік колгоспний ставок.

Голова, засукавши рукави, нишпорить у воді, потім всі щось розглядають.

15—20 липня. Калюжу обводять глухою дощатою огорожею. Зверху протягають колючий дріт. Роблять браму, біля брами — будку для вартового.

Що там у калюжі, ніхто не знає. Одні кажуть, що надзвичайно дороге болото, яким лікують від раку, інші — що черепахи, які йдуть на їжу космонавтам.

Намагання дізнатися не дає жодних результатів. В колгоспних документах болото значиться «спец-об'єктом». Для нього виділено криту машину і шофера, який служив в армії.

21 липня. У Калюжинцях з'явилися оголошення:

«Товариші колгоспники.

Правління артілі «Крутий перелом»
приймає від населення у живому вигляді жаби».

22 липня. До контори викликають усіх молодих колгоспників, які служили у морфлоті. Створено спецбригаду з семи чоловік. Бригадиром призначено колишнього старшину 2-ї статті Гаврила Хріна. Для охорони об'єкта створено команду сторожів —

три колгоспники, озброєні новенькими рушницями і найрозумнішим у селі псом.

25 липня. За даними райстатуправління, колгосп «Крутий перелом» на сьогоднішній день по виробництву м'яса, молока та інших с/г продуктів стоїть на середньому місці в районі. Значить, ще добрий місяць ні начальству, ні делегаціям почерпування досвіду тут робити нічого.

30 липня. Кожен член спецбригади пошив собі такий кітель і галіфе, як у голови колгоспу. Розмовляти також намагаються так, як голова колгоспу — перед кожним словом кажуть «на щот». Лаються так, як лається голова: «Я твою душу мотав. Я тебе в гробу бачив». Про об'єкт усі мовчать.

1 серпня. Машина виїхала з брами і поїхала до району.

12 серпня. Неділя. Усі члени бригади з сім'ями прийшли на «пилораму» (так у нас називають кафе). Донедавна жінки членів бригади жили між собою гірше, ніж пес з котом. Не було такої вади в однієї, щоб друга її язиком не намацала. Сьогодні всі вони — як одна родина. Зайшли в ту кабінку, що «для начальства». Чоловіки ступали так поважно, немов перед об'єктивом фотоапарата. Жінки оглядалися на присутніх, наче демонстрували моди.

З кабінки доносились регіт, стук чарок і в багатьох варіантах слово «дефіцит».

Обслідування стола показало, що вони пили пиво з раками, які у калюжинецькій чайній — блюдо дефіцитне.

15 серпня. Ура! Здається, є ниточка. Підслухано, як бухгалтер казав голові: «Може, переведемо все господарство на «спец»? Прибутки будуть колосальні, а затрати праці — мізерні. Адже вони самі

тоді казали: «Ого-го. Тут можна ціле спецгосподарство організувати». Ну то що? Гарантую, що за півроку у мільйонери вийдемо. Перспективний експеримент...»

17 серпня. Всі колгоспники безпосередньо чи посередньо працюють на спецоб'єкті, хоч абсолютно не знають, що там виробляється і для чого воно. З ранку до вечора ходять по болотах, ловлять жаб. Надої молока падають, поросята худнуть.

19 серпня. Сьогодні машина п'ятий раз щось повезла до району. П. Г. казав, що бачив, як вона з району одразу ж в область їде. Він висловив думку, ніби голова в обласному центрі дачу будує. Невже з болота будує дачу? Не розумію: чому міське начальство будує дачі в селах, а сільське — у містах?

Обов'язково після більш детального обслідування треба буде обласному начальству таку анонімку написати: «Голова колгоспу займається окомілюванням. Спецоб'єкт використовує для будівництва своєї дачі».

25 серпня. Катастрофа відкрила все. Спецмашина, виїхавши за село і обминаючи козу, що вистрибнула на асфальт, полетіла в кювет і перевернулася. Жертв не було. З розбитого кузова висунулася велика скриня з живими раками. Поруч лежали два бляшані чемодани. На одному крейдою написано: «рай.». В ньому раки не дуже великі. На другому: «обл.». Тут раки набагато більші. На скрині позначено: «реалізація». Тут раки середнього росту.

Зважаючи на те, що все це зв'язане з «рай.» і «обл.», вважаю за доцільне дальше слідство припинити...»

Замальовки абітурієнтські

1.

- Мамо! А де моя сукня?
- Яка, синя?
- Ну та, в білий горошок.
- Та в шафі.
- А чому ви її не поклали?
- Куди ж там уже класти?.. Ти б хоч книжок пару взяла. Вступати ж їдеш, а не гуляти.
- Книжок, книжок! Сама знаю. Не перший раз...

2.

- Ти у який будеш поступати?
  - В політехнічний. А ти?
  - Я в університет.
  - Знаю... На який факультет?
  - На біологічний.
  - Я позаминулого року вступала на юридичний.
- А минулого — на історичний.
- І що?
  - Не пройшла за конкурсом...

3.

- Можна подивитися вашу книжку?
- Будь ласка.
- Вступаєте кудись?
- У політехнічний.
- На який факультет?

— Подала документи на радіотехнічний. Але, ма-
буть, перейду на хіміко-технологічний. Там конкурс
менший.

— Вже все вивчили?

— Ніби все.

— Може, сходимо в кіно?

— Сходимо...

4.

— Дівчатка, вітайте!

— З чим?

— Хлопець — лялька!.. Були в кіно. Завтра зно-
ву зустрічаємось. Вчиться на консерватора... У кон-
серваторії...

— Добре, Муха! Лягай в ліжку і консервуйся.
А нам ще повторяти треба...

5.

— Ні, то хоч скажіть мені, що таке молекула?

— Молекула — це... це... це... Наприклад, амеба,
туфелька, інфузорія, евгена-зелена...

— Так-так. Орангутанг, антилопа гну і Ріо-де-
Жанейро...

— Розумієте, я вчила. Я вчора все знала... Я...
я... я...

— Не знаю, що ви знали вчора, але за сьогодніш-
ні знання я вам можу поставити тільки нуль...

Страшна ніч

— Нарешті! — зітхнув полегшено інспектор Кузик, вкладаючи свої натовчені в трамваях боки у чисту готельну постіль.

Глянув на пусте сусіднє ліжко. Натиснув гудзичок настільної лампи.

— Хоч відпочину за дві доби.

Спати буду до десятої ранку, вирішив Кузик. І, заховавши голову під простираadlo, почав у думках відраховувати цифри. Цей метод засинання він засвоїв ще на першому курсі інституту і ось уже скільки років беззмінно ним користувався. Засинав Кузик, переважно розмінюючи число шістдесят. Вже від сорока починав петляти думками, перескакуючи з сорок першого на п'ятдесят друге і навпаки.

Та не встиг Кузик дорахувати до десяти, як у двері постукали.

— Маєте сусіда, — сповістила чергова.

Сусід почав роздягатися, а Кузик знову вмовився у ліжко.

Сниться Кузику погідний день. Лежить він, обласний інспектор, на районному пляжі. Вода приємно лоскоче йому ноги. На небі аж три сонця. Під Кузиком — золотий пісок. Поруч — пишноволоса красуня, що замість ніг чомусь має риб'ячий хвіст. Глянув Кузик в очі красуні — і так приємно йому стало. Та тільки хотів торкнутися її хвоста — аж тут щось як заскрегоче, як загарчить! Красуня бульк у воду. А на Кузика з-за горба танк вилазить. Його скрегіт ріже слух, гусениця ось-ось підбере під себе Кузика. І Кузик... прокинувся. На сусідньому ліжку богатирським храпом заливався сусід.

«Щоб тебе підірвало!» — вилаявся в думках Кузик. А на всю кімнату:

— Кахи! Кахи! Агов!

Сусід щось пробубонів. Перевернувся на бік і зачихав, як паровоз.

Кузик притиснув праве вухо до подушки, ліве заткнув пальцем і знову зайнявся снотворною арифметикою. Вже пересягнув за сорок, вже однією ногою переступив у світ марева, — раптом ліжко його як затермосить. Розплющив око — біля ліжка псюра такий, як корова. Роззявив пащу і гарчить. Хотів Кузик крикнути, та з переляку проковтнув голос. Псюра — на Кузика. Кузик кулаком по морді і... прокинувся від болю. Обдер об стіни руку. Стіни дрижали від сусідового хропіння.

— Ка-хи! Ка-хи! — ще голосніше, ніж уперше, закашляв Кузик. Але сусід хропів як нічого не бувало.

Кузик протягнув руку під ліжко, дістав звідтіля черевик, узяв його за носик і почав каблуком стукати об підлогу. Сусід залився ще більшим хропінням.

Кузик ліг. Обмотав голову простирадлом і запхав її під подушку. Зверху, як невгомонні кулеметні черги, стрекотало хропіння.

Кузик не витерпів. Сів на ліжку і на повні груди заспівав:

На городі верба рясна...
Там стояла дівка красна.

Сусід зірвався, сів і став оглядати кімнату. Кузик накрив голову простирадлом і подумки почав відраховувати цифри. Сонне марево вже оповило пам'ять. Аж раптом затермосили дверима. Крізь сон інспектор чув, як хтось вчепився за ручку і трясє дверима. «Може, встане сусід», — подумав Кузик. Та сусід не вставав. А дверима трясли.

Кузик примусив себе розплющити очі. Підвів голову. Двері деренчали від могутнього сусідового хропіння.

Інспектор сів і знову на весь голос заспівав:

На городі верба рясна...
Там стояла дівка красна.

Сусід зірвався, а Кузик знову під простираadlo... Скільки разів ще Кузик будив піснею свого сусіда, підрахувати важко. А десь опівночі, коли інспектор, відбиваючи чергову атаку, не встиг ще шнирнути під простираadlo, кулаками затарабанили у двері. Кузик стрибнув з ліжка і кинувся відчиняти. Сусід, здивовано кліпаючи очима, сидів на ліжку.

У коридорі було з п'ятнадцять заспаних мешканців готелю, двоє чергових і троє чоловіків у білих халатах.

— Хто це співав так гарно? — нахилився до Кузика кремезний чоловік у білому халаті.

Кузик поманив пальцем чоловіка. Шепнув йому на вухо:

— Он, — кивнув на сусіда. — Щось сталося, мабуть, цілу ніч співає.

Чоловік підійшов до сусіда. Погладив його лагідно по голові. Лагідно сказав:

— Ви прекрасно співаєте... У вас талант... Зодягніться, поїдемо, поспіваємо...

Сусід мовчки підвівся. Став зодягатися...

Кузик прокинувся аж перед полуднем. Його розбудили кроки. Це до кімнати увійшов сусід.

— Вибачте, я вас розбудив, — сказав він лагідно. — Знаєте, зі мною вночі щось сталося... Чую крізь сон кілька разів, ніби хтось співає «На городі верба рясна». Зриваюся — в кімнаті тихо. Ви спите. Думаю, невже так перевтомився, що галюцинації? Потім прийшли оті. Виявляється, я сам співав... Перевтома...

Економічний ефект

Він упевнено сказав:

— Думка людини — то її крила. Візьміть для прикладу техніка Лупушкевича...

Всі повернули голови у мій бік. Я скромно опустив очі.

— ...З вигляду — незavidна людина. Нічим не примітна. А зробив цілу технічну революцію...

Яку там революцію! Ну, придумав дещо. А що було робити? Не встигав ремонтувати.

— ...Ви знаєте, скільки апаратів доводилося міняти щотижня технікам нашої телефонної станції?..

— Знаємо, знаємо. Кому ж знати, як не нам? Щодня тільки дзвонять, чи то з редакції, чи то з відділу: «Заберіть цю нервосмикалку!..»

— ...Між нами кажучи, наша станція обслуговує так з вигляду ніби й інтелігентну публіку — комбінат преси і видавництва. А що та публіка робить? Один товче кулаком по апарату, другий товче апаратом об стіл. Було кілька випадків, коли апаратом об підлогу кидали. Спробуй потім збери його...

Зібрати — то ще півбіді. Спробуй зайди до кабінету отого, хто гепнув апаратом об підлогу. Він кидається на тебе, як поранена пантера: «Доки?! Я вас питаю, доки?!» А чого ти мене питаєш? Я — пішак.

— ...У минулому році таке нелюдське ставлення до державної телефонної техніки принесло нашій станції п'ять тисяч карбованців збитків...

А скільки нервів забрало! Скільки здоров'я витратиш у кабінеті того, кому телефон міняєш? Ти крутиш-вертиш, а він стоїть тобі над душею і мораль читає: «Дармоїди! Тридцять чоловік на станції б'ють байдики, а додзвонитися за триста метрів на завод не можна...»

А чого ти мені мораль читаєш? Я тобі що — телефонний кабель? Пластом простягнуся від твого стола до заводу? Може, ти мені у п'яту морзянку будеш вибивати, а я на заводі переказувати? Так я ж всього-на-всього метр шістдесят сантиметрів зростом. Куди ти мене протягнеш? Навіть до порога не вистачить.

— ...Чого ми тільки не робили. І виступали з лекціями перед абонентами. І плакати біля кожного апарата чіпляли: «Телефон — твій помічник і друг! Бити друга — над собою наруга!» Влаштували конкурси на краще ставлення до телефонного апарата. Переможців преміювали додатковим шестиметровим шнуром і кільцем ізоляційної стрічки. І що? Повертали нам побиті апарати, загорнуті в ці плакати. А на плакатах дописували: «Помічник інфаркту!...» І ось технік Лупушкевич впровадив...

А що Лупушкевич впровадив? Я просто запропонував кожен апарат зодягнути в металевий кожух. Із звичайної алюмінієвої каструлі. Спробуй по ньому кулаком стукнути... Деякі вже достукалися. З перев'язаними руками ходять. Телефони здалеку обминають.

— ...Економічний ефект рацпропозиції техніка Лупушкевича лише за останні три місяці приніс нашій станції дві тисячі карбованців економії... За ці гроші ми можемо додатково придбати до тисячі каструль... Тепер ще біда з телефонними трубками. До апарата не доберуться, то їх трощать... Я вас закликаю, товариші раціоналізатори, думайте! Думка людини — то її крила...

Парасоля

Закінчувався робочий день. Ми з Антипченком стояли біля вікна і думали: буде дощ чи не буде?

— Буде! — сказав Антипченко. — Ось уже капає...

Не встиг Антипченко доказати фразу, дощ линув мов з відра.

Тут зайшов директор.

— Дощ! — кивнув за вікно.

— Дощ! — погодилися ми дуєтом.

— Та-ак. І, видно, надовго, — припускав директор.

— Видно, надовго. Бо ось затягло, — погодилися ми з Антипченком.

— Добре, що я хоч плащ узяв, — сказав Антипченко.

— А я — нічого, — сказав я.

— Ходіть, я вам дам парасолю! — запропонував директор. — Я все одно в машині поїду...

Я йшов під величезною парасолею, під якою можна було б заховати пів нашого відділу, і думав: «Який людяний наш директор. Дав парасолю, ще й сам розкрив. Бо, мовляв, замок заїдає. А сам до машини під дощем побіг...»

Біля входу в метро зупинився. Хочу скласти парасолю — не складається. Пропхати її у двері можна. Але як там, у поїзді?

Вирішив піти пішки. Подумаєш, якихось вісім-десять кілометрів. Навіть краще. Подихаю свіжим повітрям.

Причалапкав додому. Штани як хлющ. Босоніжки також. Зате на спину й на голову не впала і краплина.

Парасолю боком пропхав у квартиру, поставив посеред вітальні. Щоб висохла. Всі члени і членя-

та моєї сім'ї дивилися на неї, як на самого директора. Теща обставила її стільцями. А молодший син навіть сфотографував.

Вранці я хотів парасолою скласти. Не вийшло. Сили докласти боявся. Чого доброго зламаю. Що тоді скаже директор?

Довелося знов на роботу пішки йти.

Тільки тепер на небі не було й хмаринки.

Йду. Намагаюся швидше. Перехожі оглядаються. Кидають репліки:

— От де склероз! Коли то був дощ, а він ще й сьогодні під парасолею...

— Диви, ніжний який. Ще сонце не підійшло, а вже голову нагріло...

Якийсь школяр шепнув своєму товаришеві:

— Диви, злочинець. Нема дощу, а він парасолею накрився...

Хоча б, думаю, не зустріти когось знайомого.

Та закон підлості своє діло робить. Чого ти найбільше боїшся, те неодмінно тебе спіткає.

А найбільше боявся зустріти колючого на язик Софрона. І якраз його зустрів. Біля самого інституту.

— Ти що, — питає, — купив нову парасолою?

— Та ні, — розгубився я, — це директорова. Вчора він дав, а...

В обідню перерву, чую, по інституту шушукують:

— Качмарик і в сонячний день під директорською парасолею ходить. Щоб показати, як начальство його поважає...

Етюд для нареченої

Моя наречена, яка навчається в театральній студії, попросила:

— Андрійку, у тебе широка фантазія, придумай мені етюд для екзамену.

«Широка фантазія» звузилась до зморщок на лобі. З ними я блукаю вулицями міста, думаю. Іду по тротуару — думаю, заходжу до магазину — думаю, стою в черзі — думаю.

Так, так. Тільки драматичний. У ньому вона найповніше розкриє свої артистичні здібності.

Може, такий?

Вулиця. Тротуар. Вона ходить туди-сюди. Чекає мене.

Раптом позаду скриплять гальма автомобіля. Крик.

Вона оглядається. Завмирає. Когось виносять з-під машини на тротуар.

Вона робить крок, другий:

— А-а-а-а-ай!!!

У магазині стало тихо, як у могилі. Продавець завмерла з ножем у руці. З підсобки висунула перелякане лице прибиральниці. Черга повернулась до мене.

— Що сталося, товаришу? — делікатно спитав якийсь чоловік.

— Вона, — кажу, — впізнала мій піджак...

Покупці обступили мене. Почали уважно розглядати мій піджак. Я пояснив:

— Розумієте, мене стукнула машина. Я лежу на тротуарі. Увесь в крові. І тут вона закриває долонями очі. Робить крок, другий. Розпач розриває її груди. Надприродним зусиллям відриває долоні від очей і радісно зітхає: «Слава богу!..»

Якось жінка з черги сказала:

— Яка жорстока!

Друга спитала:

— Це ваша дружина?

— Наречена, — радісно відповів я. — Майбутня актриса...

— Отож і воно, — зауважив нічим не примітний чоловічок. — Усі вони, ці фіфочки, такі. Проста робітниця ніколи так не вчинить. А та ще й сама під машину упхне, не тільки скаже «слава богу».

Я пояснив:

— «Слава богу» сказала тому, що це був не я... Піджак тільки подібний. Вона каже «слава богу», але тут же затуляє долонями рот, ніби хоче ці слова запахнути назад у горло...

Натовп, що обступив мене, нічого не розумів. То тут, то там точилися суперечки. Хтось ганьбив водіїв за їх лихварство. Хтось звалював усю вину на пішоходів, що ловлять гав.

— Стукнуло не мене, — розтлумачував я.

— А кого ж, чорт забирай, стукнуло? — роздратовано спитав якийсь чоловік.

— Нікого.

— Що, нікого, що, нікого? — обурилася в натовпі якась жінка. — Не бачив, то не говори. Кожне хоче показати, що воно щось знає... Я на власні очі бачила...

Натовп поволі перебазувався до тієї, що «на власні очі бачила». А я, сяючи від радості, пішов розповідати своїй нареченій, що я для неї придумав.

Незвичайний випадок

Прийшов до редакції газети лисуватий чоловічок з бігаючими неспокійними очима. Зайшов до завідуючого відділом науки. Поклав на стіл папку:

— Ось. Хочу вам запропонувати свою наукову працю.

Завідувач покосився на папку. «Мої зв'язки з жителями Марса. Обмін науковою та іншою інформацією».

Очі в завідувача полізли на лоба. Він підозріливо глянув на пришельця. Той нишпорив у великому дерев'яному чемодані.

— Там у вас ще щось є? — спитав насторожено завідувач.

— Тут? Продовження, — спокійно відповів пришелець. — Ще чотирнадцять томів...

Завідувач потер чоло. В голові осами роїлися думки. Безперечно, перед ним графоман. І неабиякий. З науковим ухилом. Сказати йому про це одверто? Виставити за двері, щоб не марнував свій час і мій? А що, як поскаржиться? Скажуть: «Погано працюєте з відвідувачами...»

— Бачите, — сказав чемно і ласкаво завідувач, — оскільки у вас стоїть питання про обмін інформацією, то зайдіть у відділ інформації. Це їхня парафія...

Лисуватий чоловічок з дерев'яним чемоданом перейшов у відділ інформації.

Завідувач відділу тримав у руках важку папку і думав: «Виставити цього нахабу, чи що?» Але ввічливо проказав:

— Наш відділ відає внутрішньою інформацією. А у вас обмін інформацією з іншою планетою. Це компетенція відділу міжнародних стосунків. Він навпроти...

Чоловічок поніс свій чемодан у відділ навпроти.

Завідувач відділу міжнародних відносин довго крутив у руках папку. В грудях у нього клетотіло. Він ненавидів графоманів. Не міг терпіти людей, що беруться не за своє діло. Проте стримав себе:

— У вашій праці йдеться про зв'язки з Марсом. А Марс, як вам відомо, бог війни. Вам необхідно зв'язатися з відділом оборонно-масової роботи. Це треті двері ліворуч...

Через якийсь час чоловічок виніс свій чемодан з відділу оборонно-масової роботи. І пішов до кур'єра.

— Мене послали до вас. Сказали, що зв'язки з іншими планетами — ваша компетенція...

Кур'єр — дебела, пишнотіла тьотя Клава — ні слухом, ні духом не відала, що таке робота з авгурою. Тому взяла лисуватого міжпланетника за комір, виставила в коридор спочатку його, а за ним — його чемодан. І переконливо сказала:

— Краще йшов би ти, чоловіче, пасти корови!..

І чоловічок послухався тьотю Клаву. Пішов пасти корови.

За звичкою

Уперше я побачила його за прилавком універмагу. Стрункий, підтягнутий, елегантний. Плечі як у портового вантажника. Чорна блискуча шевелюра чорні вусики, чорні й довгі, як віники, вії. А під ними голубі очі. І все це на фоні бронзового лиця.

Серце в мене тенькнуло. Я була зачарована. Довго стояла перед прилавком. Розглядала транзистори і магнітофони. Він на мене ні разу й не глянув.

Тоді я підійшла і зупинилася перед ним. Вирішила, скільки б мені це не коштувало, випустати його із своїх рук не можна. Бо саме він відповідає моїм душевним запитам. Саме про такого я мріяла ще з того трепетного часу, як уперше повернула носа в бік парубків.

— Вибачте, мені потрібен диктофон... Японський...

Я так дивилася в його очі, ніби в них щось загубила.

Це його спантеличило. Він розкрив рот. Тоді закрив його. Пройшовся поглядом по мені. Розгублено, ніби почував себе винним, мовив:

— Нема у нас японських... А взагалі, навідуйтесь...

Так я почала регулярно «навідуватись».

І ось та довгождана хвилина. Ми йдемо поруч.

Сяє неоновими рекламами святкове місто. Настрій святковий. На душі свято. Нарешті той, який мені так до вподоби, зі мною.

Він сказав:

— Підемо до мене додому. Послухаємо музику...

Спочатку я подумала: незручно отак відразу йти. Що він подумає про мене? А потім вирішила, що це навіть мій обов'язок піти. Адже я маю щодо нього серйозні наміри. Треба побачити, який він у побуті. Може, такий, що не вміє ні картоплину почистити, ні тарілку помити. Може, спить у павутинні, як у гамаку. І відповіла:

— З охотою.

За кільканадцять хвилин ми були у нього вдома.

Він скинув піджак і повісив його на спинку стільця.

З коротеньких рукавчиків теніски звисали його тоненькі, волосаті руки.

Невже при отакій широчезній спині можуть бути отакі мізерні біцепси? — подумала я. І глянула на його вузькі груди. Тоді погляд мій упав на піджак. І зрозуміла, що весь секрет у ньому. Проте сказала собі: дурниця, зате який чуб, які вуса.

Він підійшов до мене. Узяв мене ніжно рукою за стан.

Бачу, що йде до першого поцілунку. Мислю. Може, ранувато? Що він про мене подумає? Тоді знову переконала себе: коли одружиться — буде пізно. А може, він цілуватися не вміє.

Він припав вустами до моїх вуст так жадібно, як п'яниця до чарки. Мені видалося, ніби його вуса з-під носа посунулися до вуха. Потім почула, щось справді впало на підлогу.

Мені стало гидко. Та він міцно тримав мене у своїх обіймах.

Тоді я вхопила рукою за чуприну. І похолонула. Його буйна смолиста шевелюра подалася за моєю рукою. На її місці дзеркалом блищала лисина.

Я зопалу крикнула:

— Пусти мене, опудало горохове!

Він відпустив. Поспішно пройшовся пальцями по тому місцю, де були вуса. Вихопив з моїх рук свою шевелюру. Кинувся у ванну.

Вийшов відтіля блідий як стіна. Вії тепер у нього були короткі й руді.

Я сиділа на стільці. Розпач шматував мої груди. Схлипувала:

— Окозамилувач клятий! Навіщо ти мене обдурив!..

Він злодійкувато підійшов до мене. Майже крізь сльози попросив:

— Вибач! За звичкою. У нас в торгівлі правило: для будь-якого товару основне — хороша реклама...

Через тую зелену запаску

Молодий цирковий актор Віктор Шпак, прогулюючись по парку із своїм партнером гусаком Лупкою, зустрів директора цирку з якоюсь дамою.

— Добрий день! — чемно привітався Шпак.

— А-а-а, наш шановний молодий талант... — лагідно мовив директор. — Доброго здоров'я, доброго здоров'я! Знайомся, Нелю, це наш новий артист. Зірка першої величини... А це моя... — й пильно дивився в очі Нелі, ніби в них зараз мала з'явитися відповідь, хто вона йому. — Це моя приятелька...

«Приятелька» мило всміхнулась, а Шпак скромно зарум'янився.

— Ну що ви, Євдокиме Макаровичу. Це не я зірка, а Лупка.

— Лупка-пупка,— жартував директор.— Якби не ви, то й Лупки не було б... А Лупка молодець. Весь цирк на свої заробітки тримає. Вже цілий місяць— жодного порожнього місця на виставах. І все йому: Ляп! Ляп! Ляп! Ляп! Браво! Браво! Браво!..

В цю хвилину, коли чоловіки зосередили свою увагу на Лупці, «приятелька» Неля теплою і ласкою опромінювала гострі, як двоє лез, і чорні, як вороняче пір'я, дві вусини Шпака.

Шпак краєм ока перехопив це проміння — і кров у його судинах зупинилася. Та скреслі в пам'яті кимсь колись проспівані слова «Через тую зелену запаску я утратив в директора ласку» примусили її знову рухатись.

— Мабуть, піду, — несміливо сказав Шпак. — Лупці вже пора їсти...

— До речі, Вікторе Семеновичу, — зупинив його директор, — ми вже ось місяць із вами працюємо, а я й досі не знаю творчої лабораторії вашого Лупки... Розумієш, Нелю, цей гусь (вона лише вчора приїхала і в нашому цирку ще не була)... Так оцей гусь — бюрократів, хапуг, пияків на чисту воду, так би мовити, виводить. І так хвацько і вдало, що публіка реве від захоплення...

Молодому акторові зачепили саме ту струну, що переважно буває в матерів, діти яких «такі розумні, ну такі розумні».

— О, Лупка — тонкий психолог, — мовив Шпак. — У нього незвичайно розвинений зір. Людину наскрізь бачить. Оце ходить, придивляється, всі гри-ні фіксує в своїй гусячій голові, а потім...

Як місяць світить промінням сонця, так і директор світився тим світлом, що ним сяло обличчя Нелі.

«Яка вона чудова! Яка чудова!» — милував її думками Шпак.

Раптом Лупка сказав «га», й погляд директора впав на нього.

Гусак, нахиливши голову, круглим оком пильно дивився йому в очі.

— Чому він так на мене дивиться? — холодною блискавкою пропекло всі мізкові клітини директора. — Невже ж?.. Так, так. Недаремно він так гагакав, коли приїжджала Ліля... І вчора під дверима кабінету стовбичив... Ще чого доброго...

Директор на якусь мить розгубився. Хотів подивитись на Нелю, та з острахом оглянувся на Лупку. Око непорушно дивилося на нього.

— Ги-ги-ги! — засміявся директор таким благородним сміхом, яким сміється злодій у кабінеті прокурора. — Свої, гусю, свої... Ну, ми, мабуть, підемо, — дістаючи з кишені хустинку, звернувся він до Шпака. — Підемо, мабуть, бо ще справ, справ ще...

Лупка знову сказав загадкове «га» й націлив своє облямоване червоним віночком око туди, куди, раз по раз оглядаючись, простував директор із своєю дамою.

Наступного дня виставу в цирку було відмінено. Трагічно загинув гусак Лупка. Старший клоун,

замикаючи скриню, в якій шукав свого картатого картуза, випадково притиснув віком Лупчину шию, й, поки зауважив ту оказію, душа чудового гуся вже була далеко в хмарах.

Загадка історії

Вчені мужі ламали голови. Лисі професорські, напівлісі кандидатські, чубаті асистентські. Сушили мізки над знахідкою. Перед ними на розстеленому брезенті лежали зотлілі клаптики. Чи то полотно, чи то шкіри, чи то папірусу. А на клаптиках — ледь помітні ромбики, кола, еліпси, квадрати. Результат двотижневих розкопок на подвір'ї студентського гуртожитку. Зотлілий свідок архі-древньої цивілізації.

Копіткі асистентські руки складали клаптик до клаптика. Світлі кандидатські уми керували цими руками. Всевидющі професорські очі вивчали кожен клаптик.

— Ромбики-квадратики, — сказав грайливо професор. І зворушливо додав: — Так-с, дорогі колеги. Перед нами вельми древня й зело цінна знахідка. На якомусь квадратному метрі — п'ятдесят сім письмових знаків. Як видно, наші предки вміли економити матеріал...

— Не інакше, як письмена другого сторіччя до нашої ери, — вставив доцент, який завжди виступав другим після професора.

Слова виступів покотилися за науковим ранжиrom, мов по трубі горох. Одна горошина застрягла в горлі асистента:

— Е-е-еврика! В квадратику можна розібрати якісь знаки!

Професор озброїв лупою око. Нахилив його над знахідкою. Потім підвів погляд. Оглянув присутніх.

— Нерозторопи. Ми з вами нерозторопи! — сказав професор лагідно. — Там написано: «Простирадло. Інв. № 35...» — І, порушуючи траурну хвилину, додав: — Єдина втіха, що є ще гірші за нас. Ті, які те простирадло стільки разів інвентаризували...

Віддячив

Тільки-но я показав носа на привокзальній площі, як він миттю підскочив до мене:

— Вам куди?

Я ледве встиг вимовити:

— У Святошин...

Моя валізка опинилася в його руках... І вже у багажнику.

Мене приголомшило. Що сталося з таксистом? До від'їзду пам'ятаю їх іншими. Запитували:

— Ти що, з цепу зірвався?

— Ні. Я з поїзда.

— У машину чого лізеш? Бач, людина домовляється?

— Зелений вогник, моя черга.

— Дуй, дуй! А то як дам вогнику, то в очах потемніє.

Я глянув на нього. Подумав, такий може дати. Або ж:

— Що ти мені тицькаєш?

— Як що? Гроші. Точно стільки, скільки на лічильнику наклацало.

— Щоб ти зубами клацав! Подався ними...

І на тротуар за мною полетіла жменя монет...

А якось серед ночі:

— Чого?

— Як чого? Їхати.

— Куди?

— У Святошин.

— Синеньку.

— Так туди набиває лише два карбованці.

— Бий ногами...

Не стверджуватиму, що всі таксисти такі. Вірю, що й між ними є порядні, чесні й культурні люди. Але мені весь час таланило саме на таких. Тому я категорично відмовився їздити в таксі.

І тут — на тобі! Сам до тебе підходить, сам твою валізу бере. Нічого про «синеньку» не натякає. Я ладен був віддати йому все, що залишилося у моїй кишені після відрядження.

Коло дому я всунув водію у долоню два карбованці. Він сором'язливо взяв. І щиро сказав:

— Дякую!

Мені аж незручно стало. Думаю, може, ще дати? Але водій уже був у машині. І я тільки запам'ятав її номер.

Того ж таки вечора сів написати автоінспекції короткого листа. Мовляв, прошу висловити подяку водієві таксі під таким-то номером. Який мене сам на вокзалі запросив у машину, речі мої поставив у багажник і не вимагав більше, ніж я йому дав. Підписався, поставив свою адресу. І з почуттям, що хоч трохи віддячив людині, опустив листа до скриньки.

Не проминув і тиждень, як у мене на порозі стояв той самий чоловік.

— Що я вам заподіяв поганого? — майже плакав він.

Його вигляд приголомшив мене.

— ...Навіщо ви написали цього листа?

Я вражено дивився на нього.

— ...Я й справді працюю на таксі. Але того вечора був на власній машині. Й ось тепер мене тягають за те, що я на власній машині підробляю...

Мій шок минув.

— Та як вони сміли? — обурився я. — Машина ваша власна. Як ви підробляєте на державній, то вони мовчать... Я їм цього так не прощу! Я напишу...

— Ради бога! — зойкнув мій гість. — Не треба... Годі! Годі вже тої писанини...

Сварка

Стояли біля гастроному. Майже самі чоловіки. Чекали, коли відчинять.

Він теж стояв. Невеличко зросту. Чорний, з лупатими очима. Дивився на горобців, що чубилися збоку. Щось думав. Може, про горобців. А може, про те, що сьогодні свято.

Раптом прибігла вона. Такого ж, невеличко, зросту, біленька. З чорними, як терненята, очима і двома локонами біля вух. Вдарила його з розгону по носі. Він одвернув голову. Відступився. Вона — знов до нього. Знову — по носі.

Всі здивовано Perezирнулися. Хтось спитав:

— Що вона від нього хоче?

Хтось відповів:

— Мабуть, гонить додому, щоб не напився.

Вона не давала йому спокою. Він ховався то за одного, то за другого чоловіка. Вона наздоганяла. Била його і лаяла. З тої лайки нічого не можна було зрозуміти. Він мовчав. Лупав своїми витрішкуватими очима. Одвертав голову. Знову за когось ховався.

Навколо зібралось цікавих... Ніхто не втручався. Казали:

— Мабуть, заслужив.

Дивувалися з його стійкості й терплячості.

Коментували:

— Старший — розумніший. Вона — молоде, дурне...

— Свято, то він і не опирається...

— Не хоче зв'язуватися.

— Мабуть, відчуває свою вину. Може, вночі десь скочив у гречку...

Яксь жінка висловила своє обурення:

— Ах ти ж стиляга безхвоста! Чого ти до нього причепилася?

Вона лупнула на жінку очима-тернями. Знову кинулася за ним і вхопила зубами за хвоста. Він заскавулив і подався геть.

— Мопсик, Мопсик! — покликав чоловік з гурту. — Іди-но сюди, песю.

Подивився з докором на неї:

— Ех, Муха, Муха. Що ти наробила!

Вона сіла. Перебакирила білу голівку. І цікавими тернями дивилася на чоловіка.

Ерудит

Такі зустрічаються рідко. Принаймні за останнє півсторіччя. Коли наука сягнула космосу, а техніка — земних глибин. Коли на один квадратний кілометр дійсності припадає стільки чудес.

Мені просто поталанило. Доля закинула його з Одеси. Він пересік поріг моєї квартири:

— Салют! Привіт від сонячної мами! Банжурчик, як кажуть японці.

Я ще не встиг відірватися від свого робочого стола, як він вибухнув захопленням:

— О-о-о! Та в тебе шикарна машинка! Дитя фірми «Мікадо». Так, так. Стара штука.

Досі я знав, що моя машинка «Континенталь», знав, що бабуся «Мікадо» виробляла такі складні прилади, як унітази і пристрої до них. Але чого в світі не буває.

Ми сіли. Хильнули того, без чого не відбувається жодна зустріч. За столом я почув стільки істин, яких не вичитав би в жодній енциклопедії світу. Потім він сказав:

— А тепер покажи мені Київ. Це мое правило: приїжджаю в нове місто, обов'язково знайомлюся з його примітивними місцями.

Я витріщив очі. Але заспокоївся. Є ж, думаю, диваки, що колекціонують поношені штани. Чому не можуть бути такі, що вивчають примітивні місця.

І ми пішли. Наскільки я бачив, моему гостеві не треба було гіда. Він все знав краще за мене:

— О! Міськвиконком, — авторитетно заявив, прочитавши вивіску. — Шикарний домичок, шикарний. Облицьований червоним тунгузьким гранітом. Тунгузьке чудо, так зване...

Для мене це справді було чудом. Невже, думаю, з тунгузького метеорита набрали стільки граніту?

— О! Телевізорна вишка! — захоплено вигукнув він. — Стилістика її трохи відрізняється від нашої, одеської.

Я дивився на вишку, як на величезний знак оклику.

«Боже! Скільки я не знаю. А ще живу в Києві», — товклося в моїй голові.

— Київ — стародавній город, — ніби прочитав мої думки він. — Оце у війну було знищено. Оті будинки тільки залишилися. Як виріс! Як омолодів! О, заборчик. Шикарний заборчик. Парк. Які дерева! А до війни отакісінькі були. Каруселі тієї не було. Така, на два корита, була.

— То ти ще до війни у Києві був? — кажу таким голосом, як учень, що не вивчив уроку.

— Ні! Що ти! У Києві я вперше, — заперечив він.

— А звідкіля все знаєш? — питаю несміливо.

— Треба, брат, треба. Не той час, щоб профанами ходити. Та й по службі треба. Веду гурток «Люби і знай свій рідний край»...

Наука в ліс не веде

Коли вже всі пересмикнули ту норму, яка називається «для настрою», Семен Петюк запропонував:

— Давайте пісню!

— Справді, що за іменини без пісні! — загелготіли з усіх боків, як гуси на толоці.

Кілька хвилин тривала розминка:

— Якої?..

— Ну, якої?..

Марина Гопчик вдихнула в свої повні груди аромат випивки та закуски і вдарила:

Коло млина яворина,
Зацвіла калина,
Навчилася в саду спати
Молода дівчина...

— Стоп! Стоп! Стоп! — замахав руками Семен і так скривився, ніби йому замість горілки хтось підлив дьогтю.

— Не та нота, фальшиво. І слова неправильно. Треба співати не «яворина», а «горобина» і не «навчилася», а «знадилася». А взагалі, ця пісня якась не така. Давайте іншої.

З другого кінця столу — невизначений тенор Дмитра Гедзика:

Мав я раз дівчиноньку чепуреньку,
Любу щебетушечку рум'яньку...

— А я мав козу, — перервав його Семен, — яка точно так співала, коли її різали. — І заапетлював до всіх: — Та невже ми не можемо по-людському заспівати.

Присутні переглянулися.

Дмитро Гедзик дивився в один куток, Марина Гопчик — у другий.

Тоді озвався густий бас Василя П'ятип'ятенка:

Ой вискочив у коноплі,
Та й взявся у боки,
Подивися, старий дурню,
Який я високий...

— Вискочив, як дурний з конопель, — криво посміхнувся Семен і підняв руку, ніби зупиняв машину. — Ти, Василю, співаєш, гейби баран хвостом трясє.

Василь замовк. Усі порозтикали свої погляди, хто куди зміг.

А Семен розмахував по-диригентському руками:

— Ну! Ну давайте: до-ре-мі-фа-соль-ля... Ну давайте!..

Та ніхто більше не наважувався «давати». Бо всі були співаки-самоучки. А Семен вже цілий місяць навчався у культурно-освітньому технікумі.

Подяка

Добре поставлений баритон ввічливо сказав:

— Громадяни пасажери! Не забувайте поступатися місцем пасажирам з дітьми, інвалідам та громадянам похилого віку!

Я оглянувся. Пасажирів з дітьми не видно. Інвалідів також. Люди похилого віку всі сидять. Тільки в кінці вагона стоїть одинока дама.

Я підвівся. Демонстративно підійшов до неї:

— Йдіть он туди і сідайте на моє місце.

Вона здивувалася:

— А це чому?

— Як чому? Ви ж чули, що диктор сказав?

— То, по-вашому, я хто, — стрільнула у мене поглядом, — похилого віку? Чи, може, інвалід?

— Ну що ви! — оправдуюсь я. — Я просто уступив...

— Просто? Чому ви тоді «просто» не уступили отій дівчині?

— Бачите, — зам'явся я, — ця дівчина ще...

— Ну, ну? Що ще? — вона взяла мене за гудзик. — Ви хочете сказати...

Бачу, гудзик скоро відірветься. Лице дами пашить пудрою і злістю. Подаюся до виходу.

— Я нічого не хочу сказати...

Дама загородила мені дорогу.

— Ні! Ви скажете!

Поїзд рушив. Я не вийшов.

— Що скажу? — механічно перепитав я, думаючи, що зверху, на станції метро, мене чекає дружина.

— Скажете, чому ви підійшли саме до мене?

Я прилаштувався біля дверей.

— Скажу...

Тільки поїзд зупинився і двері відчинилися, я шугонув у них і побіг на протилежну платформу. Саме в цей час стояв поїзд у протилежний бік. Я вскочив у відчинені двері.

— Слава богу! — сказав я і полегшено зітхнув.

Хтось могутніми грудьми посунув мене від дверей. Знайомі парфуми вдарили в ніс.

— Що «слава богу»? — спитав знайомий жіночий голос. — То кажіть: чому ви уступили місце саме мені?

Я обімлів.

Зверху, в метро, мене чекала дружина.

Дірка

Біля дощатої огорожі заводу — двоє робітників. Обіч лежать пилка, сокира, молоток, цвяхи і кілька дощок.

Латають дірку в огорожі.

Видно, була вказівка керівництва заводу.

Видно, керівництво заперимітило, що робітники через цю дірку по кілька разів на день пролазять у гастроном і з гастроному.

Видно, вирішило вжити рішучих заходів.

Дзижчить пилка.

Цюкає сокира.

Стукають молотки.

Залатали дірку. Заклепали так, що ломом дошки треба відривати.

Зібрали інструмент. Пройшли вздовж огорожі. Відхилили дошку, пролізли в щілину. Сховалися за парканом на території заводу...

Молоде-зелене...

Йде бабуся з базару. Несе порожні корзини. Задоволено ворушить губами. Підраховує, скільки-то вона вторгувала. На розі стоїть дівчина. Біля величезної корзини. Біляші продає.

Зупинилася бабуся. Розв'язала вузлик хустинки. Дістала копійки.

— Чому ваші пиріжки?

— По двадцять копійок.

— Ого...

Подумала хвильку.

— То дайте один.

Дівчина відірвала шматочок паперу. Загорнула біляш.

Взяла бабуся. Надкусила. Жує. Бурчить:

— М'ясо як січка. Тісто — закалець... Смажили на тухлій олії, чи що...

Стоїть поруч з бабусяю дівчина. Студентка, ма-буть. Конспект, скручений трубочкою, в руці. Також ласує біляшем.

— Бабусю, — спитала раптом, — що продавали на базарі?

— Та, доню, всього потроху. Дві курочки продала. Сиру свіженького з кілограмчик. Сметани трішки... Яечок...

— То чи треба було, бабуся, оце все продавати, щоб купляти отого біляша? Сиділи б собі вдома, поїли б сиру зі сметанкою чи зварили курочку. І корзини не двигали б, і в автобусі не тиснулися б...

— Е, дитино, що ти тямиш! — сказала невдоволено бабуся, завдаючи собі корзини... — Правду кажуть: молоде-зелене...

На току

Він підійшов до мене. Простягнув руку, як давній знайомий:

— Здрастуйте! Кажуть, ви з Києва?

— З Києва.

— Ну як там київські каштани?

- Нічого. Ростуть. А ви що, їх садили?
— Ні. Просто питаю.
Витяг цигарки.
— Курить... Де там у Києві живете? Маєте квартиру?
— Маю.
— На Хрещатику?
— Ні. В іншому місці.
— На Володимирській гірці?
— Майже.
— Може, дасте адресу?
— Навіщо?
— Та так. На всяк випадок.
— Ви що, бували колись у Києві?
Пустив хмаринку диму.
— Не був. Це ми он там чистимо зерно. А приїшов Данило. Шофер, що на ЗІЛі їздить. «Там, — каже, — кореспондент приїхав з Києва». Так я собі мислю: піду поговорю. Я ж Київ знаю... По телевізору щодня показують...

Як могло статися

Снігу намело. Три доби падав. Тротуари засипав, вулиці замів. Всеньке місто висмикує ноги з кучур...

Йдемо один навпроти одного. Стежечка ледь протоптана.

Я — вужчий, він — ширший.

Уступлю дорогу. Мені легше.

Він також інтелігентний. Вихований. Заліз у сніг по свої широкі коліна.

— Проходьте! Проходьте!

— Ні! Ні! Проходьте ви!

— Дякую!

Він висмикнув ноги з кучугури снігу. Ступив на стежину. Пішов.

— Нема за що, — сказав я. І подався у проти-
лежний бік.

На серці легко. На душі сонячно...

Але сталося не так. Ми стояли на стежині один
проти одного, як набундючені півні.

Тепер сидимо один навпроти одного з розклепа-
ними носами.

І на серці важко. І на душі похмуро...

Критикові

У дитинстві дідусь узяв мене на підводу. Вручив
батіг і віжки:

— На. Їдь.

Кінь зупинився.

Я затріпав віжками, зацвѡхав батогом, загорла-
нив:

— Вйо, ледацюго!

Дідусь зупинив мене:

— Не можна так, синку. Ніколи не бий коня. Не
кричи на нього. Від батога і гулюлюкання сили
в нього не побільшає. Коли він зупиниться, приглянь-
ся, може, ти його неправильно запряг. Може, його
шлях муляє чи вудила занадто стягнуті. А коли не
в той бік веде, віжками легенько скеруй його на до-
рогу. Батіг не для того, синку. Батогом чужих со-
бак відганяй, що за возом дзявкають. А кінь любить
повагу до себе. Ти ж їдеш на возі, який він тягне...

Критику! Ти їдеш на возі, який ми тягнемо. Про
що ти будеш писати, якщо ми впадемо, загнані тво-
їм батогом і гулюлюканням?

Любов, любов...

Ми зустрілися на вузькій доріжці скверу. Вона з цуциком на повідку з одного боку, я з напханим портфелем — з другого.

Її обличчя і постави я не запримітив. Цуцик був дуже симпатичний. Білий, з чорними плямами. Навіть кумедний трохи. Одна половина голови чорна, друга — біла.

Не дійшовши до мене, цуцик гаркнув, натягнув повідок і показав зуби. Вступати в конфлікт мені не хотілося, і я зупинився.

— Чого ви стали? Ідіть! — в унісон гарчанню цуцика сказала господиня.

До собачого гарчання я звик. А до людського ніяк не можу.

— Ви б, — кажу делікатно, — цуцикові намордничка почепили, якщо він у вас поганий...

Хазяйка, видно, дуже інтелігентна, бо, недвозначно глянувши на мене, висмалила:

— Цуцик не поганий. Він чує поганих...

Я, звісно, не такий інтелігентний. Тому відповів дещо грубо:

— Хазяйку свою чує?

— Слухай, ти, людино! — процідила крізь зуби.

Тепер я вже побачив її зуби. Вони були білі і дуже блискучі. У слово «людино» було вкладено стільки презирства, що я позаздрив собаці.

Вбитий оцим презирством, я опустил погляд. Потім несміливо підняв його і побачив її очі. Красиві очі. Дзеркало душі. А в тому дзеркалі відбивалась оскалена мордочка симпатичної собачки.

«Любов, — подумав я. — Любов засліплює».

Воскресіння

Коли він переступив через поріг, сонце якраз показало з-за обрію свою червону лисину.

Золотаве проміння розсипалося по розквітлих яблунях і тенькнуло по струнах серця.

— Яка краса!— вихопилося з його плескатих грудей.

Давно він не бачив тієї краси.

Підійшов до яблуні, яку десять років тому садив. Розкритися, виросла.

Взяв у руки квітучу гілку. Нахилив до себе. Копошиться у квіточці комашка. Виграють барвами пелюстки.

— Усе створене для людини! — сказав тоном філософа. І скупа чоловіча сльоза радості, мов росинка, покотилася по щоці.

Пройшовся подвір'ям.

Усе нове. І стовпця отого ніби не було. І ворота не такі, як раніше...

Біля тину пишно розцвіли нарциси.

Присів, нахилився. Понюхав:

— Божественний запах!..

Як давно він не чув цих запахів.

Підбіг Рябко.

— Постарів ти, Рябко, подався...

Рябко сторожко наблизився. Підозріливо обнюхав хазяїна. Тоді на всяк випадок відійшов подалі. Бо вперше за десять років від хазяїна не чути було спиртного...

Убив

Вона гордо несла голову. Грайливо переставляла ноги. Знала ціну своїй поставі. Відала ціну своїм ногам. Не один лежав біля цих ніг. Кидав компліменти.

Он іде. Косує поглядом. Раз, другий. Зараз втелюються і не відірве носа. Тоді прилипне. Буде щебетати, як соловей.

Спішить. Хоче зрівнятися. А непоганий. Навіть красивий.

— Вибачте, дівчино...

Вона натреновано зверхньо скривилася. Простромила його зневажливим поглядом:

— Що, хочете спитати, чи моїй мамі не треба зятя?

— Ні! Я хочу сказати, що у вас перекосилася панчоха...

Допиталася

Вона довго розглядала себе в дзеркалі:

— Скажи, на кого я подібна?

— На королеву Марго!

— Ти не жартуй. Я серйозно?

— Якщо серйозно, то на Бабу Ягу.

— На іноземку, на фінку я чим-небудь схожа?

— Як я на Олександра Македонського. А що?

— Сьогодні перебігаю вулицю. А якийсь з твоїх колег-таксистів загальмував перед самими колінами і питає: «Дівчино, у вас що, фінський паспорт?» Я цілий день думала, чого він так запитав?

— Він тебе запитав, чи в тебе к і н с ь к и й паспорт. Що ти дорогу переходиш там, де попало...

Жіноча логіка

Вона стояла перед ним, як розпечена куля. З її очей горохом котилися сльози.

— Як ти смів? Клявся у коханні, у вірності...

— Розумієш, я-а-а...

— Нічого не розумію. Я, дурна, повірила твоїм словам...

— Вибач, але...

— Вибач, вибач. Я тобі ніколи не вибачу. Клясти-ся в коханні, цілувати і... перевіряти, як... останню...

— Вибач, але я лише раз тебе перевірив, і... виявилось, що ти маєш іншого...

3 життя найпростіших

Амеба зустріла Евглену-Зелену:

— Чула? Тухолька заміж вискочила?

— Здохнути можна!—відповіла заздрісно Евглена-Зелена. І здохла.

Зібралася висока комісія. Докопуються. Від чого здохла Евглена-Зелена.

Встановили: «Евглена-Зелена околіла від інфаркту».

Скориставшись випадком, один з членів комісії написав дисертацію: «Про вплив заздрощів на здоров'я».

На захисті дисертації вченому зауважили:

— Не може бути інфаркту в Евглені-Зеленої. Бо в неї нема серця.

— Може! — сказав твердо вчений.

І довів, що в найпростіших усе може бути.

Ото людина!

Сиджу. Задумався. У сквері ні душі. Хіба що душі гороб'ячі. Стрибають біля лавочки. Жебрають.

З другого боку човг-човг. Шкандибає. Людська душа. З великої літери. Опустилася біля мене.

З хвилину посиділа. Важко позітхала. Тоді про-рекла:

— Свиня!

Я здригнувся.

— Дермидов — свиня. Подлец. А от Зайцев — людина...

Скоса придивляюсь. Костюм вим'ятий. Голова вилянула. Лице ніби хтось тиждень товк у ступі. І найбільше перепало носові. Почервонів, аж вкрився синіми прожилками.

— Кузаков теж подлец. Брехун Кузаков. А от Зайцев... Не-е-е, Зайцев людина...

Жили на його шиї надулися. Наче з ковальського міха випустив повітря.

— Бр-р-р! Терпіти не можу подлецов! Гераськін теж хороший... Сволота... Казав, без п'ятнадцяти вісім буду під гастрономом... Тріпло... А от Зайцев... Зайцев людина...

— Вибачте, — вклинився я в його монолог, — а хто такий Зайцев?

Він витріщився на мене:

— Як це хто Зайцев? Зайцев — то я...

Ой ти, Галю...

Якось мій товариш, що пише дуже серйозну прозу, сказав:

— Слухай, козаче, а чому ти весь час смієшся? Чому б тобі не написати щось серйозне?

Того ж вечора я виступив перед мешканцями гуртожитку молодих будівельниць.

Підійшов до однієї. Питаю:

— Скажіть, будь ласка, хто серед вас найкраще працює?

Дівчина, не задумуючись, відповіла:

— Галя.

— Котра?

— Он та, що стоїть біля столу.

Я підійшов до Галі.

— Вибачте, — кажу, — мені треба було б з вами поговорити. Зараз, звичайно, ніколи. Тому ви скажіть мені кімнату, в якій мешкаєте. Я зателефоную, попрошу вас, і ми поговоримо...

— Сто сорок третя...

Через кілька днів я зателефонував на прохідну гуртожитку.

— Алло! — почувся з трубки жіночий голос.

— Я попросив би Галю з сто сорок третьої...

— А ви хто?

— Як хто? Людина.

— А їй хто будете?

Я задумався. Хто ж я їй? Батько — замолодий. Наречений — застарий. Казати правду — довго говорити. Та й навіщо вона черговій.

— Брат, — збрехав я.

— А як прізвище вашої Галі?

Я помовчав. Прізвища я не знаю.

— Та там Галя тільки одна...

— Прізвище! Для контролю! Що ви за брат, як прізвища сестри не знаєте?.. І вам не соромно... Нечесно обманювати.

У трубці почулися короткі гудки.

Наступного вечора я вирішив сказати правду.

Знову зателефонував:

— Попрошу Галю з сто сорок третьої...

— А ви хто?

Я заповідливо кинувся пояснювати:

— Бачите, я отой письменник, що у вас кілька днів тому виступав... Про Галю хочу написати оповідання...

З трубки почувся регіт:

— От артист! От заливає! У вас в рідні всі такі брехуни? Чого тільки не вигадують, аби дівчину виманити... А чому саме про Галю?

— Бо вона підходить...

— Скільки тобі років?

— Мені? Тридцять. Але яке це має значення. Я не збираюся женитися...

— О-о-о! Молодець! Спасибі, що хоч чесно признався... Так нічого дитині голову морочити... Йй всього-на-всього сімнадцять... Ти понапишуеш тих оповідань та й змиєшся... А їй ще жити...

— Слухайте, що ви маєте на увазі?

— Те, що ти. Думаєш, на дурну натрапив. Бачила я вже не одного такого «письменника» за службу в гуртожитку. Всяке тут писали. І романи, й повісті. Що напишуть, то батькам додому відвезуть, на шию почеплять...

Я обурився:

— Слухайте, громадянко! Не кожен, від кого пахне ладаном, святий. І не кожен, хто просить покликати дівчину, має гріх на умі.

— Диви. Заторохтів, як батюшка на водохрещі...

— Я вас не розумію.

— Зате я тебе добре розумію... Письменник... Ще й видає себе за балерину... Думає, на дурочку натрапив...

— Та як ви смієте!

— Хо-хо! Він питає мене, як я смію... Я тобі покажу, як я смію... На те ми тут посаджені, щоб сміяти... Будеш ти мати Галю, як циган хату...

І трубка нервово заскавучала.

Третій раз я не телефонував. Третій раз мені подзвонила Галя. Номер телефону, очевидно, довідалася в довідковому.

— Як вам не соромно, — сказала вона тремтячим голосом. — Ми ще з вами й не розмовляли, а ви вже нахваляєтеся, що не збираєтесь на мені одружуватись...

Трубка знову болісно запіпікала...

Я стояв біля телефону, як облаяна невістка. У цю хвилину мені так стало шкода Галі, що я справді був готовий на ній одружитися. Тільки як їй про це повідомити? Телефонувати ще раз я просто боявся...

Гаманець

Так випало. До цього мене привела парубоцька непрактичність. Саме сьогодні, коли мені на вечір треба було десять карбованців, у кишені не залишилося навіть десяти копійок. Два дні свят взяли своє і не своє. Взяли навіть за третій день, що для мене мав неабияке значення.

Гроші в мене були, але в ошадній касі. А свято— для всіх свято. Знайомих чи сусідів, у яких можна було б позичити, більше не було. Було троє, але вони разом зі мною усе розтринькали.

Я йшов тротуаром. Сніг рипів під черевиками. Голова була як мішок із піском...

Ех, якби хтось загубив якусь десяточку. Могло б таке бути. Міг же хтось учора добре випити, гроші неохайно встромити в кишеню, а потім за носовичком витягнути...

Очі мої уважно вдивлялися під ноги, обмацували кожен папірець, що валявся на снігу...

А раптом комусь висунувся гаманець. Звичайно, сьогодні я візьму з того гаманця десятку. А завтра покладу її зі своїх заощаджень. І віднесу гаманець у бюро знахідок. Тому, хто загубив, все одно: день раніше чи день пізніше, аби гроші знайшлися. Навіть краще, коли день більше попереживає. На другий раз буде обачнішим...

Так. Ось він лежить на краєчку тротуару. Трішки припорошений снігом.

Серце у мене рипає в такт кожному рипові черевика. Я переходжу на другий бік тротуару. Щоб не звернути уваги перехожих на гаманець, підняв очі до неба.

Ще два-три кроки. Які вони довгі й важкі. У мене напружений кожен м'яз, працює кожен нерв. Основне — підняти так, щоб ніхто не побачив. Як побачать — каюк. А людей чогось сьогодні на вулиці як мурашви. Ніби навмисне.

Ще крок. Лежить. Хтось мало не наступив на нього. Слід важкий, чоловічий. Скалка спресованого снігу аж відвалилася на гаманець. Щастя, що проходив мужчина, а не жінка. Мабуть, вліпився поглядом у гарну дівчину — і пронесло. Якби жінка — гірше. Жінки при зустрічних поглядах чоловіків інколи дивляться під ноги. Могла б побачити.

Нарешті. Я біля нього.

Мабуть, жіночий. Невеличкий, з орнаментом.

Може, в ньому нема й десятки. Жінки переважно з собою мало носять. А може, навпаки. Може, дружина якогось начальника бігала по магазинах за шубою чи ще там за чимось...

Ні. Що воно мерещиться. Дружини начальників по магазинах не бігають, а їздять на машинах. Якби навіть гаманець випав, то в машині. Та й навіщо дружині начальника їздити за шубою, коли чоловік привезе її додому...

Як же його підняти, щоб не помітили?

Здається, у цю хвилину всі витріщилися на мене. Ага! Ногою. Наступити. Як в отому кіно. Добре, що в кіно показують такі фокуси.

Підошва мого черевика лягла на гаманець. Нога чомусь почала так тремтіти, ніби до неї підключили електричний струм. Перехожі ще більш підозріло почали мене обмацувати поглядами.

Невже побачили? Не виказати себе! Посміхатися!

Я стояв, наче прикутий правою ногою до тротуару. І посміхався кожному перехожому.

Один чоловік сказав дамі, що тримала його за руку:

— Бідний хлопець. А такий молодий...

Що ж далі? Ага! Треба зняти з руки рукавицю, кинути її біля правої ноги. А тоді підняти разом з гаманцем.

Рукавиця хляпнула на сніг. Я відсуваю ногу, нагинаюся, а тут над вухом:

— Ах, так! Значить, хочете непомітно? Щоб ніхто не бачив. Щоб не віддавати в бюро знахідок...

Мене наче вразило громом. Поруч стояв якийсь чоловік. Біля нього — жінка.

— Я-а-а...

— Хто ви, ми зрозуміли... Треба свідків...

Навколо нас зібралось більше свідків, ніж треба було. Та коли відкілясь взялася міліцейська машина — залишилися знову тільки той чоловік з жінкою, що побачили гаманець.

Всі троє ми і приїхали в бюро знахідок. Гаманець тут же заприбуткували. В ньому було якраз десять карбованців і студентський квиток.

Скоро знайшли і власницю гаманця. Вона зайшла, і мене наче облило окропом. Це ж вона. Та сама дівчина, з якою я позавчора познайомився. Та сама, до якої я збирався сьогодні на побачення...

— Ось, — показали їй на мене. — Намагався привласнити ваш гаманець...

Вона глянула на мене принизливим поглядом. Вуста зневажливо кинули:

— Ось ваша чесність і порядність. Це я йшла перед вами і вмисне кинула гаманець, щоб переконатися, які ви... Забудьте ті слова, які я вам сказала: «Чекатиму вас! Приходьте». З такими людьми, як ви, я не хочу мати нічого спільного...

...Фу! Аж стало гаряче... Наверзеться таке в голову. На біса мені чийсь гаманці!.. Навіть добре, що не знайшов. Все-таки хтось мусив би його загубити. Мені радість, а йому смуток. Сьогодні таке свято, а він прийшов би додому, як отруений...

На душі стало тепліше. Голова полегшала.

На біса мені гроші. Обійдуся і без них. Вона ж казала: «Чекатиму вас! Приходьте». От і прийду. Не обов'язково йти до театру чи у кафе. Он яка гарна погода. Деревя зодягнені в іній. Під ногами порипує сніг. Душа радується.

Жіночі турботи

Вони сиділи на лавочці. У відлюдному куточку парку. За густою зеленню. Між ними стояла пляшка вина. Лежало кілька цукерок.

Смакували вино. Загризали цукерками. Гомоніли про свої домашні турботи.

— Особисто я найкраще готую борщ. Є в мене сусід. Завжди питає: «Коли ти мене запросиш на борщ?» Симпатичний такий. Вип'є, то завжди співає:

О дайте, дайте мне свободу...

Каже, що жінка його їсти не хоче варити і розлучатися не хоче. Хвалиться, ніби одна солон'яна вдовичка завжди запрошує його на борщ. І каже, що в мене кращий борщ, ніж у неї виходить...

— У моєму будинку також одна живе. Терпіти її не можу. Кікімора така. З чоловіком розлучилася через те, що не хотіла варити борщі. А тепер щодня варить, аби заманути будь-якого чоловіка... Складе ті поморщені губи трубочкою: «Приходьте до мене на борщ... Ті-ті-ті...»

— Плов я ще добре готую. Хто їсть, нахвалитися не може.

— Перцю даєш багато?

— Достатньо. Один мій знайомий каже: «Я як у тебе наїмся плову, то потім тиждень їсти не хочу. Тільки воду п'ю».

— А я плов — не дуже. Я — майстер дієтичних страв... З одним отак у сквері зазнайомилися. Од вітру падав. Світився серед ночі денним світлом. Синій був, як курячий пуп. Зустрінемося отак у сквері. Питає: «У тебе суп є?» Ходив, як до їдальні... Тепер вже не ходить. Де дівся, не знаю. Одні кажуть, що оженився. Інші, що... пішов до бозі...

Дзенькнула склянка об рильце пляшки. Булькнуло вино.

— Обережно! Не хлюпни на одяг...

— Ти переш удома чи здаєш у пральню?

— Дрібне — удома. Більше — у пральню.

— Користуєшся «Каштаном» чи «Наталкою»?

— Як коли.

— А я страшенно не люблю прати. Краще прибиратиму у кімнаті, стоятиму на кухні. А оті випари мені носа на потилицю викручують...

Посмакували вина. Закусили цукерками. Помовчали.

- Вдруге женитися не збираєшся?
- А ти?
- Страшно... То варю і перу тільки собі... А то доведеться ще й жінку обслуговувати...

Спортивна слава Марафони

Основне — повірити в себе

Марафоня стояв переді мною. Обличчя полатане лейкопластирем. Рука на очкурі.

— Ти що, — питаю, — з блокади пробивався?

— Спорт, — відкопав губу Марафоня. — Прибігає якимось Гайдучок. Отой, що в нас спортом заправляє. «Марафону, — каже, — рятуй. Пахне бубликом. Завтра змагання скакунів, а від райцентру виставити нікого».

— А який же з мене, — відповідаю, — скакун? Та й на чому скакати, на козі?

«Ти, — переконує мене Гайдучок, — не жартуй. Може, якраз у тобі сидить оте потенційне начало, що принесе славу всьому району. Може, ти завтра — чемпіон району, післязавтра — області, а там і до чемпіона світу рукою подати. Основне — повірити в себе. А кінь — дурниця. Візьмемо у діда Дички, що морозиво розвозить».

Через півгодини дід Дичка знайомив мене з тактико-технічними даними свого коня:

— Кінь. На ймення Змій. Всі чотири ноги ведучі. Хвіст, грива, голова. Все в порядку. Характер натуристий. Де хоче, там зупиняється. Біля павільйону «Морозиво» і біля чайної — законно. У хребті має лоскоти. Першу, так би сказати, швидкість розвиває, коли дзюгати сучком по загривку. Другу — коли під хвоста вмонтувати гарячу картоплину.

Цілу ніч я побивав рекорди кращих наїзників світу. Виголошував промови, ділився досвідом, давав поради. А вранці безпорадно стояв перед Змієм. Дивився на нього, а він дивився на мене. Отака морда, отакі-о балухи, нижню щелепу опустив, аж видно зуби.

Я не знався на конячій психології, але був певен, що таку фізіономію він скорчив не на добро.

— А може, хай хтось інший, — кажу Гайдучкові. — Я ж ніколи не сидів навіть на корові, не те що на коні.

— Не хвилюйся, — заспокоїв Гайдучок. — Основне — повірити в себе. А сідати треба на середину хребта. Носом до переду. І міцно триматися за гриву. Сідла не дістали. Доведеться так.

За кілька хвилин перед стартом мене випхали на Змія. Він зігнув голову під себе. Почав танцювати. Мене товкло до його хребта, як до терниці.

— Тримайся! — крикнув Гайдучок. — Основне — повірити в себе. І не забудь про сучок. Про інше ми подумали.

Старт виглядав спокійно. Коли всі коні рвонули з місця і помчали вихором, Змій врівноважено побіг легким підтюпцем. А метрів через триста став як укопаний. Повернув голову направо і обізвався:

— Ги-ги-ги!

Я глянув направо — «Морозиво». Дзюгнув сучком у загривок. Змій хвищнув і пішов легкою рисою.

Мої ноги щільно облягли його тулуб. Руки вчепилися у гриву. В голові майнуло, що не такий чорт страшний, як його малюють. Може, справді до світового чемпіонату подати рукою. Може, справді я народжений для спортивної слави.

Раптом Змій зупинився. Я глянув наліво — чайна. Не встиг дзюгнути сучком, як з чайної вибіг господар Змія з каструлею в руках, а за ним Гайдучок.

— Держись міцно! — крикнув мені Гайдучок. — Зараз будемо вмикати другу швидкість...

Змій кілька разів тріпнув задніми ногами в повітрі. Ніби від чогось відштовхувався. І пішов так, що мене мало не здуло вітром. Навпроти бігли придорожні стовпи, дерева. Потім стовпи і дерева подалися кудись убік...

Коли я розплющив очі, наді мною стояли хтось у білому халаті й Гайдучок.

— Держи хвоста пістолетом! — підбадьорював Гайдучок. — Не переживай. Змія впіймали. У сусідньому районі. Шкода. Збився з курсу. Було б хоч якесь місце...

— Да, брат, — зітхнув Марафоня. — Спорт — штука нелегка. Та основне — повірити в себе.

В о л ь о в а н а т у р а

Я обережно обмацував деформовану статуру Марафоні. Руки — як батоги, ноги — як сірники. Спина — дугою. Животик — м'ячиком. Здається, повернеш необережно — і розсиплеться. Спитав:

— Ти коли-небудь у житті робив ранкову фіззарядку?

Марафоня напружив пам'ять:

— Раз, пам'ятаю добре, що робив. Бо тоді влав з табуретки і розбив носа. А от другий раз ніби й робив і ніби не робив.

— Отож, — кажу, — хочеш мати людську подобу, шоранку роби фіззарядку. Систематично. До пояса мийся холодною водою.

Марафоня махнув рукою:

— Мені це, лікарю, раз плюнути. Якби я лишень знав, що воно допоможе.

— Допоможе. І кості не будуть скрипіти. І мускулатура буде — во! Від дівчат не відженешся.

Марафоня показав свої красиві зуби:

— А робити фіззарядку треба механізовано чи вручну?

Я подивився запитливо на Марафоню:

— Ти хотів, щоб тебе підйомним краном знімали з ліжка, чи що?

— Ні. Я питаю: продуктивніше з отими залізяками і пружинами махати руками чи вхолосту?

Я пояснив Марафоні, як продуктивніше, і він, окрилений, пішов.

За кілька днів зустрів Марафоню на вулиці. Незважаючи на нестерпну спеку, він був у трикотажному спортивному костюмі і кедах. На грудях світився «Третій розряд».

— Купив, — похвалився Марафоня. — У магазині не було. Так я на барахолці. З оцим значком.

— Але чого ти все це поначіпляв на себе в таку спеку?

Марафоня знітився:

— Так я ж... по формі. Я ж уже купив гантелі, колесо хула-хуп крутити. Гайдучок обіцяв списану штангу і турнік. Каже мені: «Молодець, Марафоня. Ти в мене будеш ніби співчуваючий спорту, ніби спортсмен на громадських засадах. Тримайся мене, то не пропадеш. Через пару місяців я тобі зможу весь районний спортивний комплекс загнати. Новий будуть...» Лікарю, скажіть, а не можна якось так, щоб ранкову фіззарядку робити в полудень? Дуже важко підійматися.

— Важко підніматися? — питаю.

— Важко, — зітхнув Марафоня.

Коли вже весь райцентр гудів, що «отой Марти Марафоні Андрусь, який ріс лобурякою і за холодну воду не брався, серйозно займається спортом», я вирішив навідати Марафоню вдома. Як не є, а він мій пацієнт, далекий сусід.

Молодець хлопець, думаю. Настояв-таки на своєму. Мабуть, вольова натура. По дорозі на роботу завітав до Марафоні. Було вже близько дев'ятої ранку. На подвір'ї мені впала в око широченна бочка, підперезана колесом, яким Марафоня збирався «розвивати талію». Дверцята свинячої кучі були підперті штангою. З гарбузиння стирчала перекладина від турніка.

Зайшов до світлиці. На стіні чвиркають допотопні ходики, замість гирі на ланцюжку висить гантеля.

— А де ваш спортсмен? — питаю в матері. — Либонь, займається фіззарядкою.

— Займається... — посміхнулася криво мати. — В нього щодня одна зарядка. Ходить, як хочете, покажу.

Ми піднялися по драбині на горище.

— В хаті я йому не даю спати довго, — пояснювала мати. — То він тікає сюди. Добре, що драбину за собою не забрав. Він і це може.

З свіжого пахучого сіна стирчали ноги Марафоні, в спортивних штанях і кедах. До однієї ноги була почеплена записка:

«Мамо. Якщо розбудите, їй же богу, піду і втоплюся».

Я к правильно?

Одного ранку по дорозі на роботу мене зустріла поштарка:

— Вам лист.

Я крутив у руках конверт. Дивився на зворотну адресу і ніяк не міг додуматися, хто б це міг написати. У Закарпатті в мене знайомих ніби не було.

Розірвав конверт і не повірив очам.

«Добрий день, лікарю!

Пише вам пацієнт Марафоня...»

Що його, думаю, занесло туди?

«...Хай Вас не дивує, що пишу звідсіля. Коли Ви були у відпустці, я не мав з ким порадитися і пішов до Гайдучка. Кажу йому:

— Ви голова всього спорту в районі, ви мене повинні спортивно охоплювати. Бо сам я індивідуально себе охопити не можу.

Він мені каже:

— Марафоня, іди ти під три чорти. Вас, таких гавриків, у районі тисячі. І кожного охоплюй. Самоохоплюйтесь! Не маленькі.

Тут я йому пригадав:

— Ах, так. А коли треба було водія отієї клячі, то «Марафоня, рятуй!».

І тоді Гайдучок каже:

— Гарзд. Грець з тобою. Ось путівка в молодіжний спортивно-оздоровчий табір «Чорногора». Гони 60 крб. Став могорич. І дуй. За місяць прийдеш, як Жаботинський. А може, ще й матері привезеш якусь чемпіонку.

Тому я, лікарю, пишу Вам звідсіля. Я вже тут другий тиждень. Щоранку роблю фіззарядку.

Перші дні, коли мене будили і виганяли з палатки, я тікав у ліс і досипав під кущем. Потім мене знайшли. На ранковій лінійці начальник табору сказав:

— Марафоня! Три позачергових наряди на кухню.

Боюся, лікарю, що я прийду з цього табору не спортсменом, а кухарем. Бо тільки те й роблю, що чищу картоплю.

Начальник табору в нас дуже суворий. Тому в таборі завів суворий режим.

Колись зібрав усіх у клубі й почав:

— Є сигнали, що молодь у нашому таборі порушує норми поведінки. Пенсіонери скаржаться, що юнаки і дівчата ходять у шортах і колінами зваблюють старше покоління.

Тут я не витримав. Вискочив на стілець:

— Товаришу начальник! — кажу. — Кого отаки коліна, як мої, можуть спокусити?

Він подивився на мене пильно.

— А ти, — каже, — Марафоню, спочатку поясни, чому ти в жіночих шортах. До того ж явно на п'ять розмірів більших.

— А я, — кажу, — хіба винен, що в нашому універмазі інших не було? Але яке то має значення? Ми приїхали сюди оспортивлюватися й оздоровлюватися, а не показувати моди. Хай дихає тіло повітрям чистим. Чим ширші шорти, тим тілу вільніше.

Начальник табору рубонув долонею повітря:

— Я тут начальник і я наказую. Від завтрашнього дня за кожним юнаком і за кожною дівчиною закріплюємо по двоє пенсіонерів. Ми підраховали: якраз вистачає.

За мною закріпили бухгалтера і колишню виховательку дитячого садочка.

Бухгалтер пояснює мені, що таке дебет, кредит, сальдо.

І читає газети.

Вихователька дитячого садочка розповідає мені казочки, співає пісень: «У лісі, ой у темному», «Ми малюта-жовтенята». Вчить мене в'язати.

А вчора сидить отак на моріжку навпроти мене, дивиться через окуляри на чарівну карпатську природу і важко-важко зітхає.

Я питаю:

— Що з вами, Капітоліно Сильвестрівно? Може, захворіли?

А вона відповідає віршем:

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди,
«Цілуй, цілуй, цілуй її:
Знов молодість не буде!..»

Я питаю:

— Кого цілувати, Капітоліно Сильвестрівно?

А вона мені:

— Андрусику! Підемо сьогодні ввечері на танц-майданчик. Я тебе навчу танцювати фокстрот.

Лікарю, я скоро приїду, то розповім Вам багато більше. А зараз похвалюся, що я вже чотири рази підтягуюся на турніку. Тільки порадьте мені, як правильно тримати ноги — вкупі чи розкарячки? Бо одні кажуть так, а другі — сяк.

Андрусь Марафоня».

Я заховав листа у кишеню. Глянув на годинник. До початку робочого дня було ще півгодини. Піду, думаю, на пошту. Пораджу хлопцеві, як правильно тримати ноги.

Винуватець мого нещастя

Взагалі-то, винен я сам. Бо тільки завдяки мені він з'явився у мене в квартирі.

Відтоді для моєї дружини, крім нього, на світі ніщо не існувало.

— Ніяких гостей! — категорично заявила вона.— У мене для них не вистачає сил і здоров'я. Я вже стала нездужати...

Що то за недомагання, я здогадувався. Вона хоче мати більше часу, аби zostаватися з ним сам на сам.

З часом я запримітив, що дружина майже зовсім перестала читати. Що вона почерпувала від нього, не знаю. Але часто у сні моя ластівка говорила про підвищення врожайності картоплі, силосувала зелену масу і навіть диркотіла трактором. Я спантеличено дивився на неї сплячу і думав: «Звідки вона цього набралася? Адже ж ніколи не була в селі і про зелену масу не має зеленого уявлення».

Коли дружина ночами почала схоплюватися і кричати: «Рятуйте! Вбивають! Ловіть бандита!» або: «Не ріж мене, я не винна!» — і я запримітив, що вдома не стало жодного гостролезого ножа, довелося звернутися за порадою.

— Мабуть, читає детективи, — сказав мені сивоголовий порадник.

— В тім-то й справа, що нічого не читає, — пояснив я.

І порадник безпорадно розвів руками.

А в ін тим часом все більше заповняв її життя. У сім'ї ми вже забули, що таке борщі та вареники. Перебивалися ковбасою, консервами в томаті та кабачковою ікрою. Дитя забуло, що таке материнська ласка. Коли воно просило: «Мамо, пограйся зі мною!», мамочка стрибала, як поранена пантера:

— Відчепися! Бачиш, що я зайнята!

Дійшло до того, що дитя вже подобало на кволеньку лободину, я — на засушеного осокора. Дружина сама також ледве волочила ноги. Але її увага була прикута до нього.

Одного вечора я набрався рішучості:

— Досить! Далі так жити не можна! Або сім'я, або він!

— Він! — сказала вона рішучим, та дуже кволим голосом. І простягнула руку до нього. Але була така виснажена безсонними ночами, що сили

не мала зробити й кроку. Впала на коліна, підповзла до телевізора і натиснула вмикач. З нього почулися знайоме шарудіння, людські голоси, диркотіння трактора.

З екрана на нашу сім'ю їхав бульдозер.

Все найкраще — дітям

У нас відбулися збори. Шеф виступив з ініціативою:

— Рік дитини. Треба відгукнутися...

Дебатували. Висловлювали міркування. Зійшлися на такому: у Люди, лаборантки, троє дітей. Чоловіка нема. Візьмемо над ними шефство.

Об'єкт для задоволення громадських потреб знайшли. Тепер ішлося про суб'єкт, що мав би конкретно втілювати ініціативу в життя. Зупинилися на мені. Оскільки я не одружений, не п'ю, не курю і завжди акуратно ходжу на чергування народної дружини.

Цілий тиждень після роботи я ходив по магазинах. Шукав колготки, гольфи, сорочечки, іграшки.

Наступного тижня, наприкінці одного робочого дня, Люда сказала:

— Сьогодні забереш дітей із садочка. І посидиш з ними вдома. Я взяла квитки до театру.

Ведучи Людиних дітей додому, я дійшов висновку, що всі вони симпатичненькі. І чорнявенький довгоносенький, і руденька кирпатенька, і голубокий кучерявенький. Хоч жоден з них не подібний на Люду.

Взяв у сусідки ключ від Людиної квартири. Відчинив. На столі записка:

«Михайле!

Розігрій дітям кашу. У ванній, в тазику, колготочки і гольфи. Випери і розвішай на балконі. Івасикові випрасуй штанці. І сорочечку... На ніч дітям прочитай казку. Або щось цікаве розкажи...»

Через тиждень Люда попросилася на курси по підвищенню кваліфікації. Дітей, звісно, залишила на мене.

Сусіди так звикли до мого перебування в Людиній квартирі, що почали першими вітатися, давати поради, як зодягати дітей і готувати їжу.

Люда, повернувшись з курсів, запропонувала:

— Давай одружимося!

Я дивився на неї і ніяк не міг зрозуміти: вона жартує чи всерйоз? Для жарту — надто серйозний вигляд. Для серйозної заяви — надто легковажно.

— На якій платформі? — запитав я. — Ми з тобою не те що ніколи навіть не цілувалися, але й в очі одне одному не дивилися.

— Дурниця. Одружимося — надивимося.

— Але ж я не маю такого наміру... Ну й... почуттів у мене до тебе...

Люда загадково усміхнулася.

Загадка цієї усмішки була розгадана через місяць.

Мене викликав шеф.

— Колектив довірив вам допомогти виховувати одних дітей, а ви постаралися нових...

Я довго не міг второпати, про що шеф говорить. Думав, він жартує, і собі спробував посміхатися.

— Або ви з Людою одружитесь, або справу передамо до суду.

Я ще посміхався, але вже з острахом. Хоч про те, що Люда чекає дитину, чув уперше.

Люда заявила, що я батько її майбутньої дитини. Сусіди засвідчили на її користь. Але суд переконливо довів, що я до майбутнього Людиного нащадка

маю таке ж відношення, як мій шеф до виверження Везувію. У цій дуже пікантній справі замішаний Пацьоркевич...

Брила клопотів і неприємностей почала зсуватися з моїх плечей.

Коли ж підвівся представник від інституту:

— Товариші! Що ж це виходить? У рік дитини, коли ми оголосили «все найкраще — дітям», трьом крихіткам, вже народженим, і одній, ще не народженій, чіпляємо батька — ловеласа і випивоху. Всі знають, хто такий Пацьоркевич...

І суд, дотримуючись принципу «все найкраще — дітям» і прислухаючись до голосу громадськості, батьком ухвалив мене...

Власти не дали

Чорт мене підкусив спринт купити. Оту лотерейну цидулку, залізячкою заклепану. Розірвав — остовпів: «Автомобіль ВАЗ-2101».

Затиснув у кулак. Кулак заховав у кишеню.

Прийшов на роботу. Постукав у кабінет шефа.

— Вибачте, — кажу, — але ви мені найрідніша людина. Похвалитися хочу. Радість у мене. Машину виграв...

— Ви що? Серйозно? — здивувався шеф.

— Серйозно. Ось квиток. «Жигулі».

Шеф узяв з моїх рук квиток. Розгорнув. Лице його спочатку побіліло. Потім почервоніло. А тоді посиніло.

Він видушив:

— Так у вас уже є «Жигулі»...

Схопився за серце і опустився нижче в крісло.

— Я ж ненавмисне, — пояснюю. — Я так, жартома. Купив, а воно... вигралось...

Бачу, шеф мене не чує. Тільки губами повітря хапає. Як карась на безводді.

Вискочив я у приймальню. Секретарці:

— Викликай «швидку». Шефові погано!..

Приїхала «швидка». Шефа забрали.

Співробітники на мене накинулися:

— Довів людину...

— Совісті не має...

— Скільки тих машин тобі треба?

— Душа червоточиною побита...

Так мені на серці важко. Тримаю ту прокляту лотерею в кишені, як жаринку. А тут по відділах шушукаються, ніби я її вкрав, купив за накрадені гроші. Мовляв, я егоїст. Індивідуаліст. Позбавлений почуття громадянської свідомості.

Три дні ходив я мов запаморочений. Четвертого дня заявив:

— Хлопці! Сьогодні я здав виграш у фонд миру...

Спочатку не вірили. Показав квитанцію. І тут відчув, що таке любов колективу. Почуття товариського ліктя. Радість за товариша. Доброзичливість. Всі навколо мене забігали. Защебетали.

— Товариші! — сказав завідуючий відділом Петькович. — Думаю, що про високий громадянський вчинок нашого колеги треба написати в газету...

Того ж таки дня ми всім колективом поїхали до шефа. В лікарню.

— Пантюх здав виграш у фонд миру! — повідомили шефу.

Бліде лице шефа налилося рум'янцем. Очі наповнилися радістю. Він підійшов до мене. Вдячно потиснув руку:

— Я у вас завжди вірив...

В руці шефа я відчув силу, здоров'я.

І не помилився. Наступного дня він свіжий, як огірочок, сидів у своєму робочому кріслі.

Делегація

У неділю вранці, коли сонце ще не встигло розморити мешканців нашого будинку і вони організовано зібралися забивати у дворі «козла», хтось сказав:

— А ви знаєте, до Дзиглика має приїхати делегація.

Якби той «хтось» повідомив, що його кицька знесла яйце, такого здивування не було б.

Дзиглик зі своєю п'ятиперсонною сім'єю мешкає на дев'ятому поверсі. Перед суспільством і громадськістю він відзначився хіба тим, що акуратно щомісяця сплачує за витверезник. Тому з усіх чоловічих грудей, що нахилилися над столиком, вирвалося:

— З витверезника?

— Ні. Я серйозно, — говорив інформатор. — З ЖЕКу вчора цілий день лагодили в нього двері. Перед тим зробили ремонт сміттепровода. Та й самі бачите: сьогодні ліфт працює. І ліфтерша чергує.

За якийсь час бурхливий «козел» був перерваний новим зауваженням:

— Дивіться! Начальник ЖЕКу пішов. І головний інженер...

Наш культурний відпочинок був зведений нанівець. А коли біля будинку зупинилася «Волга» самого директора заводу, про доміно всі забули.

— Таки правда, мабуть, — гомонимо. — Раз приїхало начальство, значить і делегація приїде.

З парадного вийшов сам Дзиглик. В чистій сорочці, краватку почепив. З директором привітався за руку.

У нас вже сумніву не було. Значить, правда.

— А звідкіля делегація? — поцікавився котрийсь.

— Чорт його знає. Кажуть, на ім'я директора надійшов лист. У ньому нібито написано, що Дзиглик під час війни когось врятував. І тепер ті люди хочуть йому візит нанести...

— А хто це? — перебили міркувальника.

До парадного з плетеною корзиною, чимось навантаженою, йшов чоловік. Старенький уже. Поруч з ним тюпала жінка.

Ми вирішили підійти ближче. Щоб краще бачити й чути.

Дзиглик підсмикнув поли піджака. Повернувся до директора:

— Оце, Павле Кіндратовичу, моя делегація. Прошу шанувати і поважати. То є мій дядько з тіткою... А листа, вибачте, сам змахлював. Щоб ліфта відремонтували... Бо як же їм, стареньким, підійматися на дев'ятий поверх...

Герой салону

Коли він увійшов до салону хімчистки, помітили всі. Не помітити його неможливо. Високий, статечний. Років під п'ятдесят. Пашить здоров'ям, нуртує енергією. При його появі гамірлива черга затихла, як затихає клас при появі вчителя.

Він байдуже пройшов уздовж черги, правою рукою зробив щілину між дамою, яка саме в цей час здавала кофту, й низеньким чоловіком, що стояв за нею і поклав на стіл приймальниці сірий костюм.

Люди в черзі перезирнулися. Та ніхто не вимовив і слова.

— Мабуть, інвалід, — шепнула якась жінка сусідці.

Пришелець окинув владним поглядом приміщення хімчистки. Зупинив увагу на руках приймальни-

ці, яка пришивала до жіночої кофти лоскуток полотна з номером. Зауважив:

— Уже треба було б якось механізувати і цей процес...

У цих словах відчувалася не так пропозиція, як рішення.

Приймальниця поскаржилася, що ці лоскуточки забирають у неї половину часу.

Юнак в окулярах шепнув своєму сусідові:

— Не інакше, як божок якийсь по лінії хімчистки...

Бабуся, що тримала на руці пальто, нахилилася до вуха своєї сусідки:

— Видать, депутат. А може, Герой чи кавалер трьох орденів...

— А чому ви без черги? — нарешті спитала одна з жінок, коли незнайомиць уже ховав до кишені квитанцію.

Він глянув здивовано на жінку, потім — на чергу. Невинно посміхнувся:

— Вибачте, а хіба ви всі до хімчистки?

— Нахаба! — видихнула одногосно черга.

Поклонники

У мене в хаті з'явився нерозпізнаний літальний предмет. Це була не тарілка. Бо дружина в цей час сиділа за піаніно й мучила «Чижика-пижика». Предмет ускочив у відчинену квартиру, пролетів над головою жінки, описав дугу вздовж стіни і зник у районі софи.

Щойно прочитавши статтю про неопізнані літаючі об'єкти, я одразу ж зрозумів, що тут щось незвичайне.

Шукати об'єкт в районі софи в цю хвилину не було можливості. Жінка загородила дорогу. Квартира малогабаритна. А жінка... Турбувати її у ті хвилини, коли вона вчиться грати, не можна навіть звісткою, що в хаті інопланетяни. Уявіть собі, людина у тридцять п'ять років вирішила вчитися грати на фортепіано. Це — не звичайна любов до музики. Правда, за два роки вдалося установити, що, крім любові до музики, в неї більше нічого нема. Навчилася грати тільки «Чижик-пижик». І то на «...где ты был?» збивається. Але грає—хай грає. Це краще, ніж бігала б по магазинах або хтозна-де...

Якщо він, думаю, туди залетів, обов'язково буде вилітати. Не прибув же він з іншої планети спеціально, щоб у мене на софі виспатися.

Дивлюся на шафу, на книжкові полиці. Може, там з'явиться. У статті пишеться, що інопланетяни всякі бувають. І більші за нас і отакусінькі.

Дружина вже тридцять вісім разів програла «Чижик-пижик». Почала тридцять дев'ятий. Як раптом з району софи: «Пік! Пік! Пік!» Ніби морзянка.

— Вони! — шепнув схвильовано я.

Набрав номер телефону сусіда Василя. Він — фізик.

— Приходь негайно! — шепчу. — У мене в хаті з'явилися інопланетяни. Намагаються встановити контакт, а я в морзянці нічого не петраю. І прихопи фотоапарат...

— А закуска є? — поцікавився Василь.

— Не жартуй. Поспішай, бо можуть полетіти...

Почергував біля дверей, щоб Василь дзвінком не сполохав їх...

Побачивши Василя, озброєного фотоапаратом і блиском, дружина нітрішки не здивувалася. Сіла біля інструмента в позу і чекає, поки Василь її клацне.

Ми спокійно відсунули дружину і почали проби-
ратися до софи.

— Пік! Пік! Пік! — знов долинуло звідти.

— Чуєш? — шепчу Василю.

— Чую. І бачу. Он шкаралупи з яйця, а он — кур-
ча... — І прошептав мені на вухо: — Не інакше як
з'явилися поклонники таланту твоєї жінки...

«Готуй воза взимку...»

У повітрі ще й не пахло весною. А в кабінеті го-
лови колгоспу Петра Івановича Затірки вже виру-
вала нарада.

— Народне прислів'я вчить: «Сани готуй влітку,
а воза — взимку...» — казав Петро Іванович. — Щоб
не повторити помилок минулого року, треба деталь-
но продумати все вже тепер... Хто відповідає за
транспорт?

— Ну як хто? — здивувався завгар. — Я, звичай-
но... Техніка стоїть у повній бойовій... Чекає сезо-
ну...

Завідуючий колгоспним вузлом зв'язку доповів,
що все село радіофіковане. Крім того, майже в кож-
ній хаті є телевізор. Серед села почеплено гучномо-
вець. Біля клубу — другий. Ще один серед колгосп-
ного двору.

— Колгоспна багатотиражка, — глянув Петро Іва-
нович на редактора, — мусить постійно висвітлюва-
ти хід подій...

— Єсть! — сказав по-військовому вчорашній зам-
політ.

— Треба закупити целофанові накидки, — звер-
нувся голова до комірника. — Щоб на випадок не-
годи люди не мокли.

— Буде зроблено! — відчеканив комірник.

— Біля клубу зробити великий кількаметровий стенд, — звернувся голова до завідуючого клубом. — Намалювати красивий календар. І вже через два дні щоб він там висів. На ньому постійно відмічати весь хід боротьби...

— Стенд уже готовий! — відповів завідуючий клубом. — Календар малюю...

— Федоре Івановичу, — звернувся керівник артілі до головного бухгалтера. — А як справи у вас?

— Гроші перечеислив. На днях одержимо абонементи...

— Товариші! — сказав Затірка. — Треба ще раз все добре продумати. Щоб не пропустити чого-небудь, а потім не кліпати очима. Ви ж знаєте, що Василь Гнатович до цього питання ставиться дуже боляче...

Зняв трубку. Набрал номер:

— Василю Гнатовичу, Затірка доповідає: до весняного футбольного чемпіонату наше господарство готове!..

Хвіст

Я дивився на сусідського kota Антихриста і думав: «Коли б у мого шефа був хвіст, між нами ніколи не виникали б конфлікти...»

Між Антихристом і пуделем Бунцьом конфлікт, правда, виник. Але тільки через те, що Бунцьо пособачому прямий і наївний. Хоч він собака службовий і трохи вчений.

Сусід кинув Бунцьові кісточку. Він ліг собі зручно і почав гризти. Антихристові, видно, кістка сподобалася. Йому завжди подобається те, що перепадає

іншим. Словнений власної гідності, гордості, що походить з левиного роду і живе з господарем під однією стріхою, він, тримаючи хвоста коцюбою, підійшов до Бунця. І простягнув лапу. Мовляв, давай костомаху.

Завжди лагідний і спокійний Бунцьо вийшов із себе. Гаркнув. Мовляв, май совість. Кістку я заробив чесною службою. Курей чужих з города повиганяв. Та й не голодний ти. Свою пайку отримувеш. В тарілці он молоко зосталося.

На всяк випадок Бунцьо взяв костомаху в зуби і подався в куші.

Антихристові це не сподобалося. Він вигнув хвоста дугою, сердито провів Бунця поглядом. Тоді, ніби від нічого робити, поважно пересік подвір'я, плигнув на тин, вмовстився там і ніби задрімав. Але тільки Бунцьо, доглодавши свою костомаху, вибіг з кущів і добіг до тину, Антихрист з диким пхиканням стрибнув йому на спину.

Переляканий Бунцьо жалібно заскавучав. Кинувся у відчинені сінешні двері.

Там його підстерігала друга біда. Тікаючи від переслідувача, він зачепив табуретку, на якій стояв тазик з посудом. Тарілки і чашки з дзенькотом розсипалися по підлозі. Господиня схопила віник і почала Бунця молотити. Той з жалібним скавучанням вискочив на подвір'я, тоді ускочив у кукурудзу.

Антихрист від задоволення зробив хвоста пужалом і покірно замурикував біля хазяйської ноги.

Я дивився на його хвіст і думав. Давши собаці вірний, послужливий характер, а котові — піступний і мстивий, природа правильно вчинила, що почесила їм хвости. І бідний Бунцьо постраждав тільки тому, що, захопившись кісткою, не звернув увагу на хвіст Антихриста.

...Людині природа хвоста не дала.

Космонавти

Сидимо з сусідом Петром на подвір'ї. Дивимося на сусідів город. Там Семко мій та сусідів Грицько ракету запускають.

— Ач кляті! Як справжні космонавти! — каже Петро.

— Цікаво: каструлі на скафандри твої взяли чи мої?

— Побачимо, чия жінка перша підійме рейвах...

Семко з Грицьком возяться біля своєї ракети. Ми з Петром міркуємо.

— Ми пукалками з бузини гралися, а вони, диви, що витворили, — захоплюється Петро.

— Епоха народжує геніїв, — скромно констатував я. — Восени вони кукурудзу на городі спалили якоюсь холерою. А тепер ось до чого додумалися... Все як насправді. І траншею викопали, і щось палять...

Семко з Грицьком майже разом крикнули: «Пуск!» І вскочили в траншею.

Під їхнім витвором задиміло. Тоді блимнув вогонь. І ота мудрація, вогненною гадюкою звиваючись, поповзла по землі прямо на нас.

— Падай! — зарепетував Петро. І розпластався на землі. Носом донизу.

Я упав поруч. Затаїв дихання. Слухаю, чи не шипить ця зміюка поруч.

— Грицьку! Горить! — крикнув Семко. — Ваш хлів горить...

— Чуєш, Петре, що кричать? Ніби твій хлів горить.

— Лежи. Це в них, мабуть, умовний об'єкт... — І раптом як зарепетує: — Горить!.. Там свиня!..

Схопилися ми на ноги. Петро кинувся у задимлені двері. Спочатку з дверей викотився вгодований

кабан. За ним вискочив Петро. Підбіг до бочки з водою. Шубовснув туди і гуцикається. Як ото дитя в купелі. Ніби й не думає вилазити.

— Ти що? Знайшов час купатися...

— Штани... — пояснює Петро. — Загорілися...

Поки Петро гасив штани, приїхали пожежники. Погасили хлів...

Тепер з Петром ходимо, розшукуємо своїх космонавтів. Скафандри знайшли в садку у лопухах. А їх нема. Не полетіли ж вони без скафандрів у космос?

«Матільда»

Це було під час тижня «Культуру — в маси». Я виступав з оперним співаком Іваном Кряквою. В критому ринку.

Дирекція звільнила нам шматок стола у центрі торгового залу. Іван видряпався туди. Затягнув:

На Арбате я свій, на Крещатике свій...

Гамір у залі поволі вщух. До нас почали підходити.

Старенька жінка кінчиком хустини витерла сльозу:

— Боженьку, такий молодий, а вже каліка...

Друга жінка поклала до Іванових ніг яблуко. За якусь хвилину там лежали горіхи, морква, шматок сала, кілька картоплин.

Дядько, що продавав м'ясо, зауважив:

— А здоровий бугай. Міг би й працювати...

В цей час до мене підійшов якийсь тип. Шепнув:

— Серий, твоя ідея? Молодця! Тягніть резину...

І зник у натовпі.

Іван вже закінчив першу пісню. Виконував арію:

Кто может сравниться с Матильдой моей...

До столика пробився чорновусий чоловік. У кар-
тузі, як решето. Сіпнув Івана за штанину:

— Слиш, Матільда. А «Суліко» можеш?..

— Не заважайте йому, — шепчу.

Повернув носа до мене:

— А ти хто? Єго прораб?.. Смотри, такой худой,
а начальник...

Іван якраз закінчив. Зліз із стелажа.

Тепер видряпався я.

Стою. Думаю. Чим той базарний гарמידер роз-
смішити?

Раптом з другого кінця дикий вереск:

— Украли! Украли!

На базарі здійнялася буря. Бачу, здалеку тиця-
ють у мене руками. Кричать:

— Це вони! Отой довгоносий і Матільда... Одна
шайка...

Натовп посунув на нас. Я зістрибнув на підлогу.

Та було пізно. Нас схопили. Скрутили руки. Об-
даровували стусанами. Кричали:

— Бач, Матільдами прикидаються...

Директор ринку викликав підмогу. Нас вряту-
вали...

Через тиждень я прийшов на ринок за покупками.
До кого не підходжу — насторожуються. Кишені ру-
ками прикривають. Потім чую, якась жінка, кива-
ючи на мене, шепче сусідці:

— Це з тієї шайки, що Гурама обікрали...

Диверсія

На плодоконсервному заводі у Бобульках стала-
ся біда. Зірвало партію продукції. Повистрілювали
усі п'ятсот банок консерватів, що були виготовлені
за змїну.

Директор цього заводу Гомілочка ламав голову: — Диверсія. Це явно. Але хто? З якою метою? За рік директорування у Бобульках Гомілочка ніби й не мав ворогів. Виробництво консерватів плило своїм руслом. План виконували. Якість не підводила. Інколи навіть отримували прогресивку. І тут на тобі...

Приїхала комісія. З області. На чолі з самим начальником управління. Копається. Вже п'ятий день. А Гомілочка п'яту ніч не спить. Сушить мізки. Перебирає в пам'яті кожного, хто хоч якийсь відношення має до консервів. Найдовше з голови йому не вилазив начальник зміни Базюта. При зустрічі опускає очі. Лице в нього неспокійне. Ніби щось сказати хоче і не наважується. А може, лаборант Кухелинська? Тільки глянеш на неї — щоки буряковіють...

Шостого дня в кабінеті Гомілочки засідали. Члени комісії та інженерно-технічний персонал заводу.

Виступав начальник управління:

— Товариші! Удалося встановити, хто конкретно вчинив диверсію...

Присутні переглянулися. Директор заводу пильно дивився на начальника зміни Базюту. Той втупив погляд у підлогу. Нервово перебирав пальцями.

«Тепер ясно, що він, — думав директор. — Але для чого це йому? Що його спонукало?..»

Голова комісії продовжував:

— ...Рік тому ми призначили товариша Гомілочку директором заводу. Завод виконував план. Випускав якісну продукцію. Словом, усе йшло прекрасно. Поки... товариш Гомілочка не втручався у виробництво. А ось утрутився, дав першу конкретну вказівку, і... зірвало всю продукцію...

Чучело

Мене призначили начальником житлово-експлуатаційної контори. Після того, як я погорів у кріслі заступника директора комбінату.

— Науково-дослідний інститут, — сказав директор, — запропонував нам експеримент. На кожного члена вашого колективу виготовляємо чучело. В тому числі й на вас. Ставите їх в окремі кімнати. Припустимо, Петро сердитий на Івана. Замість того, щоб піднімати бучу, знижувати працездатність колеги і своєю, він іде в кімнату, де стоять ці опудала, і відводить душу на Івановому чучелі. По-перше, повна нервова розрядка. По-друге, по чучелах зможемо судити, хто яким авторитетом користується у колективі. На чучелах видно буде удари... Словом, повна характеристика...

Десь через тиждень я крадькома заглянув у кімнату чучел.

Під оком чучела головного бухгалтера було три синяки. Чучелові мого заступника хтось припечатав ногою нижче пояса. Мое ж стоїть чистюсіньке, ніби щойно з голки.

Наступного тижня заходить слюсар-сантехнік Пилипко:

— Андрію Свиридовичу, розберіться. Секретарка Люська ускочила вчора в ту кімнату, обдерла моему чучелові вуха і подряпала носа.

Викликав Люську:

— Чому вуха парубкові пообдирала?

— Ах, він ще й скаржитесь! — розпаленілася Люська. — Я піднесла йому гарбуз. Не захотіла з ним зустрічатися. То він щоранку перед нарядом заходить і гамселить мое чучело. Аби було найбільш обчухране...

Через день хтось поклав мені на стіл анонімку:

«Головний інженер Гофштейн щодня підчищає своє чучело.

Пильний».

Показав анонімку головінжу.

— Ай,— каже,— які-то ті люди поросята. Я просто здував пилюку, щоб матеріал не псувався і краще було видно удари, а вони...

— Як там мое? — питаю. — Не зручно самому заходити. Підмітять. Скажуть, що когось б'ю або своє підправляю.

— Ваше чистісіньке... Але доповідали мені, що бухгалтер Калаприндик часто крадькома лупцює чучело старшого бухгалтера Іваськіва. Ні з сього ні з того. Просто аби більше плям на тому було.

Проминуло з півроку. Телефоную директор:

— Андрію Свиридовичу, беріть своє чучело і їдьте до мене!

Іду. Думаю: і чого б це? Адже на моїй характеристиці жодної плями. Жодного удару не видно. Значить, з колективом у мене лади. З верхами також ніби конфліктів не було.

Приїхав.

— Ну, як? — питає директор. — Колектив задоволений вами?

— Ось, — показую на чистісіньке чучело. — Якби не задоволений, то хіба таке було б?.. Паспортистку зовсім обдерли. На головному бухгалтерові також клапті висять...

— Зараз побачимо, — сказав директор. Підійшов до чучела, розстібнув замок-блискавку і витряс його з костюма...

Я остовпів. Мое чучело було сине від ударів.

— Нічого не розумію, — пролепетав я.

— А що тут розуміти! Просто ваше чучело з іншого матеріалу. Щоб ударів зверху не видно було... Не можна авторитет керівника підривати...—Хвиль-

ку подумав і додав: — Змийте отим розчином з чучела плями. І зодягніть його... Переведемо вас в іншу контору...

Конфлікт

Курка сусіда Петра Яловенка роздряпала мою грядку. Колись я, не вагаючись, вліпив би каменюкою, і... конфлікт було б вичерпано. Хіба що Петро, як контрудар, потовк би мого Рябка. Бо він такий. Нервовий. Я б йому, відповідно, за це нам'яв боки чи порухував ребра. І все. Пройшло б кілька днів. Петро очухався б.

А тепер...

Я не вдаюся до самоуправства. Написав скаргу.

Прийшла комісія:

— Що ж ви, — кажуть, — дядьку, з курки слона робите?

Зрозуміло, думаю. Петро підкупив.

Пишу скаргу на комісію. У район. Тут уже не тільки курка. Тут принцип.

Приїхали. Прийшли до мене. Пішли до Петра. Тоді знову до мене.

Кажуть:

— Справа не варта виїденого яйця.

Ясно, куди повертають. Знову хочуть загладити. Та нічого, Петруню. Я ще тобі нерви посмикаю. Я ще тобі кривці висмокчу. Думаєш, взяв бога за бороду!

Скаргуся в область. На район. І на сільраду. І на Петра. Мовляв, кругова порука. Мовляв, не доб'єшся правди. До Петрової курки додав ще й двоє його поросят, два бички, мотоцикл з коляскою, дочку в інституті, кольоровий телевізор і оленячі роги.

Знову приїхали. Тут уже й представник з району, представник сільради. Ціла свита.

Петрусь забігав. Щелепа затрусилася, коли відповідав на мое: «Добридень, сусідоньку!» Але знову викрутився.

Мене представник з області спитав:

— Де у вас стільки жовчі набралось?

— А вона,— відповідаю,— в процесі боротьби виробляється.

Того ж вечора накатав дві скарги. Одну в Київ, другу — в Москву...

Небагато часу пройшло. Посунули комісії.

Сусід мій осунувся, пожовк, як перестиглий огірок. В небо не дивиться. Очі посоловіли. Плече дригається.

Я ж ото сиджу і думаю: «Ага, Петруню! Захочу — до ручки тебе доведу. І руки власної прикладати не буду, як за старих часів. Я тебе руками комісій ухоркаю...»

Напад

Приїхав у село. До сестри. На тиждень-два. Сиджу увечері. Сам. Працюю. Сестра кудись з чоловіком пішла.

Чую, хтось попід вікнами човгає.

Відірвався від машинки. Прислухаюся.

Перешіптуються. Два-три голоси. А може, й п'ять.

— Бачиш,— каже один,— лисина. Аж блищить...

Я похолонув. Мабуть, напад. Дізналися, що сестра з чоловіком пішли в гості. Хочуть пограбувати. Можуть машинку забрати. Думають, як я письменник, то гроші є.

Затаївся. Слухаю.

— Хоч лисий, — шепче інший голос, — але молодий ще. Сильний. Біцепси он які... Може, й штангу піднімає...

Ясно, думаю. Вагаються. Бояться, що не справляться.

Підвівся. Ніби між іншим пройшовся по хаті. Зробив кілька вправ. Демонстративно помацав біцепси, які чомусь тремтіли, наче до них підключено струм.

— Бачиш, бачиш! — знову шепіт під вікном. — А я що казав? Може, ще на голову буде ставати. У нього шия як у бугая...

Ага, боїтеся, думаю. А в самого дрижаки. Все ж таки їх п'ятеро, а я один. Може, захочуть вбити...

Став посеред хати на голову. Намагаюся демонструвати стойку. Краєм ока помітив, як вони всі втелющилися у вікно. Але двері ламати не наважуються...

Тут я, стоячи на голові, побачив у кутку сокиру. Миттю встав на ноги. Вхопив за топорище і відчайдушно кинувся у пашу чорної небезпеки.

— Підходьте, — кажу тремтливим голосом, — коли хочете, щоб я одному-двом голови відрубав.

— Дядьку, що ви, не будьте свинею! — заскиглили під вікном трое чи четверо підлітків. — Ми ваші племінники... Двоюрідної сестри вашої Анастасії... Хотіли подивитися живого письменника...

НОВОРІЧНІ БУВАЛЬЩИНИ

Що посієш...

З приходом кожного Нового року віншуємо: «Сійся, родися!..»

Посіваємо добірним зерном. Посіваємо добірними словами.

Щоб родили мир і злагода. Щоб здоров'я і щастя були. Достаток у хаті. На добрі діла багаті.

Добрі діла... Робити їх, звичайно, важче, ніж сипати побажаннями. Проте робимо. І неабияк.

А напередодні Нового року сідаємо на якусь годину. Сповідаеться самі перед собою. Перед власною совістю. Що добре зробили за минулий рік? Чого не доробили?

Сидить, скажімо, будівельник. Дивиться у вікно своєї квартири. Бачить освітлені святковими ялинками вікна новозаселених квартир. І каже собі в думках:

— Я на рік постарів, зате місто на п'ять будинків помолоділо. А якщо вірити всерйоз поцілункам отих двох молодят, що голубляться біля вікна, то населення міста також скоро помолодіє на одного жителя...

Розмірковує над пройденим роком ткаля:

— Це ж який рік я провела, а який зустріла? Не то вісімдесят п'ятий, не то вісімдесят шостий. На календарі вісімдесятий. Значить,— вісімдесят шостий. Бо у сімдесят дев'ятому зустрічала вісімдесят п'ятий...

І дивиться на себе в дзеркало. Яка вона молода і симпатична. Працює у вісімдесят шостому, живе у вісімдесятому, а вигляд має, як у сімдесятому. Жінки це вміють...

Вчений перед Новим роком також думає:

— Зробив у цьому році велике діло. Захистив дисертацію на тему: «Проблема шумів і загазованості в сучасному місті». У новому році треба буде починати роботу над... докторською...

А за вікном гуде автомобільним гулом передно-ворічне місто. І сизий бензиновий перегар стелеться над вулицями...

Автоінспектор в думках підбиває бабки:

— За поточний рік зупинив 530 водіїв-порушників. З них чотирьомстам проколов дірки. Решту оштрафував. Пішоходів оштрафував триста шістдесят п'ять... Нерви, звичайно, їм потрібав, але здоров'я, а може й життя, зберіг...

І керівники установ думають напередодні Нового року. Думають, аналізують, зважують. Чи задовольнив потреби відвідувачів? Чи не образив когось?

Як ось мій знайомий:

— Іванченкові пообіцяв. Петренкові пообіцяв. Попову пообіцяв. Фінкельштейну пообіцяв. Гарбузенкові пообіцяв... Здається, нікому не відмовив... Е, ні! Відмовив. Капустнякові відмовив... У новому році треба буде обов'язково і йому... пообіцяти...

Буває. Один робить. Другий обіцяє.

Проте, перетинаючи рубіж із старого року у новий, кожен духовно очищається, кожен каже собі:

— Оце в новому році житиму і працюватиму вже так, щоб наприкінці року совість не мучила. Щоб міг чесно людям в очі дивитися...

І вірить у те, що саме так і буде.

І ми віримо.

Бо Новий рік несе нові сили, нову енергію, нові надії.

Гуморист

До зустрічі Нового року я почав готуватися зранечку. Пішов на ялинковий базар.

Стовпотворіння було таке, що мене разів п'ять підняли, опустили і випхали. На щастя, поясом козуха я зачепився за паркан і крикнув:

— Рятуйте!

Хтось мене зняв з паркану і перекинув через нього.

Я впав на купу хвої.

Оглянувся. Жодної ялинки. Самі гілляки.

З-під гілляк виліз якийсь неголений:

— Яку нада?

— Будь-яку.

— Синенька буде?

— Ви, — кажу, — що! А державна ціна?

— Гуморист...

— Ні, я...

Він не дослухав. Взяв мене і перекинув через огорожу...

Я поплівся у гастроном. Треба взяти хоча б цукерок.

— Тільки «Киць-киць» і горошок! — повідомила продавець.

Мое серце впало у п'яти:

— Навіщо ж я пхався? Жінка сказала купити не то трухаля, не то трухільо. Я більше в диктаторах розбираюся, ніж у солодошах.

Продавець якусь хвилину затримала на мені свій блаженний погляд. Кивнула комусь на мене своїм мініатюрним носиком. Чиясь ніжна рука торкнулась мого плеча. Бантиками складені вуста досить-таки рішучої молодиці шепнули:

— Синеньку і беріть з моєї сумки один кульок...

— Як? А державна ціна?!

— Гуморист...

— Ні, я...

Договорити не було кому. Сумка перед моїм носом закрилася...

Незадовго до дванадцятої я повертався додому. Вим'ятий і викручений у чергах, ледве волочив ноги. На щастя, побачив зелений вогник.

Зупинив. Сів.

— Куди?

— На Відрадний.

— Синенька буде?

Я ледве стримався:

— А лічильник навіщо?

— Г у м о р и с т...

— Ні...

Закінчити фразу не вдалося. За мною клацнули дверці...

Коли я впав через поріг своєї квартири, Новий рік був у розпалі. З вікон будинку, що навпроти, лунали веселі голоси, линув передзвін келихів, яскравими вогнями мерехтіли ялинки.

У мене в кімнаті було темно і тихо. Діти спали. Жінка сиділа на ліжку і ледь чутно схлипувала.

— Як тобі не соромно! Не маєш совісті... А ще всі кажуть з р а з к о в и й чоловік у тебе. З р а з к о в и й! — процідила крізь зуби.

— Я не зразковий, — заперечив я, петляючи язиком.— Я — г у м о р и с т...

Всякого бувало

Я прибіг до фінішу першим. Мене обступили. Вітають. Дають квіти. Клацають перед моїм носом замками фотоапаратів.

Підійшов якийсь у береті. Каже:

— Я з газети. Хочу у вас взяти інтерв'ю.

— То беріть, — кажу. — Хіба мені шкода.

— Скажіть: бувало так, що у вас день проходив без тренування?

— Всякого бувало... — відповідаю.

А сам думаю: це ж яке у мене тренування? Лежу під трактором. Приходить Степан Дормедонта: «Кидай цю музику. Йди мийся, поїдеш в область на змагання. Будеш бігти чотириста метрів. Голова розпорядився». — «А що, нема інших?» — питаю. «Нема. Хіба що дід Петрушка».

— Скажіть, — питає кореспондент, — буває, що ви на біговій доріжці раптом відчуваєте невпевненість у своїх силах?

— Всякого буває... — кажу.

А сам думаю: це ж який біс по цій доріжці коли бігав?

Кореспондент знову:

— Сьогодні на біговій доріжці ви, очевидно, відчували відповідальність перед своїм низовим колективом. Мабуть, це стало причиною вашого успіху?

— Всякого буває... — кажу.

А сам думаю: сьогодні на біговій доріжці я пригадав те, що сталося зі мною напередодні Нового року.

Ми з Іваном пішли в ліс по ялинки. Було вже за північ. Світив місяць. Білів сніг. Намітили деревця. Ще раз оглянулися, чи ніхто не бачить. І почали рубати.

Раптом Іван як заверещить:

— Вовки!

Та як драпоне.

Я кинув сокиру — і також драпака.

Пробіг з кілометр. Оглядаюся — Іван біжить за мною, а за ним вовцюра. Ледве не за ноги хапає.

Звідки в мене взялися сили! Сніг вище голови летить. Землі під ногами не чую.

Вже ось-ось село. Прибіг до крайнього подвір'я. Виліз на Яцьків сарайчик. І дивлюся, що вовк буде з Іваном робити.

Іван біжить, а вовк за ним. Вже до сарайчика добігають.

Придивляюся краще — це не Іван, а Васько Турський біжить. Услід йому — його Тузик.

Зістрибнув я з сарая.

— Де ти взявся? — питаю.

— Я, — каже, — пішов рубати ялинку. Раптом чую, хтось кричить: «Вовки!..»

— А Іван де?

— Не знаю. Я його не бачив.

— Я тут, — шепче Іван і злазить з горища сарайчика.

Виявилось, він прийняв Васькового Тузика за вовка. І рвонув так, що я його й оком не міг наздогнати...

— Як ви ставитесь до інших видів спорту? — спитав кореспондент. — Футбол, хокей, класичну боротьбу любите?

— Всякого буває...

Ніс

Цього разу Новий рік я зустрів у театрі. Загітував мене мій знайомий Арнольд Качка. Він щороку там зустрічає.

— Для парубка, — каже, — кращого місця не знайдеш. Дівчат — як навесні в лісі пролісків. Маскарад, ялинка, буфет...

У театрі ми з'явилися, коли маскарад в розпалі уже був. Арнольд зупинив мене біля дверей і каже:

— Давай поміняємося носами.

Я витріщив очі. В руках Арнольд тримав бульбаватий червоний ніс у комплекті з великими чорними окулярами і піддертими догори чорними вусами.

— Ти не подумай поганого,— заспокоїв мене Арнольд. — Я не тому хочу мінятися, що мій ніс трохи поношений, а твій ще зовсім новий. Тут інша заковка...

Я витягнув з кишені свій кривий, як турецька шабля, ніс і простягнув його Арнольдові.

Арнольд подякував. Ми почепили носи й пірнули у вир маскараду.

Арнольд відразу вхопив чи то бджілку, чи то ховраха і пішов вальсувати. Я ж стою, придивляюсь. Поруч лисиця. Косує на мене оком.

Вже хотів запросити її до танцю, та на плече впала чиясь рука. Оглядаюся: вовк. Здоровий, широкоплечий.

— А-а-а, Качка, — каже ехидно. — З наступаючим тебе! Може, віддаси ту червоненьку, що позичив на минулорічному маскарадї?

— Я не Качка, — пропищав я. — Я-а-а...

— Не квакай! Щоб до кінця вечора була десятка. Бо тільки зубами клацну...

Вовк пішов. Лисиця глянула зневажливо на мене і крутонула хвостом. Я подався в інший куток залу. На півдорозі зупинив мене дикий кабан. У сірому костюмі, при червоному галстукові.

— Куди прямуєш, Качка? З наступаючим тебе! Ти, мабуть, несеш мені борг? Пам'ятаєш, рік тому?..

Я мовчки смикнув убік. Заховався між людьми. Та не встиг зупинитися, витерти хустинкою піт на потилиці, як переді мною виросла сарна. Брикнула ніжкою у чорній лакованій туфельці.

— Дозвольте вас запросити на вальс!

Я простягнув назустріч їй руки. Як спасительці.

Зробили коло. Вона ніжно шепнула:

— Слухай, ти! Невже, думаєш, я тебе не впізнала?

Від несподіванки я задихнувся.

— Тепер ти не втечеш, — каже вона. — Он бачиш слона? Це мій брат. Він тебе навчить. Знатимеш, як його сестру ображати.

Мелодія вальсу для мене здавалася похоронним маршем. Ми докручувалися до слона. Сарна кивнула йому на мене:

— Васю, впізнав знайомий носик?..

Слон-Вася взяв мене за комір і за штани. Через всю залу пропхав до виходу. Все це зробив так вправно і швидко, що я не встиг розтулити рот.

Уже на порозі нижче моєї поясиці щось торкнулося. Не то чобіт, не то черевик. Я полетів на вулицю.

З усіх вікон лунав передзвін бокалів. Летіли новорічні тости. Якраз вигравали куранти.

Виручив

Нашому колективу довели план. На новорічну ніч дати чотири Діди-Морози й чотири Снігуроньки.

Три пари ми знайшли. Чотири — не виходить ніяк. Я — кандидат на четвертого Діда-Мороза — маленький, худенький. А кандидатша на Снігуроньку Стелла — як Ілля Муромець.

Директор філармонії телефонує в управління культури:

— Три пари нашкребли. А четверта не виходить. Вал є, а номенклатури нема. Кандидат на Діда-Мороза як винищувач, а кандидатша на Снігуроньку — як бомбовоз.

— Давай вал! — сказали з управління.
І ми дали. Стеллу зодягнули Дідом-Морозом,
а мене Снігуронькою.

Прийшли в одну компанію.

Стелла каже:

— Віншуємо вас з Новим роком!

Я викидаю колінами всякі кренделі. Розкланююся тобто. Тому що в мене бас, то, за сценарієм, я повинен весь час мовчати. На мені повинна лежати хореографічна частина церемонії. А на Стеллі — решта.

Віддали дітям подарунки. Господар узяв зі столу пляшку, чарки. Для годиться ми випили і пішли далі.

Друга квартира, третя.

По дорозі до четвертої квартири Стелла каже:

— Жора! Тобі доведеться взяти на себе громадське доручення. Мене виручати. Я ще чарку хильну, то язика не випхну з рота. А ти все одно мовчиш. І як-не-як мужчина...

— Треба то й треба, — кажу. — Зараз ми — колектив. А задля міцності колективу на які жертви не підеш...

У наступній квартирі нас запросили до столу. Я вже зголоднів. І моргнув Стеллі. Мовляв, усе беру на себе.

Взяв. Одну, другу.

Гість, що сидів зліва від мене, нахилився, шепнув:

— Яка ви чарівна!..

Я мовчки кивнув головою.

Стелла стояла в протилежному кінці стола. Читала вірш Юлії Друніної «Уходите от нелюбимых».

Вона сказала:

Уходите от нелюбимых, уходите за счастье в бой...

Сусід, що сидів зліва, знову шепнув мені:

— Я вже остаточно вирішив п і т и!..

Я забув, що мені не можна говорити, і зауважив:

— Не спішіть.

Очі сусіда від здивування викотилися на кінчик носа.

— Ну й голос, — промимрив він.

— Бас, — сказав я впевнено. І по-панібратськи поплескав його по коліну. — Давай наливай ще по одній.

Після чарки я обняв його за плечі. Сказав:

— А ти, браток, мені подобаєшся!

Він почервонів. Боязко кинув оком на якусь даму і зняв сором'язливо з плеча мою руку. Тоді несміливо мовив:

— Але ж я одружений... У мене діти...

— У кого тепер нема дітей, — заспокоїв його я. — Держава про дітей дбає... Дитячі ясла... Садочки... Багато їх у тебе?

— Четверо.

Я поплескав його по плечу:

— Молодець! Байдики, видно, не б'єш. Про майбутнє думаєш... Люблю таких...

Він ще більше почервонів. Відсунувся від мене.

Тепер налив чарки я.

— Бери. Не пасуй. Ти ж мужчина.

Він знову крадькома глянув на ту саму жінку. Відсунув чарку:

— Вибачте! Ви помилилися. Я не з таких, як ви думаєте...

— Кинь, — кажу, — браток, ламатися! Видаєш себе за бозіньку. По носу бачу, що любиш...

Заграла музика. Якийсь чоловік підійшов до мене. Запрошує до танцю:

— Дозвольте!

— А що, — питаю, — жінок вам бракує?

Почервонів. Відійшов.

Стелла вже крутить якимсь шпінгалетом по залу.

С вийшов до ялинки. Глибоко посадженим басом заревів:

Е-гех, вдоль п-по Питерской...

Всі зупинилися. Розтуливши роти, дивилися на мене.

Стелла опам'яталася. Покинула свого партнера. Взяла мішок з подарунками. Щось сказала господарям і гостям. Підійшла до мене і просичала:

— За мною!

Я хотів зробити публіці реверанс. Заплутався в ногах і сів коло ялинки...

Стелла взяла мене на спину.

І ми пішли.

Нести людям новорічну радість...

У лісі, ой у темному

Мені набридло зустрічати Новий рік за столом. Підмовив свого друга Михайла:

— Давай чкурнемо до лісу. До живої ялинки. Запасемося випивкою, закускою. Візьмемо транзистор.

Михайло руками й ногами був «за». Та каже:

— Може, двом буде сумнувато? Може, запросимо кількох дівчат?

— Ніяких «може» і ніяких дівчат. Досить вони мені за рік нервів висмикали.

— Тоді давай, — каже Михайло, — запросимо Миколу Колодюка. Він мисливець добрий. Козарлюга, що бика на спину підніме. Хай рушницю візьме. Все ж таки ліс, ніч...

Поговорили з Миколою. Виклали план. Відмовився навідріз. Сказав нам, де є гарне місце. А сам

відмовився. Мовляв, за столом у таку годину любити посидіти.

Десь близько одинадцятої ми вже були в лісі. Знайшли місце, яке радив Микола, ялинку. Розклали на снігу надувний матрац. Застелили газетами. Розташували випивку-закуску.

Ввімкнули транзистор. Почали прощатися зі старим роком.

Випили по чарці. По другій. Защедрували: «Добрий вечір тобі!...», «Нова радість стала». Михайло дивиться в чарку й так сумно-сумно:

— Ех, якби-то з хашів хоч лісова мавка до нас вийшла...

Не встигли допити чарок, як у куцах: «У-у-у! У-у-у!»

— Чорт, — каже Михайло. І тремтячою рукою потягнувся до пляшки.

— Дурний ти, — заспокоюю його. — Які чорти можуть бути в наш час?

А воно знову: «У-у-у! У-у-у!»

Мені по спині поповзли мурашки. Михайло зачогав, як на кропиві.

— Може, підемо, — каже. — Бо навіть костура з собою не взяли.

Підвелися. А з кущів на нас ведмедище. Та такий, як корова!

— Тікай! — зарепетував Михайло. І дав такого драла, аж сніг закурився. Я за ним ледве встигаю.

Відбігли кілометрів зо два. Оглянулись. Не біжить. Зупинились. Паруємо, наче варена картопля.

— Хоч би були з півпляшки прихопили, — кидає між пересапом Михайло. — Щоб не простудитися.

— Добре, що врятувались. Там он «Спідола» новенька залишилась. Матрац. А він — півшпляшки. Все перетовче, сатана.

— Нічого не вдієш, — розвів руками Михайло. — От якби був із нами Микола. Та з рушницею. Він уже не одного ведмедя кокнув. Бачив, скільки в нього шкур?..

— Якби, якби! — розсердився я. — Якби знаття, що в кума пиття... Тепер будемо блукати до ранку. А там підемо. Може, горілки всієї не допив?.. Хоч панахиду по своїй «Спідолі» відправимо...

Блукали до світанку. На ранок підкрадаємося до своєї вотчини.

— Нема, — сповістив Михайло. — Лиш на снігу щось чорніє.

Підходимо ближче. Очі рогом полізли. Матрац — цілісінький, горілка надпита, закуска надїдена. «Спідола» грає, а на снігу валяється ведмежа шкура. І на шкурі записка:

«Хлопці, вибачте, що трошки вас налякав. Це я був у ведмежій шкурі. З Новим роком вас! Почекайте. Поблукаю по лісу, прийду. Ваш Микола».

Подарунок

Саме в цю пору минулого року мій поріг переступив давній приятель. Спочатку ми з ним товаришували дуже. А потім його неповторний образ я виписав в одній своїй гуморесці, він себе упізнав, і ми розбили корито. Тепер його прихід означав для мене те, що для матері означає повернення блудного сина.

— Чолом!

— Чолом!

— З наступаючим!

— З наступаючим!

— А це тобі, — каже. — Ти письменник. Без друкарської машинки якось не годиться. Вона вже,

правда, старенька, але що маю, те й даю. Щоб написав багато хороших гуморесок.

Подякам не було меж, бо не було меж моїй радості. Ми піднімали тости за кожну букву, навіть за «параграф» і за «крапку». Коли пляшки на столі стали нам здаватися знаками оклику, а наші власні жінки — знаками питання, ми вирішили, що кожна деталь машинки достатньо підлита і знаком плюс один на одному заснули...

Наступного дня мені було не до гумору і не до машинки.

Зате на третій день я з самого ранку сів за письмовий стіл, постелив газету, на газету поставив машинку і вказівними пальцями пробував потрапляти у клавіші.

Вже було надруковано заголовок. Вже добрався до половини першого слова. Коли чую: об газету шось торк. Я похвалив себе за кмітливість, що постелив газету. Тепер, у крайньому випадку, все, що випадатиме з машинки, залишиться на столі. Почав розглядати, що це вискочило.

Виявилось, що буква «а».

Без букви не робота. І я взявся приладнувати букву «а».

Возився з нею від ранку до пізньої ночі. Але таки приладнав.

Наступного дня з самого ранку знову сів за письмовий стіл. Кілька разів клацнув, і знову на газету шось випало.

Невже, думаю, знову ця клята буква «а»?

Ні. Виявилось, «б».

Цього дня я до пізньої ночі возився з буквою «б».

На третій день відпала буква «в». До вечора возився з нею.

На четвертий відскочило «г» Возився з «г».

Жінка каже:

— Залиш ти цю руїну і пиши ручкою!

— Не можу, — кажу, — ти знаєш, що я не можу, коли у мене щось несправне. Я мушу його довести до ладу. Причеплю ту кляту букву і вже не буду чіпати. Хай стоїть. Аби тільки справна.

А приклеїв букву, то й думаю: «Що це, техніка буде стояти, а я, як у часи Бальзака, писатиму пером?»

Знову за машинку. А на газетку знову чергова буква — клац.

Так щодня. Приліпив «я», і знову починалося з «а».

А оце нещодавно приятель мені дзвонить по телефону:

— Що сталося? Чому я цілий рік у пресі не бачу твоїх гуморесок? Чи не закинув ти, бува, писати? Дивись, я тобі машинку не для цього подарував..

Напередодні цього Нового року дружина спитала мене:

— Ти вже помирився з тим критиком, що написав на твою книжку розгромну статтю?

— Давно, — кажу. — А що?

— Може, Новий рік підемо зустрічати до нього?.. У нього також, здається, немає друкарської машинки...

Ото цап!

Тепер про це згадую з усмішкою. А тоді було не до сміху.

Новий рік уже, як кажуть, сидів на носі. Майже з кожної відчиненої квартирки пахло вареним і смаженим. Ялинки вигравали різнокольоровими вогнями.

Я йшов сільською вулицею. Під ногами рипів сніг. Серце гупало від хвилювання. Ось-ось з-за

рогу вигляне гостроверха шапка її будинку. Різноцвіттям ялинки засяє вікно. Я підйду до цього вікна. Виберу хвилину, коли Лариса буде близько. І через відчинену квартиру жбурну конверта з оцією листівкою:

«Ларисо!
Вітаю Тебе з Новим роком!
Бажаю, щоб школа Тобі не вилізла боком!
Бажаю швидше її кінчать,
У самостійне життя крокувать
І мене за лікоть держать!

Твій однокласник».

Підійшов до вікна. Квартирка відчинена, а Лариса не видно. Тільки її тато. Повісив носа на ялинку і стовбичить.

Стояти під вікном і чекати, поки він відійде, було явним безглуздям. Я окинув оком подвір'я. У куточку біля тину стояла невеличка свиняча куча. Свиною перед Новим роком зарізали. І дверці кучі були напіввідчинені. «Залізу туди, — майнула думка, — і буду стежити. Вікно добре видно. Як тільки Лариса підійде до нього або до ялинки, підбіжу, кину конверт, і поминай, як звали».

Не встиг я подумати, як скрипнули хатні двері. Вагатися ніколи. Я шуснув у кучу. З порога долинув голос Ларисиної мами:

— Петре, ти бачив, щось до кучі ускочило?

У мене душа в п'яти. Серце товчється, мало кучі не рознесе.

— То, певно, Шимонів цап. Той сновида холоду не боїться, по всьому селу лазить, — заспокоїв батько Ларисин Ларисину маму.

Не знаю, чи то на добре, чи на зле, але я з переляку тремтячим голосом так жалібно видушив:

— Бе-е-е!

— А я тобі що говорив, — сказав Ларисин тато.—

Чуеш, як жалібно виводить, сатана? Зачини двері на засув. Завтра прийде господар, то забере. Бо кудись полізе, то ще пси роздеруть...

Засвистів засув. Почалапкали кроки. Дзвякнули сінешні двері. І аж тоді я второпав, що моє становище не дуже завидне. Торкнув двері — де там! Наче підперті. Стіни — товсті, цегляні. Певне, свиня в Ларисиних батьків хуліганиста була. Бо кучу добротну вибудували.

Почав мене розпач гризти. До Нового року лічені хвилини. Там удома зібралися. Мабуть, уже і за старий рік хильнули. А я взаперті.

Бився, побивався — нічого не виходить. Уже давно куранти сповістили про прихід Нового року. А я стою коцюбою посеред кучі. Ні сісти, ні встати нормально. І чекаю. А чого чекаю?

Потім думка вугликом обпекла мені голову. Так, що аж випростався і головою до стелі бамкнув: «Завтра ж Шимон прийде забирати свого цапа!»

Чи то іскри в очах освітили мені дорогу до порятунку, чи, може, ударом розтормошив напівсплячі мізки, але у них блиснуло: «Стеля! Може, свиня Ларисиноного батька не мала норову лазити по стелі. Може, він ту стелю не так укріпив, як двері і стіни?...»

Колупався я, колупався. То головою підважував, то руками. Навіть дибки ставав і ногами гепав. І таки проколупав дірку. Вибрався спочатку на повітку, а тоді стрибнув і драпака...

На другий день чую розмови по селу:

— Отой Шимонів цап — справжній чорт. Проламав у Яцковій кучі рогами стелю і через дірку вискочив...

З наступаючим!

(Радіорепортаж з бал-маскараду)

Увага! Увага! Говорить заводський радіовузол. Наш мікрофон у танцювальному залі заводського Палацу культури. Скоро тут почнеться новорічний бал-маскарад.

Горить ялинка. Лунає вальс. У зал вриваються танцюючі пари. Горять різнобарвні костюми. Зараз тут нема ні директора, ні головного інженера, ні начальника цеху, ні робітника. Тут є ведмеді і верблуди, лисиці й свині, осли і зайці.

Ось у шаленому вихорі кружляють слон з мавпою. В них не важко впізнати нашого шановного Петра Даниловича і його секретарку.

Чій це очі так радісно блищать через поросяче рильце? Щось дуже знайоме. А-а-а! Начальник ливарного цеху. З ним танцює лисиця — завідувача заводським буфетом.

Дивишся на вируючий зал — і серце мліє від радості.

Ведмідь — Андрій Васильович — похитує мордою перед воронячим дзьобиком Марії Власівни. Сорока з четвертого цеху — Віля Пиндик — викручує хвостом перед ослом. Осла впізнати важко. В нього велика голова. Хто ж осел? Еврика! Це ж Іван Федорович!

Музика стихла.

До ялинки виходить масовик-вітівник. Люська Пінькач, секретар комсомольського бюро.*

Вона кричить:

— Всі свійські тварини і свійські птахи — до мене! Диким залишатися на місцях.

Люську обступили з усіх боків.

— А ви чого прийшли? — каже Люська майстрові другого цеху. — Ви ж заець.

— Я — кріль,— виправдовується майстер.

Люська щось шепнула на вухо корові. Галина Степанівна витягла шию й узяла під руку півня. Василь Дмитрович покірно нахилив дзьобик.

Всі дикі звірі завмерли у чеканні. Лише Антон Гнатович, що має голову носорога, дає якісь вказівки.

Зал чомусь загув. А а-а. З'явилися чорт з відьмою. Це слюсар складального цеху зі своєю дружиною. Вони не належать ні до свійських тварин, ні до диких. Тому стали збоку, там, де стоїть кілька чоловік.

Люська заспокоює плече в долоні. Кричить:
— Тихіше, товариші! Тихіше! Зараз розіграємо конкурс на кращу маску.

Повз Люську проходять пари. Ось вона зупинила дебелого чоловіка, що почепив собі маску добродушного веселуна з червоним і великим, як бульба, носом. Так, так. Вручає перший приз.

Отже, першого призу за найкращу маску удостоївся директор нашого заводу, Кіндрат Макарович. За маску людського обличчя.

Давайте підійдемо до призера, поздоровимо його.

— Поздоровляю вас, Кіндрате Макаровичу, від свого імені та від імені слухачів нашого радіовузла із заслуженою нагородою!

Кіндрат Макарович зняли маску. Їхне обличчя набрало строго керівного вигляду, як і завжди.

— Товариші!— звертаються вони до присутніх.— Скоро дванадцята година. Скинемо маски. Станемо самі собою. Сядемо за святковий стіл і зустрінемо наш чудовий наступаючий Новий рік. Потім знову можна буде зодягнути маски.

Всі стали самі собою. Спішать у банкетний зал. Я також побіжу. Тож вибачайте, шановні радіослухачі. З Новим роком вас!

Розмова з предком

Мене давно мучило таке питання: якщо людина пішла від мавпи, то чому мавпа досі не навчилася говорити по-людському?

Колега мій Петро відповів на це просто:

— Мавпа вирішила: коли говорити неправду, то краще зовсім не говорити.

Мовляв, мавпа обурена на своїх нащадків. За їхню нещирість. Спочатку винайшли одяг. Щоб ним прикрити свої зовнішні вади і показати себе кращими, ніж вони є насправді. А тоді придумали мову. Щоб нею прикрити огріхи внутрішні. Мовляв, мавпа вважає, що заговорили тільки ті вищеорганізовані істоти, які нічого не робили. Бо оскільки праця поставила мавпу на задні ноги, дала їй у передні кінцівки шматок хліба, то треба було немало молоти язиком, щоб довести його до такої досконалості, яким він у людини є сьогодні.

Я з Петром категорично не погоджувався. Тому поліз у клітку до мавпи. Щоб проекспериментувати. З метою: не вимовити жодного слова. Говорити тільки подумки. Біострумами.

Спочатку мавпа не втямила, чого я від неї хочу. Дивилася пильно мені в очі і енергійно чухала живіт. Я незворушно витримував її важкий погляд. Подумав: «Якщо у нас є щось споріднене, ми обов'язково знайдемо спільну мову».

Мавпа вишкірила зуби. Ніби посміхнулася.

Так, втішився я. Біоструми до неї доходять. Тепер основне — розмовляти з нею думками. І вона зрозуміє.

«Я твій нащадок,— подумав я,— а ти мій прідок. Ми — родичі».

Мавпа енергійно стрибнула. Схопилася рукою за бантину. Почала на ній гойдатися. Здавалося, вона каже: «Ану, доведи».

Я стрибнув. Схопився за бантину. Також загойдався.

Мавпа скочила на полицю. Сіла у куточку.

Я вискочив за нею. Втиснувся поруч.

Тепер нащадок з предком сиділи в одній клітці на одній полиці. Ніс до носа.

Мавпа з недовір'ям дивилася на мене. Енергійно чухала шерсть на шиї.

Я ніби відчув запитання: «А чому на тобі так мало шерсті?»

Думками відповів: «Шия у мене, звичайно, гола. Але якби тобі її так часто милили, як мені, то в тебе навіть волосинки не зосталося б».

Мавпа постукала верхньою кінцівкою по голові. Здавалося, вона питає: «А що, не варить?»

— Як не варить? — обурився вголос я. — Це у мене не варить?!

Мавпа зістрибнула з полиці. Причаїлася у куточку. Зневажливо дивилася на мене. В її погляді я читав: «Отже, ти з тих нащадків, що вибилися в люди за допомогою язика? Геть з моєї клітки, ледащо!»

Я механічно відчинив дверці. Вистрибнув.

Наступного дня Петро розповів, що мене цілий вечір ловили в зоопарку на деревах. Поки не здогадалися пустити за мною мавпу. Вона привела мене до клітки. Звідти вже й доставили в лікарню. З гошим нервовим розладом.

Останній із могікан

Не за Фенімором Купером, не за Павлом Добрянським
і не за Миколою Білкуном

Він стояв з гордо піднесеною головою. Дивився зверхньо на всіх. Йому єдиному з цього натовпу були відомі всі істини. Для нього не було загадкою, чому Оріон підійшов до сузір'я Діви. Його не мучила проблема літаючих тарілок. Для нього не існувало питання походження квазарів і загадковості слова «кропива».

Натовп тягнувся до нього. Плазував біля його ніг. Пожирав його багатотисячними поглядами. Сивоголові академіки, доктори, кандидати наук, другорядна наукова когорта дивилися на нього, як на бога. Діячі мистецтва й літератури не могли від нього відірвати поглядів. Навколо нього танцювали фото-репортери. Кореспонденти радіо раз по раз тицькали йому під ніс мікрофони:

— Коли ви народились?

— Точно не знаю. Мама казали, чи перед тим, як у сусіда згоріла хата, чи після того.

— Скільки вам тепер?

— Точно не знаю. Лишень від Івана Куцого я старший на цілу зиму.

— Ви коли-небудь писали щось?

— Ніколи, — відповів гордо.

— А може, складали пісні?

— Ні. Я тільки співав.

— На сцені?

— Ні. За столом.

— В газети також ніколи не писали? Ну хоча б скарги?

— А чого мені скаржитись? Хвала богу, здоровий. Є хліб і до хліба.

— Чи не цікавили вас коли-небудь проблеми, ну хоча б: чому дзижчать мухи, а горобці цвірінкають?

— Ги-ги-ги, — засміявся він. — За кого ви мене маєте? Я серйозний чоловік.

— Мабуть, треба було великої сили волі і витримки, щоб отак вистояти все життя?

— Я не тільки стояв. Я і сидів, і лежав.

Відомий вчений підсунув йому свій блокнот:

— Поставте мені, будь ласка, свій автограф.

Він узяв вузлуватими пальцями огризок олівця. У блокноті вченого старанно вивів хрестик.

Сотні рук потяглися до нього по автографи.

Я торкнув за плече довгов'язого парубка, що, наче гусак, тягнув свою довгу шию до трибуни:

— З ким зустріч?

Подивився на мене, як на викопну істоту:

— Як з ким? Ти що, не знаєш? Це єдина людина серед цього кагалу, яка зберегла свою глупість у чистій, первозданній формі.

Рушійна сила

Гого сидів у куточку печери. Дивився, як члени його роду догризають кістки вепра, і думав: «Треба женитися. Треба свій рід заводити. Піду пошукаю собі жінку».

Вислизнув непомітно й подався в гори.

Підійшов до якоїсь печери. Звідти висунулась патлата голова.

— Ти хто? — спитав Гого.

— Бубу. Глава роду, що живе в цій печері.

— А дочка в тебе є?

— Є. Хіхі.

- Візьми мене за зятя. Хочу женитися.
- А ти хто?
- Я Гого з Кривої печери. Віддай за мене Хіхі.
- Робоча сила мені потрібна. Та хто тебе знає.
- Може, ти не Гого.
- Гого! — упевнено сказав Гого.
- Принеси довідку, що ти Гого.
- Пішов Гого до старійшини племені.
- Дай мені довідку, що я Гого.
- Сьогодні не дам, — каже старійшина. — Нема на чому писати. Камінь закінчився. І сокира затупилася. Приходить через кілька днів зі своїм матеріалом.
- Через два дні Гого припер до старійшини кам'яну брилу і крем'яну сокиру.
- На. Пиши.
- Ні! — заперечив старійшина. — Принеси довідку від надпечерного старійшини, хто твій батько.
- Гайнув Гого. Притергелив кам'яну брилу.
- На. Отут написано, що мій батько — рудобородий Хохо.
- Хохо то Хохо, — примружив око старійшина. — Але тут не написано, з якої він печери.
- Гого взяв брилу на спину. Пішов.
- З'явився наступного дня.
- На. Тут написано, що мій батько живе у Кривій печері.
- Походив старійшина навколо довідки, почухав бороду.
- Не вийде. Треба написати, хто був його батько.
- Гого ледве завдав собі довідку на спину. Поплівся.
- Через якийсь час повернувся.
- На-а-а. Тут написано, що батько мого батька був Хаха.
- Окинув оком довідку старійшина. Скривився.

— Підпис нерозбірливий.

Знову пішов Гого. Прийшов, ледве переставляючи ноги. Довідка зсунулася з його безсилої спини. Гепнулася старійшині під ноги.

— На. Тут уже все є...

Викарбував старійшина довідку для Гого. Завдав йому на спину. Той почовгав.

Причовгав до Сірої печери, де жив Бубу зі своєю дочкою Хіхі. Скинув до ніг майбутнього тестя документ і сам упав біля нього.

— Ось, — сказав стомлено. — Ось довідка...

Бубу відступив на крок від Гого.

— Поглянь на себе. Ти синій, наче корінь осоки, і худий, наче загнаний вепр. Який з тебе робітник? Та й чоловік для Хіхі нікудишній. Бери свій документ і йди собі...

Завдав Бубу на спину Гого довідку. І той посунав. Знесилений і вбитий розпачем. Кудись подався і пропав...

Летів час. Якийсь закоханий винайшов бронзову сокиру і бронзові таблиці.

А вчені уже пізнішої, паперової, доби знайшли кам'яну брилу. Під нею лежав скелет. А на брилі було викарбувано:

«Гого. Син рудобородого Хохо, внук Хаха із Кривої печери».

І прийшли до єдиної думки, що останки і надмогильна плита належать якомусь вельможі кам'яної доби.

Приречений

Згасав сонячний день літнього місяця кам'яного віку.

Мугу-Аба сидів на скелі над улоговиною Мамонтів. Догризав корінця. Думав: «М'яса б. Уже

й смак його забув. Ось воно чалапкає в долині. Підняло догори хобота. Двома руками таке одоробло не вхоркаєш. Піду збирати громаду».

Пришкандибав до печери Угу.

— Ходімо! М'ясо в долині Мамонтів пасеться...

Та завжди привітний Угу насупив брови і відвернувся:

— Іди, чоловіче добрий, і більше не переступай поріг моєї печери. Я тебе не знаю.

Здивований Мугу-Аба стенив плечима. І подався до печери Ква-Ква. Але переступити її поріг не встиг.

Побачивши здалеку Мугу-Аба, Ква-Ква загатив камінцями вхід.

Каменем здавило серце Мугу-Аба. Не міг збагнути, що сталося.

Прийшов до печери Коко.

Той щось показав йому на мигах і потягнув у найтемніший куточок.

— Слухай, Мугу-Аба! Молю тебе, не приходи до мене...

— Коко! — здивувався Мугу-Аба. — Ти ж мій друг...

— Тш-ш-ш, — перелякано затулив рота Коко. — Мугу-Аба, бійся дракона. Не кажи нікому, що ми друзі. У мене — діти...

Мугу-Аба ще довго ходив від печери до печери. Всі його чомусь боялися, як чорта. А лукавий Цяма навіть нахабно виштовхав його. Це остаточно спантеличило Мугу-Аба. Бо Цяма завжди плазував перед ним і славословив: «Мугу-Аба — ти найрозумніший, найспритніший, найсильніший». Сьогодні ж він високомірно кричав: «Ти — найдурніший, найслабкіший і найбільш неповороткий».

Спантеличений і розбитий Мугу-Аба причвалав до своєї печери.

— Що сталося? — спитав дружину, яка сиділа в кутку печери і хникала. — Чому всі мене цураються?

— Три дні тому, як ти пішов шукати їжу, надпечерний старійшина Чвака убив вождя племені Квака. Зайняв його печеру. І місце.

— Ну то й що? — здивувався Мугу-Аба. — Я ж не був ні братом вождя, ні сватом.

Дружина сказала пошепки:

— Але ж вождь Квака тебе раз похвалив, що ти найкращий мисливець, найсильніший і найрозумніший...

У Мугу-Аба похолонуло в п'ятах. Чоло його вкрилося холодним потом.

Каптар

Ми впіймали його в горах Дагестану. Від голови до п'ят покритого бурою шерстю. Очі косі. Патли аж до спини.

— Оце, — каже професор Курнаківський, — чистий зразок троглодитових.

До того ми знали, що великий натураліст Карл Лінней ще у вісімнадцятому сторіччі поділив ранній рід людський на «розумних» і людей «троглодитових». Троглодитові канули у безвість, а розумні, як ось ми з вами, вижили і, слава богу, покорили всю земну маківку. Та, як з'ясувалося пізніше, то тут, то там з'являються окремі представники троглодитових. Вони виходять з лісу і лякають сьогоднішніх розумних людей своєю троглодитівською подобою.

У Чечено-Інгушетії їх називають алмасти, у Дагестані — каптарами.

— Беріть цього джентльмена, — сказав мені професор Курнаківський, — і постарайтеся встановити з ним контакт. Майбутнє науки про троглодитових у ваших руках. Ваше — також.

Правду кажучи, спочатку я трохи побоювався цієї істоти. Ніс плескатий. Рот від вуха до вуха. Все тіло волохате. Біцепси — наче він усе життя піднімав гирі. А погляд як у чорта.

Тижнів зо два ми годинами просиджували один проти одного. З різних боків загорожі. І не могли дивитися один одному в очі, як ото давні знайомі, що дуже посварилися.

Далі було два роки каторги. Пекла. Мій підопічний зовсім облісів. Зате навчився трохи читати й писати. І трохи розуміти людську мову.

Пора, думаю, виводити його в місто. Показати, чого досягли нащадки людини «розумної». Показати цивілізацію.

Зодягнув його у свої штани. На лисину почепив капелюх.

Вийшли на вулицю.

Якраз біля будинку жіноча бригада на чолі з чоловіком відбійними молотками лупала асфальт. Молотки торохтять, мов кулемети, брили асфальту відскакують, як листочки, жінки піднімають їх, наче пір'їнки, і складають збоку. Сила.

Мій троглодит зупинився. Очі з косих зробилися круглі. Погляду не може відірвати від пневматичного молотка.

— Бачиш, — кажу, — праця вивела розумну людину в люди. А твої предки вимерли тому, що не працювали.

Йдемо далі. Розглядається сюди-туди. Крутить головою. По складах читає написи на табличках: «По газонах не ходити». «Квіти не рвати». «Не смітити». «По деревах не лазити».

У парку, біля автомата з газованою водою, зупинився. Якийсь п'янюга, що ледве тримається на ногах, підставляє стакан, б'є по автомату кулаком і той наливає йому воду.

— Техніка, — поясню здивованому троглодиту. — І твої предки могли б до такого дійти, якби були розумні...

Недалечко, в альтанці, зібралось чоловік десять. Грають у козла. Двоє зчепилися. Старий сивий кричить молодому бородатому:

— Дурень! Розумієш, ти — ідіот, дурень!

— Сам ти дурень! — відкрикує молодий бородатий.

Троглодит дряпає олівцем у блокноті:

— Що таке «дурень»?

— Бачиш, — поясню йому, — для людини основне — розум. Це такі звивини в голові, якими люди на думає. Чим більше у голові звивин, тим більше людина думає. А чим більше думає, тим більше звивин. Оце вони роблять усе, щоб було більше звивин.

Видно, троглодит не дуже зрозумів мої пояснення. Бо довго дивився, як старий козляр молодому козляреві тицяв під ніс дулі.

Біля однієї лавочки мій каптар зупинився. На лавці сидів патлатий парубійко у витертих, засмальцьованих джинсах, бренькав на гітарі і, кривляючись, завивав.

Кілька патлатих і так само засмальцьованих йому піддивали.

— Стиляги, — пояснив йому. — А ота штука з дротами — музичний інструмент. Гра на такому інструменті — це вже інтелект, розумовий розвиток людини розумної.

Коли ми виходили з парку, троглодит надряпав мені на листочку з блокнота:

«Коли ти покажеш мені цивілізацію?»

Причини і наслідки

(Зовсім не смішна, трохи фантастична
і майже наукова історія)

На іменинах у Василя Іван заклав по саму зав'язку...

На планеті почалося повне сонячне затемнення...

Вихитавши з іменин, Іван наткнувся на дуба, врізався об нього і гепнувся на землю...

Планету дуже затрясло. Зруйнувало чимало жител. Постраждали мешканці...

Іван прокинувся від чийогось дотику. Коли пролупив очі, побачив перед собою міліціонера, а поруч машину, що підбирає «таланти». Серце його стиснулося...

На планеті щось неймовірне діялося з магнітними полями. Жителі різко відчули цю зміну...

Іван звівся на кволі ноги. Почав пручатися і посилати працівників міліції в різні безадресні інстанції...

На планеті зірвалася шалена буря. Зруйнувала багато жител. Були жертви...

Івана втихомирили, посадили в машину. Він усвідомив, куди його везуть, ковтнув гіркий клубок, похнюпився і замкнувся в собі...

На планеті помітно порушилася гравітація. Це дуже вплинуло на стан і самопочуття мешканців...

У витверезнику Івана поставили під холодний душ. Від несподіванки він вигукнув:

— Ах, йолки-моталки!..

На планеті відчули різку зміну температури. Постраждала флора і фауна...

Наступного дня у Івана дуже боліла голова. Він ковтнув дві таблетки пірамідону, дві анальгіну і одну седальгіну...

Вчені зауважили, що хімічний склад води планети змінюється на очах.

— Треба щось думати! — в один голос вигукували вони.

Один вчений запропонував штучно видалити з води непотрібні хімічні елементи...

В Івана почалися сильні головні болі...

Другий вчений запропонував наповнити водоюмища планети хімічними штучними антиелементами...

На шкірі в Івана з'явилися алергічні горбочки. Почалася сверблячка...

Третій вчений видав проект осушити старі водоюмища й закласти нові...

Днями Івана страшенно мучила спрага. Ночами він стівав десятьма потоми...

Поклали Івана в лікарню. Почали активно колоти...

Вчених планети щодня приголомшували зміни у флорі й фауні.

Вони були збиті з пантелику. Кидалися з однієї крайності в іншу...

Іван перекидався з боку на бік на лікарняній койці. Когось кликав, когось ляяв. Тоді замовк. Навіки...

Планета канула у безвість...

Лікар сидів біля койки Івана і філософствував перед субординаторами:

— У природі все взаємозв'язане. Людина хазяїнує на планеті Земля. Якісь мікроістоти хазяїнують на планеті Людина. Світ побудований так, що кожна істота в ньому одночасно і житель світу, і світ для іншого жителя. Але все підпорядковане єдиним законам гармонії і рівноваги. Коли штучно порушується ця гармонія і рівновага, починається дезинформація сторожових постів кожного світу, себто вчених. І вони в боротьбі за встановлення рівнова-

ги призводять до ще більшої дисгармонії. У результаті виникає хвороба планети. Вона хирлявіє, западає і гине. Як ось планета Іван.

Пробудження

Спочатку Мазанець відчув невгамовну спрагу. Потім стало гаряче, ніби його смажили на сковороді.

Розплющив очі і з переляку знову заплющив. Він лежить на розпеченій сонцем кам'яній плиті, а навколо, витріщивши очі, сидить з десятеро кудлатих істот — чи то мавп, чи то дикунів.

Істоти щось між собою загомоніли. Тоді котрась залоскотала Мазанця у п'яту. Мазанець дригнув ногою.

— Ах, чорти б тебе взяли! — зойкнула істота і відскочила.

— Він живий, — сказала інша істота людською мовою.

— Диви! Без шкіри, а живий! — здивувалися в гурті.

«Як це без шкіри?» — жахнувся Мазанець і розтулив повіки.

Шкіра на ньому була. Тільки гола.

У голові заворушилося: «Де я? Що зі мною? Чому я голий?»

— Майже зовсім подібний до людини, — зауважила котрась істота. — Руки, ноги... Тільки дуже товстий... Ніби надутий...

Мазанець з острахом поглянув навколо. Істоти також трохи подобали на людей. Але більше на мавп. Тільки не мали хвостів. І були дуже худенькі. Здавалося, в кудлатій шкурі лишень скелети. Навколо — кам'яна пустеля. Ні деревини, ні кущика, ні травинки. І ні хмаринки в небі.

«Якесь дикунське стадо, — подумав Мазанець. — На якомусь гірському плато... Але як я сюди потрапив?»

У грудях пекло.

— Води! — простогнав Мазанець.

— Щось просить, — загомоніли істоти. — Іване, підійди ближче.

— А коли воно знову хвищне?

— Дайте води, — попросив Мазанець голосніше.

— Що тобі дати? — перепитало те, кого назвали Іваном.

— Води! — посміливішав Мазанець.

— Куди веди? — перепитала істота. — Може, він проситься в печеру?

Мазанця підхопили на руки. Понесли в печеру.

Посеред печери горіло вогнище. У стінах були видовбані лежанки. На одну з них поклали Мазанця.

— Пити, — знову пробелькотав Мазанець.

— Альбіно, подай кухля!

Та, котру назвали Альбіною, простягнула Мазанцеві видовбаного з каменя кухля.

Мазанець припав спраглими вустами і закашлявся. У горлі пекло вогнем.

— Самогон? — здивувався Мазанець. — З чого женете?

— З каменя, — відповів дикун. — З отого білого...

— Диви, знає, що таке самогон, — зраділи істоти.

Мазанець посміливішав:

— Дайте води запити.

Істоти здивувалися:

— Що таке «води»?

«Прикидаються, чи що?» — подумав Мазанець.

— То дайте хоча б огірка.

— Що таке «огірка»? — здивувалися знову.

Мазанець подумав: «Мабуть, у цих широтах огірки не ростуть».

— То дайте хоч чимось закусити.

Істота-жінка простягла Мазанцеві кам'яну мисочку з якимсь корінням.

Мазанець знову потягнувся до кухля з питвом. Хильнув. Сповз з лежанки. Однією рукою прикрив свою невинність, а другою поплескав істоту Івана по кудлатому плечі:

— Ви мені хоча б штани віддали.

— Що таке «штани»?— запитала істота Іван.

Мазанцеві дуже захотілося вилятися. Але вирішив, що йому, докторові наук, це не до лица навіть між дикунами.

— Дайте мені хоча б якусь шкуру, — наполягав Мазанець. — Не буду я отак між дамами ходити.

Дикунки з жахом відскочили від Мазанця.

— Не знімай із нас шкури! — впала на коліна перед Мазанцем одна дикунка.

— Та не вашу шкуру. Дайте мені шкуру з якогось звіра чи тварини.

— Що таке «звіра чи тварини»?

«Дикунки дикунами, — подумав Мазанець — Що з них візьмеш?» — І в розпачі сів на долівку.

— Слухайте, — спитав, — а де ви мене взяли?

— Он там. В отій горі! — пожвавішав дикун, якого звали Жорж. — Ми лупали скелю. Шукали коріння для їжі. І в тій скелі знайшли щось таке дивне, блискуче. А коли його розбили, всередині спав ти...

— Ходімо до тієї скелі, — сказав Мазанець.

Прийшли.

Мазанець глянув і побілів. Перед ним був розбитий незвичайний холодильник, який він сам сконструював. І в трьохтисячному році доктор біологічних наук Мазанець попросив, щоб його заморозили на кілька тисячоліть. Аби своїми очима побачити, як житимуть нащадки...

Розкаяння рудого Мурзи

Рудий Мурза сидів у коридорі. Поглядав то на двері квартири своєї господині, то на коридорні двері. Думав: він ось-ось має надійти. Сусіди вже посудом не гримлять. Усе стихло. Навіть ота підстрелена Лялька, що завжди повертається додому опівночі й каже: «Привіт кращим мужчинам нашого часу!»— навіть вона вже з годину вдома. А його все нема.

Може, не прийде? Але ж і господаря нема. Він завжди в таких випадках приходив.

Від дверей господині попливли запахи парфумів.

Прийде, зрадів Мурза і підняв тріумфально хвоста.

Сів. Туцак лапкою по бетону. Наче господиня, коли місить тісто. Хвилювався. Заплющив очі. Хотів позбутися неприємної згадки...

Господарі тоді саме переїхали зі старої квартири на нову. Господиню відразу ніби підмінили. Тут не сядь, там не ляж.

А якось господар додому не прийшов. А серед ночі прийшов т о й.

Господиня стала така добра, така енергійна. Мурза ще ніколи її такою не бачив.

Вони сіли за стіл. А Мурзі кинули цілу сосиску.

Тоді посідали поруч на дивані. Мурзу посадили між собою. Той гладив Мурзу, а вона його руку. Й ласкаво промовляла:

— Котику мій чарівний...

Наступного дня в кімнаті запахло оцими парфумами.

Прийшов господар. Господиня кинулась йому на шию й сказала:

— Милій мій! Я не могла тебе дочекатися. Якби не Мурза...

Господар витріщив очі на господиню. Вона завжди його зустрічала словами: «Щоб ти вже напився розплавленого чавуну!» В такому разі господар ховався в туалеті. А Мурза тікав під ванну. Тепер господар стояв мов укопаний. А Мурза від радості підняв хвоста трубою. Метнувся під стіл, під ліжко. І... побачив під ліжком краватку. Думав прислужитись. Викинув лапою краватку на середину кімнати і почав нею гратися.

Господиня зблідла. А господар ще більше витріщив очі. Тоді як зареве:

— Чия це краватка, чорт побери?

Мурза втік із переляку під ліжко. А господиня стояла з розкритим ротом. Потім несміливо зліпила:

— То Мурза звідкілясь приволік... Грався...

Тоді Мурзі перепало. Господар мастив його поясом і кричав: «Будеш всяке сміття до хати стягувати?»

А господиня біла віником і приказувала: «Будеш сміття виносити?..»

Викинули тоді Мурзу на вулицю...

Мурза знову розплющив очі. Треба мені було лізти під те ліжко. Треба було цієї краватки. Тепер я такий дурний не буду. Закриватиму очі на все. Хай він тільки прийде. Шасну попід ногами тихенько до кімнати. При ньому господиня мене не вижене...

Рипнули коридорні двері. Мурза повернув голову. Очі перелякано блиснули. Господар!

ДОРΟΣЛІ Й ДІТИ

Операція «Ферум»

З м о в а

Вони сиділи в кущах біля річки. Толя Кульбабка, Петько Капустенко та Юрко Затичка. Всі трое однокласники, нерозлучні друзі. Всі трое сповнені однією змовницькою ідеєю.

— Операцію назвемо «Ферум»! — рішуче сказав Толя Кульбабка.

— А може, не «Ферум»? — засумнівався Петько Капустенко. — Воно ж не все ферум. Трубки ж то мідні...

— Дурниця! Це буде код, — сказав Юрко Затичка. — Кожна операція мусить мати код.

Толя Кульбабка дістав зошит та ручку:

— Так. Давайте складати список об'єктів.

Юрко загинав пальці і диктував:

— Текля Смаковська. Раз. За песьчою будкою. Антон Жигун — два. На горищі за димарем. Василь Куценко — три. У садочку в будяках. Марина Киця — чотири. На груші. Стасько — п'ять. У хліві під коров'ячим жолобом. Забудько — у колодязі. Мартинівна — у погребі...

— Під картоплею, — уточнив Петько Капустенко.

Толя авторитетно заявив:

— Початок операції рівно в нуль-нуль годин. Збір на цьому місці...

Перша невдача

Темна літня ніч. На небі срібними гудзиками поблискують зорі. То тут, то там по селу гавкають собаки.

З кукурудзи у двір Теклі Смаковської шмигнули три хлопчачі тіні. Присіли. Це були Толя, Петро та Юрко.

Толя скомандував:

— Повзи, Юрку! Підповзеш до буди, заткни покришкою Рекса і тримай, поки ми не свиснемо.

Юрко, затиснувши в руці покришку від виварки, поповз до буди. Не встиг він проповзти й метра, як Рекс загарчав насторожено і вискочив зі свого лігва. З несамовитим дзязвулінням він кинувся вздовж дроту аж до воріт.

— Давай ковбасу! — прошепотів Толя Петрові.— Відманюй його ковбасою, а ми за той час...

Петро кидав Рексові шматочки ковбаси і тихенько просив:

— Їж, Рексю, то докторська. Не буде тобі всередині боліти. На їж...

Рекс трохи заспокоївся. Принохувався. Підбирав шматочки, які йому залишав Петро.

Та тільки Юрко з Толиком метнулися до буди, Рекс загарчав і кинувся за ними.

Толик встиг відскочити і відступити в кукурудзу.

Юрко з переляку заліз у будку. І закрив за собою дірку покришкою.

Рекс несамовито бігав навколо буди, гавкав щосили, та вигнати непроханого гостя не міг.

Петро також скочив за Толиком у кукурудзу.

— Провал!— сказав Толя.— Зараз вибіжить Текля...

Справді, на ганку скрипнули двері.

Відчувши присутність господині, Рекс ще з більшою агресивністю загавкав на свою буду.

— Чого ти там дзявулиш? — невдоволено крикнула господиня.

У відповідь Рекс з новими силами кинувся на свого ворога.

Текля підійшла до буди, заглянула за неї. Щось прикрила соломою. Тоді загулююкала на Рекса:

— Пішов геть, ледацюго! Дзявулиш по цілих но-
чах, не даєш спати! — пхнула його ногою і подалася до хати.

Рекс жалібно заскавулів і кинувся вздовж дроту до воріт. Саме у цю хвилину Юрко вискочив з буди і шмигонув у кукурудзу...

Наука в ліс не йде

— На півдорозі не зупинимось! — рішуче сказав Толик. — Операція продовжується.

Юрко зауважив:

— Треба було у ковбасу Рексові снотворного покласти.

— Пса снотворне не бере, — зауважив Петро.

— Чому? — здивувався Толик.

— У нього слина — антибіотик. Він розмочить таблетку слиною — і все.

— Ти звідкіля знаєш? — поцікавився Юрко.

— В кіно бачив. Шпигун кинув псові таблетку, той плюнув на неї, і вона тільки зашипіла.

— Хіба пес плюється? — засумнівався Толя.

— Як треба, то плюється, — авторитетно пояснив Петро...

Хвилину помовчали.

Потім Толя сказав:

— Треба шматок дротини.

— Навіщо?— здивувався Юра.

— Прийдемо до Жигуна — двері на ганку зав'яжемо дротом. Щоб він так швидко не вийшов з хати... Ліхтарик у тебе?

— Так, — відповів Юрко і блимнув ліхтариком.

— Не світи!— зауважив Петро.— Запеленгують.

— Пеленгують тільки радіо, — огризнувся Юрко.

— Пішли!— скомандував Толя.

Обережно прочинили хвіртку. Пробралися на подвір'я Антона Жигуна.

Залягли в траві біля хати. Прислухалися. Нічого підозрілого.

— Йди!— сказав Толя Петру.

Петро підвівся і, зігнувшись у дві погібелі, пішов до ганку. За хвилину повернувся і доповів:

— Готово!

— Тепер ти, Петре, заляж он там під яблунею і слідкуй, щоб нас ніхто не застукав. Як тільки щось підозріле побачиш — закукурікай тричі. Ми з Юрком поліземо на горище...

Петро лежав. Пильно вдивлявся у темряву.

Чути було, як Юрко і Толя піднімаються по драбині.

Скинули дверцята. Потім усе затихло.

Раптом з горища долетіло чиясь перелякане:

— Рятуйте!

Тоді якась незрозуміла метушня, лайка. По драбині з'їхали та гепнулися об землю двоє. Повз Петра ракетами промчали Юрко і Толя.

Петро гайнув за ними.

Зупинилися на вулиці, далеченько від місця операції. Відсапувалися.

— Що сталося?— запитав Петро.

— Антон там... п'яний...— пояснює Юрко.— Певно, жінка з хати вигнала...

Віддихавшись, Толя розповів:

— Я йшов перший. Присвітив ліхтариком — по-
рожньо. Тільки з одного боку настелено сіна. «Піде-
мо по сіну, щоб по стелі не гупало», — сказав я Юр-
кові. Ступив кілька кроків, чую — під ногою щось
м'яке, ніби горло... Тоді те горло як зареве: «Ря-
туйте!..»

— Ну, ми й чкурнули,— додав Юрко.
Посідали під тином.

Останній удар

— Скоро буде світати,— зауважив Петро.

Толя заспокоїв:

— Дурниця. До ранку встигнемо. Саме в цю пору
найкращий сон. Ніхто не прокинеться.

— То куди?— спитав Юрко.

— Давай з кінця списку,— сказав Петро.— Мо-
же, повезе.

— До Мартинівни?

— Ага.

Толя погодився:

— Давайте... У погріб залізити дуже просто. Вона
його ніколи не зачинає...

За кілька хвилин були у дворі Мартинівни.

Тепер на чатах зостався Юрко. Толя з Петром
полізли у погріб.

Через якийсь час Юрко почув:

— Юра! Лізь сюди.

Юрко обережно ступив до погребя. Пройшов у
двері. Це була надбудова над погребом. На долівці
відчинялась ляда, і сходи вели донизу, в погріб.

Толя з Петром уже розгребли картоплю. З-під неї
показалося те, заради чого проводили цю операцію.

— Важкий,— зауважив Толя.

Юрко заспокоїв:

— Нічого. Втрюх витягнемо.

Та витягнути апарат було не так просто. Хлопці вовтузилися з ним уже півгодини. Не було об що обпертися ногами. Картопля скочувалася і знову засипала його.

Раптом над головами хлопців ніби пролунав постріл. То зачинилася ляда. Чути було, як хтось на неї опустився. Пролунав переможний голос Мартинівни:

— А-а-а, сатанюго! Попався? Тепер будеш мені сидіти тут до сонечка. Я тебе напою. Смоли ти в мене нап'єшся...

Хлопці майже не дихали.

— Каюк!— з розпачем мовив Юрко.— Через вентиляційну дірку не проліземо.

Толя з Петром мовчали.

По хвилі Толя піднявся по сходах. Спробував підняти ляду.

— Шкрябай, шкрябай!— долетіло зверху.— Я на ній сиджу. Спробуй підніми сто три кілограми. Може, чемпіоном станеш, як Жаботинський... Сиди, сиди, а я собі поспіваю...

І скрипучим голосом затягнула:

Дивлюсь я на небо та й думку гадаю,
Чому я не сокіл, чому не літаю?..

Петро пошепки розмірковував:

— Була б у мене шпичка, встромив би поміж шпарини, і ти полетіла б...

— За кого вона нас прийняла?— поцікавився Толя.— Мабуть, за отого п'яничку Сидора.

Юрко махнув рукою:

— Один чорт. Все одно сидітимемо... Цікаво, що вона думає з нами робити?..

— Раз вирішила тримати нас, значить, думає покликати міліцію,— резюмував Петро.

— Давай налякаємо її, що це Фантомас,— запропонував Толя.

Тільки Мартинівна затихла, всі троє в один голос крикнули:

— У вас сидить Фантомас! У вас сидить Фантомас!

Мартинівна принишкла. А тоді грізно крикнула:

— Ти мені не грай концерту! Я знаю, що ти як вип'єш, то й десятьма голосами затагнеш... Сиди, сиди, Фантомас...

Тоді Толик якомога мужнішим і грубішим голосом сказав:

— У мене є така рушниця, що стріляє крізь усе. Куля заражена отрутою. Стрільну, і ви вмить помрете...

— Стрільай, стрільай,— байдуже сказала Мартинівна.— У мене броня...

І знову затагла:

Броня крепка, і танки наші бистрі...

Тоді обізвався Юрко:

— Тітко, ми знаємо, що ви думаете, ніби це п'яничка Сидір. А це ми. Нас тут багато. Цілий погріб.

Мартинівна знову прислухалася. Тоді здивовано:

— А це що за горобці?

— Тіточко, ми не горобці,— чемно пояснював Петро.— Ми — комісія. Ловимо по погребях кажнів.

— Ловіть, ловіть,— по хвилі сказала Мартинівна.— Ось приведе Надя дільничного, то він вам наловить...

Мартинівна заспівала так оптимістично, що хлопці вже ніяк не могли до неї докричатися.

Через якийсь час Мартинівна затихла. Комуś сказала:

— Здрастуйте вам! Сюди, сюди! Я на них сиджу. Спочатку я думала, що то п'яничка Сидір знову заліз мій кисляк пити. Це він щоночі повертається з мандрів, залазить у мій погріб і запиває кисляком, спрагу. А тоді ще й по селу плете, нібито я спеціально для нього все залишаю...

— Так хто ж там?— спитав чоловічий голос.

— А чорт його знає! Спочатку трьома голосами кричало, що Фантомас. А тоді одним голосом, що комісія по кажанах...

Хлопці притулилися один до одного.

Відчинилася ляда. Надворі вже було світло. Над входом до погребу нахилилася постать дільничного уповноваженого Вишеньки.

— Гей, там у погребі!— гукнув Вишенька.— Ану вилазь! Здавайся!..

Петро, Юрко та Анатолій переглянулися.

— Братці, а Мартинівна влипла!— радісно шепнув Юрко і кивнув на апарат серед розпарпаної картоплі.— Про це вона і не подумала... І ми теж... Одразу ж була б нам за це оголосила амністію...

Толя раптом гордо відповів Вишеньці:

— Живими не здаємося!

— Ти диви!— здивувався Вишенька.— Зараз я вас відтіля повисмикую...

Яксь мить— і Вишенька був у погребі.

— Ну, джентльмени, де ж ті ваші кажани?.. Фі-у-у! А це що? Самогонний апарат?..

Всі четверо витягли апарат на подвір'я.

Мартинівна заломила руки:

— Боже! Чорт мене підкусив!.. Хай пропало б те молоко... — І кинулася до хати.

— Хвилиночку, Мартинівно,— зупинив її Вишенька.— Ви, мабуть, біжите за продукцією від оцієї машини. Ми вам допоможемо. Тим більше, що свідків мені шукати не треба...

Коли Вишенька склав акт про вилучення у Мартинівни самогонного апарата і піввідра сивухи, запитав хлопців:

— Ну, а тепер поясніть, що вас загнало у чужий погріб?

Юрко торкнув ліктем Толю. Той кашлянув у кулак:

— Ми проводили операцію «Ферум»...

— Який ще там «Ферум»?— здивувався Вишенька.

— Ну, після того, як батько нашого однокласника Василя через горілку потрапив під машину, ми вирішили вислідити всі самогонні апарати в селі. А потім однієї ночі їх викрасти і здати на металобрухт... Ось склали список...

— Чому ж ви не звернулися в сільраду?— спитав Вишенька.

Хлопці переглянулися. Тоді Юрко пояснив:

— Не хотіли, щоб людей за це карали... Бо вони ж не с в і д о м і... Перевиховати їх хотіли...

Вирок

Володя і Петро думали.

— Самі не справимося,— сказав Володя.— Він он який, а ми — шкети.

Петро почухав потилицю:

— Давай візьмемо ще Назарка й Стюпу...

— Назарка можна,— погодився Володя,— а Стюпа усе розляпає. У нього язик — як помело.

— Тоді Олега. Він високий. На нього вже татові штани майже всамаз...

Було біля одинадцятої вечора. Іван Бамбула виїшов з кафе наклюканий по саму зав'язку. Зупинив-

ся на порозі. Глянув на місяць, що висів на безхмарному літньому небі, і вилаявся:

— Знов на небесах безпорядок, рвать його патинки. Сьогодні, як небо чисте, то засвітили аж два місяці. А як буде темно, то не засвітять жодного...

У куцах бузку хтось тихенько свиснув. З другого боку йому відсвиснули.

Іван Бамбула ступив кілька кроків. Тіло його так вигиналося, ніби він виконував танець дикуна.

З-під ніг Бамбули шугонув кіт.

— А, чорти б тебе побрали! — вилаявся знову Бамбула. — Скільки їх не бий, все одно капостять. Так і норовить дорогу перебігти. Знов буде якесь нещастя...

Іван Бамбула ганяв усіх котів, які потрапляли йому на очі. Кидав каміння, бив палкою. Працював Бамбула у кафе вантажником. Коти збігалися сюди поласувати якоюсь костомахою. Бамбула завжди знущався над ними. Недарма люди в селі не поважали Бамбулу і прозвали його Котяча Смерть. Якщо Бамбулі вдавалось упіймати kota, він кидав його у сітчастий колодязь для кавунів, що тепер, на початку літа, пустував неподалік від кафе.

Коли Бамбула добряче напивався, то петляв до колодязя, залазив туди і зганяв свою злість на ув'язнених четвероногих. Пояснював Бамбула свою ненависть до котів тим, що вони завжди приносять йому нещастя. Як тільки кіт перейде дорогу, Бамбула або в калюжу впаде, або від жінки дістане добрячого прочухана.

— Ня-а-ав! — заволато жалібно біля сітки.

— А, от ти де, рвать твої патинки! — промимрив Бамбула і подався на звук.

— Ня-а-ав! Ня-а-ав! — виводило жалібно.

— Підожди! — грозився Бамбула. — Зараз ти мені заспіваєш свою останню котячу молитву.

Бамбула причвалав до колодязя. Підняв січас-те віко й почав влазити в отвір.

Тільки-но Бамбула ступив ногами на дно колодязя і пригнувся, щоб краще побачити свого ворога, ляда над його головою зачинилася. Хлопці працювали швидко і злагоджено. За мить на ляду почепили великий навісний замок і закрили його.

Бамбула, все ще нічого не розуміючи, рачкував до колодязю і шукав кота.

— Ня-а-ав! Ня-а-ав! — жалібно нявкав Назарко віддалік.

— А, ось де ти, клятий! Уже втік! — лаявся Бамбула. — Дірка тут, певно, десь є...

Трохи ще порачкував по днищу. Тоді підліз до виходу. Хотів випростатися, та вдарився головою об сітку.

— Не тут! Рвать його патинки! — вилаявся Бамбула. — Знову заблудився.

Бамбула вже швидше став лазити по колодязю, шукати виходу. Він лаявся, кляв котів, сатану, який нібито навів на нього блуд і заманив у колодязь. Тоді, стомлений, сів і задрімав.

Рано-ранесенько навколо кавунячого колодязя зібралось чимало людей. Гомоніли:

— От молодець хтось...

— Так йому й треба...

У колодязі, як у клітці зоопарку, навпочіпки сидів уже тверезий Іван Бамбула. Зовні на клітці була почеплена табличка:

«Дикин Болотяний, або по-народному Котяча Смерть.»

Живиться алкогольними напоями, об'їдками. Ночує переважно у калюжах. Дуже не терпить сусідства котів».

Операція «Кобра»

Ніч. Глибоке небо. Блідий місяць. То вигляне з-за хмари, то накриється нею.

Ось він визирнув. Освітив шмат стіни будинку. На стіні — поштова скринька. До скриньки тягнеться рука з листом. На ньому адреса: «Москва. Редакції «Известия». Другий конверт: «Москва. Редакції «Правда». Третій. «Москва. Генеральному прокурору».

Заховався за чорну хмару місяць. Потемніло, зкилося чорними плямами небо. Поблякли зірки...

Рівненька вулиця сучасного села. По обидва боки вилаштувалися чепурні будиночки. Потопають у квітниках та кучерявих садках.

Між двома будинками — незабудоване місце. Пустий город. На городі, біля самої дороги, купа дерев'яного хламу. Руїни старенької невеличкої будівлі, загадково огорожені кількома жердинами. Віддалік, у городі, старий льох.

Поруч з цим запущеним подвір'ям — нова хата. Невеличка, але добротна. Недалечко від хати — такий же новий хлівчик.

Вулицею біжить хлопчина і кричить:

— Ідуть! Ідуть!..

Вбігає на подвір'я, де стоїть новозбудована хатина:

— Бабо Тодоро! Бабо Тодоро! Ідуть!

З хати вибігла невеличка вертка баба Тодора. Повойовничому задертий вгору кінчик носа, маленькі колючі очі. Несе поперед себе оберемок шмаття: матрац, подушку, ковдру. Поспіхом розстелює усе це на льосі. Швиденько влягається і стогне:

— Ой! Ой! Тяжко мені. Важко мені!..

Піднімає голову, прислухається, чи не гуде машина.

Вулицею проїхав газик. Баба в цей час накрила ковдрою голову і крадькома спостерігає за машиною.

Хлопчик-вістун стоїть біля дороги.

— Бабо Тодоро! Бабо Тодоро! Вставайте. То шофер голови колгоспу поїхав.

Баба вилазить з-під ковдри. Збирає усе манаття. Знову несе до хати. Лається:

— А щоб ти, антихристе проклятий, по деревах бігав! Щоб ти на пупа верещав! Щоб тобі!..

— Бабо Тодоро, — виправдовується хлопчина, — я ж не знав. Я думав, що то комісія...

За вікном — ніч. У колгоспній конторі світло.

Засідає правління.

— І ще одне питання, товариші! — підвівся з місця молодий широкоплечий голова. — Що нам робити з тією Тодорою? Видно, знов чекає якоїсь комісії, бо на погріб з матрацом бігає.

— Це яка? Вже, мабуть, тридцять п'ята буде? — перепитав літній член правління.

— Якщо не тридцять шоста, — підказав інший.

У сусідній кімнаті контори за відчиненими дверима сидить дід Мусій Четвертак. Уважно прислухається до розмов. Погладжує пишні сиві вуса.

— Товариші, — продовжує голова. — Я відчуваю, що вона нам таки комісіями зірве проривну буряку... — Хвильку подумав. Тоді звернувся до немолодого вже партійного секретаря. — Що ти скажеш, Петре Степановичу?

— Що я скажу? — перепитав секретар. — Скажу, що треба робити щось не з Тодорою, а з тим, хто їй ті скарги складає. У Тодори три класи і четвертий коридор.

— Ніби вона тобі скаже, хто їй пише, — посміхнувся голова.

У старому запущеному садочку, що з трьох боків оточений кущами глоду, — троє. Одинадцятирічний Семенко, тринадцятирічний Василь стоять витягнувшись, як у строю. Перед ними походжає худий, мов тараня, і довгий, наче жердина, дід Мусій Четвертак.

— Об'єкт — баба Тодора, — чеканить кожне слово дід. — Як я уже говорив, ворог підступний і хитрий. Своїми писулями провадить диверсійну роботу в колгоспі. Я б сказав, навіть в усій державі. Бо, поперше, відриває від роботи правління і діє на нього роздражнююче. Я б сказав, навіть невиносимо. По-друге, викликає сюди комісії, відриває людей від роботи. Я б сказав, навіть робить фінансову диверсію. Бо тим, хто сюди їде, держава сплачує командировки... Отже, ми з вами повинні бабу Тодору знешкодити як диверсанта. Її прибічників також... Про це не має знати жодна людина. Бо як донесеться до голови колгоспу — нам не здобувати... Семенку, повтори, яким має бути розвідник?

Семенко швидким рухом відігнав настирливу муху, що кружляла біля його носа, виструнчився:

— Розвідник має бути мовчазним, уважним і спостережливим. Наприклад: іду я раненько по селу. Бачу — тітка Чередиха стоять на порозі і так лагідно кличуть: «Тютіньки! Тютіньки! Тютіньки!» Значить, дядько Черета прийшли вчора додому тверезі й ночували вдома. А якщо тітка стоять на порозі і гукають: «Акиш, прокляті! Щоб ви повиздихали!», то дядько або не ночували вдома, або прийшли п'яні як чіп...

— Молодця! — похвалив дід Мусій. — Що ти, Василю, скажеш?

Василь підсмикнув штани:

— Або, наприклад, ідеш по селу, дивишся, а Табачуків Рябко простягнувся посеред подвір'я і гри-

ється на сонці. Значить, дядько Табачук і тітка Табачучка сьогодні не сварилися. А якщо Рябко у погідну днину сидить у буді і боїться висунути носа, то...

— Ох і хлопці, ох і молодці! — похвалив дід. — З такими не те що бабу Тодору, з такими усю імпералістичну розвідку ліквідуємо.

Семенко та Василько задоволено посміхнулися. Аж сонце вийшло з-за хмари і застрибало зайчиками по їхніх радісних обличчях...

Кільце бінокля, перехрещене градусною сіткою, пливе по буряковій плантації. Зупинилося на одній жінці, другій. Плаває сюди-туди. Раптом вихопило машину голови колгоспу що стоїть обіч. Застигло.

Стоїть біля машини голова, стоїть секретар партійної організації і дівчина з сапою. Голова щось говорить дівчині. Всі радісно посміхаються. Голова тисне дівчині руку, обнімає її і цілує...

— А-а-а! Попався, голубчику! — лине переможний голос баби Тодори. Вона сидить на гілляці кристалого ясена, що росте недалечко від її хати. Притулилася спиною до стовбура, ногами надійно вперлася об гілля. Лівою долонею прикрила ліве око. До правого приставила половину старенького, мабуть, ще воєнного бінокля. — Тепер я тобі покажу, ірודהва твоя душа, де раки зимують! — Поспішно злазить, намацує ногами драбину, що стоїть біля ясена. — Тепер я тебе за моральне розкладеніє пришпилю так, що ти й не писнеш!..

Біжить до хати.

Віддалік, на її старому подвір'ї, за кущем бузини, причаїлися Василь та Семен. З ними рудий кудлатий песик.

— Що вона на тому ясені так довго робила? — спитав пошепки Семен.

— Хто його знає. Може, гніздо ставить, — розмірковував Василь. — Але навіщо їй те гніздо?..

— Певне, тепер уже не бігатиме на льох, як приїде комісія. Буде залазити у гніздо...

З хати вийшла баба Тодора. З великою корзиною. Ніби на базар зібралася. Зачинила сінешні двері. Почепила замок. Оглянулася підозріло на всі боки. Подалася стежиною на город.

Як тільки вона зникла за дверима садочка, Василь та Семен скочили на ноги. Вибігли на стежину, де ще не прохололи сліди Тодори. Семен узяв на руки собача. Тицькає його носом об землю.

Командує:

— Трезор! Слід! Слід! Слід!

Трезор не знає, за що його так карають. Крутить головою, проситься, славчить, намагається вирватися.

Ранок. Ласкаве сонце вже піднялося ген над обрієм. Гудуть бджоли біля розквітлої яблуні. Заливаються щebetом шпаки на великому патлатому бересті, що наче сторож стоїть біля дороги. По дорозі йдуть повагом гуси. Кудись спішить кудлатий пундик. На брамі сидить кіт-мурлика. Байдуже жмуриться на сонце, на яблуні, на курей, які порпаються біля тину. Тільки стригоне раптово вухом, коли десь поруч цвірінькне горобець. Але тільки вухом. Ніби той горобець його зовсім не цікавить. Ніби йому до того цвірінькання — зась. Ніби він порухав вухом, щоб зігнати якусь комаху. Заплющив байдуже очі. Відкрив.

Дивиться, як хазяїн його, Мусій Четвертак, сидить посеред двору на колоді і плете з лози кошіль. Почорнілі від роботи та літ руки впевнено заплітають пруття за основу. Втискають його, аби лягало щільно і красиво.

Йде вулицею хлопець. Зодягнений не так, як зодягаються його однолітки у таку робочу пору в селі. Випрасувані на кант, запоясані широким поясом світлі штани. Картатий піджак. З-під нього визирає галстук і білосніжна сорочка.

Йде парубок повільно, статечно. Розглядається по дворах, ніби когось шукає.

Сидить на подвір'ї дід Четвертак. Плете кошіль і наспівує:

Била мене мати з ночі
За Іванкові карі очі,
Ще й казала — буде бити,
Щоб Іванка не любити.

Наполоханий кіт стрибає з тину. У хвіртку заходить хлопець.

— Добридень, дідусю!

— Добридень і вам!

— Плетете кошіль?

— В основному, співаю. А плету, щоб не сумно було. А вам, може, потрібен кошіль?

— Та як вам сказати. Залежить, скільки ви за нього попросите, — посміхнувся хлопець.

Дід оцінююче глянув на незнайомця.

— З усього видно, що ви приїжджий. Гість. Отже, обдирати вас не личить. — Кивнув на колоду. — Сідайте. Яюсь сторгуємося.

Незнайомиць присів.

Дід примружив око.

— З далеких країв до нас? Чи не женитися, бува? Так вифрантилися...

— А що, є у вас гарні наречені?

— Є всякі. Вам яку? Таку, щоб у прийми, чи таку, щоб навивіз?

— Якби знав, що у вашому колгоспі так добре, що голова тактовний, не грубіян, не залицяється до чужих жінок, то, може, пішов би у прийми.

Дід, хитрувато посміхаючись:

— Ось ви якої. Чи не приїхали ви часом свататися до Тодори Квасниці?

— Що, симпатична дуже? Зірка?

— Не зірка. Комета... То з якої газети будете? З нью-йоркського «Таймса» чи з вашінгтонського «Поста»? Бо з наших ніби й з усіх були.

— Коли ви уже відгадали, то признаюся. Я таки приїхав у справі скарги Квасниці...

Дід Мусій відставив недоплетений кошіль. Витер правицю об штанину. Простягнув перевіряючому:

— Мусій Федорович Четвертак. Колгоспний пенсіонер.

Незнайомиць подав руку:

— Михайло Васильович Пруденький...

— До нашої Тодори скоро з Організації Об'єднаних Націй будуть їздити.

— А ким вона працювала до пенсії?

— Десантником. По базарах гасала. Спекулювала. Жодного дня в колгоспі не працювала... А тепер ось пише, морочить людям голови. До законів, ба чте, вдається...

— Але ж голова не мав права порушувати закон...

Дід насупився.

— Отакої. Порушувати закон, значить. Хату зніс... А ви знаєте, що то була за хата? Я б сказав, свиняча куча. Все село поганила. Я б сказав, навіть район. От їй збудували хату поруч. За колгоспні кошти. А ту розвалили. І вона мовчала. Поки не сказали, що городом, на якому стояла стара хата, вона користуватися не має права, бо користується городом, на якому стоїть нова хата. А новий город менший від старого на п'ять соток. От вона й підняла рейвах: віддайте мені стару хату і старий город, бо я вас не просила її розвалювати... Оце вам порушення закону...

Подвір'я баби Тодори. Ходять по подвір'ї кури, качки, гуси.

Стоїть посеред подвір'я Пруденький. Розглядається сюди, туди.

До хвіртки підійшов хлопчина. Пруденький до нього:

— Хлопчику, ти не знаєш, де Тодора Митрофанівна?

Хлопчина витер долонею носа. З цікавістю глянув на Пруденького.

— А ви комісіант?

— Що, що? — посміхнувся Пруденький. — Який комісіант?

— Ну той, що комісіює... Баба Тодора, мабуть, на городі. Зараз я покличу...—Хлопчина подався на город. — Бабо Тодоро! Бабо Тодоро! Комісія...

На ясені сидить Тодора. Вдивляється в окуляр бінокля.

Почула клич хлопчини. Заметушилася. Злазить. У той час драбина відсувається від стовбура ясеня. Вірówka, що тягнеться в кущі, відтягує її.

Пруденький стоїть на подвір'ї. Почув тривожний бабин голос:

— Рятуйте, людоньки! Спасіть, бо розіб'юся!..

Пруденький і хлопчина кинулися до ясеня. Баба висить, вчепившись руками за гілляку. На торочку на шії теліпається половина бінокля. На землі лежить драбина...

Пруденький швидко узяв драбину, приставив її до ясеня.

Баба, розмахуючи ногами, намацала щабель, другий. Злізла на землю. Погрожуюче розмахує руками:

— Щоб у нього, антихриста проклятого, забрало руки і ноги! Щоб він отак лежав на сирій землі, як ота драбина! Катюга! Катюга!..

— Добридень, Тодоро Митрофанівно! — привітався Пруденький. — Я з приводу вашої скарги...

Лице баби раптом стало світле і радісне. Засяяло шерботою посмішкою:

— Добридень, вам! Добридень! Ой, як я вас чекала, — оглядається, чи більш нікого нема на подвір'ї, на вулиці. Намацала очима хлопчину. — Ану киш відсіля! Тут старші говорять!

Хлопець неохоче йде через старе подвір'я баби Тодори. Сідає собі біля межі на моріжку.

Пруденький тримає в руках аркуш паперу.

— Ви писали скаргу?..

— Писала, сину, писала. Катюги! Бандити! Мучать мене. Живцем доїдають стару жінку. Де це видано при советській власті? Знесли мою хату...

Баба ходить по старому подвір'ї сюди, туди. Пруденький ледве встигає за нею. Баба розмахує руками. То погрозово здійсмає їх угору й шле комусь прокляття. То сентиментально хапає кінчик хустини й прикладає його до ока. Показує Пруденькому на льох, розвалини старої хати. Швидкими кроками міряє ширину городу.

Пруденький уважно слухає. Ствердно і розсудливо хитає головою. Щось розводить руками, щось бабі доводить.

Тоді його погляд упав на півбінокля, що висить у баби на шиї. Кивнув:

— А це що, маневри у вас?

Баба поспіхом:

— Це я, синочку, на зірки дивлюся. На супутники...

— Та які ж удень зірки?

— А воно ще з ночі у мене. Забула зняти, — розплутує торочок. Намагається зняти бінокль.

Стоїть посеред подвір'я Пруденький. Щось занотує у блокнот. Стоїть поруч баба Тодора. Скри-

вившись, витирає імітовану сльозу. А сонце вже піднялося високо. На небі ні хмаринки. Щебече пташня. Сокоче гребенястий півень, скликаючи курей на трапезу. Покряхкує качка, чалапкаючи по подвір'ю. І раптом усе це заглушає несамовитий крик баби Тодори:

— Купив! Купив! Усіх підкупив!..

Пруденький швидко зникає за хвiрткою. Баба вслід йому махає руками:

— Всіх купив!

Вечiр. На небо вийшов круглолиций мiсяць. Тихо. Здається, природа затаїла подих. Не поворухне ні кушиком, ні гілочкою.

Блищить у світлі мiсяця дзеркало ставка. Стелеться через нього срібна доріжка. І губиться на тому боці у вербових косах.

То тут, то там хлюпнеться рибка. Проборознить воду нутрiя.

Десь у селі ліниво гавкає собака. Якийсь страж-далець затягнув:

Ой не світи, мiсяченьку,
Не світи нікому,
Тільки світи миленькому,
Як іде додому.

На березі ставка, під вербою, що опустила до землі коси, сидять Мусій Четвертак, Семенко та Василь. Пильно вдивляються у протилежний берег ставка.

— Може, вона пішла топитися? — шепнув Семен.

— А навіщо їй тоді корзина? — сумнівається Василь.

— Скласти одяг. Щоб не замочився, як вона полізе у воду, — пояснив Семен.

— Не втопиться вона, хлопці, не переживайте, — заспокоїв дід. — Ось бачите, вже назад чеше.

Затихли. Причаїлися.

Тодора вийшла з-за куців протилежного берега. Обігнула ставок, пройшла мимо своїх переслідувачів і почалапкала.

Дід Четвертак скомандував:

— Ти, Васильку, на той берег. Подивися, чи там кого нема. А ти, Семенку, за мною. Не можна спускати з неї ока.

Тодора додому не пішла. Завернула вліво і подалася за село. Пройшла дорогою в балку. Тоді звернула на стежину, що вела у сусіднє село...

Мчить електричка. Світить квадратиками вікон. Велетенською змією звивається серед освіченого місяцем простору полів.

У яскраво освітленому вагоні пасажирів не густо.

Сидить у кутку Тодора Квасниця. Дрімає. І сниться їй. Приїжджає вона у велике місто. Заходить у під'їзд величезного будинку. Відчиняються перед Тодорою двері. Одні за одними, як у казці. Потім величезна зала. В кінці зали, за великим столом, сидить солідний чоловік.

Тодора підійшла до нього. Поклала величезну, віддруковану на машинці скаргу.

Чоловік пробіг очима. Стукнув кулаком по столу. Громоподібним голосом вигукнув:

— Та я з цього голови колгоспу шкуру спущу! Я його в тюрму посаджу! Так чесних людей мучити! Так знущатися над пенсіонерами!

Ось чорна «Волга» мчить селом. Сидить у ній цей же солідний чоловік і сидить Тодора.

Під'їхали до контори колгоспу.

Тодора вийшла з машини. Маршальським жестом показала на голову колгоспу. Той упав перед Тодорою на коліна:

— Тодоро Митрофанівно! Помилуйте! Пожалійте моїх діточок! Я вам дам два городи... Не карайте тільки!..

Тут підходить партійний секретар. По-змовницькому торкає Тодору за плече і каже:

— Давайте білет! Ей, бабусю! — раптом чує Тодора ніби уже й не у сні. — Пред'явіть квиток...

Відкрила Тодора очі і знову заплющила. У вагоні ревізори.

Тодора починає активніше сопіти. Ніби вона спить глибоким сном.

— Квиточок! Чуєте, бабцю! — будить її ревізор.

— Га? Що? — ніби щойно прокинулася Тодора.

Тут підійшов інший ревізор:

— А-а-а! Стара знайома. Ви знов, бабо, без квитка їдете?

Тодора склала губи дудочкою.

— Без квитка, синочку, без квитка. А за що ж я його куплю? Хату мені бандюги розвалили. Під голим небом живу. Щоб йому, іродові проклятому...

— Тепер ви, вже куди їдете? У Київ знову? Чи, може, в Москву?

— У Москву, синочку, у Москву... Через Київ...

Старший ревізор кинув молодшому:

— Вже рік ця баба по електричках гасає. Сюди-туди. У поїзд без квитка не впустять, то вона сідає в електричку, а потім висипає мішок скарп...

Довгий коридор солідної установи. Йде Тодора коридором.

Кабінет. Сидять за столами трое. Вбігає четвертий:

— Полундра, братці! В коридорі Тодора!

— Хочеш купити?

— Не купити. Чуєш кроки?..

Йде по коридору насуплена, як хмара, Тодора.

Торкнула двері, у яких щойно зник чоловік. Вони зачинені. Торкнула другі. Зачинені. Треті — також...

Постояла. Прислухалася. Притулила до дверей вухо. Стоїть. Думає.

Демонстративно, гучно, помарширувала від дверей. Аби там, за дверима, чули, що вона пішла. Тоді з кінця коридора крадькома пробирається знову до дверей, у які зайшов чоловік. Стала тихесенько біля стіни. Прислухається до розмов за дверима...

Надвечір'я. Сонце вже схилилося до заходу. На небі де-не-де збираються хмарки.

Мусій Четвертак сидить у себе на подвір'ї. Біля нього Василь та Семенко.

— Молодець, Васю! — плече дід по плечу Василя. — Значить, він там сидів у куцах і вудив рибу? А ти впевнений, що це він?

— Я присвітив ліхтариком. Він ще крикнув на мене: «Ти чому так пізно тут вештаєшся?» Я сказав, що черв'яків шукаю...

— Бачиш, клятий Парамончик! — сказав дід. — Таки вудить. Два роки тому ледь не посадили його, а тепер знову за своє...

— Діду, а хто такий Парамончик? — спитав Семенко.

— Та як тобі сказати, синочку. Колишній віхоть, а тепер — сміття. При попередньому голові колгоспу ним затикали всі щілини. Він з того користав і через кожну щілину тягнув. А цей прийшов — дав по липких руках, а потім ще й додав по одному місцю. То воно ж утекло в сусіднє село, а тепер, бач, за писаря при бабі Тодорі...

Дід дістав цигарку. Запалив.

— Треба нам, козаки, більш рішуче діяти. Бо кожна скарга Тодори — це марно витрачені державні гроші, людський час і людське здоров'я.

— Діду, а чому її в тюрму не посадять? За те, що вона бреше на всіх?— спитав рішуче Семенко.

Василь зверхньо пояснив Семену:

— За брехню не садять. Бо є навіть спеціально всесвітній день брехуна. Першого квітня...

Дід Четвертак палить цигарку, слухає хлопців і посміхається:

— Садять, Василю, і за брехню. За наклеп. Та ніхто не хоче з бабою по судах тягатися. Незручно голові колгоспу, комуністові, судитися з такою ось Тодорою. А вона цим спекулює... Судити справді треба було б...

Затягнувся. Пустив хмаринку диму.

— Ось ти, Семене, вже географію вчив?

— Вчимо зараз.

— Скажи мені, скільки областей у Радянському Союзі?

Семен чуває потилицю. Дивиться в землю.

Василь підказує:

— Багато.

— Багато?— перепитує дід.— Це якщо в області тільки по одній такій Тодорі, то вже багато! А є на область по кілька таких. Є по кілька на район. Уявляєте, скільки каламуті вони роблять... Не треба ніяких диверсантів...

Блискавиці розсікають чорні важкі хмари. Грім стрясає небо і землю. Періщить дощ, аж гуде земля.

Баба Тодора вискочила з хати. Накрившись від дощу тазиком, підтюпцем побігла до хлівчика. Зайшла туди. Причинила за собою двері.

У цю хвилину з-за куща бузини вискочив мокрий як хлющ Василь. За ним — Семен.

Василь швидко причинив двері хлівчика. Наклав скобу і почепив замок. Зачинив. Ключ заховав у кишеню.

— Давай передачу,— шепнув Семену.

Семен дістав з-за пазухи шмат хліба, пару ячоч, віддав Василеві. Той поклав це на віконечко хлівчика. Тодора, видно, ще не зрозуміла, що сталося. Бо у хлівці було тихо і спокійно.

Василь і Семен заховалися за причілкову стіну. Прислухаються.

— От чорт! Мало не забув! — спохватився Василь.— А вирок?

Семен нишпорить у кишені штанів. Витягує клапті розмоклого паперу. Скривився.

— Ось, розмокся зовсім.

Василь бере в руки клаптики. Складає докупи.

— Не годиться. Треба буде написати новий. Коли перестане дощ...

Уже далеко за полудень. Гарна сонячна погода.

Спокійне плесо ставка. Зарослий верболозом берег. Густі куші підходять до самої води. Поміж вербами — добре протоптана стежка. На самому березі витолочена трава. Видно, тут по ній не раз човгали ноги.

За кілька метрів від берега, над водою, табличка:
«ЛОВИТИ РИБУ СУВОРО ЗАБОРОНЕНО!»

На пеньку старої верби сидить Мусій Четвертак. Віддалік, опутивши голови, стоять Василь і Семен.

— Що то за партизанщина?— сердиться дід.— Ви, як я бачу, несерйозні люди! Зачинили бабу на цілу ніч у хліві!.. Потім отой вирок...

Подає Василеві листок паперу.

— На. Прочитай вголос те своє творіння.

Василь шморгнув носом. Кахикнув. Читає:

«Вирок.

Ім'ям закону баба Тодора Квасниця за постійні наклепи на чесних людей ув'язнюється...

Месники».

Закінчив Василь. Знову кахикнув у кулак.
— Ну?— глянув сердито дід.— Де помилка?

Василь стенив плечима:

— Не знаю.

Дід кивнув Семенові:

— А ти, меснику?

Семен посерйознішав, випалив:

— Треба було не у хліві. Треба було у льосі. Там не чути було б, як вона репетує...

Дід ледве стримується, щоб не засміятися.

— Помилка, братці, в тому, — полагіднішав,— що ви пишете «ім'ям закону», а самі той закон порушуете. Самі чините беззаконно. Це перша, основна помилка. А друга помилка, що дали бабі ще й козира в руки — отого папірця. Не викради я його в неї, вони б з Парамончиком таке закрутили...

Мовчать, похнюпившись, Семен і Василь. Один колупає ногою у траві ямку. Другий мене полу сорочки.

Дід сидить, як суддя всевишній, і посміхається у свої пишні вуса. Ласкає теплим поглядом дві стрижені голівки.

По хвилі вже зовсім лагідно:

— Думав, не допускати вас до участі в операції. Та мислю, що цей урок не пройшов для вас даром...

Хлопці лагідно посміхнулися. Скубнули грайливо один одного.

— Значить, так,— почав серйозно дід.— Парамончик, як вам відомо, сидить завжди отут. Тодора йде отим берегом... Ми спочатку будемо на протилежному березі...

З плеса ставка видно, як дід Четвертак розмахує руками. Щось показує хлопцям, пояснює...

— Значить, операцію почнемо за моїм сигналом.

Хлопці чогось зам'ялися. Один одного торкають ліктями.

— Діду,— почав несміливо Семен.— А як назвемо операцію?

Дід почухав потилицю:

— Я й забув, що вона без назви. Справді, так не годиться.

Василь швиденько:

— Діду Мусію, давайте назвемо операцію «Кобра».

Дід посміхнувся:

— Ну, «Кобра» то й «Кобра». Нехай буде по-вашому...

Вечір. Небо заволокло хмарами. Лиш де-не-де вигляне зірка.

На березі ставка, як химерні тіні, стоять дерева.

В селі валують собаки.

На траві, під вербами, лежать Мусій Четвертак і його гвардійці. Насторожені лица. Очі вдивляються у темінь.

— Де ж вона?— шепче дід.— Раз Парамончик тут, то й вона обов'язково прибуде... Аякже. Такі новини не повідомити!... Ша! Здається, човгає...

Вдалині почулися кроки. Неподалік від місця засідки продріботіла Тодора і подалася до заростів верболозу.

— Василю, в човен! — скомандував дід.— На мій сигнал ліхтариком пливеш прямо на них.

Васько стрибнув у човен, що був причалений до берега. Сів. Взявся за весла. Чекає команди.

Тривожна тиша. І тут, у засідці, і там, на тому березі.

Нараз у кущах верболозу, де зникла Тодора, як зарепетує:

— Лю-у-ди! Рятуйте! Рятуйте, людоньки!

Кричала Тодора. Кричала ще дикішим голосом, ніж будь-коли лаялася.

Потім хтось плюхнувся у воду. І знову над плесом зарепетувало:

— Рятуйте! Утопить!

— Ах ти, шкуро! — лунав інший жіночий голос. — Я тобі покажу, як до чужих чоловіків лазити!..

Дід Мусій стояв, розтуливши рота. Василь вискочив з човна і підбіг до нього. Семен лупав то на протилежний берег, то на діда.

— Оце так... — сказав дід. — Не інакше, як Парамончикова Варвара вислідила і приревнувала. Ну, я Тодорі не заздрю.

З того боку долітають викрики, лайки, ляпаси.

Раптом дід Мусій скомандував:

— Хлопці, операція відмінється! Гайда рятувати Тодору. Бо Варвара в гарячці може її втопити...

Всі троє скочили в човен. Захлюпали весла.

На тому боці затихло.

Човен підпливає до кущів. Василь освітив ліхтариком берег, плесо.

Біля самого берега по пояс у воді стоїть Тодора. Мокра як хлющ, розпатлана, як відьма. Здійняла угору руки, кричить:

— Щоб тебе громи побили з ясного неба! Щоб ти не дочекала сонця бачити! Щоб твій Парамончик подавився тими курми і качками, які я йому носила! Щоб він захлеснувся тією горілкою!..

Луна від лайки баби Тодори летить понад плесом. Розсівається по кущах. Вдаряється об протилежний берег.

Як од великого вітру, починають нагинатися кущі верболозу. Застогнала буря. Небо розколола блискавиця. Освітила Тодору Квасницю, що стоїть з піднятими руками і шле в небо прокляття.

Ударив розкотистий грім.

Стало темно.

І тихо.

ЧУДОТВОРЦІ

Ось тобі і «деревенские мальчики»

(Доювілейний жарт)

«...З браслетом на руці, з великими золотими сережками у вухах, під нашими вікнами прогулюється дебела непманша. Ми, розсівшись на ліжках, розучемо пісню «Ой гай, мати». Почувши спів, малята питають:

— Мамочка, кто это поет?

— Это деревенские мальчики. Не смотрите туда...»

СТЕПАН ОЛІЙНИК. «3 книги життя»

Квітневий погідний день. Південне місто виграє повинню весняних посмішок.

До кіоска «Союздрук» підійшов літній чоловік. В руці тримав величезну валізу. Обличчя чоловіка похмуре. Очі злі й насторожені.

Купив газету. Відійшов у скверик. Сів на лавочку. Читає...

Повідомлення лейтенанта «ЗЕТ»: «В районі Молдаванки з'явився резидент іноземної розвідки Абулькарпо, він же Іван Тудиштан, він же Рефрижератор. Озброєний двома системами «Вальтерпук» і міною сповільненої дії потужністю в десять мегатонн».

Невідомий чоловік з настороженим поглядом; чималеньким носом уп'явся в газету. Спостережливе око могло б помітити, як він надто довго зосередився на статті, присвяченій 70-річчю поета-сатирика, лауреата Державної премії Степана Івановича Олійника.

Раптом невідомець рвучко встав. Поглянув на годинник. Взяв свій чемодан і кудись рішуче подався.

Повідомлення лейтенанта «ЗЕТ»: «Агент Абулькаро, він же Іван Тудиштан, він же Рефрижератор, зайшов у читальний зал міської бібліотеки. Взяв тритомник поета-сатирика Степана Олійника. Сидить. Уважно читає і щось виписує. Тайнописом. Китайською ручкою, але чорнилом-невидимкою...»

Невідомець сидить в читальному залі бібліотеки. Перед ним на столі твори Степана Олійника. Невідомець розмірковує:

«Народився у селі Пасисели на Одещині. Значить, таки у селі. Вчився у трудовій школі, потім у технікумі, а потім ще й інститут одеський педагогічний закінчив. Значить, таки в Одесі. Перші вірші друкував у газеті «Червоний степ»...» При думці «червоний» лице у невідомця нервово пересмикнулося. Він з острахом оглянувся.

Повідомлення лейтенанта «ЗЕТ»: «Агент Абулькаро, він же Іван Тудиштан, він же Рефрижератор, сидить у читальному залі. Уважно вивчає оповідання Степана Олійника «З книги життя», вірші, спрямовані проти імперіалізму і біографічні. Сам поет Степан Олійник зараз у надійному місці. У Києві, в редакції журналу «Перець». Своім молодим колегам Бойкові та Чорногузу читає нові вірші. Пробує, так би мовити, на сатиричний зуб».

Вечір. Майже пуста зала бібліотеки. Тільки декілька запізнілих читачів схилилися над книжками. Між ними підозрілий невідомець. Уважно вивчає і занотовує тайнописом у блокнот:

«Значить, працював у свій час в одеських газетах «Молода гвардія» та «Чорноморська комуна». Потім у київських — «Вісті», «Радянська освіта». Під час війни — військова газета у Сталінграді. Після війни — «Колгоспне село», журнал «Перець». Перша

книжка «Мої земляки» вийшла у 1947 році. З того часу видав понад сорок книжок. Понад сто віршів видрукувала газета «Правда». Лауреат Державної премії. Два ордени Леніна. Не раз обирався депутатом Верховної Ради Союзу...»

Усе співпадає.

— Все ясно! — сказав пошепки невідомець.

Звичними рухами перевірів внутрішні кишені піджака.

Встав. Взяв у руки важкий чемодан. Подався до виходу.

Нараз в залі пролунав голос молоденької бібліотекарші:

— Громадянине Абулькарпо!.. Ой, вибачте, Іване Тудиштан... Тьфу ти, товариш Рефрижератор! Ви забули у книжці якусь шифровку.

— От проклятий склероз! — ляснув себе по лобі невідомець. Взяв з рук дівчини листок паперу. Окинув поглядом:

«Степан Олійник — глибокий лірик, коли пише про людей чесних і працьовитих. Якщо він картає ледарів, хапуг чи інших людей, які збочили, то не жаліє дошкульного гумору, здорового іскрометного сміху. Гострою сатирою стріляє по класових ворогах. Не жаліє гнівного сарказму, вбивчої іронії...»

Невідомець склав папірець учетверо. Заховав його у тайник штанів. Штучно посміхнувся дівчині, оглянувся підозріло, взяв свою валізу і швидко вийшов.

Повідомлення лейтенанта «ЗЕТ»: «Агент Абулькарпо, він же Іван Тудиштан, він же Рефрижератор, прибув на залізничний вокзал. Взяв квиток на поїзд «Чорноморець» до Києва.

Поет Степан Олійник перебуває в надійному місці. На заводі «Арсенал» читає робітникам свої нові твори...»

Невідомець зійшов з поїзда. Сів у таксі. Біля магазину «Букініст» вийшов. Купив з-під поли письменницький довідник з адресами й телефонами. Розкрив на сторінці, де адреса поета-сатирика Степана Олійника. Завчив напам'ять. Довідник розжував і проковтнув.

Повідомлення лейтенанта «ЗЕТ»: «Агент Абулькарпо, він же Іван Тудиштан, він же Рефрижератор, прямує в бік вулиці Червоноармійської. До будинку, в якому проживає поет Степан Олійник. Чемодан з міною сповільненої дії несе з собою.

Поет зараз перебуває в безпеці. Приймає вдома скаржницю з Вінниччини Парасковію Ангелець. Дзвонить по телефону. Добивається для неї пенсії. Парасковія Ангелець — наш співробітник. Капітан Петро Зубенко. Пароль для порозуміння: «Де Іван?» Відповідь: «Нема Івана. Проводжає в армію Петра».

Невідомець підійшов до будинку, в якому проживає поет Степан Олійник. Крадькома озирнувся. Зайшов у під'їзд.

Раптом над самим вухом наче громом вдарило: — Абулькарпо, ви ж Іван Тудиштан, ви ж Рефрижератор, ви ж син непмана з Одеси Абулькевича, Карпо, руки вгору!..

У відповідному місці за столом сидить сивий полковник з синюватою втомою під очима. Навпроти нього, затиснувши колінами долоні, сидить Карпо Абулькевич, син непмана з Одеси Дмитра Абулькевича, сьогоднішній агент іноземної розвідки Абулькарпо, він же Іван Тудиштан, він же Рефрижератор.

— Ну?! — сказав владно сивий полковник. — Розповідайте, як на сповіді!

Карпо Абулькевич відкашлявся:

— Висадився я в Одесі. Щось біля серця засмоктало. Все-таки місто мого дитинства. Світить сонце. Люди посміхаються. А в мене по душі коти шкребуть. Ніби й своя рідна земля, а жодного знайомого. Купив у кіоску газету. Читаю. Поетові Степану Олійнику — 70 років. Це прізвище мене ніби повернуло в дитинство. Я пригадав вулицю Толстого, де ми жили, і такий епізод.

Прогулюємося ми з мамою. А в одному будинку з вікна пісня:

«Ой гай, мати...»

Я питаю маму:

— Мамочка, кто это поет?

— Деревенские мальчики. Не смотри туда...

Мама мене тягне, а я оглядаюся. Потім чую — хтось у вікні гукає:

«Степане! Олійник!»

Так мені врзалося оте прізвище в пам'ять. І тепер, побачивши в газеті, я думаю: «Чи не той самий це Степан Олійник?» Пішов у бібліотеку. Знайомлюся з біографією, з творчістю. Бачу: мабуть, той самий. Тоді думаю: поїду до нього. Усе ж таки земляк. Єдина знайома душа. А то на старості так тоскно на душі. Ну ось і прибув...

— Заливайте, заливайте, — каже хитро полковник. — А отой гостинець, що в чемодані, ви землякові везли в подарунок? Та ним можна цілий квартал підірвати...

Карпо Абулькевич, він же агент Абулькарпо, тріснув себе долонею по лисині:

— От проклятий склероз! Знов забув! Тією штуковиною я мав підірвати одеську «барахолку». Одразу ж після висадки.

— Запізналися,— посміхнувся вдоволено полковник.— «Барахолку» в Одесі вже ліквідували.

Якусь хвилину триває напружена мовчанка. Абулькарпо, він же Карпо Абулькевич, впав у глибоку задуму.

— Про що думаєте? — спитав людяно полковник.

— Ай, про що я думаю. Я думаю: хто я такий? Я — син непмана Дмитра Абулькевича, який весь ходив у золоті і діти якого гралися коштовностями, як горохом,— сьогодні сміття, нуль. Суб'єкт без хати, народу й імені. А оті «деревенские мальчики», що босяком шльопали по Дерibasівській, стали такими великими і шанованими людьми, такими відомими і знаменитими. Ах, мамашо, мамашо! Навіщо ти казала: «Не смотрите туда!» Саме туди й треба було дивитися...

Богиня весни

Надворі мороз. Рідкісний подарунок київської зими.

А у вашому серці—весна. У вашому серці витьохкують солов'ї, щебечуть жайворонки. Ваше ество у полоні зеленого шумовиння і барвистих квітів. Солодкого весняного трепету. Ваша душа розтанула у теплоті ліричній і божественній ніжності. Ви слухаєте, як співає народна артистка СРСР Євгенія Мірошніченко.

Тьохкає-заливається «Соловей» Аляб'єва. Тьохкає так, як ні у кого більше не тьохкав. Подібних р'улад ви не чули ще ні разу. Хоч солов'я вже слухали не менш, як разів сто.

Потім ви блукаєте по Віденському лісу. Слухаєте його казки.

Подумки перелічуєте всіх богів Древньої Греції і Стародавнього Риму. Ловите себе на тому, що ні у Древній Елладі, ні у Стародавньому Римі не було богині весни.

Приходите до категоричного висновку: це тому, що не було у них Євгенії Мірошниченко. Почувши божественний голос нашої славетної співачки, старий Зевс, не задумуючись, призначив би її на цей відповідальний пост. І сказав би своїм громогласним голосом:

— Боги ошчасливили тебе. Дали тобі неповторний дар. Неси людям свою пісню. Звеселяй їх серця. Сій у їхні душі любов і щастя. Сій поміж ними мир і злагоду. Бо тільки божественна пісня з божественних вуст здатна творити чудо!..

Оскільки Євгенія Семенівна народилася не у Древній Елладі і не у Стародавньому Римі, а в нашій соціалістичній країні, оскільки сама природа нашого ладу така, що не боги народжують таланти, а таланти самі стають богами, Євгенія Мірошниченко так і зробила. Самодіяльно вибилася в боги. Героїчно пронесла свою пісню від самодіяльної сцени професійно-технічного училища до професійних вершин світового співацького Олімпу. Стала справжньою богинею людської весни. Щедро віддає людям те, що дала їй рідна земля, рідна природа, що дали їй люди: сонце, радість, весну.

Від села до села

У повітрі пахло смаленим. Від села до села летіла звістка:

— Іде! Співак київської опери Володимир Грицюк.

Жінки викручувалися перед дзеркалами, припошували пудрою лица, приміряли кращі стріи.

Чоловіки в паніці зачинали курники, пошепки радидилися, що діяти далі.

— Давайте не впустимо його, — сказали одні.

— Не маємо права, — заперечували другі. — Це раз. А два — самим також хочеться послухати. Він, кажуть, як затягне: «Літа орел, літа сизий попід небесами, гуля козак запорозький...», — то слухаєш, і здається тобі, що літаєш попід небесами. Мій приятель з сусіднього села розповідав. А потім вже, каже, після концерту, справді потягнуло на козакування. Загуляв так, що жінка два дні не могла засікти координати...

— Це діло, — погладив вуса третій. — Козакові основне — дати поштовх, основне — зрушити його з місця. А далі він вже піде сам. По інерції. Мій приятель з іншого села розповідав також. Я, каже, після цього концерту пішов у далекий похід. Козакові що. Козак аби мав відповідну компанію. Знайшла мене жінка на тринадцятому селі. Підняла такий рейвах: «Ти, бісова личино, що, зібрався обли-ти всі чайні району?» Цить, кажу, не ганчуй мене перед чужими людьми. Ти ж бачиш, що я до культури тягнувся. Вслід за артистом їздив. Концерти його слухав...

— То як, хлопці, — обізвався четвертий, — може, по худенькому скинемося? Федю, збігаєш. Ти наймолодший.

Поки Федя «збігає», нарада триває.

— То що ж будемо діяти?

— Лихий його знає. Поганий приклад той артист подає нашим жінкам. Пам'ятаєте, як ото він виступав по телевізору, співав «від села до села»? Мовляв, кури, яйця продала, пішла на музики... Моя жіночка після цього продала дійсно всі кури і всі

яйця. Каже, якщо чоловік водить цілими вечорами по селу козу, не має часу жінку повести на концерт, то я сама змушена про це подумати. Поїду в область до театру.

— Та що вони — змовилися? Моя те ж саме зробила. Ще й записку залишила на столі: «Грицюню! Я поїхала до театру. Гроші ти забрав з собою до чайної, то я продала кури і яйця... Не осуджуй мене і не картай...»

— Я вважаю, що все це вони роблять зловмисне. Щоб позбавити нас матеріальної бази, закуски. Моя незамінна мала у шафі 300 карбованців. Та все одно продала кури і яйця...

Прибіг Федя. Дзенькнули чарки. В головах по-світлішало. І план дій вирінув сам собою.

Зустріти чоловічою делегацією заслуженого артиста України Володимира Грицюка на підступах до села. Просити його, щоб не співав він отієї пісні «Від села до села». Бо не пісня це, а ціла лекція для жінок. І співає він так, що після цього обов'язково тягне на практичну діяльність... Нехай залишить у своєму репертуарі «Літа орел, літа сизий...». Чоловіки стійкіші. Та й якщо вже й нести якийсь хрест на собі, то кому ж це робити, як не чоловікам?

А він співав

Пісня — то душа народу. Раз народ співає, значить, він дихає, а раз дихає — значить, живе. І чим більше народ співає, тим більше він дихає. А чим більше дихає, тим довше живе.

Галичанам дихалося важко під крилом австро-угорського двоголового орла. Тримав хижий птах

своїми пазурами знедоленій люд, двома ненаситними клювами пожирав усе, що потрапляло йому на очі.

Обкльовував той двоглавий птах і село Конюхів. Та так, гаспид, старався, що не було від нього ні спасу, ні спочину.

І тут де не візьми́сь Голуб. Такий собі сільський писар. На перший погляд птаха не вельми велика і не дуже бойова. Але зібрав він односельчан і ка́же:

— Отак, громадо шановна. Колись один старенький чоловік мені казав: «Коли нема що їсти, то починай співати». Рідна пісня — як кусень хліба. Може, і ми почнемо?

— А що, — загомоніли односельчани. — Почнемо. І почали.

Було це у 1908 році.

Почув двоглавий сатрап українську пісню і оскажени́в від злості:

— Доки, чорт забирай, я чутиму ще цю мову?!

І довго вже таки йому чути не довелося. Чорт забрав його. Околів.

А конюхівці жили і співали.

Співало і старе і мале. Цілими сім'ями.

Від світанку до вечора на мізерних нивках копирсалися, а з вечора до світанку в Народному домі пісень навчалися. А потім, у дні недільні, замість спочити від праці буденної нелегкої, збиралися і везли ті пісні в сусідні села. Своїх братів воскрешати.

Та знову над Галичиною орел крила загарбницькі розпростер. Тепер уже одноглавий, білопольський. Але не менш ненаситний і хижий, ніж двоглавий австро-угорський. Та ще з якою уродзоною пихою:

— Мувиць і співаєць тільки по-польську...

Конюхівський хор відповів йому франківсько-лисенківським «Вічним революціонером»:

...Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпійонське ремесло...

Мовляв, мене в гріб не звело і не зведе.

Звело в гріб і цього одноголового білоперого сатрапа разом з його патроном Юзиком Пілсудським. Разом з його військом муштрованим і шпійонським ремеслом.

А конюхівці жили і співали.

Не задушив їхньої пісні і третій пернатий хижак—одноглавий коричневий, фашистський. Задушило його.

А пісня гриміла під захмареним галицьким небом і линула туди, до сходу сонця, до зірки світанкової.

А коли та зоря зійшла на небі галицькому, хор радісно заспівав: «На Україні зіронька зійшла». І відтоді вже супутником його стала весела мелодія.

Правда, час від часу, щоб пригадати людям про ті важкі часи, звучить ще шевченківське «Од молдаванина до фінна на всіх язиках все мовчить...»

Сьогодні Конюхівському самодіяльному народному хорові за шістдесят.

Сорок п'ять років беззмінно керував ним світлої пам'яті Яків Степанович Голуб. Сорок дев'ять років беззмінно старостував у хорі Григорій Васильович Полуничко. По п'ятдесят років у хорі співали Михайло Іванович Барабаш та Василь Андрійович Войцехович.

Але хор ще зовсім молодий. Бо разом з дідусями співають в ньому дочки, внуки і правнуки. Співають цілими сім'ями, цілими династіями. Династія

Барабашів, династія Войцеховичів (яка вже має свого кавалера ордена Леніна — механізатора Володимира Ільковича Войцеховича), династія Чубків і ще багато, багато славних трудових династій.

Керує нині хором Артем Андрійв. Молодий та енергійний. Керує розумно і вміло. Дбає про те, щоб традиції конюхівського хору жили і множилися. Щоб пісня радісна пливла над рідною землею і будила в людей силу до праці.

РОБІНЗОН З ІНДУСТРІАЛЬНОЇ

Фрагменти з життя коня Дракона
та його хазяїна
Робінзона Галапочки

Нестерпно палить сонце. Настирливо гуде місто. На перетині двох його артерій — затичка. Сиренять стривожені «Волги». Бібікають «Москвичі» й «Запорожці». Кувікають «Жигулі» й «Лади». Хриплять газики. Водії висовують голови. Шлють п'ятнадцятиповерхові благословення туди, під зелений світлофор, де якийсь нерозторопа ловить гав.

А під світлофором — диво механізованого сьогодення. Під світлофором — кінь. Не породистий орловець. Не рисак-рекордсмен. Звичайний підкиївський каштановий гібрид. Нащадок незavidного безіменного жеребця і такої ж незваної кобили.

На коні — вершник. На ногах сандалі епохи Христа. Вище — найсучасніші джинси, футболка, а ще вище — чорна борода.

З чотирьох боків сиренять машини.

Кінь стоїть мов укопаний. Полохливо повертає голову то в один, то в другий бік. Стриже вухами. Форкає роздутими ніздрями. Водить палаючими очима.

Вершник дзюгає зап'ятками у ребра свого транспорту. Сіпає за поводи. Кричить: «Но-о-о, Дракон!» Але зрушити з місця Дракона не може.

З будки вийшов регулювальник. Взяв коня за вуздечку. Той покірно почалапав за ним.

У кінському оці, як у дзеркалі, відбиваються роздоріжжя, різномасні автомобільні потоки, тротуар, людські лиця.

Похнюплено сидить на коні вершник.

Постовий настовбурчено стоїть поруч на узбіччі.
Моралізує:

— Що ж ви, правил не знаєте? Документи!

Вершник дістає з кишені й подає постовому паспорт:

— Тут я не винен. Транспорт налякався і заглух.

— Нащо ви мені свій паспорт даєте? — обурюється постовий.

— Ви ж до мене звернулися, а не до коня.

— Мені,— дивиться у розкритий паспорт постовий,— товаришу Галапочка Робінзоне Івановичу, документ на право водіння транспортного засобу.

— Та яке тут право? — посміхнувся Галапочка.— Всі мої предки водили цей, як ви називаєте, транспортний засіб без прав.

Постовий допитливим поглядом вліпився у бородате, смагляве лице Галапочки.

— Вони що... Того... Кочували?

— Ні. Вони сиділи на місці.

Постовий знизав плечима:

— Якій організації належить ваш транспорт?

— Він не організаційний. Він мій, приватний.

— Як це приватний?

— Невже ви думаєте, товаришу сержант, що я тільки водій цього транспорту? Де ж я тоді друге сидло почеплю? Для пасажира чи, скажімо, для свого шефа?

— Але приватний кінь...— дивується постовий.

— Що тут дивного? В отого чоловіка, що поїхав «Волгою»,— вісімдесят приватних коней.

— Не заливайте, товаришу Галапочка. Ви так знаєте того чоловіка, як я знав фараона Тутанхамона.

— Я знаю марку його машини і скільки в тій машині кінських сил. А в мене всього-на-всього одна кінська сила. І та підтоптана.

— А-а-а! Так от що, товаришу Галапочка. Завтра рівно о дев'ятій нуль-нуль зі своєю підтоптаню силою в ДАІ...

Стоянка для машин біля довжелезної стіни. Стоять «Москвичі» і «Волги», стоять «Запорожці» й «Жигулі», стоять газики й ЗІЛи. Стоять без номерів і з номерами.

Стоїть кінь.

Ліниво обмітає хвостом комашню, що шукає пожитку на його крупі. Повід, яким він прив'язаний до акації, заважає мотати головою. І та голова хвилями непорушно повисає на гривастій шії, лупає очима, щось думає.

Дракон згадує своє коняче дитинство.

...Пече нестерпно сонце. Чарівний килим лугу. Річка.

Скубуть траву гуси. Іде розвальцем, покректуючи, качка. Пасеться спокійно його мати-кобила. А поруч вибрикує він. Час від часу підбрикає до матері, тицьне мордочкою у вим'я, щоб не забути пахощів свого роду. Крутоне кучерявим хвостом і знову драпоне.

З обурливим гелготом розбризкуються гуси. З трагічним кваканням тікають качки. А він бігає. Примає копитцями сіножать.

Гріє сонце. Гудуть бджоли. Він лежить у траві...

Заторохтів несамовито мотор поскубаного «газона». Вибив Дракона із спогадів. Викермовує на стоянку.

— Що за ідіот поставив тут коня!— викрикнуло з кабіни вусате, рябе, замурзане лице.— Тут для машин стоянка...

Спокійне коняче око. Дракон знову потонув у спогадах. Ось він біжить польовою дорогою. Вже дорослий. А на ньому вершник. Лице таке ж рябе

і нервово, як в отого водія. Рукою вчепився у гриву. Другою тримає різку і гамселить нею куди попало. Каблуками нервово дзюгає попід ребра. Несамовито горланить:

— Но-о-о! Но-о-о! Но-о-о!..

Відкрилося Драконове око. Погляд знов упав на обчухраний борт машини. Перекочував на фасад будівлі навпроти. Біля під'їзду копошаться люди в білих картузах з червоними обідками...

Просторе, світле приміщення автоінспекції. На м'яких, обшитих чорним дерматином лавах сидять відвідувачі. На стінах плакати — як правильно долати роздоріжжя.

Віконечка, віконечка, віконечка. Біля тринадцятого черга. Одержують номери для автомобілів.

Галапочка невпевнено йде коридором. Перепиняє заклопотаного лейтенанта.

— Скажіть, хто тут завідує кіньми?

Лейтенант махнув рукою і зник за дверима.

Галапочка підійшов до віконечка під номером чотири. Нахилився.

— Мені треба зареєструвати коня...

— Що-о-о?— здивувалося лице немолодого капітана.

— Коня.

— Що «коня»?

— Хочу зареєструвати.

Пильний погляд маленьких колючих очей проповз по тій частині Галапочки, яку можна було оглянути з віконечка, і зупинився на пишній чорній бороді.

— Що, діду, не знайшли іншого місця для жартів?

— По-перше, я не дід. Мені тільки двадцять вісім. А по-друге, мої жарти он там, біля акації, махають хвостом.

— Слухайте, громадянине, ні ваші літа, ні ваш хвіст автоінспекцію анітрохи не цікавлять. Ви звернулися не за адресою...

У вуличному потоці машин гуцикає кінь. На ньому в сідлі підсмикується Галапочка.

Ось вони звернули в малолюдний провулок. Кінь пішов кроком. Вершник у такт коневі врівноважено похитується. Похитується коняча голова...

По тротуару йде дівчина. Гордо несе розпатлану голову. Гордо вихитує усім багатством, яким наділила її матінка-природа. Великі голубі очі, обрамлені віниками довгих вій, мріють.

...Крута гірська дорога. Йде по ній власниця голубих очей і вій-віників. Молодість брунькує під тоненькою ажурною кофточкою. Втомлено опускаються і піднімаються вії-віники.

Навколо гордо здійняли рамена вершини гір. Навколо шумлять смереки. Щебечуть пташки. Співає природа. Дзвенять гірські потоки.

Дівчина зайшла до потічка. Нахилилася над його чистим дзеркалом. Розглядає у воді свою вроду, милується нею.

Раптом у дзеркалі води побачила лицаря. Повернула голову—стоїть кремезний вусатий легінь. При боці меч. А поруч — кінь. Патлогривий білий красень. Копитом камінь креше.

Посміхнувся лицар дівчині. Підхопив її на руки. Вона руками обхопила шию.

Він шепче їй:

— Царівно моя! Як довго я чекав зустрічі з тобою.

Вона відшіптує:

— Лицарю мій! Ти мені снівся ночами. Я мріяла про тебе...

І білогривий вихором поніс їх у гори...

Йде красуня. Мріє красуня. Посміхається мило своєму наміряному щастю.

Раптом над самим її вухом:

— Дівчино!

Стрепенулася. Повернула голову. Очі красуні широко розкрилися від здивування. Поруч з тротуаром по асфальту їде вершник. Очі красуні, здається, хочуть увібрати вершника разом з конем.

— Що? — ледь чутно вимовили налиті соком уста красуні.

— Як вас звуть? — категорично спитав вершник.

— Крузя, — скромно відповіла красуня.

— Дуже приємно. А мене — Робінзон.

Її очі стали ще більші.

І вершник поступово тоне у них. Тоне з бородою. Тоне з конем.

Коридор солідної установи. З дверей у двері ментаються співробітники.

Простора кімната. На стіні біля дверей гасло: *«Цінуйте працю прибиральниці!»*

Підковою стоять столи. За столами сидять службовці. На столі купи паперів.

За крайнім столом ліворуч — молоденька дівчинка. Мабуть, вчорашня десятикласниця. Вона бере з купочки листа за листом, ножицями відрізає край конверта, витягує лист, розправляє його, з'єднує скріпкою з конвертом, реєструє у товстелезну книгу. Тоді передає листа на сусідній стіл.

Сусідка читає листа. Робить якісь помітки. Передає далі. І так далі.

За крайнім столом праворуч — лисуватий ветеран установи. Мабуть, передпенсійник.

Читає уважно кожен лист. У лівому верхньому куточку виводить: «Іванову» і подає назад по колу. Іванов пише: «Петрову» і знову передає сусідові.

Сусід пише: «Рябенку» і передає четвертому. Четвертий пише: «Петренку» і передає п'ятому. Петренко адресує листа Задерикіній. Задерикіна переадресує Мацькевич. Мацькевич адресує Гуцькевич. Гуцькевич пише: «До виконання», і лист знову потрапляє в надійні руки вчорашньої десятикласниці.

Лисуватий ветеран одного притримав. Покрутив його. Підніс майже до самих окулярів:

«Гострий сигнал!

Ми, мешканці будинку № 23 по вулиці Індустріальній, доносимо до вашого відома, що у нашому будинку на восьмому поверсі в квартирі № 53 чоловік тримає коня. Звуть його Робінзон Іванович Галапочка. Він строїть з себе художника. Але що він за художник, то ніхто не знає. Бо ми на його мистецтва не ходимо. Нас, чесних радянських людей, обурює, що в наш світлий час є ще місце для куркулів.

Просимо вжити заходів! Якщо ні — будемо писати вище! За дорученням мешканців будинку

Пильний».

Лисуватий ветеран почухав потилицю. Підвівся з-за столу. Човгає з листом до дверей.

Ось він перед іншими дверима, оббитими чорним дерматином. На них вивіска «САМ І. І.».

Лисуватий ветеран довго наточував підосви своїх черевиків на килимку під дверима. Поправляє гудзики на піджаку. Затягує галстук. Поправив на носі окуляри. Кахикнув у кулак. Торкнув двері.

За масивним столом моложавий чоловік. На масивному столі — купи паперів.

— Дозвольте, Іване Івановичу? — схилив голову біля дверей лисуватий ветеран.

— Давайте, що там у вас? — кивнув головою моложавий. — Багато скарг сьогодні?

— Сто п'ятдесят скарг сусіда на сусіда, п'ятдесят сім — батьки на дітей і діти на батьків. Вісімдесят п'ять скаржаться, що біля двору калюжа, сміття і таке інше. І... І одна оця... Що на восьмому поверсі тримає коня.

Рука тягнеться до ручки. Пальці розправляють листок з учнівського зошита. Очі зосереджено вивчають. Пальці беруть ручку. У лівому верхньому куточку листа виводять:

«Розібратися. Вжити термінових заходів. Сам...»

Майстерня Галапочки. Напівпідвальна кімната досить-таки старого і обчухраного будинку. На рівні землі невеличке вікно. Над ним лампа денного освітлення.

Невеличка кімната захарашена усім, що тільки може бути в майстерні художника, парубка і просто людини. На стінах — ескізи до картин, фрагменти, картини. На підлозі — дивовижної подоби істоти, вирізьблені з пеньків, стовбурів дерев, гілляк, коріння. Доліплені й недоліплені людські голови, бюсти, фігурки.

За етюдником — Робінзон. Перед ним на стільці Крузя.

Галапочка мазок за мазком кладе на полотно. Заходить то з одного, то з другого боку. В його очах вогонь захоплення. В його буйній голові мрії.

Він бачить Крузю в домашньому фартушку в своїй квартирі. Вона, рум'яна і щаслива, підходить до нього, коли він сидить у кріслі і переглядає газети. Вона обвиває ніжними руками його шию і ніжно каже:

— Милий, ходімо. Сніданок на столі. Будеш іти на роботу, зодягнеш он ту білу сорочку, що я випрасувала. У портфель я поклала тобі бутерброд. Тільки щоб ти його обов'язково з'їв...

Галапочка проковтнув слину і поклав свіжий мазок.

Перед ним позувало його голубооке щастя. Гордо тримало свою пишнокосу голівку. Час від часу лупало віями-віниками. Своєю фантазією малювало...

Велика виставочна зала. Полотна Леонардо да Вінчі, Рубенса, Пікассо, Гойї, Рембрандта, Ренуара. Відвідувачі юрмляться, тиснуться ближче до експонатів. Детальніше розглянути, краще побачити.

Та ось ціла стіна портретів. Натовп завмер перед ними, затамував подих.

На портретах вона, Крузя. Ось вона з віялом, як ренуарівська «Дівчина з віялом». Тут приміряє сережки, як на картині Рембрандта «Молода дівчина приміряє сережки». Там — на повен зріст серед квітучого саду, як дама на картині Моне. Сидить на камені, як вередунка Ватто. Милується виноградом, подібно дамі на картині Брюллова. Зіперлася на парасольку. Ловить метеликів. А то дивиться у небо, наче розкаяльниця Тіціана.

— Чиї це портрети?— питає високий чорновусий красень.

— Молодого художника Робінзона Галапочки,— відповідає хтось пошепки.

— А хто на портретах?

— Його дружина Крузя...

— Крузю,— спитав категорично Робінзон і вивів Крузю з мрійливої задуми,— ви б хотіли стати моєю дружиною?

Крузя спустила вії-віники.

— Що ви! Я про це ніколи не думала...

— А я думав.

— Так раптово... Не знаю навіть, що відповісти.

Рука Галапочки зупинилася на півдорозі до мольберта. Погляд прикутий до опущених очей Крузі.

Він блискавично зробив два довгі кроки. Демонстративно впав перед Крузею на коліно й патетично випалив:

— Мое життя у ваших руках. Або я стану генієм пензля завдяки вашому коханню, або, відштовхнутий вами, я захирію, як дерево без води!

Крузя звела свій небесний погляд до кіптявої стелі майстерні. Перевела його на вирізаного з коріння чорта, що висів у куточку. Ковзнула по розставлених у кутку на підлозі пляшках з-під «Екстри», портвейну, вермуту.

— Я вам створю не життя, а рай. А сам буду ангелом-хранителем у цьому раю,— запевняв Галапочка.

Погляд Крузі з пляшок переповз на чорта. Тоді зупинився на худій і мізерній постаті Галапочки...

Але Галапочку знову витіснила зала картинної галереї. Стіна з Крузиними портретами. Захоплені погляди відвідувачів... Повернув Крузю до дійсності Робінзонів голос:

— Я чекаю вашого вироку!

Соковиті уста Крузі пролепетали:

— Мені так страшно... Так несподівано все це... Але задля мистецтва... Його майбутнього... Я готува... На все...

Робінзон рвучко підвівся. Потягнувся до Крузі. Обняв її. Щоб печаткою поцілунку закріпити щойно сказане...

Куточок подвір'я біля майстерні Галапочки. Стоїть прив'язаний повідом до шовковиці Дракон. Мордою пересуває порожній ящик. Ящик від'їхав на таку відстань, що Дракон мусив натягнути повід. Повід розв'язався. Дракон пішов по подвір'ю. Скубнув трави. Попасом вийшов на вулицю.

На проїжджу частину йому виходити не хотілося, бо там гарчали машини. І він поплівся вздовж тротуару.

Дорогу Драконові перегородила черга, що стояла до овочевого кіоска. Дракон зупинився. Якраз за спиною якоїсь жінки, що в одній руці тримала сумочку, а в другій — квіти. Простягнув морду, сягнув верхньою губою — і пелюстки ніжно зашелестіли. Жінка оглянулася і крикнула:

— Господи! Кінь!

Дракон відсахнувся. Пішов уздовж черги. Побачив ящик з картоплею. Тицьнув туди морду і почав хрумкати.

Раптом на нього наскочила дебела молодиця. У вимазаному білому халаті. Брудними руками почала гамселити його по ребрах.

Чоловік, що стояв поруч, сказав:

— Хай трохи з'їсть. Що, вам шкода?

Та, у халаті, зарепетувала, засіпалася. Дракон дивився, як нервово мелють її губи, чув, що в барабанні перетинки б'є ніби кулеметна черга. Повернувся і пішов...

Гріє сонце. Спішать, метушаться люди. З портфелями і без портфелів. З сумочками і без них. Чоловіки і жінки. Товсті і худючі. Високі і низенькі. Ідуть по двоє і по одному. Дибають у міні, дріботять у максі.

По проїжджій частині шугають машини. Ревуть. Стогнуть. Сизий димок стелиться над полотном дороги. На тротуарі. У цьому тумані в такт крокам хитається коняча голова.

Йде Дракон. Згадує.

Луг біля річки. Дніє. Горить багряно схід. Відбивається у чистому плесі. Сизий туман устелив шовковий трав'янистий килим. На цьому килимі пасуться коні.

Тиша. Тільки час від часу тривожить її коняче форкання.

Пасеться Дракон. Під копитами вгинається росяниста трава.

Ось з-за горизонту вибилися перші промені сонця. Висунула його червона лисина.

Трав'янистий килим ніби хтось посипав перлами. Виграють на сонці краплини роси.

Защебетала пташка в кущах верболозу. Йй підтягнула друга. Заспівав луг. Вкрився лагідним сонячним промінням...

Драконові щось блиснуло в очах. У вуха вдарило сердите ревіння машини. Розплющив очі. Бреде посеред вулиці. Загарчало ззаду, загуділо збоку.

Сердите гарчання машин нарастає. Ніби голодне виття велетенських вовків. Ось вони цілою зграєю оточили Дракона. Скалять зуби. Наближаються. Дивляться на нього великими скляними очима. Гарчать.

Вуха Драконові не витримують цього гарчання. Голова пішла ходором. Затанцювали дерева обіч дороги. Затанцювали стовпи. Потемніло сонце...

Виючи сиреною, мчить «швидка допомога». Йй дають дорогу інші машини. Зупиняються перед роздоріжжям перехожі. Десь нещастя.

Посеред вулиці стовпотворіння. Стоїть з обох боків транспорт. Стала в коло неорганізована маса роззяв. Посеред цього кола лежить Дракон.

Під'їхала машина з автоінспекцією. Молодий лейтенант жезлом пробиває собі дорогу крізь натовп.

— Чий кінь?

Натовп загомонів, загелготів, затих.

— Хто хазяїн коня, питаю?!

Знову мовчанка.

Водій, що стоїть біля дверцят «Волги», посмілювався:

— Він ішов без хазяїна. З того боку.
— Хто вдарив?— спитав суворо лейтенант.
— Ніхто його не вдарив, — втрутився інший водій.— Він упав з переляку.
— Може, у нього інфаркт?— висловила міркування повнотіла дама...

Чути сирену «швидкої допомоги». Санітарна машина зупинилася. Крізь натовп пробирається солідний лікар, а за ним з червонохрестою рятувальною скринькою — медсестра.

— Де потерпілий?— спокійно запитав представник «швидкої допомоги».

— Он,— вказав на коня чоловік з гурту.

— Що он?!— сердито перепитала «швидка допомога».— Я питаю, п о т е р п і л и й д е?

— Кінь потерпілий!— крикнув хтось із натовпу.

— У нього, мабуть, інфаркт міокарда!— авторитетно запевнила пишнотіла дама.

— Я по конячих інфарктах не спеціалізуюся!— відрубав медспец і обурено апелював до натовпу:— Там десь, може, людина вмирає. Чекає допомоги нашої. А тут фокусничають...

І попхався крізь натовп до машини.

Дракон вже підвів голову. Підняв круп:

— О, живий!— радів натовп.

— Піднімається!

— Легкий шок!— коментувала пишнотіла дама.

— Треба допомогти йому підвестися. Щоб звільнити дорогу,— сказав лейтенант.

Сиренячи тривогу, мчить «швидка допомога». Біля універмагу закрипіли гальма.

Вискочив з машини солідний представник рятувальної служби. Кинувся під вивіску «Взуття».

Вистригнула за ним мініатюрна сестричка. Без рятувальної скриньки. Кинулася під вивіску «Галантерея».

Повагом висунувся з-за керма водій. Подався під вивіску «Господарчі товари»...

Червоний куток у житлово-експлуатаційній конторі. Битком набитий людьми. За столом лисий, поморщений Арон Наумович Грос. Начальник контори. Поруч з ним — зовсім сивий голова домового комітету Базюкович. У першому ряду, навпроти стола, сидить Робінзон Галапочка.

Грос встає. Стукає олівцем об графин.

— Товариші! Прошу уваги!

Гамір у залі поволі стихає.

— Ітак, збори активістів нашої житлової контори вважаю відкритими!

Присутні заплескали в долоні.

— На порядку дня одне питання — персональна справа пожилця з квартири п'ятдесят три будинку номер двадцять три по вулиці Індустріальній Робінзона Івановича Галапочки...

Галапочка сидить і байдуже дивиться у вікно.

— Слово для інформації має голова домового комітету товариш Базюкович.

Базюкович схиляє в поклоні голову. Солідно підводиться, бере папку, що лежить перед ним на столі, повагом, з дуже зосередженим і відповідальним обличчям підходить до невеличкої трибуни. Закладає окуляри, розкриває папку.

— Тариші! Сьогодні на міжнародній арені, тариші, обстановка, я б сказав, міняється...

Сидить Галапочка. Не чує слів промовця. Бачить, як той з-за трибуни розмахує руками, показуючи, очевидно протилежні континенти, як худа і довгоноса його постать то ривком нахилиється над трибуною, то вигинається, ніби пританцьовує.

Галапочка подумки йде на околицю міста. Тут у два ряди вилаштувалися муровані кооперативні гаражі.

Метушаться в гаражах та біля них автолюбители. Хтось лежить під машиною. Хтось заводить автомобіль ручкою.

Ось бокс № 13. Наближається до нього Галапочка. Відчиняє замок. Із-за дверей чути радісне коняче: г-г-г-м.

Галапочка відчиняє двері. З'являється радісна коняча морда.

— Ну як, сіно з'їв?— питає Робінзон. Плеще коня по шиї, гладить його морду.

У гаражі вздовж стін — мішки з кормами, пресоване сіно. Біля торцевої стіни — жолоб. Від палі, забитої біля жолоба, тягнеться ланцюг до вуздечки коня.

Галапочка порається біля жолоба. У дверях гаража з'являється автолюбитель, весь у мазуті.

— Слухай, друже, виручай!— просить Робінзона.— Заглух. Не дотягнув до гаража півкілометра...

Галапочка вийшов до нього. Подав руку. Той тернув долонею правиці спочатку об техаси, тоді простягнув її Галапочці.

— Що, бензину не вистачило?— спитав Робінзон.

— Та ні, бак повний.

— Шлея й орчик в кого?— по-діловому спитав Галапочка.

— Не знаю.

— По-моєму, у тридцять третьому боксі. Останнім ми його тягнули...

Ось вони біля 33-го бокса. Двері відчинені навстіж. У гаражі повно всякого хламу. Хлам такий різноманітний і в такому безпорядку розкиданий, що складається враження, ніби це звалище сміття. Серед тої купи сміття, біля самих дверей, — добряче-таки пом'ятий «Запорожець».

— Ей! Євтиховичу! Де ви там?— гукнув Галапочка.

З-за купи мотлоху навкарачки вилазить опасистий чоловік. Все обличчя поклеєне лейкопластирем. Рука на очкурі.

— Іду, іду!

— Шлею нам треба.

— Що, стукнули?— питає Євтихович.

— Ні, просто заглух!— пояснює Петро...

Стрепенувся Галапочка від спогадів.

—...Наша країна, тариші, видає на-гора гори ву-гілля!— рубонув рукою доповідач.— Видобуває небувалу кількість нафти, залізної руди. І вообще, тариші...

Галапочка думками знову пішов у гараж.

Ось вони чепчили орчик до старенького-престаренького Петрового «Москвича».

Запрягають коня.

— Слухай,— озвався Петро,— де це Євтиховича так вмазали? По-моєму, це вже не вперше.

— Не вперше, але, мабуть, востаннє. У нього є кілька запасних крил, капот і ще дещо. Старе, поржавіле, як і сам «Запорожець». То він ставить їх на машину, виїжджає на трасу і зумисне робить так, щоб хтось легенько його зачепив. Тоді каже: «Давай, браток, поки приїде інспекція, розквітаємось. Ти мені даєш стільки-то...» Словом, збирає на нову машину...

Доповідач різко стукнув кулаком по трибуні:

— Ми боремося за чистоту середовища! Насаджуємо нові ліси, парки і сквери. Держава виділяє великі кошти, щоб кожен мешканець міста дихав чистим повітрям...

В цей час у відчинене вікно вривається хмара чорного диму. Чи то від паленої соломи, чи від мазуту.

У залі починається спочатку покахикування. Тоді все частіше вибухає кашель. Закашлявся й сам доповідач.

— Зачиніть вікно!— скомандував начальник ЖЕКу.

Галапочка, що найближче до вікна, підходить до нього.

У дворі, метрів за десять від вікна, горить чималеньке вогнище. Палають рештки автомобільної шини, ящики, сміття. Неподалік двірничка підмітає двір, збирає сміття, носить його у вогонь.

Галапочка зачинив вікно. Кашель утих.

— А що робить жилаць Галапочка?— продовжує доповідач.— Приводить до будинку коня. Засмічує, тариші, територію. Отрує сусідам життя. От, тариші, від мешканців будинку, в якому живе пожилаць Галапочка, поступила скарга. У високу інстанцію. Нам її, тариші, надіслали для вжиття, тариші, заходів...

Йде, сідає за стіл.

— Хто хоче висловитися?— питає начальник ЖЕКу.

Руку піднімає худий тип з невдоволеною фізіономією.

— Слово має товариш Бурундукін, електрик!— сповістив начальник.

Бурундукін виходить за трибуну.

— Товариші! Галапочка мій сусід по стіні. І що я можу сказати? Я можу сказати: відірвався Галапочка від колективу. Хто коли бачив, щоб він із сусідами у дворі забивав «козла»? Хто бачив, щоб він зіграв у дурачка чи там, як на те пішло, бо він культурний і з бородою, то в шашечки? А шумить Галапочка через стіну завжди, я би сказав, шумно, очень... У мене все...

У залі піднімається ще одна рука.

— Слово має товаришка Носова, ліфтер,— повідомляє Грос.

Немолода вже кругловида жінка, з рясно поораним борознами лицем і маленькими рухливими очима виходить на трибуну:

— Я, товариші, товариша Галапочку знаю давно. Ще як він тільки поселився в нашому будинку. Хоч він з виду так і культурний, а внутрі щось нездорове. Колись я прошу його: «Робінзон, намайть мені вивіску «Ліфт не працює». А він каже: «Нащо вивіска? І так видно, що він завжди не працює...» І під бородою ехидно засміявся... Тепер я, товариші, думаю нащот коня. Чим його кормить товариш Робінзон Галапочка? Коли не зайдеш у наш гастроном — нема «геркулеса». Тепер ясно, чому нема «геркулеса»...

Носова пішла на місце. Руку підняв її сусід.

— Слово має товариш Лизяк, кочегар, — повідомив Грос.

Вийшов середнього зросту чоловічок. У залі забринів тоненький голос.

— Товариші! Я з Галапочкою стикаюся мало. Бо я в котельні працюю в поті лица, а він десь свої художества викидає. Але мушу сказати, що є у ньому куркульська жилка. Взяти такий приклад. Колись ми сидимо у дворі, забиваємо «козла». Ну, відповідно, виникла ідея... Але не вистачало, так скажуть, матеріальних ресурсів. Тут якраз бачу: йде Галапочка. «Робінзон,— кажу,— нам одного тугрика бракує. Можете за компанію, а ні — то до зарплати...» І що, ви думаете, цей культурний художник сказав: «Тугрика, — каже,— мені не шкода. Мені шкода себе. Цілий вечір не буде гарячої води, і я не зможу покупатися...»

Знову коридор тієї установи, куди потрапила скарга на Галапочку. Знову та ж ділова метушня

в коридорі. Ті ж двері, та ж кімната, де проходять чистилище скарги. Та ж процедура з листом — шлях від стола вчорашньої десятикласниці до завтрашнього пенсіонера.

Руки завтрашнього пенсіонера одного листа затримали довше. Погляд зосереджений:

«На Ваш № 15 від 15 квітня повідомляємо. Загальні збори жильців ЖЕКу-209 обговорили і засудили поведінку жильця тов. Галапочки Р. І. Комісією ЖЕК встановлено, що у квартирі № 53, яка складається з 16 метрів квадратних, коридора, балкона, кухні і санвузла, на даний час коня не виявлено. Пожилець Галапченко заявив, що його кінь проживає на території іншого району, а взагалі, на даному етапі він являється вкраденим.

Начальник ЖЕК А. Грос».

...Двері, на яких написано «САМ І. І.».

Перед ними з листом у руках акуратно вичовгуге до килимка підшви завтрашній пенсіонер...

Тротуар тихенької зеленої вулиці.

Спадає полуднева спека. Поруч з тротуаром висока залізна огорожа зоопарку.

В одному місці з огорожі витягнуто пару секцій. Купа цегли. Корито з цементним розчином. Віддалік, на траві, лежать, перекурюючи, два робітники, які ремонтують огорожу.

Йде по тротуару кінь. Похнюпив голову. Ліниво відмахується хвостом від мух.

Наближається до того місця, де лагодять загорожу.

— Іване!— гукнув один з тих, що перекурювали.— Диви — кінь втік із зоопарку!

Іван лежить горілиць на траві. Смокче цигарку і пускає в небо хмаринки.

— Умгу! — мимрить.— І слон втік. І крокодил ось човгає. Як ми ще з тиждень поремонтуємо ту загорожу, то все повтікає.

— Я правду кажу. Ось кінь на тротуар вийшов. Іван підвів голову:

— Диви! Справді!— схопився на ноги.— Треба негайно загнати...

Вискочили на тротуар. Взятися заганяти коня.

— Треба подивитися добре по вулиці. Може, ще щось вилізло, поки перепочивали,— сказав Іван.

Дракон пройшов через дірку в огорожі. Опинився під кронами дерев зоопарку...

Кабінет слідчого міліції. За столом моложавий капітан. Біля столу сидить Галапочка.

— Ось, товаришу Галапочка, поступив до нас анонімний лист, що ви вкрали коня. Міркую, що писав його чоловік несповна розуму, бо де ж...

— Ви маєте рацію, товаришу капітан,— перебив Галапочка.— Це у мене вкрали коня.

Капітан пильно подивився на Галапочку. Зупинився поглядом на його бороді, на худому лиці. Глянув на руки, на вичовгані техаси.

— Як ви сказали? — перепитав, ніби недочув.

— Кажу, що ви маєте рацію. Це у мене вкрали коня. З-під майстерні... Я художник.

— А-а-а,— протягнув багатозначно капітан.— Значить, кінь у вас таки є?

— Та ні. Кажу, що вкрали.

— А де ви взяли коня, товаришу Галапочка?

— Бачите, товаришу капітан, історія це довга. Рік тому я оформляв в одному колгоспі Палац культури...

Мальовниче село. Гарні, рівні вулиці, уздовж яких вилаштувалися стовпи з лампами денного освітлен-

ня. Гарні чепурні будиночки акуратно обгороджені. Побіля них садочки, квітники.

Центр села. Закінчується спорудження Палацу культури. Ведуться оздоблювальні роботи.

Галапочка стоїть на риштуванні. Зарисовує щось на фасаді.

Зіскакує. Нишпорить у дерев'яній скриньці, яка стоїть на землі.

Раптом відчув, ніби хтось торкнувся його спини. Оглянувся — над ним нахилилась коняча морда. Спутаний на передні ноги, кінь стоїть і ніби чогось просить у Галапочки.

Галапочка встав, поплескав коня по шиї, погладив оксамитову морду. З сумки, що стояла поруч, дістав розпечатану пачку печива. Вгостив коня одним шматком, другим.

Підійшов кирпатий хлопчина:

— Його звать Дракон. Він дуже людей любить... Він між кіньми пастися не хоче...

...Кабінет слідчого. Сидять, як і сиділи, капітан та Галапочка.

— Так він приходив щодня, — розповідає Галапочка. — Два місяці я оформляв Палац культури. І два місяці цей ласун простояв коло мене. Я звик до нього. А одного разу Дракон не прийшов. Робота не клеїлася. Тоді вирішив розшукати його...

Сільська вулиця тягнеться повз недобудований Палац культури. Йде вулицею Галапочка. Назустріч — юрба дітлахів. Ідуть, щось жваво обговорюють, сперечаються.

— Дядю! — вигукнув кирпатий. — Сьогодні Дракон не прийде. Його повезуть на м'ясокомбінат. І ще п'ять коней...

В оточенні хлопчаків поспішає сільською вулицею Галапочка. Приміщення контори колгоспу. Вивіска «Правління колгоспу «ВПЕРЕД».

Галапочка зник у дверях.

Відчиняє кабінет з вивіскою «Голова правління». З-за столу назустріч Галапочці виходить симпатичний молодий голова колгоспу.

...Кабінет слідчого. Галапочка продовжує розповідати.

— Тоді я домовився з головою, щоб коня віддали мені в рахунок оплати за виконану роботу. Правління підтримало...

Слідчий поцікавився:

— А є у вас відповідні документи?

— Є, чого ж. Ось копія рішення правління. Тільки коня ж нема. Вкрали.

Капітан потер чоло:

— Що ж, пишіть заяву... Будемо шукати...

...Ранок у зоопарку. Снують алеями відвідувачі. Ідуть батьки з дітьми. Ідуть хлопці з дівчатами. Човгають старі з костурцями.

...Йде понуро, несучи в своїй кінській голові важкі думи, Дракон. Зупинився біля клітки бегемота. Дивиться здивовано. Струснув головою. Що воно перед ним за диво? Ніби велетенська корова з дуже розпухлою мордою. Дракон ще раз труснув головою. Витяг шию, підняв верхню губу. Сміється.

— Та! Та!— стоїть перед Драконом хлопчик і сіпає за руку тата, який майже встромив голову в клітку бегемота. — Дивись — кінь. Справжній...

Батько сіпнув сина за руку.

— Дивися на бегемота!..

Хлопчик ще раз глянув на коня, посміхнувся до нього щиро і спрямував погляд на клітку.

...Стоїть Дракон перед кліткою мавпи. Дивиться, як ці прапредки людей стрибають з перекладини на перекладину, гойдаються на них.

Згадав село. Верби біля річки. І дітлахів, що, як оті мавпи, гойдаються на гілляках.

Вглядівся в лице мавпи. Дивне таке, патлате. Перекинув погляд на патлатого парубійка, що стояв перед кліткою. На вимазане фарбою лице якоїсь немолодої вже дами. На її триповерхові буклі.

Згадав бородате лице Робінзона Галапочки. Як той годув його печивом, плеще по шиї...

...Снують відвідувачі алеями парку. Стоїть обіч алеї Дракон. Вдивляється в людські обличчя.

Іде алеєю зграйка малих школярів. Хлопчики і дівчатка. Весело щебечуть, сміються...

Драконові уявляються квіти. Вогняні полум'яні маки, сині-сині волошки...

Щебечуть, дзвінко сміються дітлахи...

Драконові вчувається, як виспіває у піднебессі жайвір...

Край алеї у задумі кінська голова. Націлене на перехожих око...

Ідуть алеєю четверо розхристаних патланів. Один з гітарою. Ідуть, горланять, бренькають драгівливо, кривлять лица.

Здається Драконові, ніби він пробивається крізь зарості реп'яхів. Ті липнуть до гриви, до хвоста.

Тріпонував головою. Повернувся до розхристаних перехожих хвостом. Пішов далі.

Біля клітки з орлами — кілька чоловік. Один, кругленький, лисенький, неспокійний, метушливий, весь час намагається щось пояснити високому, насупленому. Він щось показує наптаство у клітках, показує у небо, розмахує руками, ніби хоче злетіти. Тоді командує жінці, що стоїть поруч, щоб та піднесла ближче клітку, яку вона тримає. Кругленький

пхає руку в клітку, дістає звідти ховрашка, кидає його в клітку орла.

Помах могутніх крил, розпачливий крик звіряти — і орел знову гордо возсідає на бантину.

Лисенький, кругленький розцвітає в посмішці, вигинається перед високим, насупленим, тицяє йому в руку гризуна, щоб той сам кинув у клітку.

Дракон на якусь мить ухопив погляд насупленого, порівняв його з хижим поглядом орла. Тоді глянув на очі кругленького, лисого. Вони бігали неспокійно, як очі звіряти, яке він тримав у руках.

Дракон пішов далі.

...Надвечір'я погідного дня. По тротуару йдуть Робінзон і Крузя. Спала денна спека. Робінзон несе чималеньку спортивну торбу. В руках у Крузі портативний магнітофон.

Робінзон і Крузя завертають у двір.

Заходять у під'їзд будинку. Підходять до ліфта.

Робінзон натиснув на кнопку:

— Аби його ще застати. Котра зараз?

Крузя глянула на годинник:

— Двадцять на дев'яту.

До ліфта підходить високий статечний атлет середнього віку. В руках у нього чималенький шикарний портфель.

За атлетом підійшла невеличка, розмальована, як циферблат антикварних ходиків, дама.

Опустилася кабіна ліфта. Розчинилися двері. Галапочка галантним жестом запропонував дамі:

— Будь ласка, проходите.

Пихате лице дами навіть не ворухнулося. Губи також. Вона прийняла належне, стала в кутку кабіни і почала розглядати себе в дзеркальце.

Зайшла Крузя, статечний чоловік, тоді Галапочка.

— Восьмий! — сухо кивнув чоловік.

— Нам вище,— сказав Галапочка і натиснув на кнопку.

Дама мовчки милується собою в дзеркальце.

Ліфт загудів, набрав розгону і... зупинився. Двері не відчиняються.

— Не розумію гумору,— з претензією на дотепність кинув чоловік.

— Здається, ми застрягли між поверхами, — пояснив невпевнено Галапочка.

Даму ніби кольнуло:

— Цього не може бути! Я слішу!

Крузя пригорнулася до Робінзона:

— Я боюся, щоб ми не впали.

— Не впадемо,— заспокоїв Галапочка.— Ми висимо на сталевому тросі.

— Треба щось думати,— категорично сказала дама.

Хвилина мовчанки. Ніби всі виконують категоричну вимогу дами.

Крузя розглядає даму. Погляд зупинився спочатку на буклях, на демонстративно вип'ячених персах, жорстко зтягнутій широкій талії, на пальцях рук, увінчаних безліччю різноманітних перснів.

Тоді Крузя перевела погляд на незнайомця. Ковзула по його солідній фігурі. Зупинилася на розбухломому портфелі. Уявляє, як цей чоловік приходить у переповнену аудиторію, стає за кафедру, розкриває портфель, дістає книжки...

Або приходить додому. Відчиняє ключем двері. Зайшов у кімнату, поставив портфель біля письмового столу, на якому друкарська машинка. Усі стіни квартири в книжкових стелажах і полицях. Чоловік розкриває портфель, дістає папки рукописів. На одній написано: «Роман», на другій — «Повість»...

Раптом Крузя здригається від несподіванки: щось дуже гупнуло. Це портфель незнайомця впав на

днище ліфта. Від удару замок розчинився. На підлогу з гуркотом, дзенькотом та шелестом висипала ся картопля, цибуля, пляшка вермуту, шматок дерматину, молоток, кілька замків до дверей, цвяхи.

— Ідіот!— верескнула дама.

Чоловік мовчки кинувся підбирати свої речі і впихати їх знову в портфель.

Галапочка почав допомагати.

— Це ваша сусідка?— спитав пошепки Галапочка, коли вони схилилися над портфелем.

— Не розумію гумору!—обурився на повен голос чоловік. І гордо додав:— Це моя дружина.

Розфуфурена дама не знає, про що йдеться. І заявляє:

— Господи! Дружина. Все життя собі занастила з оцим,— вона зверхньо покосувала на голову чоловіка.

— Не розумію гумору, — покірно промимрив чоловік.

Знову запанувала тиша.

Десь зверху від ліфта по сходах зацокотіли каблучки.

Галапочка спохватився:

— Ей, хто там? Добрі люди! Знайдіть ліфтера, хай нас визволить... Ми застрягли...

Кроки затихли.

Почувся дівочий голос:

— Ліфтер тільки до восьми. А вже дев'ять. Вибачте, я спішу...

Каблучки знову поцокотіли.

Жінка прокоментувала:

— Стелла з п'ятдесят восьмої. Знов на побачення побігла. Така сама, як її мама...

— Цікаво, що з ним? — кивнув Галапочка на ліфт.— Ви у цій техніці не розбираєтесь?— звернувся до чоловіка.

— У чому він розбирається!— перебила дама.— Він, крім дерматину і цвяхів, нічого не знає...— Передражнює:— «Хазяїн, двері нада оббити? Хазяїн, замок нада поставити?»

— Не зрозумів гумору,— сказав чоловік.

— Гумору, гумору! Ти ось ліфта відчини. О дев'я-тій тридцять — хокей.

По сходах знову зачовгали кроки.

— Алло!— крикнув чоловік.— Хто там?

Кроки затихли.

Чоловік ще раз:

— Алло! Хто там, питаю?

— А там хто?— почувся зверху немолодий вже хрипкий басок.

— Це я, Брунькуевич. З п'ятдесят першої квар-тири.

— А де ви?

— Тут, у ліфті. А там хто?

— Гаєвський. Що ви хотіли, Брунькуевич?

— Ми застрягли.

— Чому це «ми»? Що, ви не сам?

— Ні, тут нас четверо.

— А хто ще з вами?

— Моя дружина Ірина Михайлівна і ще двоє.

— Ті двоє з нашого будинку?

— Я не знаю. Зараз спитаю..: — До Галапочки:— Звідки ви?

Галапочка:

— Яке це має значення? Ну, не з вашого.

— Не з нашого,— передав Брунькуевич.

— А що вони тут роблять?

Брунькуевич до Галапочки:

— Що ви тут робите?

Крузя несміливо:

— Йдемо до знайомого.

Брунькуевич:

— Ідуть до знайомого.

— А в якій квартирі він живе?

Галапочка не витримав, гукнув незнайомцеві на сходах:

— Живе він у шістдесятій квартирі. Звуть його Вадим. Років йому двадцять вісім. Неодружений. На лівій руці не має вказівного пальця. Пальця в дитинстві відкусив йому в зоопарку шимпанзе. Шимпанзе вже здох...

— А ви йому хто?

— Кому: шимпанзе чи Вадимові?

— Вадимові.

— Товариш. Колега. Працюємо разом.

— А де він працює?

— Він художник. Пише картини.

— Які картини?

Галапочка важко зітхнув:

— Потрет токаря Кривобока, триптих «Хлібороби», диптих «Риболови»...

— Він що, може дістати рибу?

— Може. Це йому раз плюнути... Він акулу навіть може роздобути...

— Ну добре. З вами все. То що ви, Брунькуєвич, хотіли? Чого ви мене зупинили?

— Я хотів, щоб ви покликали ліфтера, бо ми тут застрягли.

— А-а-а. Я не маю часу. Я спішу на процедури. Я скажу своїй онуці, щоб вона пішла сказала тому художникові...

Кроки почовгали.

Дама нервує.

— Вішать треба таких ліфтерів. Гроші беруть, а люди в ліфтах застрягають.

Крузя до Галапочки:

— Всі зберуться, а нас нема. Скажуть: от брехуни...

Коридор будинку, в якому живе Галапочка. Біля дверей під номером п'ятдесят три — кілька хлопців і дівчат. Дівчата з букетами квітів. Хлопці — з наповненим саквоюжем.

Високий кремезний брюнет глянув на годинника.

— Ну й Галапочка. Запросив, а сам...

— Слухайте, а може, щось скоїлося? — сполохалася білява дівчина. — Вже годину чекаємо...

— Може, у загсі черга, — висловив припущення бородань.

— А ти звідкіля знаєш? — поцікавилася дівчина, що стоїть з ним поруч.

— Він уже п'ять разів подавав заяву, — пояснив кремезний брюнет.

— Не п'ять, а чотири, — поправив його бородань — І не я винен, що кожна з обраних мною кандидаток у дружини за тиждень після подання заяви передумувала.

— Може, й Робінзонова передумала, — сказала білявенька. — І бідний Галапочка з розпачу десь сидить у кафе наїдпитку, забувши про нас. А може, саме в цю мить летить з мосту у воду...

— Крузя не передумає, — запевнив бородань. — Вони ніби одне для одного виліплени.

— А хто вона? — питає дівчина, що стоїть біля бороданя.

— Студентка, — пояснив той. — Навчається на третьому курсі. Майбутній археолог.

— Буде шукати скарби, — зауважив брюнет.

— Найбільший скарб вона вже знайшла, — сказав бородань.

З квартири, що поруч з Робінзоною, вийшов електрик Бурундукін.

— Товариші-громадяни! — проказав владним голосом Бурундукін. — Дозвольте вас спитати, хто ви будете?

Хлопці й дівчата здивовано переглянулися.

— А що?— спитав рудий.

— Що?— прискалив око Бурундукін.— То, що всякі бородані по коридорах тиняються, а потім у людей пропадає імушество.

Гурт вибухнув дружним реготом.

— Ясно!— сказав брюнет, суворо дивлячись на кругленького бородатого.— Ось чим ти, Вася, займаєшся.

Бурундукін:

— Я не конкретно про ету лічність. Я вообще, для прикладу. І раджу вам іти звідси, поки не пізно.

Рипнули коридорні двері. У них з'явилися Галапочка, Крузя і високий чорнявий хлопець.

— Вже пізно,— сказав брюнет Бурундукіну.

Рудий кинувся назустріч Галапочці і Крузі:

— Привіт кандидатам!

Натовп загелготів:

— Де пропадаєте?

— Невже в кругосвітню подорож одразу махнули?

— Друзі, вибачте! — залепетав Галапочка. — Ми цілу годину просиділи в ліфті в будинку Вадима.

— Можу це підтвердити,— встряв чорнявий.— Якби не я, вони просиділи б там до ранку.

Бурундукін якусь хвилину стоїть біля своїх дверей, прислухається до розмов.

Галапочка дістає ключ, відчиняє двері.

— Будь ласка! Заходьте...

Хлопці й дівчата заходять до квартири. Ставлять квіти, вітають Крузю і Робінзона. Гаморять, сміються.

Бурундукін постояв хвилю в коридорі. Підійшов до зачинених дверей квартири Галапочки, прислухався, тоді спішно подався в свою квартиру.

...Спальня Бурундукіна. У кутку шафа, під стіною два ліжка, над ліжками розкішний килим.

Між стіною і килимом хтось вовтузиться, бо килим віддусься і рухається. Біля ліжка стоять кімнатні тапочки Бурундукіна.

Між стіною і килимом сидить Бурундукін. До стіни притулена велика алюмінієва чашка, до чашки— вуха Бурундукіна. Він ніби приріс боком до стіни. Завмер. Підібрав коліна. На них поклав учнівський зошит. Тримає наготові огризок олівця. Весь — увага...

Квартира Галапочки. Накритий стіл. За столом — гості.

Крузя і Робінзон сидять поруч.

— Тост!— підвівся з місця Вадим.— Чия черга?

— Богданова!— крикнула білявенька дівчина.

Незграбно підвівся високий кремезний брюнет. Підняв руку з чаркою.

Балаканина, яка буває після третьої чарки, не вщухає.

— Тихо!— крикнула білявенька.— Замовкніть!

— Я хочу, щоб ми підняли тост за Робінзонового коня,— сказав Богдан.

Компанія загула.

— Не годиться! Треба за молодят,— гукнула білявенька і вдалася за підтримкою до бородатого сусіда.— Правда, Васю?

— Правда, Люсенько,— відповів, дожовуючи, Вася.— Це ж не кінь одружується...

Богдан, не сідаючи, продовжує:

— Для тих, хто одружується, я ніколи не виголошую тостів. Мої побажання ніколи не збуваються... Товариство, один академік стверджує, що сім'я у минулому — це для молодят віз, на якому вони їхали. Сучасна сім'я — машина. Отже, з нею трап-

ляється більше аварій. У мене є пропозиція досконало перевірити Робінзона, чи вміє він управляти цією машиною. Інакше заберемо у нього Крузю і віддамо комусь більш достойному, досвідченому тобто. Ну, хоча б Левкові.

Робінзон почухав бороду:

— Милі мої друзі! Я, звичайно, зворушений такою турботою про мою майбутню сім'ю. Але я категорично проти міркувань цього знаменитого академіка. Чи то на возі, чи на волячій гарбі, чи на сучасному автомобілі один член екіпажу діє більш активно, інший — більш пасивно. Один поганяє волів чи коней або сидить за кермом і тисне на всі педалі, а другий спокійно розглядає придорожні пейзажі. Ці пейзажі часом можуть так захопити, що пролунає команда: «Зупини! Я вийду!» Ми з Крузею уявляємо свою сім'ю як човен. Човен серед розбурханого океану життя. Ми обоє з однаковими зусиллями мусимо налягати на весла, щоб не накрило нас брудною хвилею, щоб не віднесло вітром. Бо обоє в однаковій мірі відповідаємо за свій човен, за життя своє і свого друга, за життя третього або й четвертого безпомічного пасажира, які обов'язково з'являться!

— Браво! Товариші! Браво!— заплескав у долоні Вадим.— Якби у мене була така висока свідомість, я б, не задумуючись, одружився хоч сьогодні.

Підводиться рудий довготелесий. Піднімає вгору два пальці:

— Шановне товариство...

Товариство гелготить.

Хлопець звертається до дівчини, що сидить поруч з ним:

— Катрусю, благаю тебе. Зупини своїм божественним голосом отой балаган! Інакше молодята ступлять на сімейну стезю, не благословлені мною.

Катруся майже кричить:

— Товариші! Увага! Нарешті молодят хоче по-
благословити Левко!

Гамір поволі ущухає. Левко в цей час з келихом
в руці виходить з-за столу, стає в позу:

— Мила Крузю! Рідний Робінзоне! Коли я пер-
ший раз подавав заяву до загсу, я думав: «Це любов
на все життя». Через тиждень кандидатша у жони
зателефонувала мені: «Можеш забрати заяву. Нічо-
го не вийде!» Я у розпачі крикнув: «Як? У чому
річ?» Вона голосом ката відповіла: «Прочитай та-
кий-то журнал на такий-то сторінці». Я прочитав.
Там було всього-на-всього кілька слів: «Самка кро-
кодила надає перевагу не найбільшому самцеві,
а тому, який займає найкращу територію на березі
і має найкращі умови для гнізда...»

— Товариші! — зірвався Вася. — Зупиніть орато-
ра, бо поки він дійде до своєї четвертої кандидатші...

Левко підніє келих:

— Вася, ша!.. І я зрозумів, як мені пофортунило.
Піднімаю келих за те, щоб люди ніколи не побира-
лися з крокодилами!

Знову гамір. Хтось випиває, хтось заїдає. Хтось
щось запитує, хтось щось відповідає. Понад тим
гамором злітає голос трохи сп'янілого Богдана:

— Товариство! А з якої нагоди ми зібралися?

Квартира Бурундукіна. За килимом, притуливши
чашку до стіни, а вухо до чашки, сидить Бурундукін.
Підслуховує, що діється за стіною, записує...

Стіни квартири Бурундукіна. Двері в передпокій.
Вхідні двері. Видно, як рухається язичок англійсь-
кого замка. Прочиняються двері, входить жінка.
Поставила сумку. Перевзулася в кімнатні пантоф-
лі. Взяла сумку, пішла на кухню. Викладає у холо-
дильник покупки.

Зайшла у спальню. Побачила віддутий килим. Застигла перелякано.

Ввижається їй: крізь віддутий килим пробивається дуло пістолета. За ним чорна волохата рука. Лунають постріли. Вона падає. З-за килима вискакує кремезний бородатий бандюга. Затуляє їй рота ганчіркою. Кидається до стіни. Зриває килим і скручує його...

Жінка ніби прокидається. Навшпиньки виходить у прихожу. Повертається з хрестовиною для швабри. Напружує слух. Ловить все, що можна зловити. Раптом глухий удар по килиму. Один, другий, третій.

— Рятуйте! Вбивають!— щосили закричав Бурундукін...

Квартира Галапочки. Лунає танцювальна мелодія. Грає магнітофон. Підтрясаються пари...

...Інша мелодія.

Гучномовець у зоопарку. Алеями снують відвідувачі.

У глибині парку невеличкий особнячок. На ньому вивіска: «Дирекція зоопарку».

Простора кімната. За столом лисий, круглий, у картатому піджаку чоловік. За його спиною на стіні вивіска «Директор». За столом, що правою ніжкою букви «П» стоїть до стола директора,— худий, високий, сивуватий чоловік. За його спиною на стіні вивіска «Бухгалтер». За столом, що лівою ніжкою букви «П» стоїть до директорського столу,— дебела молодиця. За її спиною вивіска «Технік».

Тиша. Чути, як шкрябає перо бухгалтера.

Лице директора непорушне. Погляд його вп'явся у відчинене вікно.

Молодиця заздрісним поглядом прилипла до обкладинки журналу мод. Звідти іронічним поглядом її пропікає худорлява дзига.

Бухгалтер краєм ока зиркнув на директора. Так само крадькома зиркнув на техника. Лівою рукою сягнув за борт піджака, дістав кінчик гумової трубки і непомітно взяв її до рота.

Якусь мить видно тільки, як рухається його воло. Знову тиша. Шкрябає перо.

Непорушно дивиться за вікно директор.

На фото заздрісно дивиться технік.

Раптом у тишу вривається легеньке:

Лугом іду, коня веду...
Розвивайся, луже...

Мелодія наростає. Бухгалтер обпер щоку на долоню, мрійно задивився у стелю і поринув глибше в пісню:

...Сватай мене, козаченьку,
Люблю тебе дуже.

— Шановний! — мов громом вдарило з-за директорського столу.— Ви не на лузі, а на робочому місці.

Пісня обривається. Бухгалтер покійрно схилив голову над паперами. Застигла над картиною технік. Директор крадькома відчиняє дверці двотумбового стола. Дістає з підвіконника склянку. Витягує з ящика темну пляшку. Хлюпає з неї у склянку рідину. Склянку так само непомітно ставить на підвіконня. Зачиняє стіл.

Підвівся. Нервово пройшовся по кімнаті. Підійшов до вікна. Взяв графин з водою, склянку з рідиною. Хлюпнув з графина води.

— І чого це вас, Цезаре Калениковичу, щодня саме о цій порі тягне на луг?

— Люблю природу, Іване Йосиповичу. З дитинства люблю. І коней.

— Воду в графині знову не міняли,—обурюється директор і підносить склянку із сумішшю до рота. Та зупиняє руку на півдорозі. В цю хвилину у вікні з'являється кінська голова і лунає доброзичливе коняче: ги-ги-ги!

— Шановний!— майже кричить директор до бухгалтера.— Це ви його сюди запросили?

— Я, Іване Йосиповичу, ще по-конячому говорити не вмію.

Директор випив. Хлюпнув з графина води, запив. Крякнув.

— Може, він, Іване Йосиповичу, на прийом до вас проситься?— продовжував спокійно бухгалтер.— Може, Лупаченко його чимось образив?

Директор ляснув себе долонею по лисині:

— Підождіть! А чого це він тут?

— Хто? Лупаченко?

— Кінь. Чого тут кінь?

— Спитайте його, Іване Йосиповичу. Звідкіля я знаю?

— Значить, коня спитати?—зауважив ехидно директор.

— Я мав на увазі Лупаченка, Іване Йосиповичу. Спитати Лупаченка, чого кінь тут.

— Лупаченка я відправив сьогодні возити сміття. Він що, сам воза тягає?

— Звідкіля я знаю, Іване Йосиповичу? Може, кінь тут з возом...

Бухгалтер встає. Підходить до вікна. Неподалік будинку скубе траву Дракон.

— Іване Йосиповичу! Та це ж не наш кінь.

— Як не наш?

— Іване Йосиповичу, у нас, вибачайте за нескромність, кобила. А це, вибачте, кінь.

— От шельма! Невже виміняв!.. Як ви думаєте, для чого він виміняв кобилу на коня?

— Звідкіля я знаю, Іване Йосиповичу? Тут мусила бути якась комерційна ситуація. Якась вигода. Лупаченко так за так не поміняє. Може, кобила ходила з лошам. І він віддав, так би мовити, дві штуки, а взяв одну. Гроші за лоша собі в кишеню...

— Лоша в інвентаризаційній книзі числиться?

— Не числиться, Іване Йосиповичу. Бо лошати фактично нема. Я так для прикладу кажу...

— Значить так Цезаре Калениковичу! Для прикладу, не для прикладу Наказую: негайно провести інвентаризацію всього живого в парку. А ви, Ангеліно Соломонівно, допоможіть. Бо сьогодні один опришок міняє кобилу з лошам на коня без лошати, а завтра інший опришок захоче виміняти слона на корову. Тоді нам з вами запропонують поміняти оцю кімнату на менш комфортабельну з віконцем у квадратики...

Пізній вечір.

На глибокому небі виблискує кругловидий місяць. Згасла денна метушня. Лише за парком ще шугають машини, скреготять трамваї.

Дракон стоїть у тіні дерев біля самої загорожі. Крізь віття пробиваються промені небесного світила. Десь чиркнула запізніла пташка.

Дракон дивиться на фасад багатопверхового будинку, що через вулицю навпроти зоопарку. Жовтими очима світяться вікна.

В одному з них на фіранці відбито дві тіні. Вони застигли в поцілунку.

У другому вікні дві тіні розмахують одна перед одною руками. Потім якимись предметами.

У третьому патлаті тіні вигинаються, звиваються в дикому танці.

У четвертому тінь хилить щось із пляшки.

У п'ятому тінь схилилась над книжкою.

У шостому тінь-дзига викручується перед дзеркалом.

У сьомому — бабуся коротає безсонну ніч і бай-дуже дивиться вниз, як пульсує місто.

Драконові уявляється сільське подвір'я. Стіна добротного сарая. А під цією стіною, від землі аж до покрівлі, — скриньки. І в кожній скриньці віконечко, заграшоване сіточкою. А за кожною сіткою ворушиться щось живе. За однією кролики білі. За другою — кролики сірі, далі — чорні. За іншим віконечком — нутрії. Там кури до сітчастого віконечка голови підтягують.

Ось дві курки щось між собою не поділили. Одна до одної дзьобом ціляться. Одна одну чублять, аж пір'я сиплеться.

Рипнули хатні двері. Вийшов кругловидий червонощокий хазяїн. Пішов у сарай.

Чубляться у віконечку кури.

Вийшов з хлівця хазяїн з сокирою в руках. Подався до модернізованого курятника...

Стоїть Дракон біля огорожі зоопарку. Дивиться на вікна будинку. Розмахують руками за фіранкою дві тіні...

Пішов Дракон від огорожі. Крок за кроком. Повільно.

Сяє місяць у небесній височині. Поблискують зірки. Гуде за парком місто.

Дракон лежить на траві біля вольєри. Опускаються повіки на його очах. Мережить сон...

Місячний вечір. Луг біля річки покритий серпанком туману. Край берега стоїть Дракон. Дивиться на дзеркальне плесо, на вимережану місячним сяйвом доріжку, на покриті кучерями гущавника кручі протилежного берега.

То тут, то там на плесі хлюпнеться риба, проборознить воду нутрія.

Тонуть у солов'їному витьохкуванні закучерявлені кручі. Десь на тому березі чути пісню. Ніжну, глибоку. Мелодія то наростає, то зникає. Ніби солов'ї хочуть переспівати юнаків та дівчат.

На кручі з'являються два силуети. Він і вона. Над ними — глибинь неба, над ними, мов сторож, кругловидий місяць...

Дрімає в зоопарку біля вольєри Дракон. Знову поринув у сновидіння.

...Безмежний лан пшениці. Зелене море запінилося колоссям, шле хвилю за хвилею ген туди, до горизонту. Дракон, запряжений у двоколку, повільно йде дорогою, що перетинає це море. На двоколці сидить немолодий уже, сивовусий чоловік. Милується безкраїм зеленим морем.

Двоколка зупинилася. Чоловік зійшов. Підійшов до пшеничної стіни, відгорнув пучок колосся, роздивляється. Відпустив тугі стеблини. Підійшов до коня. Поплескав його по шиї. Погладив по лобі. Притулив до шовкової Драконової верхньої губи свої сиві вуса...

Біжить Дракон. Котиться між хвилями зеленого моря двоколка. Багряніє над заходом сонце...

Котиться двоколка польовою дорогою. Повертається з пасовища череда корів. Вгодованих, поважних. Ідуть обважніло, хилитаючи повним вим'ям.

Одна з них, рогата, наче тевтонський рицар, ступає поруч з Драконом. Йде тихо, повагом. Та раптом витягла уперед свою морду і затягла:

— Му-у! Му-у!

Дракон прокинувся. Стріпонував головою.

Пронизливе «А-у! А-у! А-у!» лоскоче слух.

Розплющив очі. Світанок розливався між деревами зоопарку. Поруч з Драконом простора вольєра. Біля загрожі стоїть віслук і щосили горланить.

Драконові на якусь мить видалося, наче на місці віслюка стоїть корова. І реве.

Дракон струсонув головою. Перед ним стоїть щось подібне до коня, тільки мале, вухате.

Дракон підвівся на ноги, на всяк випадок відійшов подалі від загорожі...

Квартира Галапочки. Вечір. Робінзон забиває в стіну цвях, чіпляє гравюру. Крузя слідкує, щоб він рівно почепив. Командує:

— Правий куточок трішки вище. Досить!

Робінзон почепив. Відійшов, подивився:

— Криво. У тебе криве око.

Крузя підійшла, стала на його місце:

— Звичайно, тепер криво. Ти ж пересунув.

— Не пересував я. Зробив так, як ти казала. Тепер сама рівняй.

Крузя взяла зі столу газету, хоче постелити її на стілець.

Робінзон зупинив її:

— Цієї газети не чіпай. Там...

— Що там?

— Там хвалять Робінзона Галапочку.

— Серйозно? Де?

Крузя бере газету. Шукає.

Робінзон:

— Головне там підкреслено червоним олівцем. Решту можеш не читати.

— Оце?.. «Отже, можемо без сумніву сказати: цех майстрів пензля поповнився ще одним молодим, але талановитим і оригінальним художником. Це скаже кожен любитель і цінитель мистецтва, побачивши хоча б одну картину Робінзона Галапочки — «Молода доярка»...» Молодець! — Крузя звела на Робінзона погляд, сповнений поваги і любові. — Ну, давай чіпляти картину. — Стала на стілець. — Дивися,

Робінзон дивиться.

— Стоп! Нормально.

Крузя ступила на підлогу. Стала на те місце, де щойно стояв Робінзон.

— У тебе криве око.

— Що-о? — обурився Робінзон.

— Ану, поглянь.

Робінзон відійшов на місце, де щойно стояла Крузя.

— Справді, криво. Що за чорт! Ніби хтось непомітно пересуває шнурок.

— Домовий.

— Ти не жартуй. Дивися. Бачиш? Ще більше перекобочилося.

— Справді. Що воно за мара?

— А по-моєму, це не мара. По-моєму, це Бурундукін щось робить.

— Бурундукін знає, що ти саме в цю пору картину чіпляєш.

— Ось, — показує Робінзон па молоток. — Стукав я, забиваючи цвях. Це для нього сигнал.

— Дивися, картина справді перекосилася ще більше.

В цю хвилину у вікнах забриніли шибки. Зі стелі посипалися дрібненькі порошокинки.

— О ні, це не Бурундукін! — сказав категорично Робінзон. — Це вібрація.

— Яка вібрація?

Робінзон підійшов до балконних дверей, відчинив їх навстіж. З вулиці вдарило транспортним шумом.

— Тут видолонок, — пояснив Робінзон. — Будинок наш стоїть на пливунах. Автобус чи машина з гори набирає швидкість, щоб вискочити легше на гору. І будинок вібрує... Увімкни телевізор.

Крузя увімкнула. На екрані застрибали криві смуги. Робінзон підійшов, відрегулював, тоді відійшов.

За вікном шугонуло кілька машин. Смуги знову застрибали на екрані.

— Бачиш? — показав Робінзон. — А я досі ніяк не міг второпати, що з телевізором. Чого тільки не робив з ним. Навіть кулаком по ньому гамселив.

— Тут справді дуже шумно. Навіть не чути звуку телевізора.

— Ми зачинимо двері на балкон.

Робінзон зачинив двері. Шум трохи поменшав.

— Як ти жив тут п'ять років?

— Звик, і ти звикнеш.

— Кажуть, що до шуму людина не звикає.

— Кажуть багато дечого... Аби любов була. Аби щось прив'язувало.

— Але любов не повинна сидіти в отакому шумі.

Робінзон обняв Крузю:

— А ми не будемо сидіти. Будемо виїжджати на природу. Сядемо на Дракона. Здійснимо кругосвітню подорож...

Крузя посміхнулася:

— Ти спочатку знайди свого Дракона. А тоді... Тоді продай.

— Що-о? Цього не буде ніколи! — категорично відрізав Робінзон. Крутнувся, відійшов від Крузі і сів на дивані.

Крузя підступилась, сіла біля нього. Ласкаво поклатула руку на плече:

— Робінзончику, милий, не сердься. Але ти художник, солідна людина... А примхи з отим конем...

— Це не примхи. Я люблю природу. Люблю усе живе. А понад усе — коней. Тим більше, я його врятував від смерті. Та й, кінець кінцем, яке кому до цього діло? Хтось тримає удома мавпу. Хтось тримає тигра, хтось вівчарку. А чому я не можу тримати коня? Чому? Колись навіть великі люди мали коней, виїжджали верхи на прогулянки...

— То було колись. Тепер великі люди виїжджають на прогулянки на «Волгах». У крайньому випадку, на «Жигулях».

— Терпіти не можу машин. Терпіти не можу перегару бензину, шуму. В мене від цього починаються приступи мігрені.

— То, може, в когось починаються приступи мігрені від твого коня?

— Нехай на мого коня не дивляться.

— Якби ти мав свій замок, чи хоча б маєток, чи хоча б віллу за містом, то на нього ніхто не звертав би уваги. А так...

— А так — я людина. Не хочу бути зв'язаним мотуззям міщанським. Комусь подобається «Волга», нехай їздить на «Волзі». Мені подобається кінь.

— Якби ж хоч кінь, а то шкапа...

— Ми також колись будемо шкапами.

Замовк Робінзон. Мовчить Крузя.

На екрані телевізора крупним планом дама:

— Закоханий шимпанзе набагато страшніший, ніж закоханий мужчина. Та нещасливого кохання не буває. Кохання — це подарунок, за який треба воювати. Горці кажуть, що мужчина має право битися у двох випадках: за рідну землю і за кохану...

Робінзон нервово підійшов до телевізора і вимкнув його.

Знову мовчання. Порушила його Крузя:

— То що, може, мені йти?

— Воля твоя.

— Колись ти з моєю волею не рахувався. Ти казав: «Лицар краде свою кохану, садить на коня і веде у свій замок...»

— Тепер кохана хоче позбутися коня, на якому її віз лицар. Починає їй не подобатися «замок». Звідки лицар може знати, що завтра не захочуть позбутися його?

— Ах, ось ти якої думки про мене! А я вважала...
Тоді мені тут робити нічого...

Йде до виходу. Робінзон схоплюється. Заступає
Крузі дорогоу.

Крузя задоволено осміхнулася. Проте рветься до
дверей.

— Пусти! Я тут не зостануся.

Робінзон хапає її в оберемок, несе до кімнати, ки-
дає на диван. Крузя дригає ногами, кричить:

— Варвар! Садист! Пусти мене!..

...Контора дирекції парку. За столом директор. За
своїм столом бухгалтер. Технік також на своєму міс-
ці. Ніби з того часу, як ми сюди заглядали, нічого
не змінилося.

Директор дивиться у відчинене вікно, підперши
рукою кругле підборіддя.

Застигла над журналом мод Ангеліна Соломонів-
на. Бухгалтер продовжує читати інвентаризаційну
відомість.

— Слон, масть сіра. Вік — одинадцять років.
Штука одна. Бегемот, масть сіра, вік десять років,
штука одна. Носоріг дворогий, масть сіра, штука од-
на, вік п'ятнадцять років. Примітка: один ріг відла-
маний...

Директор:

— Не розумію вас.

— З одним тільки рогом, Іване Йосиповичу, носо-
ріг. Хай ось скаже Ангеліна Соломонівна.

Ангеліна Соломонівна незворушно розглядає
журнал мод.

Директор:

— Де подівся другий ріг?

— Не знаю Іване Йосиповичу.

— Як це «не знаю»? Як це «не знаю»? Ви бухгал-
тер. Ви робили інвентаризацію. Завтра встанемо

вранці і побачимо, що у слона нема хобота, а в тигра шкури...

— Іване Йосиповичу, не побачимо. Бо слон, вибачте за нескромність, без хобота жити не зможе. Для слона хобот — якби ото для нас рот і ніс разом.

Директор встав, нервово пройшовся по кімнаті:

— Я вас питаю, де ще один ріг носорога?

— Бачите, Іване Йосиповичу, я не можу знати. Може, він з кимось коловся і злавав. А може...

— «Може, може». Прийде комісія, гляне, що на голові в носорога один ріг, то нам роги поставлять.

— Іване Йосиповичу, вибачте за нескромність, у носорога роги не на голові ростуть...

Директор ехидно зіщулився:

— А що, може, на хвості, Цезаре Калениковичу? Чи на спині?

— На носі, вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу. В рідкісних випадках і на спині можуть бути...

Директор скипів:

— Шановний, а ви нахаба! Ви за кого мене вважаєте?! Ми з вами всього-на-всього місяць знайомі, а ви дозволяєте собі такі жарти. Я десять років керував заготконторою. Вісім років був директором м'ясокомбінату. І ви мене вчите, де у носорога роги ростуть?

— Я, вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, не вчу. Я констатую факт.

— «Вибачте за нескромність, вибачте за нескромність!» Ми з вами всього-на-всього місяць працюємо, а ви вже дозволяєте собі констатувати факти. Ось Ангеліна Соломонівна п'ять років просиділа у мене в прийомній, а не дозволяє собі констатувати...

Ангеліна Соломонівна з олімпійським спокоєм підмальовує вуста.

— Я, вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, бухгалтер. Людина точна... — підводиться з-за столу. Підходить до шафи, дістає фотокарточку, показує директорові. — Ось, погляньте. Карточка зроблена тоді, як ми його купували. Ось роги на носі, чи то пак на рилі. Ось один, ось другий...

Директор якусь хвилину ошарашено розглядає знімок. Тоді вже спокійніше:

— Так де ріг у носорога? Га? Я вас питаю. На рилі, а не на спині і не на носі.

— Вибачайте за нескромність, Іване Йосиповичу, я просто неточно висловився. Мав на увазі рило.

Директор перейшов на лагідний тон:

— Ви, Цезаре Калениковичу, бухгалтер. Висловлюватися треба точно. Тим більше, що нам з вами ще працювати й працювати.

Відчувши насолоду переможення, він демонстративно закрив руки в кишені брюк, тріумфально пройшовся по кімнаті, зупинився біля відчиненого вікна і додав жартівливо:

— То як ви сказали, Цезаре Калениковичу, бухгалтер — людина точна? Ха-ха-ха! Ріг у носорога на носі! Ха-ха-ха!

Раптом набрав солідного вигляду. Повернувся до бухгалтера:

— Негайно треба встановити, де дівся другий ріг. Прийде комісія...

— Вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, комісії боятися нічого. Для комісії основне носоріг, штука, а не його роги. Для комісії він може бути й без рогів і без хвоста. Аби штука по книзі грала. Рога вони можуть і не побачити. Бо, вибачте за нескромність, носороги бувають і однорогі.

Директор великодушно жартує:

— Сподіваюся, що той один ріг не росте у них на спині.

— Ні-ні, Іване Йосиповичу. На носі, тобто на рилі...

Обидва заходяться сміхом. Ангеліна Соломонівна непорушно сидить і розглядає у дзеркальце свої брови...

Надворі сонячно. Алеями парку снують відвідувачі. Стоять перед кліткою лева. Розглядають усяке гадюччя. Сміються з пустотливих ведмежат. Пильно вдивляються в очі мавпи, і мавпа пильно вдивляється в очі відвідувачів.

Майданчик для атракціонів.

Бабусі та онуки. Юнаки і дівчата. Літні й зовсім молоді пари. Мерехтять різнобарвний одяг. Лунає гамір і сміх. Час від часу вибухають хвилі оплесків.

Лавочка край алеї парку. Сидить на ній старенький скоцюрблений дідусь. Обіперся на костурець. Гріє на сонці свою сиву голову.

Повз нього, як дві сарни, проходять дві юні дівчини. Тугі перса. Стрункі, ніби виточені ноги. Розпущене волосся. Як дзвіночки, дзвенять голоси.

Старий дивиться на них поглядом втраченої надії. Очі відірвалися від двох юних постатей і наповнилися смутком.

«Не надо печалиться — вся жизнь впереди...» — горланить гучномовець...

Сидить, скоцюрбившись, старий.

Пісня обірвалася. З гучномовця пролунало відкашлювання. Щось зашкварчало. Тоді:

«Громадяни відвідувачі нашого зоопарку! Будьте обережні з тваринами! Не підходьте до кліток! Не кидайте у звірів камінцями. Не дихайте на звірів горілкою. Не показуйте їм роги та інші фокуси. Пам'ятайте: роздратований звір дуже небезпечний. Не пхайте рук у звірячі пащі — це небезпечно для вашого життя.

Наведемо приклад. Громадянин Шкаралупка, апаратник заводу безалкогольних напоїв, встромив у клітку до лева голову. Лев не витерпів запаху алкоголю і повернувся до громадянина Шкаралупки хвостом. Але Шкаралупці було цього замало. Він схопив лева за хвіст і почав тягти. Лев повернувся і відкусив Шкаралупці обидві руки...»

З гучномовця знову попливло веселе:

«Не надо печалиться — вся жизнь впереди...»

Віддалік алеї, за кущами, стоїть Дракон. Вдивляється у людські обличчя. Насторожив вуха. Підняв вище голову. Побачив бородате лице чоловіка.

Чоловік виявився не тим, кого він чекав. Знітилися вуха. Опустив Дракон голову. Невдоволено тріпонував нею. Відігнав настирливу муху. Почалапкав далі. Набрів на табличку «ПО ГАЗОНАХ НЕ ХОДИТИ! ШТРАФ 10 КРБ.». Обминув її, пішов у протилежний бік.

Алеєю зоопарку йдуть Робінзон і Крузя. Наближаються до однієї вольєри. Підходять до другої. Щось між собою гомонять.

Зупинилися біля клітки зайця.

— Заець-русак, — прочитав Робінзон.

— А може, це кріль? — засумнівалася Крузя.

— На кролеві шерсть інакша. А взагалі, є кролі, схожі на зайців. Здохне заець — посадять кроля. Він же не скаже, що він не заець.

— Чому він здохне?

— Зайці в неволі довго не живуть.

— То впіймають іншого.

— Скоро не буде кого ловити. Зараз на одного зайця по п'ять мисливців. І кожен з двома стволами. А то й з трьома.

Граються на майданчику ведмежата. Робінзон і Крузя стоять у натовпі край майданчика. Милуються пустунами...

Йде алеєю парку Дракон. Зупиняється. Ніби вдивляється в обличчя перехожих.

Контора дирекції парку. Все керівництво на своїх місцях. Директор, підперши рукою підборіддя, дивиться у відчинене вікно. Ангеліна Соломонівна вивчає фото з журналу мод. Цезар Каленикович читає:

— ...Кінь масті гнідої, стать — кобила, вік — сім років, штука одна...

Директор відірвав руку від підборіддя:

— Шановний, я вас не розумію. Ми з вами дивилися через вікно, і ви запевняли, що це кінь. А тепер знову стверджуєте, що це кобила.

— Бачите, Іване Йосиповичу, вибачте за нескромність, у нас в парку з'явився ще один кінь. Кобила само собою. Спочатку я думав, що це Лупаченко виміняв кобилу на коня, але кобила на місці, і Лупаченко нічого не знає.

— Де ж тоді взявся кінь? Не прийшов же він відвідати зоопарк, подивитися на мавпу?

— Вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, але ніхто не знає.

Директор передражнює:

— «Ніхто не знає». А що, коли хтось забрав крокодила, а взамін залишив нам цю шкапу?

— Крокодил на місці, Іване Йосиповичу. І всі інші тварини на місці. І птахи, і навіть гадюки. А ось кінь хтозна-звідки взявся.

Директор до техника:

— Ангеліно Соломонівно! Подзвоніть на прохідну, нехай Клава негайно зайде сюди.

Ангеліна Соломонівна ліниво відкладає журнал. Набирає номер:

— Алло! Прохідна? Клаву негайно до Івана Йосиповича!

З незалежним виглядом поклала трубку на вильчата.

У цей час Цезар Каленикович висмикує з-за пазухи резинову трубочку. Нахилиється. Кілька секунд активно працює його воло.

Директор стоїть лицем до вікна. Якусь хвилю панує тиша. Раптом її порушує легеньке:

Лугом іду, коня веду,
Розвивайся, луже...

Директор сідає за стіл. Висовує ящик, дістає пляшку. Потай наливає у склянку. Тоді знову демонстративно доливає з графина води і випиває.

— Знову вода не свіжа...

Поставив графин на підвіконня:

— Не міг же кінь на парашуті спуститися в нашому парку.

— Я теж так думаю, Іване Йосиповичу. Це ж якого парашута треба.

До контори заходить немолода жінка.

— Викликали, Іване Йосиповичу?

— Хто в зоопарк проходив з конем?

Жінка здивовано витріщилася:

— Побий мене сила божа, не бачила. Може, це не на моєму чергуванні.

— Можете йти, — кинув сухо директор.

Жінка зникає за дверима.

— Ну, що накажете, шановний Цезаре Калениковичу, з тим конем робити? Оприходувати? Нема документів. Спитають: де взяли? Не оприходувати — прийде комісія, знайдуть, припаяють. Було таке у мене на м'ясокомбінаті. Знайшли зайву корову...

— Вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, є у мене пропозиція невелика. Давайте ухоркаємо його... Дамо вовкам, тиграм та іншій звірині. І вовк ситий, і кінці в воді.

— А у вас того, — директор постукав себе щиколотками правиці по лисині. — У вас варить бухгалтерія... Треба негайно знайти Лупаченка. Щоб сьогодні ж цю коняку... А шкуру...

Стук у двері.

Директор:

— Увійдіть!

Входить Робінзон Галапочка:

— Добрий день! Я хотів би директора зоопарку бачити.

Директор набирає солідного вигляду:

— Ну, припустимо, він перед вами.

— У вашому зоопарку я знайшов свого коня.

Директор глянув на бухгалтера, той на директора.

— Шановний, не розумію ваших жартів, — сказав директор. — Я прийшов би до вашої хати і сказав, що знайшов у вас, ну, припустимо, свою жінку... Ги-ги-ги!..

— Справді, — наполягає Галапочка. — Мій кінь Дракон знайшовся у вашому зоопарку.

— Дозвольте вас запитати: де він загубився?

— Він зник з-під моєї майстерні кілька тижнів тому.

— То виходить, що я, або ось Цезар Каленикович, чи, може, Ангеліна Соломонівна вашого коня украли?

Галапочка рішуче:

— Я не знаю, що у вас виходить. Знаю лише, що мій кінь Дракон щойно вийшов з куців вашого зоопарку і підійшов до мене, коли я розглядав машину... Міліція вже кілька тижнів шукає коня і не може знайти. А він...

Почувши слово «міліція», директор раптом змінився. Пом'якшав остаточно:

— Шановний! Ну навіщо хвилюватися? Кінь знайшовся, то й добре. У кожного, бачте, свої кло-

поти. Ви переживали, що ваш кінь пропав. Ми переживали, що він у нас з'явився... Тепер, по-моєму, і вам, і нам хвилюватися нічого...

Тротуар гамірливої вулиці. Людей як мурашок. Кудись поспішають, кудись біжать. Ніби намагаються обставити потік транспорту, що гарчить на проїжджій частині.

Идуть по тротуару Крузя й Галапочка. Крузя веде під руку сп'янілого Робінзона, Робінзон за повід веде коня.

Перехожі оглядаються, кивають у бік Галапочки.

Чалапкають конячі ноги. Похитується коняча голова. Здрагається від реву машин. Око вихоплює сизий чад, що стелеться над асфальтом.

Спішать по асфальту машини. Спішать на тротуарі люди. Туди-сюди, сюди-туди. Дивиться Дракон на цю метушню, і голова йде обертом.

Крутяться шалено колеса. Дріботять, човгають по тротуару ноги.

Похитується кінська голова. Чалапкає спокійно Дракон. Згадує.

...Сільська вулиця. Обабіч у кучерявих садках мальовничі будинки. Повибиралися на тини і порозплющували сині здивовані очі кручені паничі. Повипиналися над ними гордовиті гриці. Паленіють сором'язливі мальви.

Иде вулицею Дракон. Тягне двоколку з немолодим сивовусим хазяїном. Иде Дракон спокійно, не біжить, не спішить. Такий же полудень, як оце сьогодні. Гріє сонце. На небі клубочаться хмаринки. Сидить спокійно на двоколці чоловік. Вигріваються у пилюці на дорозі кури. Сидить біля брами кудлатий Рябко.

Он віддалік до тину притулився колодязь. Біля колодязя молодиця набирає воду.

— Тпр-р-у-у, Дракон! — сказав господар. — Добридень, Маріє! Вдома сьогодні?

— На обід прийшла. Заходьте до хати. І ви пообідаєте.

— Спасибі! Нам ось з Драконом ще за лісок треба проїхати, на буряки глянути.

Взяв відро, напився води.

Драконові поставив:

— На, Драконе, напийся. Бо парить сьогодні. Може, вже й дощу нам хмарка кине.

Умочив Дракон губу в воду. Припав. Ось уже й до дна висмоктав. Одне відро, друге...

— Фю-р-р-р! Фю-р-рр! Громадянинне з конем!

Дракон ніби прокинувся.

Шумить, клекоче міська вулиця. Спішить-біжить кудись усе живе на ній.

Зупинилися Робінзон і Крузя. Зупинився Дракон. Підійшов до них постовий автоінспектор.

— Далеко зібралися?

— У кругосвітню подорож, — заплітається язик у Галапочки. Крузя сіпнула його за рукав.

— А ти мене не смикай, ми з товаришем капітаном давно знайомі.

— Громадянинне, я не капітан, а сержант. І ми з вами не знайомі. Дозвольте спитати, що це за комедія?

— Це не комедія. Це побутова драма. З оптимістичною кінцівкою. Ми знайшли свого Дракона.

Галапочка обняв голову Дракона і поцілував його у верхню губу.

— Цей дядя, Драконе, — показує на сержанта, — слідкує, щоб ми з тобою правильно по вулиці ходили. Поцілуй дядю!

— По-перше, громадянинне, чому ви хитаєтесь, а по-друге, чому ведете по тротуару коня? Тротуар, як вам відомо, призначений для пішоходів.

— А що, по-вашому, він їде? — показує Галапочка на коня. — І я не їду, і ніхто ні на кому не їде. Ми йдемо пішки...

— Кінь повинен йти по проїжджій частині.

— Товаришу лейтенант, пішоходам по проїжджій частині проходити заборонено. А кінь зараз не їде. Це наш Дракон. Ми його щойно знайшли. А це, товаришу лейтенант...

— Сержант, — поправив постовий.

— Сержант. Це моя Крузя. А я Робінзон.

— Так, так, — поплескав сержант Галапочку по плечі. — Вона Крузо, а ви Робінзон. На повіді ведете П'ятницю. А йдете з безлюдного острова. Все ясно.

— Ні! — заперечив Робінзон. — Ми йдемо з зоопарку.

— А-а-а... Що? — спохватився сержант. — З зоопарку? — І гукнув другому постовому: — Бондаренко! Іди сюди!

Підійшов молодший сержант.

Сержант прошепотів йому:

— По всьому видно, що оцей бородатий тип добре випив і вкрав у зоопарку коня. Відведи в управління. Там розберуться...

Кімната чергового ДАІ. Сидить черговий офіцер, сидить Галапочка.

Черговий суворо:

— То як ви, громадянине, — заглянув у листок, — Галапочка, взяли коня?

— Це мій рідний кінь, товаришу капітан. Я його узяв у зоопарку.

— Значить, таки в зоопарку? Як це було?

— Ми з Крузею пішли в зоопарк. Подивитися на мавпу. Бо я художник. Мені треба часто дивитися на мавпу, щоб малювати людей.

— З якою Крузою?

— З Крузею. Це моя наречена. Ми вже подали заяву. Але вона каже: «Продай коня, тоді поженюся. А купи «Жигулі». А я герпіти не можу машин, товаришу капітан... Ви, капітан чи не капітан? Бо для мене всі погони однакові. Я їх шуму не можу терпіти і газів... А вона не хоче на Драконові їздити...

Офіцер тре чоло:

— На якому Драконові?

— На тому, що ми в зоопарку забрали.

— То ви ще й дракона вкрали?

— Та ні, то кінь зветься Дракон.

— Значить, ви вкрали коня для того, щоб продати й купити машину?

— Та ні! То Крузя так хоче. А я не буду його продавати... — Насупився. — Бо Крузя пішла. Крутонулася і пішла. Після того сержанта.

— Якого сержанта?

— Вашого. Того, що сюркотів на вулиці. — Імітує: — «Громадянин з конем, ви далеко зібралися?» А Крузя сказала. — Імітує Крузю: — «Або я, або кінь! Вибирай отут на вулиці!» А я сказав: «Кінь, бо він тварина. Куди він дінеться?.. Він і прописки не має...»

— Значить, ваша наречена може підтвердити, що коня ви взяли в зоопарку? Де вона живе?

— Вона не живе... Вона в гуртожитку...

— Значить, як я зрозумів, ви з Крузею добряче випили, тоді пішли в зоопарк і...

Галапочка перебиває:

— З директором випили. І з бухгалтером. Крузя не п'є. Там ще дама така-о сиділа. Хильнула. А Крузя не п'є.

— Нічого не розумію: з яким директором?

— Зоопарку...

Офіцер листає телефонний довідник. Набирає номер:

— Алло! Алло! Що за чорт! Якісь співи... Зоопарк? Мені директора. Слухаєте? Це турбують з державтоінспекції. Скажіть, будь ласка, у вас є кінь, гнідий?.. Що? Кобила? Та все одно...

Галапочка намагається вклинитися в розмову, пояснити:

— Не все одно, не все одно, товаришу капітан, бо в мене кінь. Це директор, мабуть, не придивився, бо ми трохи того...

Офіцер продовжує розмову по телефону:

— Значить, гнідої масті. Є? Стоїть біля контори? А другого не було? А громадянина Галапочку Робінзона... З бородою такого, ви знаєте? Не знаєте ніякого Робінзона...

Галапочка сіпається:

— От гидота! Украв мого коня, випив мою горілку, а тепер не знає...

Черговий кладе трубку на вильчата:

— Значить, крутите, громадянине Галапочка. Доведеться передати вашу справу в обехаес...

На фасаді будинку вивіска: «РАЙВІДДІЛ ВНУТРИШНІХ СПРАВ». Довгий коридор. Оббиті чорним дерматином двері. На одних табличка: «Інспектор П. І. Теличка».

Інтер'єр кабінету. За столом — молодий, кучерявий лейтенант міліції. Пильно вивчає якісь документи.

Дзвонить телефон. Лейтенант знімає трубку:

— Теличка слухає! Хто говорить? Слухай, чоловіче, не мороч мені голову. Кінь — це транспортний засіб. А транспортом займається автоінспекція... Слухай, у мене і так до біса мороки. От поставили на штрафний майданчик і тримайте. Нема сіна?

Годуйте макаронами. А в нас що, своя конюшня є? Віддайте хазяїну. Не знати чий? Спитайте злодія...

До кабінету входить капітан.

Теличка в трубку:

— Слухай, Бабенко, мені ніколи. У мене по вуха інших клопотів. І йди ти зі своїм конем знаєш куди???

Капітан насторожився:

— Хто це? Що за кінь?

Теличка відірвав трубку від рота:

— Бабенко з автоінспекції. Каже, впіймали якогось злодія, що вкрав коня.

Капітан простягає руку до трубки:

— Капітан Затірка. Що за кінь там у вас? Де? А злодій? У витверезнику? Запевняє, що кінь його? А ти чекав, що він скаже: «Кінь крадений»? Якої масті? Гнідий? З білими копитами? І зірочкою на лобі? Слава богу! Кажу: слава богу! Тут один бородатий мені з шні не злазить, щоб я шукав його коня. Що? Цей також бородатий? Художник? Нічого не розумію. Його кінь. Хах-ха-ха! Що вкрав у зоопарку? Бабенко, я тебе прошу: заберіть ви з витверезника цього Галапочку, посадіть на коня і відвезіть додому. Негайно. Поки кінь знову не пропав... Щоб вивчив правила вуличного руху і здав на права. Це вже ви його зобов'язуйте, це по вашій лінії.

...Фасад будинку. Вівіска: «ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНИЙ ДИСПАНСЕР» У невеличкому коридорі перед дверима з табличкою «ПСИХІАТР» зібралася черга. Майже самі чоловіки. На стінах плакати: «ТИША ЛІКУЄ». «НІЩО ТАК ДОРОГО НЕ ЦІНИТЬСЯ, ЯК ВВІЧЛИВІСТЬ». Крізь відчинену квартиру сюди вривається несамовите гудіння генератора і калатання пневматичних молотків. Відвідувачі скоса поглядають на відчинену квартиру.

Нараз сивий, круглий, як бочка, вибухає обуренням:

— Хоча б хтось здогадався зачинити квартиру!

Генератор так гуде і молоти так торохтять, що його слова ледве чути.

— Що кажете? — перепитав його худорлявий з неспокійними очима.

— Кажу: хоча б якесь дрантя здогадалося зачинити квартиру...

Худорлявий з неспокійними очима зміряв «бочку» з ніг до голови. Відійшов, хвилину постояв. Подував. Тоді на весь голос:

— Сам ти дрантя!

Присутні здивовано подивились на нього. Тоді перекинули погляди на товстого.

— А ти знаєш хто? — пішов у наступ товстий. — Ти щелкопйор! Тутанхамон!

З неспокійними очима засіпався:

— Ви чули, люди? Ви чули? Ви — свідки. Оте пузате мурло обізвало мене тутанхамоном. Сам ти тутанхамон! Морду наїв, як бирюк.

— А ти доходяга. От-от копита відкинеш...

У цю хвилину в дверях з'явився Галапочка. Присутні глянули на його бороду й замовкли.

Галапочка підозріливо оглянув чергу. Кинув поглядом по лиці кожного відвідувача. Відійшов подалі від черги. Став збоку. Тонем абсолютної зверхності спитав:

— А де тут видають довідки на курси водіїв? — Слова «на курси водіїв» Галапочка особливо підкреслив.

— Тут усі на курси в о д і і в, — таким же тоном відповів Галапочці чоловік, що стояв у хвості черги. — Ставайте в чергу.

Галапочка мовчки притулився у хвості. Всі пильно вивчають його бороду...

Кабінет психіатра. Настіж розчинене вікно у двір. В нього вривається шум генератора та пневматичних молотків. Кругленький, прилизаний, наче вилитий, лисуватий психіатр дожовує бутерброд. Ліве око в нього час від часу сіпається. Посмикується ліве плече.

— Слідуючий! — гукнув у двері психіатр.

Відчиняються двері. Входить Галапочка.

— Добрий день! Мені потрібна довідка, що я того...

— Чого? — сіпнулося око в лікаря.

— Ну, як там у вас їх пишуть?

— На що скаржитесь? — насторожився лікар.

— Ні на що я не скаржусь.

— Тоді чого ви прийшли?

— Я ж вам кажу: мені потрібна довідка, що я... Чорт його знає...

— Громадянине, ви, очевидно, помилилися адресою. Тут не контора, а психдиспансер.

— Не знаю. Мене послали сюди.

Лікар пильно дивиться на Галапочку. Око в нього почало сіпатися частіше. Частіше почало підмикуватися плече.

— Хто вас послав сюди?

— Ну... З автоінспекції...

— Так би й сказали, — зрадів лікар. — Вам потрібна довідка, засвідчення, що ви не перебуваєте на обліку в психдиспансері.

— Мабуть, що воно, — зрадів Галапочка.

— Ви хочете поступити на курси водіїв автомобіля?

— Так, так. Тобто майже так, — відповів Галапочка.

— Сідайте, — вказав на стілець психіатр. — Де проживаєте?

Галапочка сів.

— Індустріальна, двадцять три, квартира п'ятдесят три.

— Знаєте, зараз з тими автомобілями пошесть, — сказав лікар, перегортаючи картотеку. — Сьогодні вісімдесят чоловік приходили за довідками... Всі хочуть їздити... У вас яка машина?

— У мене кінь, — пожвавішав Галапочка.

— Люблю гумористів, — зауважив лікар. — До речі, ось ви жартуєте. А насправді кінь — це прекрасний вид транспорту! Ви мені вибачте, але я вважаю, що сідають в автомобілі люди, які не дуже критично мислять.

Галапочка зовсім посміливішав:

— Докторе, я повністю з вами погоджуюся. Я не навиджу автомобілі і тих, хто за ними ганяється.

— Чого ж ви тоді його придбали?

— Я не придбав і не збираюся. У мене справді кінь. Не вірите — ось подивіться.

Встає, підходить до вікна. Психіатр також підходить до вікна.

У дворі, прив'язаний за повід до тополі, під сидлом стоїть Дракон.

Око в доктора нервово засіпалося. Підсмикується плече. Він відійшов від Галапочки. Зміряв його підозріливим поглядом. Зосередився на бороді. Тоді знову підійшов до вікна. Виглянув у нього. Помацав себе долонею за лоба.

— Бачите, — пояснив Галапочка, — автоінспекція придирається. Коли їду проїжджою частиною, кажуть: «Транспортний засіб. Особа, що ним управляє, обов'язково мусить мати на це право». Коли веду коня по тротуару, кажуть: «Не можна. Тротуар не для транспорту, а для пішоходів». І я, маючи коня, не можу ні їздити на ньому, ні ходити з ним...

Лікар ніби не чує слів Галапочки. Вперто шукає у картотеці.

— Як, ви сказали, ваше прізвище?

— Галапочка. Галапочка Робінзон Іванович.

Почувши ім'я «Робінзон», лікар ще більше насто-
рожився. Тоді гідно спитав:

— Як, Робінзон? А може, Робінзон Крузо?

— Ні, Робінзон Галапочка.

— Нічого, нічого. Може бути і Галапочка... Сядь-
те, будь ласка, на отой стілець.

Галапочка пересідає навпроти лікаря. Той пиль-
но дивиться йому в очі.

— У вас в роду були ще... Ну... Робінзони, а мо-
же, Наполеони?

— Ні, ні! Не було. Батька звали Іваном, діда Ми-
китою.

— Скажіть, а зараз у вас вдома все гаразд? Жін-
ка, діти здорові?

— Нема в мене ще жінки. Дітей також.

— Може, щось трагічне сталося в родині? Може,
хтось помер?

— Слава богу, всі живі.

— Може, у вас на роботі якісь неприємності?

— Ніби все нормально.

— Може, ви закохалися, а вас не люблять?

Галапочка зніяковіло одвернув погляд.

— Та як вам сказати... Таке було... Ось розла-
малося...

Лікар тріумфально підняв догори палець:

— О! Запам'ятайте, молодий чоловіче. Без при-
чини не буває наслідків! Я вам поки що выпишу ре-
цепт. І рекомендую: спокій, спокій і ще раз спокій.
Як її звуть, ту вашу причину?

— Крузя, — сказав півголосом Робінзон.

— Крузя? А-а-а. Ну, звичайно, Крузя. Ви Ро-
бінзон, вона Крузя... Нічого, нічого. Все буде в
порядку. Основне — не хвилюйтеся. Основне — спо-
кій...

Пише рецепт, простягає Галапочці:
— Ось, візьміть. Обов'язково — через тиждень до мене...

Галапочка здивовано:

— А довідку? Мені потрібна довідка.

— Не хвилюйтесь, товаришу Наполеон... тобто, вибачте, Робінзон. На все свій час. Сам я вирішити цього питання не можу... Треба консиліум...

Майстерня Галапочки. Робінзон обробляє невеликий корінець. Тихенько насвистує якусь мелодію.

У дверях з'являється п'яний.

— Здрастуй, борода!

— Здрастуйте, — насторожився Робінзон.

— Діло є, борода. Венька Рябий каже: «Ти, Гоша, художнику бородатому предложи...»

Дивиться, що Робінзон стоїть як укопаний. Підходить до нього.

— Що дивишся, як на явлення Христа народу? — Простягає руку для знайомства. — Гоша Косий. Я, брат, тоже художник. Хто не знає? Собака і той знає. Спитай любого. Хто так фільонку наведе, як Гоша Косий? А кольори підбере? Я, брат, скіки квартир перемазав. Якщо хазяїн не жмот — Гошу Косого зове... Ти чо так дивишся на мене, ніби в тебе легкий шок після триденного перебору? Занімайся своїм чортом, я тебе отвлекать не буду. Діло є... А чорт в тебе як живий. Пару червоних можна за нього взять у переході... Ти в якому переході збуваєш?

Галапочка ледве стримується, щоб не зірватися.

Ханига безпардонно підходить до етюдника, розглядає штрихи. Здивовано:

— Чо, сам, може, ізоображаєш? Дама, чи що, буде? Вроді дерево... Я тоже пробував. Одному на стіні у спальні даму намалював. Так він після того

тиждень за мною бігав: «Гоша, прошю тебе, зішкрябай, бо я скоро інфаркт схоплю...» Іскуство, брат, волнує...

Робінзон не витримує. Затискає п'ястуки, наступає на ханигу.

— Слухай, талант, ану рви звідсіля...

Ханига задкує.

— Ти що, борода? Що ти очима блимаєш, як фонарями? Я тобі діло предлагаю. Мішок алебастру і бідон білил мається. Віддаю за безцінь...

Галапочка зупинився, з цікавістю розглядає ханигу. Спокійно:

— Ні алебастр, ні білила мені не потрібні.

— Чудик! Так збудеш. Будеш ремонтувать кому-сь квартиру. Знаєш, як на білила кидаються? Ну от, бачу, в тебе очі погасли. Значить, діло буде... А ти, брат, псих. Як отой твій го-ох!— показує на чорта і робить на голові з пальців роги.— Я вже думав, по башці чимось хряпнеш.— Знову розглядає ескізи на етюднику. — А в тебе, брат, получається... Слиш, іобрази мене. Партрет. Підпиши: так, мол, і так. Роботяга. Норми перегибає. П'ятьорку дам. Як за цветное фото...

— Слухай, ти, ану звідсіля, поки я тебе не «іобразив»!

Ханига задкує.

— Ти брось угрожати. Я тоже кое-шо могу. Интелекта з себе корчить. Бороду надів...

Робінзон підходить ближче, бере ханигу за комір. Ханига кричить:

— Ти брось рвать мені одежу! Я не буду через вас, психів, щодня купувати рубаху. Брось, чуєш? Ти що руки піднімаєш на робочий клас?

— Тріска ти від робочого класу... Стружка...

Галапочка випхав ханигу за двері, зачинив їх. Той знову відчинив.

— Я тобі покажу, солоха ти бородата. Я на тебе накатаю скаргу, що ти халтуриш. Чортів продаєш, а налог не платиш.

Галапочка ступив до дверей. Ханига зачинив їх. Із-за дверей ще долинають його погрози:

— Я тобі покажу! Я тебе, бегемота бородатого, посаджу за решотку...

«Посади, посади», — говорить сам до себе Галапочка. І зачинає двері на зашіпку.

Підійшов до кореневища. Орудє різцем:

— Ах ти, поросє. Увірветься отакє брудне в чужу душу, наплює і порошокє... Ізобрази його...

Чути стукіт у двері. Галапочка не підходить.

Стукають сильніше. Робінзон взяв баночку з-під майонезу, набрав туди води, кинув фарби, розколотив, йде до дверей:

— Зараз я тебе ізображу...

Стукіт повторюється.

Робінзон обережно знімає зашіпку, раптово відчиняє двері і виплескує у щілину каламутну рідину. За дверима чути тривожний дівочий крик:

— Ай! Що ти робиш?!

Галапочка відчинив двері. Перед ним стоїть Крузя. Каламутна рідина стікає їй по щоках. Біла кофта в брудних плямах.

Робінзон здивовано витріщився:

— Крузя? Вибач, я не хотів... Тут один п'яний врирався, то я думав...

Крузя витирає хустинкою кофту, обурюється:

— Отак зустрів... Вчора тільки купила кофту... Галапочка розгублений.

— Не хотів я... Не знав... Ти заходь...

— Дякую! А я думала, з порога повернеш.

Крузя проходить у майстерню. Галапочка прибирає зі стільця банки, фарби, шматки картону. Витирає стілець ганчіркою.

- Сідай.
- Крузя холодно:
- Дякую! Я не надовго.
- Галапочка відчув холодний тон Крузі.
- Надовго чи не надовго. У такій кофті не підеш на вулицю... Що люди подумають?
- Крузя єхидно посміхається:
- Чому? Ти ж сам казав: «Мені наплювати, що люди подумають...»
- Слухай, давай не будемо з цього починати розмову. Де ти пропадала цілий місяць?
- Там, де завжди. Адресу я не змінила. Якби хотів, міг би знайти...
- Знаєш, я не шукаю тих, хто кидає мене в скрутну хвилину.
- Виходить, я даремно сюди йшла?
- Залежить від того, чого ти йшла.
- Я думала, ти будеш радий моему приході.
- А я радий.
- Не відчуваю.
- Скинь із себе пелену самозакоханості. Пуста гордість завжди перешкоджала правильному сприйманню речей та відчуттів.
- Ти так холодно і так жорстоко говориш... Проїшов всього-на-всього місяць, як ми подали заяву до загсу.
- І той місяць я не знав, чи я солоний вдівець, чи синя борода.
- Ти міг знати. Та не хотів. Ти зрадив, що знайшовся твій Дракон, і на радощах забув про мене.
- Ревнуєш мене до коня?
- Ні, просто. Жінки люблять, коли їм більше приділяють уваги.
- У цьому наша фатальна помилка. Якби я менше приділяв тобі уваги, ти так самовпевнено не крутонула б тоді.

— І тепер ти вирішив...
— Я ще нічого не вирішував. Вирішимо удвох.
— З чого ж почнемо?
— З вибачення.
— Хто у кого має просити вибачення?
— Подумай.
— Виходить, що я. Тоді прошу вибачення!
— Будь ласка!
— А що далі?
— Далі? Мені набрид отой дипломатичний тон. Так що давай будемо міняти тональність. — Підійшов до Крузі, дивиться їй в очі:— Ну й характер, я тобі скажу.

— Твій не кращий. Яке їхало, такого здибало... Робінзон рвучко обняв Крузю, та припала до нього.

Відчиняються двері в майстерню. У них з'являється той самий ханига. В одній руці пляшка вермуту, в другій — закуска.

— Ти, борода, ізвіні!.. Ах, дама, пардон... Я ось прийшов... Сиграєм мирову...

Крузя стоїть, нічого не розуміючи. Дивиться то на Робінзона, то на ханигу.

Робінзон ледве стримує себе, щоб не вилятися:

— Та ти...

Ханига по-хазяйськи розстеляє газету з закускою на стільці, ставить пляшку, витирає об штани руку, простягує правицю Крузі:

— Будем знайомі, Гоша. Або просто Косой...

Крузя, нічого не розуміючи, подає руку:

— Крузя.

Галапочка суворо:

— Слухай, ти, Гоша Косой! Що я тобі казав півгодини тому? Чи повторити?

— Хазяїн, не треба. Гоша не дурень...— На всяк випадок відійшов ближче до дверей. — Ти на мене

чортом не дивися. Я не зі злоби. Пішов, а совість гризе: що ж ти, Гоша, кажу собі, людині в душу плюнув, міліцією налякав. Ми, можна сказати, род- ственні душі, художники...

Робінзон насувається на ханигу. Той спочатку відступає до дверей. Тоді швидко кидається до стільця, хапає пляшку, закуску і тікає:

— Всі сьогодні бішені.

Робінзон йому вслід:

— Тікай, бо черепка роздавлю...

До Крузі:

— Ходімо звідсіля, бо той п'янюга буде цілий день ходити.

— Куди?

— Або додому, або кудись у парк. Щоб тут не сидіти. Сьогодні в мене хороший настрій і я не хочу, щоб його псували.

Крузя задоволено посміхнулася.

— А кофточка? Піду в отаких плямах?

Робінзон підійшов до Крузі. Розглядає плями на кофті.

— Дурниця. Аби на душі плям не було. Зараз впіймаємо таксі, поїдемо додому...

Обняв ніжно Крузю. Та схилила голову йому на плече. Лице її сповнене радості і щастя.

Щасливо усмінене лице Робінзона.

Насмішкуваті очі коряги-чортика...

...Погідний сонячний день. Лісок на околиці міста. Він то густішає, ніби лісова всячінь зібралася гуртами, щоб погомоніти, то розбігається окремими со- снами, березами по галявинах.

По пишному трав'яно-квітастому килиму ходить Крузя. Збирає квіти. Мугикає пісеньку. Пустотливо, по-дитячому, як це тільки властиво дівчині, сповне- ній щастя, присідає біля квітки, розглядає її.

Здивовано розкриті пелюстки квітки.

Широко розплющені з віями-віниками голубі очі Крузі.

Метушиться на квітці між ворсинками бджола.

По-дитячому налиті вуста Крузі. Золотистий пушок над верхньою губою.

Глибоке голубе шатро неба переплетене сивуватими слідами сучасного досягнення авіаційної техніки.

Лягають мазки на полотно. Куточок лісу переходить на картину художника. На хвильку застигає рука з пензлем. Тоді знову упевнено, врівноважено кладе мазок за мазком.

Зосереджене лице Галапочки. Сповнене творчого натхнення. Пильний погляд карих очей.

Стоїть за етюдником Галапочка на околиці лісу. За його спиною берег невеличкої річки. На другому березі — слід активної меліорації: переорана і вилизана вітром колишня сіножать. За отим вилизаним вітром чортополохом вдалині видніється місто.

Із лісу, з букетом квітів у руках, виходить Крузя. Мовчки підходить до Робінзона, кладе йому на етюдник квіти.

— Поклонники — талантам! — жартує.

Галапочка пригортає Крузю, цілує:

— Таланти — поклонникам.

— Треба поставити в якусь баночку, щоб не зів'яли, — показує Крузя на квіти.

Робінзон з легкою іронією:

— Як це високо і як благородно. Зірвати квітку з кореня, а тоді турбуватися, щоб вона не зів'яла, пхати її у банку з водою.

Крузя зауважила:

— Принесу я тобі на другий раз квіти. Будеш ходити і нюхати їх на пні.

— І буду, — заявляє рішуче Галапочка. — Я пе-

реконаний, що людина має сама йти до природи, а не тягнути природу до себе. То тільки людина може дійти до такого логічного й життєвого абсурду — втекти від пишної природи у кам'яний мурашник і тягти за собою деревину, садити її на балконі в бочку і час від часу заявляти колегам: «Знаєте, я дуже люблю природу. Я не можу без неї...»

Крузя присіла на моріжку біля етюдника. Посміхаючись, спостерігає, як Робінзон, жестикулюючи, філософствує.

— Чому ж ти, буйна твоя голова, сидиш у кам'яному мурашнику? Рубай ось дерева, будуй хату. Або копай печеру та й переселяйся. Скидай одяг, зодягни шкуру...

— Нічого не вийде. Що, з kota шкуру зодягну? Колись ходили по лісі мамонти. А тепер ось, — показує на миршаве кошеня, яке віддалік щось шукає, — zostалися тільки міні-леви.

— Тоді не воюй з вітряками. Історію назад не повернеш.

— Слухай, чому історію? Чому людина не може повернутись назад до природи? Знайти з нею спільну мову, злагоду?..

Між ріденькими кущиками пасеться Дракон. Повільно скубе траву. Час від часу хвостом або головою одганяє настирливу муху.

Раптом Дракон підвів голову. Насторожив вуха. Десь із-за кущів чути дивні звуки: якийсь підсвист, якесь булькотіння, хропіння.

Дракон ступив у напрямку тих звуків. Вони все наростають, сильнішають. Він висунув голову з-за кущів. Побачив невеличку галявину. На ній стоїть «Москвич» — фургон. На ньому написано: «ОВОЧІ — ФРУКТИ». Віддалік на розстеленій ковдрі сплять він і вона. І він, і вона такі повні, кругленькі, ніби два гумових манекени. Не визначиш, по скіль-

ки їм років. Атрибути її пляжного одягу, здається, ось-ось репнуть від напруги. Між ними на розстеленій цераті — смажена курка, зо два десятки яєць, з півкілограма сиру, зо два кілограми огірків і помідорів, кільце ковбаси, кілька банок консервів, буханець хліба, кілька булочок, кілька пляшок води, сифон, такий же пузатий, як його господарі.

Він хропе, вона висвистує і булькає.

Поруч стоїть транзисторний приймач. З нього лунає приємного тембру жіночий голос: «Отже, біг не задля бігу, а біг задля здоров'я. Бо рух — це життя, як сказав філософ...»

Нашорошені конячі вуха, здивовані конячі очі...

Іде Дракон рідколіссям. Скубне то тут, то там. Наткнувся мордою на консервну банку з-під яловичини. У другому місці торкнувся баночки з етикеткою «Скумбрия пряного посола». Під стовпцем — розбита пляшка з-під «Екстри». Дракон ковзнув поглядом по стовпцеві вгору. На ньому табличка: «Бережіть ліс — джерело здоров'я!»

Бреде Дракон далі. Вийшов на узлісся. Парить сонце. Липнуть мухи. Пішов до річки. Зупинився. Глянув на табличку: «Ріки — артерії землі». Пішов далі.

Стоїть на пологому березі. Зробив один крок у воду, другий. Вже вода сягає крупа. Нагнув голову, щоб напитися. Тільки торкнувся губою плеса — відтіля роззявлена зубаста паща. Дракон висмикнув морду. На поверхні води zostався розірваний кирзовий чобіт, що зяє цвяхами, мов зубами.

Чобіт відплив. Дракон нагнув голову, напився. Тоді поліз далі в річку. Ось уже видно тільки його голову.

Виходить Дракон з річки. Та що це? Голова у нього гніда з лисинкою, а весь Дракон став сивим, з рудими жовтуватими плямами.

Обтрисився.

На мить Драконові стало погано. Дерева закрутилися. Він струсонув головою, ніби хотів одігнати від себе головокружіння. Ген, за лісом, побачив Робінзона і Крузю. Подався до них.

— Дивись! — крикнула Крузя. — Якийсь кінь іде до нас.

— Чий же це кінь може бути? — кладучи мазки на полотно, жартома перепитує Галапочка. — Помоему, в цих краях лише один кінь пасеться...

— Це не Дракон. Дивися... Цей світлий, з бурими плямами. Тільки голова гніда.

— Може, Дракон накинув на себе простирадло? — не оглядається Галапочка. — Щоб ми його не впізнали.

— Та ти не жартуй, поглянь...

Галапочка оглянувся і застиг: до нього йшов справді чужий кінь.

— Що за диво! Голова ніби Драконова...

Кінь підійшов зовсім близько. Жалібно заіржав, ніби хотів щось важливе повідомити. Раптом ноги в нього підкосилися, він важко плюхнувся на траву.

— Це ж Дракон! — стривожено крикнув Галапочка. — З ним щось сталося!

Кинувся до коня, гладить його по морді.

— Дракончику, любий, що з тобою?

Кінь тільки жалібно ірже, а піднятися й не пробує.

— Треба негайно шукати ветеринара. Треба в місто негайно, — став біля коня Робінзон.

— Он там, у куцах, якась машина. Попросити, може, привезе?

— За прохання ніхто не поїде. Візьми в мій куртці гроші і швидко їдь за ветеринаром.

Крузя понишпорила в кишенях куртки, взяла сумочку, побігла...

Шосейною дорогою у напрямку міста мчить «Москвич»-фургон «Овочі-фрукти». Справа від водія сидить Крузя...

Лежить кінь біля лісу. Сидить коло нього Галапочка. Тримає в руках конячу голову. Гладить її ніжно. Кінь розплющив око, знову опустив повіку.

Мариться коневі. Отой повний, що хропів на галавині, бігає навкарачки по узлісся і хропе, хропе. Тоді починає їсти все, що постало на його шляху: кущі, дерева. Жує дедалі швидше, жадібніше, захланніше. Після нього залишається земля чорна, мов вугілля. Потім нібито Дракон побачив річку. Чисту-чисту. Вода голуба, прозора. Він ступив по коліна в ту річку, сягнув мордою до плеса, щоб напитися, а звідтіля — зубаста паша. А потім вилазить знову той повний і знову хропе. І п'є воду. А річка міліє, міліє. Ось уже дно видно. А тоді повний як зарекоче. Із зубастої паші, мов з брандспойта, чимось горним, пекучим як лине. Дракон заіржав...

— Чого ти, Дракончику? — гладить його по голові Робінзон. — Потерпи. Ще трохи потерпи...

Вулицею міста мчить машина «Овочі-фрукти». Петляє туди-сюди. Зупиняється біля будинку, на якому вивіска: «ВЕТПОЛІКЛІНІКА».

Крузя стоїть перед розфуфреною дамою. Щось їй пояснює, жестикулює. Дама пихато, незворушно дивиться на Крузю і раз по раз косує поглядом на її сумочку.

Крузя перехопила погляд. Розстебнула сумочку. Дістала звідтіля десятку і простягнула дамі...

Мчить машина «Овочі-фрукти» в напрямку лісу.

Лежить Дракон на узліссі. Сидить біля нього Галапочка.

Під'їжджає автофургон. Зупиняється. Вийшов водій. Вийшла Крузя. Висунулася розфуфрена,

розмальована дама. На ній довге плаття з великим декольте. На височенній платформі ходулі. На голові копиця, вифарбована у кольори веселки. Лице в дами незворушне. Очі байдужі. Під очима такі тіні штучної втоми, ніби вона щойно перевертала гори. В руках — невеличка скринька.

— Де тут животное? — спитала пихато.

— Ось, — показує Галапочка на Дракона. — Щось з ним сталося. Впав...

— Я питаю, — повторила високопарно дама, — де тут животное, якому я маю подати швидку допомогу?

Ставить ящикок на траву, дістає малюсінький шприц, голочку.

Галапочка настирливо:

— Та я ж кажу, ось, перед вами... Кінь...

Дама так блимнула на Галапочку, що той прив'яв.

— Ви що, жартуете! Це не по моїй часті... Я по часті домашніх животних...

— Вибачте, а він що, дикий? — починає хвилюватися Галапочка. — Це ж кінь.

— Я не знаю конструкції цього животного, — вперто наполягає на своєму дама. — Мое ампула — кицьки, пуделі, всякі попугайчики... Я спеціаліст...

— Слухай, художник, — втрутився в розмову водій. — Пошли ти цю спеціалістку під три попугайчики... Дай коневі трішки горілки — і брикати буде.

— У нас нема горілки, — пояснила Крузя.

— Біжи до моєї Валерії, візьми там під кущем в її чоботі...

Крузя побігла.

— Це ми ранесенько на гриби вибралися, — пояснив водій.

— Хто мене доставить обратно? — претензійно спитала дама.

— Ось зараз підніметься кінь, сядете та й поїдете, — пожартував водій.

— Киньте ці жарти. Я не дівочка, щоб наді мною підшучувати.

— Зараз нам не до жартів, — сказав Галапочка.

— Я питаю, хто мене доставить обратно? — суворо мовила дама.

Галапочка не втримався:

— Йдіть сядьте отам на березі, я потім викличу вертоліт. Якщо хочете летіти. А якщо хочете йти пішки, то йдіть отуди до асфальту. — Переходить на крик: — І швидше, поки я ще не осатанів!

Дама вхопила свою скриньку. Лякливо оглядаючись, пошвидкувала геть.

Повернулася Крузя з півпляшкою «Екстри». Товстий каже до Галапочки:

— Ти добре розкрий йому пащу, щоб не вхопив зубами, а я буду хлюпати.

Галапочка берсів біля коня. Взяв його голову собі на коліна. Повернув мордою вгору. Вхопив за нижню та верхню щелепи, розвів. Товстий спритно вибулькав горілку.

— За п'ять хвилин подіє.

Кінь порухав спочатку вухами. Тоді головою. Потім хвостом.

— Буде жити, — зрадів товстий. — Раз уже має силу хвіст підняти.

Галапочка засумнівався:

— Може, ми йому забагато влили?

— Ти що? — здивувався водій. — Для коня півпляшки — що для людини наперсток. Йому, щоб наклюкатися, треба хоч відро.

— Так він же без закуски, — каже Галапочка.

— А ми йому зараз салат з лопухів зробимо.

— Дивіться — підводить голову! — зраділа Крузя.

розмальована дама. На ній довге плаття з великим декольте. На височенній платформі ходулі. На голові копиця, вифарбувана у кольори веселки. Лице в дами незворушне. Очі байдужі. Під очима такі тіні штучної втоми, ніби вона щойно перевертала гори. В руках — невеличка скринька.

— Де тут животное? — спитала пихато.

— Ось, — показує Галапочка на Дракона. — Щось з ним сталося. Влав...

— Я питаю, — повторила високопарно дама, — де тут животное, якому я маю подати швидку допомогу?

Ставить ящикок на траву, дістає малюсінький шприц, голочку.

Галапочка настирливо:

— Та я ж кажу, ось, перед вами... Кінь...

Дама так блимнула на Галапочку, що той прив'яв.

— Ви що, жартуєте! Це не по моїй часті... Я по часті домашніх животних...

— Вибачте, а він що, дикий? — починає хвилюватися Галапочка. — Це ж кінь.

— Я не знаю конструкції цього животного, — вперто наполягає на своєму дама. — Мое ампула — кицьки, пуделі, всякі попугайчики... Я спеціаліст...

— Слухай, художник, — втрутився в розмову водій. — Пошли ти цю спеціалістку під три попугайчики... Дай коневі трішки горілки — і брикати буде.

— У нас нема горілки, — пояснила Крузя.

— Біжи до моєї Валерії, візьми там під кушем в її чоботі...

Крузя побігла.

— Це ми ранесенько на гриби вибралися, — пояснив водій.

— Хто мене доставить обратно? — претензійно спитала дама.

— Ось зараз підніметься кінь, сядете та й поїдете, — пожартував водій.

— Киньте ці жарти. Я не дівочка, щоб наді мною підшучувати.

— Зараз нам не до жартів, — сказав Галапочка.

— Я питаю, хто мене доставить обратно? — суворо мовила дама.

Галапочка не втримався:

— Ідіть сядьте отам на березі, я потім викличу вертоліт. Якщо хочете летіти. А якщо хочете йти пішки, то йдіть отуди до асфальту. — Переходить на крик: — І швидше, поки я ще не осатанів!

Дама вхопила свою скриньку. Лякливо оглядаючись, пошвидкувала геть.

Повернулася Крузя з півпляшкою «Екстри». Товстий каже до Галапочки:

— Ти добре розкрий йому пащу, щоб не вхопив зубами, а я буду хлюпати.

Галапочка присів біля коня. Взяв його голову собі на коліна. Повернув мордою вгору. Вхопив за нижню та верхню щелепи, розвів. Товстий спритно вибулькав горілку.

— За п'ять хвилин подіє.

Кінь порухав спочатку вухами. Тоді головою. Потім хвостом.

— Буде жити, — зрадів товстий. — Раз уже має силу хвіст підняти.

Галапочка засумнівався:

— Може, ми йому забагато влили?

— Ти що? — здивувався водій. — Для коня півпляшки — що для людини наперсток. Йому, щоб наклюкатися, треба хоч відро.

— Так він же без закуски, — каже Галапочка.

— А ми йому зараз салат з лопухів зробимо.

— Дивіться — підводить голову! — зраділа Крузя.

Дракон спочатку підвів голову. Галапочка кинувся до нього. Став гладити по шії.

— Дракончику, вставай. Ну, давай, піднімайся.

— Треба взяти його за хвіст і за вуздечку, то він швидше встане, — сказав товстий.

— Ви що! — стривожилася Крузя. — Ще хвіст відірветься.

Водій посміхнувся:

— У коня хвіст міцний.

Кінь за той час вже звівся на передні ноги.

— Ну, ну, ще трішки, — заходився біля нього Галапочка.

Дракон зробив ривок і підвівся на всі чотири.

— О-о-о! Бачив? — захоплено вигукнув водій. — Бачив, що робить горілка? Не тільки валить з ніг, а й піднімає на ноги... А ми за тією кікіморою чортзна-куди гналися...

Дракон дивиться на ліс, на дерева. Все перед його очима хитається. Хитається Галапочка, хитається Крузя, хитається товстий незнайомиць. Правда, те хитання не тривожне, а радісне. Усе довкола набрало веселого рожевого відтінку. Все навколо почало танцювати. Танцюють кущі, дерева, танцюють Галапочка і Крузя, танцює товстий. Навіть етюдник танцює.

Дракон і собі почав танцювати. Став дибки. Потім хвицнув задніми ногами, тоді пішов вибрикувать...

Коридор знайомої нам установи. Знайомі двері з табличкою «САМ І. І.».

Кабінет. За столом Іван Іванович. Перед ним навляжку стоїть завтрашній пенсіонер.

— Ось, — каже Іван Іванович. — Надіслали звіття, — вказав пальцем у стелю. — Знову цей Галапочка. Вже другого коня має. Жовтого. Найсуворі-

шим порядком розібратися! Хто він? Циган? Де він тих коней бере? То не мотоцикл, що можна в магазині купити, і не колесо, що можна на заводі вкрати... Може, в нього десь підпільна ферма. А може, зв'язки?.. Словом, розібратися. Ще цього нам бракувало. Правильно пише цей громадянин Неусипний, чи як його... Місто бореться за зразкову чистоту, порядок, а тут чортзна-що. І дайте запит у Спілку художників, що це за Галапочка. Чи вони знають, що він гендлює кіньми. Поцікавтеся в міліції, чи не притягувався він до відповідальності за що-небудь. Словом, держайте.

Завтрашній пенсіонер погладив долонею лисину...

Квартира Галапочки. Увімкнений телевізор. На екрані топчеться бульдозер. Перед телевізором на софі сидить Крузя. Підбрала під себе ноги, жує яблуко.

Відчиняються двері, з'являється Робінзон.

— Ось і я.

Підійшов, поцілував Крузю. Сів біля неї на софу.

— Їсти хочу, як вовк.

Крузя байдуже спостерігає за бульдозером.

— Зачекай, додивлюся, тоді щось зготую.

— Готового нема нічого?

— Цікаво, коли я мала це зробити?

— Ти ж на заняття сьогодні не ходила.

— То я готувалася до колоквиуму.

Робінзон мовчки пішов на кухню. Повернувся з шматком хліба, сів біля Крузі, жує.

Крузя зауважила:

— Наїсися хліба, тоді не будеш їсти того, що я зготую.

— Ти спочатку зготуй... До речі, отой бульдозер, — киває на екран, — з якої організації?

— Звідкіля я знаю?

- Ти ж дивишся передачу.
Крузю ніби муха вкусила:
— Маю я право колись телевізор подивитися?
— Маєш, звичайно, що маєш. А я маю право хотіти їсти?
— Відколи я тебе знаю, ти завжди хочеш їсти.
Галапочка обнімає Крузю:
— А ти нагодуй, і я не захочу. Хіба це так важко?
— Ти, напевно, одружуєшся тільки для того, щоб мати кухарку. По-моєму, всі ви однакові.
— А ти думала?
— Я думала, що в художників любов до коханої розташована трохи вище, ніж шлунок.
— Народна мудрість гласить, що шлях до серця чоловіка пролягає через його шлунок.
— Народна мудрість гласить: сухий хліб з водою, аби, серце, із тобою.
— Це вона каже до нього, а не він до неї. Він каже, що ти, мила, будеш їсти на Україні далекій? А вона йому відповідає: сухий хліб з водою.
— Бачиш, все-таки жіноче кохання вище за васе. Ми, коли кохаємо, то безкорисливо, високо.
— Вважаю, що кохати треба не дуже високо і не дуже низько. Так, на рівні землі. Безпечніше, надійніше.
— І це говориш ти? Робінзон Галапочка? Художник-новатор? Надійніше... Боїшся ризику. А може, рушійна сила кохання якраз закладена в цьому ризику?
— Знаєш, дуже вже багато тих ризикантів серед закоханих. Двоє ризикують, а третьому доводиться за цей ризик платити. Ти мені даси їсти чи ні?
Крузя встає з софи:
— Ех ти, гурман нещасний. А ще творча людина називається. Та творча людина повинна випереджувати бодай на кілька десятиріч нас, простих смерт-

них. А ти плетешся десь у хвості минулого сторіччя — їсти! Люди боролися на емансипацію жінки...

Крузя йде на кухню, Галапочка за нею.

— Що тобі допомогти?

— Нічого, справлюся й сама. Раз уже закабалив, то нічого гратися у визволителя.

— Знаеш, я на емансипацію жінки дивлюсь трохи інакше. Я за емансипацію, тільки проти суперемансипації. Ось наша суперемансипована сусідка вважає, що вона має ходити на роботу, дитина має бути в цілодобових яслях, бо на те держава їх буде. Поки вона прийде, чоловік має зготувати їсти або принести їжу з домашньої кухні.

— Не бачу тут нічого поганого. Адже за це зараз веде боротьбу громадськість. Щоб більше вивільнити жінку для суспільної праці.

— Знаеш, я волю вдома мати жінку, а не голову народного контролю чи профспілкового боса. Волю, щоб моя дитина виховувалася не в комбінаті, навіть якщо він казковий, а отут, між мною і тобою. Бо жити їй потім доведеться не в казці, а в такому ось чи подібному гнізді, знаходити спільну мову з отакою горлицею, як ти, чи з таким соколом, як я. Навіть якщо на землі буде одне безкласове суспільство і люди житимуть за найвищими законами етики та естетики, їх шлунок так само вимагатиме їжі, як сьогодні.

— На ось, чисть картоплю.

Робінзон береться чистити.

Крузя:

— Для чого ж тоді будують дитячі садочки, їдальні, кафе?

— Якщо чоловік з жінкою посваряться, щоб було де пообідати. Або якщо в нього жінка суперемансипована, щоб він та діти не померли з голоду. А садочки — справа хороша. Тепер батькові й

матері не треба думати, щоб дитину вчити писати, читати, готувати до школи. В садочку вчать усе. Авторитет отієї вчорашньої десятикласниці, яка працює вихователькою, для дитини набагато більший, ніж авторитет рідної матері — доктора наук.

— Ну, це вже залежить від самої матері.

— Ні. І від емансипації. Матері треба підготуватися до лекцій, займатися науковою роботою.

— Ти взяв нетиповий приклад. Припустимо, не всі жінки доктори наук і не всі навіть кандидати.

— Правильно. Але всі вони жінки. І всі емансиповані. Зараз жінці дуже важко. Щоб зодягнутися і привести себе до пуття, жінці треба зо дві години. Бо в неї щонайменше десять платтів. І кожна з них мріє мати, як цариця Єлизавета, п'ятнадцять тисяч. Вони по черзі приміряють плаття. Крутяться в ньому хвилин десять перед дзеркалом, виходять на балкон, повертаються в кімнату і зодягають інше.

— Які ж ви, чоловіки, все-таки невдячні! Для кого ж жінка старається? Для вас. Щоб бути красивою, щоб вам подобатися. А потім, жінка має ті самі права, що й чоловік.

— І обов'язки також. Обов'язок чоловіка в сім'ї — бути чоловіком, батьком, господарем. Два перші поняття розшифровувати не треба. Візьмемо третє. Якщо чоловік дбає тільки про свою хавку, себто коли він ханига, п'яниця, марнотратник, не дбає про те, щоб було житло для сім'ї і тому подібне, жінка каже: «На біса мені такий чоловік. Навіщо дитині такий батько?» І жене його в три шії. Обов'язок жінки в сім'ї — бути дружиною, матір'ю, господинею. Якщо жінка дбає тільки про свою зовнішність, а не дбає, щоб у хаті було затишно, щоб сім'я була нагодована, чоловік не жене її, а каже: «Слухай, ти совість маєш?» А вона йому: «Ах ти, клятий варвар, узурпатор, садист! Хочеш мене пере-

творити в домашню робітницю! Хочеш мене прикувати до плити...

— Досить, не філософствуй, залиш на потім.

— Ситий я не філософ. Ситий я обиватель.

— Виявляється, ти прагнеш бути обивателем? Ось бачиш, впіймала. Голод — рушійна сила всіх талантів і геніїв. Я хочу, щоб ти був талановитим, геніальним. Хіба я тобі бажаю цим зла? Хіба я роблю щось погане, коли тримаю тебе упроголодь?

Затиснувши в одній руці картоплину, в другій ніж, Галапочка обнімає Крузю:

— Молодець! Дивись, як підкузьмила. Мисляча голова.

— Аякже, емансипована.

— До речі, раз ти повернулася до емансипації, хотів спитати тебе: ти ніколи не задумувалася, чого хлопчики, маючи вдосталь прекрасних фабричних іграшок, майструють свої або просять тата: «Зроби мені». І граються ними з більшим задоволенням, ніж фабричними?

— Не мала можливості це спостерігати.

— То, може, ти бачила, як дівчинка з набагато більшим апетитом уминає пиріжка, спеченого мамою, ніж купленого в магазині чудового торта? Бо дитині, крім самої іграшки чи пиріжка, милий серцю ще й сам процес його виготовлення. І хтозна, може, дитя отримує від цього процесу більшу насолоду, ніж від самої іграшки чи ласощів. Очевидно, в природі людини закладена ота потреба дивитися, вчитися, пізнавати. І по-моєму, у сім'ї, в якій удома нічого не робиться, куди приноситься усе готове, виростає чистий раціональний споживач. Не будемо вже говорити, що сам процес творення іграшки чи випікання пиріжка будить у дитини теплоту, доброту до батька чи матері, вчить бути уважною, турботливою...

Задзвонив телефон.

Крузя:

— Телефон дзвонить.

— Чую, — Робінзон пішов до телефону. — Слухаю. Добрий день! А-а-а, Василь. Телефонував тобі. Хочу підкинути роботу. Ти вже кандидатську закінчив? В процесі розпалу? Ото й добре. В мене є кінь. Хочу, щоб ти, як майбутній кандидат ветеринарних наук, з ним познайомився. Та ні, цього разу я не жартую. Одне слово, нам треба зустрітись. Ну, приходь до мене...

Кабінет голови правління Спілки художників. За столом сидить кремезний сивий чоловік. Розмовляє по телефону, записує. Поклав трубку. Натиснув кнопку. Ввійшла секретарка.

— Покличте до мене Невдоволеного.

Секретарка виходить. Чоловік розглядає те, що записав щойно. Входить високий, немолодий уже чоловік. Його червоне, налите кров'ю лице посічене слідами віспи. На ньому рухаються маленькі зелені очі. Чоловік лівою рукою поправляє на голові волосся, що розсипається і звисає на скроні, правою в цей час чухає нижче пояса.

— Викликали, Гавриле Самуїловичу?

— Сідайте, — кинув на стілець господар кабінету. Невдоволений сів.

— Хто такий Галапочка? — спитав господар кабінету.

Невдоволений затиснув колінами складені, як для молитви, долоні.

— Ну як хто, Гавриле Самуїловичу? Ви ж знаєте, хто... Самі ж пропонували його прізвище в доповідь голови місцевкому.

— Що я пропонував, те я знаю, Іване Васильовичу, — перервав господар кабінету. — Я вас не те

питаю. Я питаю, що ви знаєте про Галапочку, як секретар Спілки.

Невдоволений насторожився.

Господар продовжував:

— Щойно дзвінок. «Це міське правління Спілки художників? Мені потрібен голова». Слухаю, кажу. З міліції, якийсь капітан Гаврищенко. Питаю, чи працює у нас художник Робінзон Галапочка і чи раніше не притягувався до кримінальної відповідальності... Видно, якесь діло нечисте...

Невдоволений випростався. Лице його засвітилося радістю. Він висмикнув долоні з-між колін.

— А я вам що казав, Гавриле Самуїловичу. Ще коли ви його у список кращих пропонували, застерігав же я: «Не треба. Він ще молодий. Є старші за нього». І якийсь він слизький. А якщо навіть прямо, то нахабнуватий. Пам'ятаєте той випадок, як він заявив, що моя картина «Відпочинок передовика» — графоманство і гра на струнах часу. Від скромності він не помре.

— Мене не цікавить, від чого він помре, — перебив знову голова. — Мене цікавить, чому про нього розпитує міліція?

— Тоді, — пригладив волосся секретар, — якщо ви мені довіряєте, дозвольте скрупульозно перевірити, власне, зайнятися ним.

— Перевіряйте, — запалив цигарку голова і дивиться на вогник газової запальнички. — Я ото часто думаю про ті гонорари, що він отримує... Це ж він щомісяця платить внески з чотирьохсот, п'ятисот карбованців. Як професор. У мене не завжди стільки буває.

— Потім, — улесливо посміхнувся Невдоволений, — я вам ще дещо скажу...

— Давайте перевіряйте...

Знову територія автогаражів. Неподалік від гаража Галапочки стоїть велика сіра автомашинка. На синій стрічці, що оперізує кузов машини, чорні букви: «ВЕТЛАБОРАТОРІЯ». У відчиненому гаражі махає хвостом Дракон. Недалечко від машини, на блоках, що хтось заготовив собі для будівництва, сидять Галапочка і русявий худорлявий чоловік. Чоловікові років тридцять.

— Справи неважні, — каже чоловік. — У коня повне нервове виснаження. Зміни в складі крові, порушена ритміка серця, хвора печінка...

— Не розумію, Василью, — дивується Галапочка. — Здається, я його так беріг... Хіба ще до мене господарі не шанували його здоров'я...

— Тут не винні ні попередні господарі, ні ти. Ось дивися, — показує навколо Василь, — де стоять гаражі? Тобто де постійно живе твій кінь? За гаражами проходить залізниця — постійний шум, постійна вібрація. Шум до двадцяти децибелів — це шум трави, листя. Він заспокоює нервову систему. Шум понад двадцять, припустимо, тридцять децибелів — цокання годинника вже може в організмі акумулювати шкідливу втому. Тепер уяви собі: електропідлогонатирач дає вісімдесят децибелів, електробрита шумить на дев'яносто децибелів...

— Вибач, але я ні підлогу в коня у гаражі не натираю, ні бороду йому не голю...

— Слухай далі, — ніби не чує зауваження Галапочки Василь. — Гамірна вулиця — це сімдесят децибелів. Сто двадцять децибелів руйнівню діють на барабанні перетинки, викликають біль...

У цей час долинає нестерпний шум і калатання поїзда.

— ...Скільки децибелів дає отой поїзд? — запитав Галапочку Василь. — Яку вібрацію він викликає? Та твій кінь у гаражі переносить більші переванта-

ження, ніж космонавти при підготовці до космічних польотів. Притому вони чи то в тренувальному, чи в справжньому космічному кораблі перебувають лише певний період. А твоя худобина живе у постійній вібрації, в постійному шумі, в постійному порушенні електромагнітного поля. Бо поглянь, — Василь показав рукою вгору, де переплітались проводи електроліній, — поглянь на той достаток. Усе це діє на ритміку серця, на обіг крові... А радіохвилі?...

Слова Василя заглушив шум двигуна автомобіля. В сусідньому гаражі чоловік газує своїм «Запорожцем». З вихлопної труби цього мінітехнічного створіння віку валить сизий дим, як із брандспойта вода.

І Галапочка, і Василь повернулись у бік шуму.

— А гази? — продовжує Василь. — Оці відпрацьовані гази знаєш як впливають на живий організм? Тепер подивися, скільки машин оточує твою тварину.

Перед їхніми поглядами проходять ряди гаражів.

— Ну, де ж я йому того хліва візьму? — бідкається Галапочка.—І так добре, що має над головою дах.

Василь, захоплений своїми доводами, далі штурмує Галапочку:

— Тепер дозволь тебе спитати: де ти пасеш свою худобину? Чим ти годуєш її?

Галапочка витріщив очі:

— Ну як? Пасу, де попало. Трохи он там, на вигоні біля гаражів. Часом виходимо за місто... Думаю, що скаржитися на мене він не має підстав. Іжі йому вистачає. Та й на зиму заготовлю їстива всякого пудів...

— Справа не в пудах. Ти міряєш пудами, а організм міряє калоріями, поживними речовинами, хімічними елементами. Припустимо, твій Крокодил...

— Дракон, — поправив Галапочка.

— Ну, Дракон. Словом, кінь. Якщо твій кінь споживає їжу, яка бідна на одні елементи і має забагато інших, то в організмі з часом порушується баланс. Одних забагато, інших не вистачає. Організм втрачає рівновагу. Це призводить до різких патологічних змін...

Бородате лице Галапочки, зосереджений погляд. Перед його очима Дракон. Перефарбований, схудлий, світить ребрами.

Коняча морда щось шукає в жолобі. Уздечка на голові. Ланцюг від уздечки до стовпця, забитого в землю.

Розумне коняче око...

Зосереджений погляд Галапочки.

Поруч аргументовано розмахує руками, ворушить губами Василь. Галапочка його не чує. Галапочка думає, уявляє...

Вигін за селом. На вигоні кілька шатер. Стоять вози з халабудами. Пасуться коні. Горить похідне горно. Клацають об ковадло молотки. Два бородаті цигани кують підкову.

Поруч бігають замурзані циганчата. Сидять циганки, розкладають карти.

Скраєчку табору за етюдником Галапочка. На полотно лягають мазки. Очі раз по раз зиркають на крайнього воза з халабудою. На возі в халабуді напівлежить Крузя. В руках тримає гітару. Біля воза пасеться Дракон...

Галапочка стрепенувся. За гаражами по залізниці промчав поїзд.

— ...Гармонія і тільки гармонія, — закінчує Василь.

— Так, так, — бубонить у бороду Галапочка. — Гармонія...

— Я поїду, — рішуче каже Василь. Встає, по-

дає Галапочці руку. — Поїду. Лабораторія потрібна буде хлопцям...

Машина-лабораторія віддаляється. Сидить поруч з водієм Василь. Лице сповнене власної гідності, задоволення.

Сидить на кам'яному блоці бородатий Галапочка. Махає німічним хвостом у гаражі Дракон...

...Кабінет голови правління міської філії Спілки художників. За столом сидить Гаврило Самуїлович. Попід стінами на стільцях сидять Невдоволений, молодий, худорлявий в окулярах, підстаркуватий, сивий. Поруч — високий, кремезний, низенький, чорнявий, з натхненним поглядом. У куточку до стіни прилип Галапочка.

— Ну, що, — окинув поглядом присутніх голова. — Мабуть, можна починати.

— Давайте будемо починати, — підтримав його Невдоволений. Лице його сповнене такої радості і вдовolenня, ніби йому присудили Нобелівську премію.

Голова підвівся:

— Засідання правління міської філії Спілки художників вважаю відкритим. На порядку денному одне питання: «Персональна справа художника Робінзона Івановича Галапочки». Заперечень чи пропозицій не буде?

— Не буде, не буде, — підтримує похапцем Невдоволений.

— Хто за такий порядок дня, прошу голосувати. Всі, крім Галапочки, підняли руки.

— Одноголосно, — сказав голова. — Тоді слово для інформації має Іван Васильович Невдоволений.

— Я, товариші, буду конкретно. Я тільки наведу факти, які мені вдалося встановити під час перевірки. Для повнішої інформації членів правління

скажу, що з міліції надійшов телефонний дзвінок до Гаврила Самуїловича. Почнемо з того: хто такий Робінзон Іванович Галапочка? Художник, який виріс у нашому колективі, за нашою активною допомогою. Але Робінзон Іванович замість того, щоб з вдячністю ставитися до своїх старших товаришів, грубить їм, зухвало і високомірно поводить себе. Наведу приклад: коли обговорювалася моя картина «Відпочинок передовика», Галапочка дозволив собі грубощі по відношенню до мене...

— Вибачте, — зірвався з місця Галапочка. — Не по відношенню до вас, а стосовно вашої картини. Я сказав, що це графоманство...

— Сидіть, товаришу Галапочка! — наказав голова. — Вам нададуть слово.

Невдоволений продовжує:

— Галапочка, відчувши безкарність, почав вистворювати, що йому заманеться. А недавно вдалося встановити, що Робінзон Іванович торгує кінями...

Галапочка байдуже сидить. Байдужим поглядом прочісує лица членів правління. Худорлявий в окулярах Бійчук куняє. Сивий солідний Панчук уважно розглядає чучело качки, що стоїть на шафі. Високий кремезний Заліський малює щось фломастером у блокноті. Низенький Малюкович смачно затягується цигаркою і з ентузіазмом дивиться в стелю.

— ...Виявилось, Галапочка мав спочатку одного коня, гнідого. Тоді жовто-бурого. У наш час, коли так важко придбати гараж для машини...

— Кінь у мене весь час той самий! — знову зривається з місця Галапочка. — А гараж мені виділили на зборах кооперативу. Їм вигідно мати в гаражі коня, щоб тягнути машини, коли заглохнуть...

— Сідайте! Потім! — присадив Галапочку голова.

— ...Розмовляв я з сусідами Галапочки, — продовжував Невдоволений. — Ось що вони розпові-

дають. Бурундукін, електрик будинку, сусід через стіну: «Галапочка — тип непевний. Часто в нього збираються підозрілі бородаті компанії. Сам також з бородою. Що він нею прикриває? Кіньми торгує. Мав гнідого. Тепер має рудого. Занечищує нам подвір'я. Усі в дворі проти Галапочки. За винятком пенсіонерки Цукеркіної, яка бере в Галапочки послид коня для вазонів. Розбирали його на зборах в ЖЕКу. Не зробив висновків».

Сусід по поверху Куценький. Слюсар-сантехнік: «По-моєму, Галапочка з тих коней має якийсь калім. Інакше навіщо б він тримав їх? Може, оре приватному сектору городи? Хто його знає».

Знайомився я з протоколом зборів у ЖЕКу, де розбирали Галапочку. «Некомпанійський, зарозумілий, підозрілий», — такі характеристики дали йому виступаючи на зборах...

Невдоволений відкашлявся:

— Тепер, товариші, основне. Як удалося встановити з розмови, Галапочка — д а л ь т о н і к...

У кабінеті пожвавлення.

Зривається знову Галапочка:

— Це вже, вибачте, ідіотизм...

— Та сидіть! — перервав Галапочку голова.

Невдоволений пригладив волосся:

— Оті ще не оперені критики підносили творчість Галапочки як сміливе новаторство, особливо картини, на яких обличчя його героїв сині чи зелені, а хустини на головах рожеві або червоні. А виявляється, Галапочка просто не розбирає кольорів...

— Це ви підслухали мою розмову з Петренком. Коли ми жартували. Ви що, стояли під дверима? — випалив Галапочка.

Підвівся голова:

— Товаришу Галапочка, ви сядете чи ми змушені будемо вас просити за двері? А вас, Іване Васильо-

вичу, я щось не розумію. По-моєму, ви вже зайшли таки задалеко. Галапочка закінчив училище, інститут. Ми його рекомендували...

— От бачите, Гавриле Самуїловичу, ми не знали. А він це явно приховував. Як приховував і те, що народився не в сім'ї колгоспника. У своїй автобіографії Галапочка пише: «Народився у сім'ї колгоспника». А, як вдалося встановити, батько Галапочки був на той час лісником...

Галапочка сидить спокійно. Він згадує.

...Невеличкий мішаний лісок на околиці села. Хата в цьому лісочку, хлівець біля хати. Обгороджене подвір'я. На подвір'ї криниця. Рябко розлігся на зеленому килимку трави. Ходять-никають по подвір'ю кури. Біля хати на травичці грається мале хлоп'я. З лісу до огорожі наближається вершник. З рушницею за спиною. Під'їхав, прив'язав повід до тину, відчинив хвіртку. Хлопчик оглянувся на рипіння хвіртки, кинувся назустріч вершникові:

— Татко! Татко!

Вершник пригнувся, розпростер обійми:

— Ах ти, мій Робінзончику!

Хлоп'я вмить опинилося на руках у батька, обняло його за шию, зняло батьків картуз, накрило себе ним до половини.

Ось Робінзон сидить поперед тата на коні. Кінь йде лісовою просікою. Крізь гілля дерев пробивається проміння ранкового сонця, щебече пташня...

— Хотілося б почути, що нам скаже Галапочка,— розбудив Робінзона глибокий бас голови правління.

Галапочка встав.

— Нічого не скажу...

Ліс. Крізь кучеряві крони дерев пробиваються пашма сонячного проміння. Стукає об стовбур сосни дятел. Нишпорить між листям біля дерев білка.

Старий граб. Під ним на пеньку сидить Галапочка. Поруч — спортивна сумка, кеди, шкарпетки. Босі ноги Галапочки розставлені.

Біля ніг Робінзона лежить газета.

Робінзон дивиться в шатро неба. Пригадує.

...Кабінет голови правління Спілки художників. Те саме засідання, на якому слухають справу Галапочки. Розпашілий, вдоволений Невдоволений. Розбурханий, наче розлючений бугай, голова.

— Ми ще подумаємо, чи варто вас тримати у Спілці художників. Нам ще бракувало, що художниками цікавилася міліція!..

...Кабінет міліції. За столом знайомий уже капітан. Навпроти — Галапочка.

— Робінзоне Івановичу, а де ваш кінь зараз?

— Не знаю. У тому й біда, що не знаю. Стояв у гаражі, прив'язаний ланцюгом. Коли я прийшов, гараж був відчинений, ланцюг обірваний, а Дракона не було. Ось уже другий день шукаю марно...

— Треба знайти! — наказує капітан. — Є рішення винконкому: коня у вас із'ять, оскільки приватна власність у такій формі не дозволяється.

Погляд Галапочки з небес зійшов на землю. Впав на газету біля ніг. Вихопив заголовок: «ХУДОЖНІ ВИБРИКИ». Переповз на абзац, яким закінчується стаття:

«...Робінзон Галапочка на ниві мистецтва опинився, мабуть, випадково. З такою любов'ю до коней йому варто було б іти по лінії сільського господарства або принаймні стати жокеєм.

Панас Справедливий».

З газети погляд Галапочки перейшов на комашку, що лазить по опалому жовтому листочку. Тоді на пишного мухомора, що гордо стоїть серед трави, ніби хизується своїм розцяцькованим капелюхом.

На бліду поганку, що пихато здійнялася над усім грибним царством. І зупинився на ледь помітній серед трави бурій скромній шапочці білого гриба.

Галапочка кинувся до гриба, вирвав його. Стоїть, розглядає. Тоді знову кинув погляд на мухомора, на бліду поганку. Вголос міркує:

— Зривають того, якого можна з'їсти. А той, у кого багато отрути, росте й живе!

Підійшов до мухомора, наступив ногою.

— Отак. І теж нема. А для чого? А так, без потреби. Без користі. Просто примха сильнішого...

Глибоко в небі загудів літак. Галапочка звів погляд. Крізь верхівіття видно, як по небу білим шарфом простягнувся слід від літака.

Із кущів з пучком ягід виходить Крузя:

— Гляди, не знімися та не полети, — каже вона.

— Я надто важкий. Не відірвуся од землі...

Крузя підійшла до Робінзона. Простягнула йому пучок ягід:

— На, це твоя половина. Я свою з'їла.

Робінзон узяв ягоди.

— Дякую!

Пригорнув ніжно Крузю. Поцілував її.

Крузя кинула погляд на газету:

— Знову ця клята газета! Плюнь ти на все. Паршиві заздрісники. Пам'ятай: вони проти тебе воюють, значить, бояться тебе. А як бояться — значить, відчувають, що ти сильніший за них.

— Логіка ніби є. Але не все у житті вимірюється силою. Ти чула такий термін: «щадяща дієта». Коли людина хвора, їй приписують таку їжу, щоб не подразнювала. Так от, між людьми здоровими, сильними часто бракує щ а д я щ о ї доброти...

Робінзон так і сидить на пеньку біля граба. Крузя в нього на колінах. Робінзон годує Крузю ягодами. Щось розповідає. Малює Крузі картину.

...Батьківське обійстя у лісі. На подвір'ї порається немолода жінка. Раптом вона радісно скрикує:

— Робінзон! Крузя!

Біжить до хвіртки. На подвір'я вступили Робінзон і Крузя. Мати кидається їм в обійми.

— Діти мої! Надовго?

— Назавжди, мамо! — каже твердо Робінзон. — Миське життя, мамо, мені протипоказане...

Крузя зосереджено слухає. Тоді малює Робінзоніві свою картину.

...Село. Пізня осінь. Сльота. Розмокла, розкисла вулиця. Цією вулицею пробирається Крузя.

Сільська хата. Горять у грубці дрова. Біля плити порається жінка. Бере відра. Виходить з хати. Йде до колодезя. А пасма дощу б'ють, січуть...

Збуджене в суперечці Робінзонове обличчя.

...Сільська вулиця. Заасфальтована. Тротуар. Добротні будинки. На кожному — антена.

Просторе подвір'я. Добротний гараж. Прекрасний будинок. Інтер'єр кухні: газова плита, водопровідні крани, холодильник...

— Чим гірше від міської квартири? — питає Робінзон.

— Нічим, — каже Крузя. — Тільки, тільки...

Крузя, жестикулюючи, доводить Робінзоніві. Робінзон розгублено слухає. Уявляє собі:

...Вечір у селі. Зима. Хурделиця. Світить вікнами сільський будинок. Обкутаний сніговою віхолою сарай на подвір'ї. А ген, у глибині саду, стоїть самотньо немудра дощана споруда. Чимось схожа на будку вартового. Споруда, без якої не обходяться ні в місті, ні в селі. Вітер скрипить її прочиненими дверима. І від того скрипіння Крузя й Робінзон подумки тікають у свою міську квартиру з затишною ванною і всіма іншими службами...

Ланцюг. Уривок ланцюга, на якому був прив'язаний Дракон.

Робінзон тримає його в руках. Настіж відчинений гараж. Біля гаража капітан міліції.

— Оце, — показує Галапочка. — Шматок zostався. Біля стовпця. На решті злодюга його повів.

— Звідкіля ви знаєте, що це злодюга? — поцікавився капітан.

— Хто ж, по-вашому, міг його ще вкрасти?

— Це ми з'ясуємо.

Відкритий міліцейський газик гасає вулицями міста. Сидить у ньому знайомий нам капітан міліції. Поруч Галапочка. Газик зупиняється біля магазину «Овочі-фрукти». Капітан і Галапочка розмовляють з продавцем...

Капітан і Галапочка на ринку...

Сонячний день ранньої осені. На околиці міста, де починається вигін, стоїть міліцейський газик. Капітан і Галапочка розглядають сліди на землі.

Ось вони йдуть по цих слідах. Уже відійшли далеченько від міста. Йдуть по ріллі. На ній добре видно відбитки кінських копит. Вдалині — ліс.

Капітан приклав до очей бінокль. Уважно розглядає узлісся.

— Є! — радісно крикнув він. — Пасеться під лісом. Подивіться, це він?

Галапочка бере з рук капітана бінокль. Прикладає до очей:

— Він. Дракон.

У бінокль видно, як на узліссі пасеться Дракон. Біля вуздечки теліпається обривок ланцюга...

Капітан і Галапочка біжать по ріллі до коня.

Пасеться спокійно Дракон. Раптом почув людські кроки і людські голоси. Нашорошив вуха. Сполохано форкнув. Повернувся. І драпонує у хащі...

ПОРХАВЕЦЬКІ АРИСТОКРАТИ

Драматичний епізод

*Комедія на одну дію, п'ять картин.
З прологом та епілогом.*

ДІЙОВІ ОСОБИ

- Фільо Динькевич — 50 років.
Стефця — його дружина, 40 років.
Орися — їхня дочка, 19 років. Кругленька, повненька.
Ігор Брунька — наречений Орисі.
Худенький, низенький, 26 років.
Пан Льольо Курка — напівінтелігент-напівробітник.
Скрізь бував, усе бачив. Має 50 років з гаком,
але ніхто стільки не дає.
Текля Курка — також «пані». Дружина Льоля.
Старша за нього, вища і ширша майже у два рази.
Грицько Чижик — квартирант Динькевичів, 27 років.
Йосип Іванович Фіголь — завідуючий ковбасним
цехом, 50 років.
Парася Фіголь — його дружина, 45 років.
Василина Булька, } — жінки похилого віку,
Катерина Мулька } — «агенти» агентства ОБДПСС.
Рапід Бебус-Цинковський — письменник, що пірнув
глибоко в життя, 55 років.
Заєць — дільничний уповноважений райвідділу
внутрішніх справ.

Дія відбувається у прикарпатському містечку Порхавка,
в наші дні.

ПРОЛОГ

На фоні тихенької мелодії пісні «Ой впав той ко-
мар, та й не дише...» дуже м'який і ліричний голос
по радіо:

— Порхавка. Чарівне містечко на Прикарпатті.
Чарівні люди живуть у Порхавці...

Через авансцену, під ручку, повагом проходить
подружжя Динькевичів.

— Ось Динькевичі. Найвірніше, найбільш любля-
че і найбільш злагожене подружжя на всій пла-
неті...

Динькевичева зупиняє ривком Динькевича. Щось
йому кулаком під ніс доводить. Оглянулася в зал
на людей, ласкаво до чоловіка осміхнулася, взяла
його ніжно під ручку, і вони гордо зникають.

З-за куліс виглянула Оріся. Вибігла на авансце-
ну в якихось диво-штаних, крутонула кілька колін
якогось дикого танцю, показала публіці язика і дре-
менула.

— Чадо Динькевичів. Ще не достиглий плід їх-
нього солодкого і немеркнучого кохання — Оріся.

На авансцену з чемоданом в руці і плащем через
плече виходить Ігор.

— Кандидат у зяті Динькевичів — Ігор Брунька.
Позитивний герой з багатьма негативними рисами.

З середини завіси з'являється голова Мульки. Хо-
вається. З'являється голова Бульки. Ховається. Ви-
ходять разом. Супроводять Ігоря цікавими погля-
дами, шепочуться, зникають.

— Василина Булька і Катерина Мулька. Агенти
місцевого інформаційного агентства «Одна баба
другій по секрету сказала».

Через авансцену проходить Грицько Чижик.

— Чижик. За тимчасовою нестачею власної стріхи тимчасово орендує гніздо під стріхою Динькевичів...

З того боку, де зникає Чижик, вбігає Льольо Курка. Без піджака. Штани на підтяжках. Розхристаний.

— П а н Льольо Курка. Єдиний пан, що залишився у Порхавці, якщо не рахувати пані Курки. З'їздив усю Європу і пів-Америку. Притулок знайшов в обіймах пані Курки...

З піджаком Льоля, капелюхом і палкою вибігає пані Курка. Наздоганяє Льоля.

— П а н і Курка. Якби не цей чарівний ангел, то пан Курка давно пропав би. Принаймні так вважає сама пані.

Назустріч пані Курці, взявшись під ручки, йде подружжя Фіголь.

— Йосип Іванович Фіголь. Завідуючий усією районною ковбасою. А це його мила дружина. Резервуар, куди весь райцентр зливає свої болі...

Як тільки зникає подружжя Фіголів, на авансцену виходить Рапід Бебус-Цинковський. З великим портфелем, в окулярах. Іде повагом, замислено.

— Рапід Бебус-Цинковський. Письменник, який глибоко пірнув у життя, щоб себе увіковічити...

У куточку авансцени з'являється дільничний уповноважений Заець. Взяв у зуби свисток. Засюрчав. Бебус-Цинковський драпонує.

За сюрчанням свистка пролунав гудок поїзда. Заець зиркнув на годинник і сховався за куліси.

Підіймається завіса.

Картина перша

Невеликий майдан перед залізничним вокзалом. У глибині сцени на приміщенні вокзалу вивіска: «ПОРХАВКА». З правого боку на авансцені — телеграфний стовп. На ньому понаклеювано оголошення. Біля стовпа з чималеньким чемоданом в руці і плащем через плече — Ігор Брунька. Голосно читає оголошення.

Ігор. «Сбежал шестинедельный поросенок, лешка, серая, с белыми пятнами. На носу черное пятно. Нашедших просим сообщить по адресу: г. Астрахань, ул. Полевая, 34, Мармызову...» М-да. Поросенок. Лешка, значить. *(Дістає блокнот, ручку. Відриває листочок, пише. В цей час ззаду непомітно підходить Орися. Закриває Ігорові долонями очі).* У цьому населеному пункті мене може засліпити лише одна людина.

Орися *(відпускає Ігоря. Вдавано ображено).* Ах, так! Значить, в інших населених пунктах теж засліплюють?

Ігор. Пардон! Констатую сам факт засліплення, а не територію. *(Скоромовкою).* Добридень, Орисю! З приїздом мене. *(Хоче обняти. Орися пручається).*

Орися. Ти збожеволів! Люди побачать... Серед вокзалу...

Ігор. Як було доведено деякими компетентними особами, найкраще цілуватися на вокзалах: вважають, що або когось зустрічаєш, або проводиш. Мій колега завжди ходив зі своєю подругою цілуватися на вокзал...

Орися. Може, той колега — це ти? А кому ти записки пишеш?

Ігор. Дозволяю прочитати.

Орися *(бере з рук Ігоря записку, голосно читає).* «Уважаемый товарищ Мармызов! Ваш поро-

сьонок, лешка, серая, с белыми пятнами на носу, в ночь с 13-го на 14-е пересекла Государственную границу в районе Карпат и направилась в сторону Будапешта. Начальник энской заставы Пыльный». Нічого не розумію.

Ігор (*показує оголошення*). Читай.

Орися (*мовчки читає, сміється*). Боже! Аж з Астрахані порося зайшло в Порхавку.

Ігор. Та не порося.

Орися. А ти ж пишеш, що воно перейшло кордон.

Ігор. Люди перейшли кордон глупості. Порося втекло в Астрахані, а оголошення висить за дві тисячі кілометрів. Ти не думаєш, як порося могло прочимчикувати таку відстань? Навіть якщо воно льошка.

Орися. А може, воно поїздом?

Ігор (*награно*). Так, так. Тільки поїздом. Морського шляху до Порхавки нема. А на літак у нього не вистачило грошей... Ти на якому курсі?

Орися. Годі, годі. Не дуже задавайся...

Віддалік пройшла Булька. Зупинилась. Оглянулася на Ігоря та Орисю. Ті не бачать її. Зайшла у двері вокзалу. Вийшла й ніби вперше проходить повз молодят.

Булька. О! Орися. Добридень! (*З Орисею розмовляє, а Ігоря вивчає поглядом*). Ти, Орисю, вже приїхала на канікули?

Орися. Приїхала вчора.

Булька (*безцеремонно*). А то що за хлопець? Може, чоловік?

Орися. Ну що ви! Який там чоловік. Це мій... мій... знайомий...

Віддалік проходить Мулька. Булька побачила її.

Булька. До побачення! (*Побігла за Мулькою, наздогнала її біля входу на вокзал. Зупинилися.*

Шепочуться. Оглянулися на Ігоря і Орісю. Зникають за дверима вокзалу).

О р и с я. Боже! Вони вже всі мої кісточки поперемивають.

І г о р. А куди вони їдуть?

О р и с я. Їдуть!.. Це віковична порхавецька традиція зустрічати кожен поїзд. Аналізувати, хто звідкіля приїхав, хто в чому зодягнений.

І г о р. То я вже на обліку?

О р и с я. О-о-о! Тепер буде розмов... Ну, ходімо додому. Тільки пам'ятай, що я тобі писала. Ти не студент-журналіст, а інженер. Бо мама ще й вчора сказала: «Якщо він інженер і серйозна людина, то нехай приїжджає». *(Виходять).*

З а в і с а

К а р т и н а   д р у г а

Вітальня Динькевичів. Різношерсті, але дорогі меблі. Посеред кімнати стіл, накритий скатертю. Ліворуч під стіною — диван. У кутку, праворуч від дивана, на спеціальному столику — приймач. У правому кутку, між вікном і дверима до другої кімнати, заставлений посудом буфет. Ліворуч від дивана — двері, що ведуть у коридор. Під столиком приймача, у добретаким вимазаному костюмі, босий, лежить Фільо Динькевич. З кухні у квітчастому халаті, з корчажкою вина в руці вийшла Динькевичева.

Д и н ь к е в и ч е в а. Фільо! Боже! Скільки я маю говорити? Прийде чужа людина, а він повзає, як шмаровоз. Іди зараз же перевдягнися! *(Ставить вино на столі).*

Д и н ь к е в и ч. Якої ти холери мозолиш мені голу? Не буду я в новому костюмі повзати по підлозі.

Д и н ь к е в и ч е в а. А хто тобі каже зараз повзати? Ти що, не знайшов іншого часу?

Динькевич вилазить з-під столика, крутить ручки приймача, приймач шкварчить.

Ходить, як оферма. Вишмаруваний, витовчений.

Динькевич. Прецінь, то є клопоти жінки, щоб чоловік не ходив, як оферма.

Динькевичева. Ти що, не маєш у що вбратися?.. Клопоти жінки... Буду я всяке дрантя прати...

Динькевич. Ну... Ми вже великі пани: на двох одні штани. Та й дочку віддаємо за київського інженера...

Динькевичева (*зупинила суворий погляд на чоловікові*). Я тобі вже казала: за цього коновала я свою дитину не віддам! Досить, що ти його на квартиру взяв...

Динькевич. Ах, тепер уже коновал. Тепер уже я його взяв на квартиру. А то було (*імітує*): «Прецінь, ветиринарний доктор, то не є який-небудь шмаровоз». Тепер уже коновал...

Динькевичева. Тихо, дурню, бо почує.

Динькевич. Ти мені все життя затуляєш рота. (*Вимикає радіо. Йде до другої кімнати. Звідти чути його обурення*). Тепер голови собі мастить! Я вмішуватися не буду. Дві баби в хаті — то гірше, як дві холери... Мої тато казали: «Ліпше горобець у кишені, як журавель у небі...»

У цей час на порозі з'являється Грицько Чижик. Він у білій випрасуваній сорочці, з праскою в руці. Динькевичева його не бачить.

Динькевичева (*гнівно*). Твій тато був такий дурний, як і ти. Мені не треба ні горобців, ні чижиків. Моя дитина...

Чижик (*несміливо*). Стефаніє Андріївно, я вам приніс праску...

Динькевичева (*стрепенулася*). Ой! Григорій Андрійович! Прошу! Прошу!

Динькевич (*з іншої кімнати*). А тоді склала свої ангельські губки: «Візьмемо на квартиру, при-

дивимося до нього. Оріся вже десятий клас кінчає...»

Динькевичева (*голосно. Хоче заглушити слова чоловіка*). Григорію Андрійовичу! Ви не знаєте, як наші футболісти зіграли?

Чи ж и к (*знизує плечима*). Не знаю. Я ж не уболівальник.

Динькевичева (*ще голосніше*). Ах, так! А я забула... А то правда, що в Америці знайшли те озеро з крокодилами?..

Чи ж и к дивиться на Динькевичеву, знизує плечима.

Динькевич (*з іншої кімнати, думаючи, що Динькевичева до нього*). Гіршого крокодила від тебе не знайдуть. Мавпує, як мавпа. (*Виходить. У новому костюмі, при галстуку*). А-а-а! Григорій Андрійович! Добрий день! Чого стоїте коло порога? Заходьте!

Динькевичева на мигах показує чоловікові, щоб не запрошував
Чи ж и к.

Чи ж и к. Добридень! Я ось приніс праску. Спішу...

Динькевичева (*швидко, щоб чоловік чогось не сказав*). Біжіть, Григорію Андрійовичу, біжіть! Бо спізнитесь на роботу.

Динькевич. Та чого ти гониш чоловіка?

Динькевичева зайшла Грицеві за спину і почала знову на мигах показувати чоловікові, щоб Гриця не затримував.
Чи ж и к у дзеркалі все бачить.

Чи ж и к. Що це ви, Стефаніє Андріївно, сигналізуєте за моєю спиною?..

Динькевичева (*побачила себе в дзеркалі*). Та то... Та то я, Григорію Андрійовичу, муху зганяла вам з плеча... Отут сиділа... Щоб не запаскудила сорочку...

Динькевич (з іронією). Моя Стефця завжди чистоту любить.

Чи жик. Дякую, Стефаніє Андріївно! Справді, шкода сорочки... (Виходить).

Динькевичева (стоїть як укопана). Так, так, Григорію Андрійовичу. До побачення вам... Заходьте...

Динькевич (зсукав їй дулю). Во-о! Докрутилася зі своїми викрутасами. (Передражнює). «В Америці знайшли озеро з крокодилами». Дивіться, які ми культурні. Навіть про це знаємо. Мавпує, як мавпа. Навіть Катерина Мулька вже на футболу ходить, а ми...

Динькевичева. Цить!.. Бачиш, ідуть...

На веранді чути голоси. Стукіт у двері. Динькевичева пригладила руками зачіску, поправила халат.

До кімнати входить Орися. За нею, тримаючи в одній руці чемодан, а в другій плащ, — Ігор.

Ігор. Добрий день!

Орися. Тату, мамо! Це Ігор... А це моя мама і мій тато.

Динькевичева (міряє поглядом Ігоря з ніг до голови). Дуже приємно! Дуже приємно! Проходьте...

Ігор все ще стоїть.

Динькевич. Проходьте, сідайте, почувайте себе, як удома...

Ігор (посмілишав). І не забувати, що в гостях?.. Динькевичева бере в Ігоря плащ і валізу, несе в другу кімнату.

Динькевич. Сідайте, Ігоре! Все одно за стоянку не платять.

Ігор. По-моєму, за сидіння теж...

Орися. Сідай ось сюди (показує на місце біля столу).

Динькевич. Та ні. Краще сідайте отут на дивані, біля радіо. Послухаємо. Я щойно відремонтував.

Ігор підходить, сідає на диван.

Динькевичева (проходить з кімнати у коридор). Ігоре, вибачте. Орісю, йди сюди. (Оріся виходить за мамою).

Динькевич (сідає біля приймача, крутить ручки. Приймач кувікає, гарчить). Щось він у мене трохи кашляє. Чи то лампа яка барахлить, чи якийсь дротик відірвався. Правда, то ще старого покрою. Тепер нових хоч гать гати... Ви в такій машинерії розбираєтеся?

Ігор. Та як вам сказати...

Динькевич. Ясно. Скромність прикрашає людину... А я ще, старий дурень, питаю в інженера... Оріся сказала, що ви секретний інженер. Може, по отих хрущах, що в космосі літають?

Ігор. Майже...

Динькевич. Ясно. Таємниця є таємниця...

Оріся з Динькевичевою накривають стіл.

Динькевичева. Чоловік з дороги, мабуть, втомлений, а ти його мучиш балачками.

Ігор. Мене не так легко замучити.

Оріся. Він живучий, як кіт.

Динькевич. Як баба. Бо баба живучіша від kota.

Динькевичева. Ну, тебе-то навіть баба не переживе.

Оріся. Тату, мамо, зараз почнете?

Ігор. А ти в розмову старших не втручайся.

Оріся. А ти мною не командує... Сідай до столу. Бо ще помреш з голоду...

Динькевичева. Сідайте, Ігоре. Філю, припрошуй.

Динькевич. Хіба вас двох мало? То ще я маю припрошувати. Давайте, Ігоре, хильнемо з дороги по чарці.

Сідають за стіл. Динькевич сідає з лівого боку стола, боком до публіки. По центру стола, лицем до публіки, Динькевичева, тоді Орися. З правого боку стола, напроти Динькевича, — Ігор.

Динькевич *(наливає в чарки)*. Почнемо з тієї, що в носі крутить... Добре, що ви приїхали, а то я з тими своїми дівками скоро сам дівкою стану...

Динькевичева. Ти не даєш собі в кашу наплювати.

Динькевич. Боротьба за існування. *(Встає. Підіймає чарку)*. Ну, щоб ми малися, любилися і шанувалися!

Орися. Диви, тато як поет.

Динькевичева. Щоб усе було найліпше... Орися, послідкуй за Ігорем.

Ігор. Дякую, я сам.

Динькевич. Вам, Ігоре, часто доводиться роз'їжджати?

Ігор. Та... частенько... *(Орися під столом штовхнула Ігоря)*. Тобто як частенько... Раз у півроку...

Динькевичева. То ще не так часто... Бо я вам скажу, для сім'ї ті командировки — не дуже добре.

Динькевич *(наливає в чарки)*. Тобі, Стефцю, налити?

Динькевичева. Ні, ні! Мені голова буде боліти.

Орися *(підставляє чарку)*. Мені трішки...

Динькевичева. І тобі не соромно?

Орися. Мамо, тепер модно.

Динькевич. Вони тепер по тих інститутах хоч навчатися добре горілку пити й курити... Що з тою молоддю робиться...

Динькевичева. Ми вже так свою Орісю пантрували...

Динькевич. І все одно... В десятому класі з якимось студентом познайомилася. Тут на практиці десь у газеті був, в області...

Динькевичева (*штовхає під бік чоловіка*). Що ти мелеш... То було...

Оріся (*штовхає Ігоря коліном*). То було, як я ще була мала.

Динькевичева. Мала не мала. Я сказала, що моя дочка вийде заміж тільки за інженера.

Ігор. Ну, звичайно, інженер є інженер...

Динькевич. Рація, Ігоре, рація. Інженер — то є чоловіча спеціальність.

Динькевичева. Коли Оріся з тим студентом зазнайомилася, я питаю: «На кого він вчиться?» Каже: «На того, що фейлетони пише». — «О, ні, — кажу. — Діла не буде. Мені такого зятя не треба. Щоб на мене люди нарікали...» І що ви думаєте, як у воду дивилася. Не пройшло й пару тижнів, як той студент написав фейлетона на нашого знайомого.

Динькевич. На завідуючого ковбасним цехом... Воно, може, й треба було. Краде він безбожно...

Динькевичева. Ти знаєш: треба, не треба. Не з твоєї кишені краде. Держава не збідніє...

Ігор. Держава також не бездонна бочка.

Динькевич. І я так кажу. Чого-то я маю робити, а він має красти?

Динькевичева. Хто як може, то так і живе.

Оріся. Може, хто що може, то те й краде?

Динькевичева. Не перебивай старших. Я вже мислю собі так, Ігоре, чого тим людям треба?

Є, слава богу, і хліб і до хліба. Є де мешкати, є на чому їздити. То ні, пишуть, скаржаться. Написав на ковбасний цех хтось анонімку. Приїхав з обласної газети той студент-практикант, змішав його з боло- том. І Фіголя, того начальника цеху, мало не поса- дили...

Ігор. І чому не посадили?

Орися. Вислизнув...

Динькевичева. Не твоя справа... Знайшли- ся люди добрі, знайомі його, що він їм колись добро робив, і врятували... Іжте, Ігоре...

Орися. Поправляйся, бо ще помреш. А як тоді космос?

Ігор. Знайдеш дублера. *(Простягає руку попід стіл, хоче покласти Орисі на коліно. Але не розраху- вав, узяв за коліно Динькевичеву. Та завмерла. Ди- виться, як загіпнотизована, у зал. Ігор ще енергій- ніше гладить по коліну і зачудовано поглядає на Орисю, яка спокійно жує).*

Завіса

Картина третя

Перон порхавецької станції. Сонячне надвечір'я. Збоку на авансцені лавочка. На ній, заклавши руки, сидить Динькевичева. З одного боку від неї Катерина Мулька, з іншого — Василина Булька.

Динькевичева. І він каже: «Стефаніє Анд- рієвно! Мені не можна дорого зодягатися. За мною шпійони слідкують...» Тільки це між на- ми...

Булька. Боже, та що ми... А я відразу побачи- ла, що то велика людина. Ще як він з Орисею стояв на вокзалі...

Мулька (показує кудись). О, приїхала та Копчикова вертихвістка. Як феською викручує, ніби їй там завіси поставили...

Динькевичева. А я потім вночі його піджак перекладала, і книжка грошова випала. Дивлюся — господи! Тих тисяч, що навіть і полічити не можна.

Булька. Бо шпаровите, то й має.

Мулька. І має своє авто?

Динькевичева. Має (оглядається, тихіше). Тільки між нами. Має якесь найновіше, заграничне. І має вертольота. По службі.

Мулька. То він, може, міністер?

Динькевичева. Та ні. Кажу вам, інженер... Ну, по тих, що в космос літають.

Булька. А-а-а.

Мулька. То я кажу, може, він міністер над індженерами?

Динькевичева (не без гордості). Та, певне, що не простий, а якийсь там старший над ними.

Булька (дивиться кудись). Цимбалів знов якісь нові штани має. Вже з гудзиками по боках.

Мулька. Такий же дурнуватий, як його тато.

Булька. Яблуко від яблуні далеко не відко-
титься.

Динькевичева. Пішла Перецяцькової дівка. Де-то вона тепер працює?

Мулька. Десь коло інкубатора, чи що.

Булька. Кур'ятка висиджує (всі сміються).

Мулька. А носить, як гиндичка.

Булька. Якби ще так малася, як не мається.

Динькевичева. Моя Орися носа не дере...
Моя Орися...

Булька. Йдуть пани Курки.

Мулька. Водяться вічно, як сліпі діди.

Динькевичева. Пані Курка боїться, щоб її
Льоля холера не взяла.

Булька. Хто там на такого хруща полакомиться.

Мулька. Та чого. Він каже, що вся Америка за ним бігала.

Булька. А впав у пазуху Теклі.

Динькевичева. Тихо! Сюди йдуть.

Повагом під ручку підходить подружжя Курок. Льольо в капелюсі, при галстуку, гордо опирається на палицю. Пані Курка з великим старомодним ридикульом.

Льольо. Добридень панству! Цілую ручки!
(*Ввічливо скидає капелюха, кланяється*).

Динькевичева, Мулька, Булька облесно посміхаються і навпребій: «Добридень! Добридень! Добридень!»

Динькевичева. Просимо до компанії. Сідайте!

Пані Курка. Пані Динькевичева вийшла трохи між люди?

Булька. У Динькевичевої тепер клопоти. Така людина приїхала...

Пані Курка. Оріся ваша має щастя. Я чула, що то якийсь дуже великий туз.

Льольо (*напідпитку*) Я вам скажу... Я їздив по заграницях, то я вам скажу, що такі інженери то дуже великі люди.

Пані Курка. Ти скажи, куди ти заїхав, що вже нализався.

Булька. А де будете гроші дівати? Қолись купували поле...

Мулька. То ще, може, ті доляри пан Курка пропиває, що привіз з Америки?

Пані Курка. Пан Курка привіз з Америки, за перепрошенням, одні подерті підштаньки і таку ж сорочку.

Льольо. Текольцю, ти не дуже мене ганчуй. Бо я дівок мав по світі до холери, а приїхав до тебе.

Пані Курка. Ти приїхав до мого маєтку...

Динькевичева. Чого будете перемовлятися. Тепер маєток ні до чого. Тепер школи... Ось моя Оріся...

Булька (*показує вбік*). Дивіться, дивіться. Та Катеринчина, певне, ще живе з тим солдатом.

Мулька. Вона вже з десятим. Той утік. Лишив їй лялечку і змотався.

Пані Курка. Як співали «Многая лета» на весіллі, то питав: «Як вони знають, що я тільки до літа?»

Льольо. Всі солдати такі. Я їздив по заграницях, то знаю.

Динькевичева. Ви, пане Курка, не маєте рації. Ось з Мариною Білою живе той Тимофей. І як добре живуть...

Булька. Ваш, Стефаніє Андріївно, з Києва?

Динькевичева (*гордо*). З Києва. Мешкає там у самому центрі. Має цілий будинок. А батьки мають другий будинок.

Пані Курка. Видно, батьки якісь начальники?

Динькевичева (*ще гордовитіше*). Звичайно, що не прості пішаки. Мають добрі голови, то й керують...

Льольо. Я їздив по заграницях, то знаю. Що завжди керує той, хто має голову. Бо, прецінь, має голову...

Пані Курка. Подивись, яку ти голову маєш.

Льольо. Круглу... Я тобі скільки говорив, не ганчуй мене перед дівчатами... Прецінь, я маю голову, то маю на чому носити капелюха. Перукар має на чому заробити якусь копійку...

Пані Курка. І ще маєш що горілкою заливати...

Льольо. Ти, Теколю, як ворожка. Дай я тебе поцілую. (*Підтягується, щоб поцілувати, дружину.*)

Та легеньким рухом відсторонила його так, що він заточився).

Булька. Бійтеся бога, пані Курка! Уб'єте чоловіка.

Пані Курка. Холера його не візьме...

Динькевичева (підводиться з лавочки, збирається йти). Піду, бо там десь мої гості прийдуть.

Пані Курка. А де вони?

Динькевичева. Та десь трохи пішли до лісу. Знаєте, він по тих містах вічно, по тих каменцях, по тих машинах, то захотілося трохи на природу...

Булька. Людина є людина. Живе створіння. Корові й то в лісі приємно. Тут скубне, там почувається...

Льольо. Я їздив по заграницях, то скажу, що в лісі найліпше...

Динькевичева (повагом виходить). Заглядайте до нас. До побачення!

Булька (вслід, ехидно). Як міністерша: «Заглядайте до нас».

Мулька. Графиня.

Пані Курка. Так дується, хоча б не луснула.

Льольо. Як лусне, то за перепрошенням буде... Ги-ги-ги... (Імітує): «Та пішли до лісу». Я їздив по заграницях, то знаю, як по тих лісах ходять. Як кажуть французи: через рік айн кіндер мяу, мяу, а фатер драпен на Париж...

Завіса

Картина четверта

Подвір'я Динькевичів. Ліворуч видно веранду будинку. Тин, хвіртка. У правому кутку, ближче до авансцени, дерево. Під ним стіл, лавочка.

З веранди виходять Ігор та Бебус-Цинковський.
Ідуть до столика.

Ігор. Вибачте, як вас, забуваю?..

Цинковський. Рапід Арнольдович.

Ігор. Рапід Арнольдович, вибачте, але не можу. Ви розумієте, це таємниця.

Цинковський. Але ж, Ігоре Андрійовичу! Я у своїй повісті не згадуватиму, що це ви. Ви будете прототипом мого конструктора Радія Марсовського...

Ігор. Рапід Арнольдович, ви могли б обрати для повісті якусь іншу ходову тему... Ну, хоча б про передову ланкову...

Цинковський. Бачите, мій колега колись написав про передового свинаря. А потім той передовий свинар підсунув йому свиню. Виявилось, що у нього все дуте. Повість мого колеги подула разом зі свинарем.

Ігор. А що, як і в мене все дуте?

Цинковський. Що ви! *(По хвилі)*. Та й, знаєте, космічний твір набагато простіше переробляти, ніж земний...

Ігор. Ясно... Що ж, доведеться піти на злочин задля майбутньої літератури.

Цинковський. Давайте присядемо отут, на лавочці.

Сідають.

Ігор. Як ви мене знайшли?

Цинковський. У Порхавці живе моя сестра. Приїхала вона і каже: «У Порхавці шум. Орися Динькевичів заміж за космонавта виходить. Він зараз у них...» Ну я от і вирішив... Пірнути в життя... Зробити щось таке, щоб потрясло всю нашу літературу.

Ігор. Думаю, що потрясе.

Цинковський *(дістає ручку, блокнот. У той час до столика підходить Динькевич з пляшкою. Орися несе тарілку з фруктами)*. Дещо запишу...

Динькевич. Перепрошую. Але думаю, що при чарці посидіти приємніше. *(Ставить пляшку і чарки)*.

Ігор. Якраз доречно. Ми саме зібралися пірнати в життя.

Орися *(ставить фрукти)*. Тільки не забудьте випінути. *(Скубнула Ігоря за вухо й побігла)*.

Цинковський. Ігорю Андрійовичу, як ви собі уявляєте життя на інших планетах?

Динькевич. Вибачте. Беріть чарки. Спробуємо його спочатку уявити тут.

Поza тинoм, поважно опираючись на палку,
іде Льольо Курка.

Льольо. Добридень панству!

Динькевич. Добридень, пане Курка! Прошу до компанії!.. *(Курка заходить у хвіртку, підходить, сідає)*. Якраз чарочка одна зайва. Це письменник приїхав до Ігоря секретну книжку писати.

Льольо. Мое поважання. Дуже приємно. Я вам скажу, я бував по заграницях, то скажу вам, що письменник—то є також людина. Має кишку й хоче їсти. *(Глянув за тин)*. Ой, шановне панство, буде біда! Мого дракона несе. Пане Динькевич, дякую за притулок. *(Вихопив чарку, вихилив)*. Мушу емігрувати). *(Кидається до хвіртки, але вже пізно, бо там пані Курка. Перестрибнув через тин)*.

Пані Курка. Громів на тебе нема! Щоб ти вже смоли напився!

Льольо *(з-за тину)*. Тинди-ринди. Ліпше смолу лизати, ніж такого дідька терпіти! *(До всіх)*. До побачення панству! Цілую ручки! *(Зникають обоє)*.

Динькевич. Що то доля. Чоловік по всіх світах їздив, міняв дівок, як циган коней, а вибрав собі таку шкапу. Тепер вона на ньому їздить.

Цинковський. Бо це від самої людини залежить. Як постелиш, так і виспишся,— сказав, як зав'язав, народ.

Чути гуркіт машини. Зупинилася.

Динькевич О, Фіголі приїхали. Стефцю! Орисю! Ідіть зустрічати гостей!

З веранди виходять Динькевичева, Орися. У хвіртку заходять Фіголі. Вітаються. Підходять ближче до столика.

Динькевичева. Прошу познайомитися. Парасковія Василівна, а це Ігор Андрійович... Письменник, який приїхав про нього писати книжку... (Фіголь у цей час пильно розглядає Ігоря). Йосип Іванович Фіголь...

Фіголь. А ми вже знайомі...

Орися закам'яніла. Всі здивовано переглянулися.

Парася. Ого! Я й не знала, що мій чоловік з космонавтами знайомий.

Фіголь (з іронією). Дуже перепрошую! Я знайомий не з космонавтом, а із студентом Ігорем Брунькою... Колишнім практикантом обласної газети, який, до речі, писав про мене фейлетона...

Динькевичева. Як?!

Динькевич. Тут щось не тее, Йосипе Івановичу.

Ігор. Все тее, Теофілю Степановичу. Я, справді, не інженер-конструктор, а майбутній журналіст...

Динькевичева (обурливо). То ви обдурили мою дитину!...

Ігор. Вона все знає.

Динькевичева (дивиться на Орисю). Як? Як ти сміла?!

Парася. Яке нахабство!

Фіголь. Товариш Брунька писав про мене, що я злодій і зрадця, твердив, що мене судити треба...

Ігор. Я і тепер про це твердитиму...

Парася. Яке нахабство!..

Цинковський (на авансцені). Шкода. Дуже шкода. Така тема пропала...

Завіса

Ніч. Хата Динькевичів. Вікно на вулицю. Загорожа. Біля загорожі пройшовся Ігор. Переліз. Підійшов до вікна. Легенько постукав. Воно відчинилося. З нього просунувся чемодан. За ним вилізла Оріся. В цей час з протилежного боку вулиці з'являється Заець. Побачив Ігоря й Орісю. Сів за куш, тримаючи наготові пістолет. Вікно причинили. Ігор переставив через загорожу чемодан.

І г о р. Все. Тепер через тин.

О р і с я. Я не перелізу. А хвіртка зачинена на ключ.

І г о р. Треба перелізти. Уяви собі, що ми тікаємо з концтабору. Давай підсаджу. *(Хоче підняти Орісю, але не може)*. Ага! Давай отак! *(Стає навкарачки біля тину)*. Ставай мені на спину і дряпайся.

О р і с я *(стає, дряпається, Ігор підводиться, підсаджує її)*. Ай, Ігоре, я впаду.

І г о р. Сиди на тинові і тримайся за стовпець, а я зараз *(карабкається на сітчасту загорожу. Перекинув ногу і зачепився за дріт)*. Ой, зачепився...

О р і с я. Швидше, бо дуже коле...

З а е ц ь *(підходить з-за куща, з пістолетом наготові підходить до втікачів)*. Руки вгору!

І г о р. Ай!

О р і с я. Ой!

З а е ц ь. Застукали пунктуально на місці преступлення. Руки вгору!

І г о р. Не можу. Впаду...

О р і с я. Зсадіть мене, бо дуже коле.

З а е ц ь. Не спішіть, громадяночко. Зсадимо, ще й посадимо...

І г о р. Товаришу міліціонер, зніміть її, бо вона сидить на дроті...

З а е ц ь. Я вам не товариш, а громадянин... Ні, голубчики, попалися — посидьте. А то ви мені потім фі-і-іть, а я шукай вітра в полі.

О р и с я. Мене коле...

І г о р. Як вам не соромно, дівчина сидить на дроті...

З а е ц ь. Не дівчина, а злочинець...

І г о р. Тихіше, бо як розбудите батьків!

О р и с я. Ой, коле...

І г о р. Слухай, ти, товариш-громадянин міліціонер, зніми її, бо вона... Ну, розумієш... в надії...

О р и с я. Не слухайте його!

З а е ц ь. Слухайте, не слухайте... Кого слухати? Нічого не второпаю. *(Підходить до Орисі, знімає її. В цей час виплутується і стрибає Ігор).*

І г о р. Здається, розірвав штани.

З а е ц ь. Громадяни затримані, ні з місця. Ви арештовані...

Відчиняється вікно. В ньому з'являється Динькевичева.

Спішно вилазить у вікно, підходить до огорожі.

З а е ц ь. О, свідки.

Д и н ь к е в и ч е в а. Боже! Я зомлію! Я помру!..

Д и н ь к е в и ч. Не репетуй, бо розбудиш сусідів.

Ще тільки цього бракувало.

З а е ц ь. Громадяни свідки, ви знаєте ці лічності?

Д и н ь к е в и ч е в а. Ой, помру! То моя дочка...

О р и с я. Це моя мама. Відпустіть нас...

Д и н ь к е в и ч е в а. Не відпускайте!..

З а е ц ь. Значить, так. Вам доведеться перелізти через оту сітку і пройтися з нами у відділення як свідкам і як потерпілим.

Д и н ь к е в и ч е в а. Нікуди ми не підемо. Віддайте нам дитину.

О р и с я. Не хочу, щоб мене віддавали.

Д и н ь к е в и ч *(щось шепоче Динькевичевій на вухо)*. Товаришу, як вас там, офіцер. Розумієте, це наша дочка і наш зять. Вийшло непорозуміння. Вони опішили на поїзд, а ключ від хвіртки ми загубили...

Ігор. Правильно, ми біжимо, бо пропадуть білети...

Динькевичева. Не пускайте їх! Боже! Що то робиться! Я помру! Я не витримаю!..

Динькевич. Цить! Бракувало, щоб зараз Мулька з Булькою усе це побачили. (До Зайця). То вже на поїзд вони все одно запізналися. Віддайте їх нам додому.

Орися. Відпустіть нас.

Заєць. Ну й народ. Спочатку на заборі кукурикає, а тоді молиться: відпустіть.

Динькевичева. Товаришу міліціонер, запрошую вас до хати! Там усе з'ясуєте. Бо тут темно...

Динькевич. Так, так. У кімнаті, при світлі, розберемося, що й до чого. Ходіть, діти. Не мерзніть. Завтра поїдете...

Завіса

З М І С Т

Веселі та невеселі оповідки

Фуня	4
Розрядка	7
Біля клітки	10
Талант	12
Федя	14
Виміняли	16
ККД	18
Вуха	20
Муха не винна	21
Вербові котики	23
Спільна доля	25
Вбивця	29
«Ой гоп, три-ти-ти...»	30
Звичка	33
Гармонія	34
Крива лікування	37
На власному прикладі	42
Технічні причини	43
Кумекати треба	46
Таємниця однієї калюжі	48
Замальовки абітурієнтські	50
Страшна ніч	53
Економічний ефект	56
Парасоля	58
Етюд для нареченої	60
Незвичайний випадок	61
За звичкою	63
Через тую зелену запаску	65
Загадка історії	68
Віддячив	69

Сварка	71
Ерудит	72
Наука в ліс не веде	74
Подяка	75
Дірка	77
Молоде-зелене...	77
На току	78
Як могло статися	79
Критикові	80
Любов, любов...	81
Воскресіння	82
Убив	83
Допиталася	83
Жіноча логіка	84
3 життя найпростіших	84
Ото людина!	85
Ой ти, Галю...	85
Гаманець	88
Жіночі турботи	91
Спортивна слава Марафоні	93
Винуватець мого нещастя	100
Все найкраще — дітям	102
Власти не дали	104
Делегація	106
Герой салону	107
Поклонники	108
«Готуй воза взимку...»	110
Хвіст	111
Космонавти	113
«Матільда»	114
Диверсія	115
Чучело	117
Конфлікт	119
Напад	120

Новорічні бувальщини

Що посієш...	122
Гуморист	124
Всякого було	125
Ніс	127
Виручив	129
У лісі, ой у темному	132
Подарунок	134
Ото цап!	136
З наступаючим!	139

Майже фантастичні випадки

Розмова з предком	141
Останній із могікан	143
Рушійна сила	144
Приречений	146
Каптар	148
Причини і наслідки	151
Пробудження	153
Розкаяння рудого Мурзи	156
Дорослі й діти	
Операція «Ферум»	158
Вирок	166
Операція «Кобра»	169
Чудотворці	
Ось тобі й «деревенские мальчики»	187
Богиня весни	192
Від села до села	193
А він співав	195

Робінзон з Індустріальної 199

Порхавецькі аристократи 293

Евгеній Михайлович Дударь

Робинзон с Индустриальной

Юмор и сатира

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

Редактор Ю. С. Чикирисов

Художник А. Б. Площанський

Художній редактор Д. О. Лукомський

Технічний редактор В. В. Чала

Коректор М. Г. Антоненко

Информ. бланк № 974.

Здано на виробництво 05.09.80. Підписано до друку 09.02.81.
БФ 21966. Формат 70×100^{1/32}. Папір друкарський № 2. Літера-
турна гарнітура. Високий друк. 10,0 фіз.-друк. арк., 13,0 ум.-
друк. арк., 13,17 обл.-вид. арк. Тираж 30 000 пр. Зам. 6208.

Ціна в оправі 95 к.

«Радянський письменник»,

Київ, бульвар Лесі Українки, 20.

Одеська книжкова фабрика РВО «Поліграфкнига»,
270008, Одеса-8, вул. Дзержинського, 24.

Дудар Є. М.

Д81 Робінзон з Індустріальної: Гумор і сатира.—
К.: Рад. письменник, 1981.—319 с.

До нової збірки українського письменника-гумориста входять гумористичні етюди, новели, оповідки. Короткі дотепні гуморески сповнені добродушного сміху, коли мова йде про людей, які просто потрапили в комічну ситуацію.

Невеличка кіноповість відстоює і моральну чистоту радянських людей, і чистоту середовища, в якому вони живуть.